

RI NAB'E KIWUJ E'AJMAKAB'E'O

Keb' oxib' tzij puwi' ri Kiwuj ri Eajmakab'eo

Ri keb' kiwuj ri Eajmakab'eo, man tz'ib'atal ta pa ch'ab'al Heb'reo e xa jek'uri' man rech ta ri B'ibli'a Hebrea. We keb' wuj ri' are kutzijoj ri ch'oj xkib'an ri eajjudi'o rumal uto'ik ri kikojonik. We ch'oj ri' xmanjtajik ub'anik chrij ri ajawinel Anti'oko Epifaneo pa ri junab' 175 chuxe' kan ri Kristo. Ri ucholexik utz'ib'axik we ch'oj ri' katani'k arechi' xkamik ri Simon, pa ri junab' 134.

Ri nab'e wuj xtz'ib'axik pa ri ch'ab'al Hebreo, k'atek'ut, ri uj xuwi qeta'm uwach jun wuj che tz'ib'am pa ri ch'ab'al Griego. Ri ukab' wuj xtz'ib'axik pa ri ch'ab'al Griego rech tojib'al kib' ri e'ajjudi'o che ejeqel pa ri tinimit Alejandri'a rech ri Egipto.

Ri ub'i ri tinimit Alejandri'a, xokisaxik rumal ri nimalaj Ajawinel Alejandro che are utinimit ri Masedoni'a; ri Masedoni'a k'o chunaqaj ri Grecia. Ri ajawinel Alenjandro xch'akan puwi' ri ajawinel rech ri Medi'a e ri Persi'a e xopanik chi k'ate' pa ri India. Chiwila' 1 Mac 1,1-3: *"¹Aretaq chi' ri Alejandro, ri ajmasedoni'a, uk'ojol ri Filipino, kel ub'ik pa ri amaq' Kittim, xch'akanik puwi' ri Dari'o, kajawinel ri e'ajpersi'a e ri e'ajmedi'a, xajawinik pa uk'olb'al e xumajij pa ri Helada. ²Xuwa'lisaj sib'alaj taq ch'o'j, xok pa k'ya kowlaj taq k'olb'al e xe'ukamisaj ri e'ajawinel kech ri jetaq amaq'. ³Xb'e chi taq uk'isb'al ri uwachulew e xrelaq'aj ri jastaq kech sib'alaj ek'ya tinimit. Ri uwachulew xmemerik chuwach ri are'; ri ranima' nimal xub'ano e xsipojik chrech ri xib'al kuna'o."*

Ri ch'oj pa ri Israel, xmajtajik aretaq chi ri Anti'oko Epifaneo xub'an nimalaj taq k'ax pa ri Nim Rachoch ri Dyos k'o pa ri Jerrusalem. Ri Anti'oko Epifaneo rija'al ri Alejandro. Chiwila' 1 Mac 1,10: *"Kel uloq chkixo'l ri e'are' jun itzelalaj kitux, ri Anti'oko Epifanes, uk'ojol ri ajawinel Anti'oko, che nab'e kanoq xtz'apix pache' pa Roma. Ri are' xokik ajawinel pa ri waqk'al juwinaq wuqlajuj (137) junab' rech ri kajawib'al ri e'ajgri'ego."* Ri Anti'oko Epifaneo, are xraj xuchi'j jun q'ijlanik chkech ri e'udyos e xub'an k'ax chrech ri Jerusalem e chrech ri Nim Rachoch ri Dyos.

Pa ri 1 Mac 2, ri chuchqajaw Matati'as, xumajij ri tyoxlaj ch'o'j chuwach chi aq'anoq arechi' kaminaq chik ri uk'ojol Judas.

Ri Matati'as xkamik. E ri uk'jol Makab'eo xutaqej na ri ch'o'j pakiwi' ri e'ajhelenista. Ri Makab'eo xuchak ri ch'o'j e rumal weri' xkowinik xuch'ajch'ob'ej ri Nim Rachoch ri Dyos (1 Mac 4,36-61).

Pa ri 1 Mac 6, katzijoxik ri ukamikal ri Anti'oko Epifaneo.

Ri Judas Makab'eo xkamik pa jun ch'o'j (1 Mac 9). Ri rachalal Jonatan xokik k'amalb'e chkech ri kech'o'jinik kuk' ri e'ajhelenista. Ri Jonatan ri are' nimalaj chuchqajaw (1 Mac 10-1). Aretaq chi' ri Jonatan kaqaj pa kiq'ab' ri e'uk'ulel, ri rachalal Simon che nimalaj chuchqajaw, kokik

k'amalb'e chkech ri ek'o pa ri ch'o'j (1 Mac 13-16). Arechi' xkamik ri Simon, are ri uk'ojol Xwan xokik k'ak' k'amalb'e (1 Mac 16)

Ri ukab' wuj xtz'ib'axik arech kakitijoj kib' ri e'ajjudi'o che ek'o pa ri Egipto, 2 Mac 1,1: *“Chkech ri eqachalal e'ajjudi'o ek'o pa ri Egipto, kakiya apan jun rutzil kiwach ri ekachalal e'ajjudi'o ek'o pa ri Jerusalem e ri ek'o pa ri rulew ri Judea, kakaj apan chkech jun ki'kotemalaj utzil.”* Xoquje' kutzijoj ri k'ax xpe chkij ri e'ajjudi'o che oqatalik kij rumal ri Anti'oko Epifane'o (kapitulo 4-7).

Pa ri kapitulo 8, ri Judas Makab'eo kub'an ri tyoxlaj ch'o'j. Pa ri Kapitulo 9, kakamik ri Anti'oko Epifane'o. E pa ri kapitulo 10, ri Judas kuch'ajch'ob'ej ri Nim Rachoch ri Dyos. Pa ri kapitulo 11-15 are katzijoxik nik'aj taq ch'o'j chik.

RI NAB'E KIWUJ E'AJMAKAB'E'O

Ujaqib'al

Ri Alejandro e ri Di'adokos

¹Aretaq chi' ri Alejandro, ri ajmasedoni'a, uk'ojol ri Filipino, kel ub'ik pa ri amaq' Kittim, xch'akanik puwi' ri Dari'o, kajawinel ri e'ajpersi'a e ri e'ajmedi'a, xajawinik pa uk'olb'al e xumajij pa ri Helada. ²Xuwa'lisaj sib'alaj taq ch'o'j, xok pa k'ya kowlaj taq k'olb'al e xe'ukamisaj ri e'ajawinel kech ri jetaq amaq'. ³Xb'e chi taq uk'isb'al ri uwachulew e xrelaq'aj ri jastaq kech sib'alaj ek'ya tinimit. Ri uwachulew xmemerik chuwach ri are'; ri ranima' nimal xub'ano e xsipojik chrech ri xib'al kuna'o; ⁴xe'umulij achijab' erech ch'o'j che k'o sib'alaj kichuq'ab', e xukoj ukowinem pakiwi' ri jetaq tinimit, puwi' jetaq ulew, winaq nim kib'antajik e xutoq'ij ktoj alfab'al chrech ri are'. ⁵Chuwach chi aq'anoq weri' xqaj pa ch'at rumal yab'il e xreta'maj uwach ri kamikal.

⁶Ke'usik'ij k'ut ri enim taq uwinaq, ri winaq nim kib'antajik che junam xek'iyik aretaq chi' k'ojol ala, e kujach ri rajawib'al chkiwach aretaq chi' maja' kkamik. ⁷Ri Alejandro xajawinik kab'lajuj junab' k'atek'uri' xkamik. ⁸Ri e'upataninel xkichap ri kikowinem, chkijujunal pa ri kik'olb'al. ⁹Konojel xkikoj cho ri kijolom ri utzalaj ab'aj aretaq chi' xkamik e are chi ri ekik'ojol chkiwach chi aq'anoq ri e'are' k'ya taq junab' xe'ajawinik; e sib'alaj k'ax xkib'an cho ri uwachulew.

Ri Anti'oko Epifanes

e ri rokib'al ri helenismo pa ri Isra'el

¹⁰Kel uloq chkixo'l ri e'are' jun itzelalaj kitux, ri Anti'oko Epifanes, uk'ojol ri ajawinel Anti'oko, che nab'e kanoq xtz'apix pache' pa Roma. Ri are' xokik ajawinel pa ri waqk'al juwinaq wuqlajuj (137) junab' rech ri kajawib'al ri e'ajgri'ego. ¹¹Pa taq we q'ij ri', xek'oji'k pa ri Isra'el nik'aj taq e'alk'uwa'lxel che xkisutij kiwach e ek'ya xe'kiterne'b'ej aretaq chi' kkib'ij: «Jo', je'qab'ana' chapb'alq'ab' kuk' ri esiwantinimit che ek'o chqanaqaj ri uj, rumal rech che chi aretaq chi' xqatas apan qib' kuk' ri e'are', sib'alaj k'ax xpe chqij». ¹²Utz xkita we tzij ri'.

¹³Ejupun chkech ri esiwantinimit kkitij anim keb'e ruk' ri ajawinel e xya' alaj chkech rumal are' arech kkiterne'b'ej ri kipixab' winaq che man junam ta kikojonik kuk'. ¹⁴Xa jek'uri' xkiyak pa ri Jerusalem jun uk'olb'al etz'anem, jeri' jacha ri kech ri enik'aj taq tinimit chik, ¹⁵xkib'an ub'anik ri uwi' kikowil e xkik'yaq kanoq ri tyoxlaj chapb'alq'ab' arech kkixim kib' kuk' ri enik'aj taq tinimit chik. Xkik'ayij kib' che ub'anik ri itzel.

Ri nab'e ch'o'j xub'an ri Egipto

e ri elaq' kb'an pa ri Nim Rachoch ri Dyos

¹⁶Ri Anti'oko, aretaq k'o chi uchuq'ab' pa ri rajawaremal, xuchomaj che kajawinik puwi' ri amaq' Egipto, arech kuxik ajawinel ri are' pakiwi' ri keb' ajawinb'al. ¹⁷Xokik pa ri Egipto kuk' ek'ya achijab' erech ch'o'j, ruk' k'ya ch'ich' rachi'l ri kej, ruk' jetaq tix e ek'i achijab'

kikejb'em ri kej e ek'ya taq jukub', ¹⁸kch'o'jinik ruk' ri Ptolome'o rajawinel ri Egipto. Ri Ptolome'o xtzalij pa raqan e xanimaj ub'ik chuwach ri are'; ek'ya ri achijab' eli'loj kanoq cho ri ulew. ¹⁹Xe'ok pa ri kowlaj taq uk'olb'al ri Egipto e ri Anti'oko xuyak ub'ik ronojel ri jastaq kech ri jetaq amaq'. ²⁰Pa ri junab' wuqk'al oxib', chuwach chi aq'anoq che xch'akan puwi' ri Egipto, xtzalijik. Xpaqi' ub'ik chrij ri Isra'el e chrij ri Jerusalem kuk' jun kowlaj jt'ub' achijab' erech ch'o'j.

²¹Xok ub'ik pa ri tyoxlaj k'olb'al ruk' nimal e xuk'am ub'ik ri q'an pwaqalaj tab'al toq'ob', ri tzuk'b'al ch'aj rech ri saqil rachi'l ronojel ri jastaq rech, ²²ri mexa kokisaxik chrech ri jetaq sipanik, ri laq kokisaxik chrech ri ja' sipanik, ri pajb'al amaja', ri porb'al k'ok' q'ol b'anom ruk' q'an pwaq, ri payu', ri wiqb'al jolomaj, ri q'an pwaq ch'uqb'al ri xan k'o chuwach ri Nim Rachoch ri Dyos, xuk'oqopij ub'ik ronojel. ²³Xoquje' xuk'am ub'ik ri saq pwaq e ri q'an pwaq, ronojel ri utzalaj taq jastaq e ri k'u'talik q'inomal che xuriq ub'ik. ²⁴Xuk'am ub'ik ronojel weri', k'atek'uri' kb'e ub'ik pa ri rulew aretaq chi' xq'ejejtajik kan rumal sib'alaj kik'el e yoq'b'al taq tzij.

²⁵Pa ronojel ri amaq' Isra'el
xk'oji' jun sib'alaj k'isb'alk'u'x.

²⁶Chi ek'amalb'e e chi enim winaq,
xe'jiq'jatic chrech ri oq'ej,
chi alitomab' e chi alab'om
xqaj ri kiwach pa ri b'is,
ri kije'lal ri ixoqib' xch'umu'yarik.

²⁷Ri k'ateri' xk'ulik' xub'ixoj
jun b'ix k'isb'alk'u'x;
cho ri kich'at ri k'ulb'a'n,
t'uyul ri ixoq e tajin koq'ik.

²⁸Ri uwachulew xb'irb'itik
kumal ri e'siwantinimit
e k'ixb'al xekanajik konojel
ri e'ajuparachoch ri Jakob'.

Ri ajk'olol pwaq rech alkab'al.

Kyakik jun kowlaj tinimit

²⁹Keb' junab' chi apanoq chuwach weri', ri ajawinel kutaq ub'ik pa ri taq utinimit ri Juda ri jun ajk'olol pwaq rech alkab'al, e ri are' kopan pa ri Jerusalem kuk' jtub' ekowlaj taq achijab' chrech ri ch'o'j. ³⁰Chub'anik taq tzij rech utzil xub'ij chkech ri siwantinimit arech kokisaxik utzij, k'atek'uri', aretaq chi' e'uch'akom chik, chi xaqte' xqaj pakiwi' ri tinimit, ko xe'uqajb'ej, e sib'alaj ek'ya winaq xe'ukamisaj pa ri Isra'el. ³¹Xrelaq'aj ronojel pa ri tinimit, xut'iq q'aq' chrech, xuchasaj chi' ri taq kachoch e ri tapya che usutum rij ri tinimit. ³²Ri Achijab' xe'kichap ub'ik ri ixoqib' e ri ak'alab' e xkib'an kech chrech ri jetaq awaj. ³³Chuwach chi aq'anoq, xkiyak chi jumal ri Utinimit ri David, ruk' jun nimalaj e kowlaj tapya, ruk' kowlaj taq keq'te' e jun kowlaj kik'olb'al, xkib'an chrech we tinimit ri'. ³⁴Kkijeqeb'a' chila' jun ajmakunelalaj ija'al e e'itzel taq winaq e xk'oji' kichuq'ab' pa we k'olb'al ri'; ³⁵kkikoj pa we tinimit ri', xkinojisaj chrech ri ch'ich' rech ch'o'j e chrech ri wa, e xkinojisaj chrech ri xkelaq'aj uloq pa ri Jerusalem. Jun k'axalaj k'amb'al weri'.

³⁶Jun k'axalaj il chrech ri tyoxlaj k'olb'al,
ronojel q'ij jun itzelalaj k'ulel

chrech ri Isra'el.

- ³⁷Xkik'ejaj suk'alaj kik'el
chrij ri tyoxlaj k'olb'al
e xkitz'ilob'isaj ri k'olb'al ri'.
- ³⁸Kumal ri e'are' xe'animaj ub'ik
ri esiwantinimit ek'o pa ri Jerusalem;
e pa we k'olb'al ri' are xejeqi'
ekaxlan taq winaq;
ekaxlan winaq chkiwach
ri xe'alax waral,
e ri eralk'uwa'l xkiwonab'a' kanoq.
- ³⁹Ri tyoxlaj uk'olb'al tolonik xkanaj
kanoq jacha jun tz'inalik ulew,
ri jetaq unimaq'ij xjaltajik
pa k'ax taq oq'ej,
e ri taq usab'ado xjaltajik pa tze'b'al,
e ri uq'ijilal xjaltajik pa k'ixb'al.
- ⁴⁰Ruk' ri unimal ri uq'ijil xk'iy
ri k'axalaj retzalal,
ri unimal xjaltajik pa k'isb'alk'u'x.

Ri ukojik ri kiq'ijlanik ri ekaxlan taq winaq

⁴¹Ri ajawinel xutaq ub'ixik pa ronojel ri rajawib'al jun taqanik arech konojel xa jun chi siwantinimit kkib'ano, ⁴²e chkijujunal kkiya kanoq ri k'amaninaq chkech kkib'ano. Konojel ri siwantinimit xkiterne'b'ej ri xtaqan ri ajawinel chrech. ⁴³Ek'ya ri e'ajisra'el utz xkik'amo ri uq'ijilanik e kkib'an tab'al toq'ob' chkiwach ri e'esal uwach dyos e xketzelaj uwach ri sab'ado. ⁴⁴Xoquje', ri ajawinel xe'utaq ub'ik enik'aj e'ajta'o'ntzij arech kkiya' ub'ixik pa ri Jerusalem e pa ri jetaq utinimit ri Juda ri jun utaqanik, arech kkiterne'b'ej ri nik'aj taq jastaq naq'atalik chkech enik'aj taq tinimit chik. ⁴⁵Xtaqanik che kesaxik pa ri tyoxlaj k'olb'al ri holokosto, ri tab'al taq toq'ob' e ri sipanik kb'an ruk' ja'; xtaqanik kketzelax uwach ri sab'ado e ri jetaq nimaq'ij, ⁴⁶kkitz'ilob'isaj ri tyoxlaj k'olb'al e ronojel tyoxlaj taq jastaq, ⁴⁷rajawaxik kyak tab'al taq toq'ob' rech ri q'ijlanik, kachoch ri e'esal uwach dyos, rajawaxik kech'ol ri aq e etz'il taq awaj, ⁴⁸man kkiq'at ta uwi' ri kikowil ri ekalk'uwa'l, kkib'an itzel chb'il kib' ruk' ronojel tz'il taq uwach jastaq e ktz'i'laj uwach ri tyox ub'antajik, ⁴⁹arech ksach chkech ronojel ri Pixab' e kkijal uwach ri naq'atal chkech kkib'ano. ⁵⁰Jachin man kub'an taj ri xtaqan ri ajawinel chrech, kkamisax ri'. ⁵¹Xoquje' jewa' xutaq ub'ixik chkech konojel ri rajawib'al, ke'ukoj ejujun elaq'b'anel chkech konojel ri siwantinimit e xtaqanik chkech ri utinimit ri Juda che kb'an tab'al taq toq'ob' pa ronojel ri jetaq tinimit. ⁵²Ek'ya chkech ri siwantinimit, konojel ri kiya kan ri Pixab' kkiriq kib' kuk' ri e'are'. Nimalaj il xkik'am uloq chrech ri amaq'. ⁵³Xa jek'uri', xe'kit'iq'ij ri Isra'el che uk'u'ik kib' pa ronojel k'olb'al.

⁵⁴Pa ri jo'lajuj q'ij chrech ri ik' Kisle'u, pa ri junab' wuqk'al job', ri ajawinel kuyak cho tab'al toq'ob' rech ri holokosto, ri Itzel rech k'ax. Xoquje' xyakik nik'aj taq tab'al toq'ob' pa ri jetaq utinimit ri Juda che ek'o naqaj. ⁵⁵Chuchi' taq ri ja e pa taq ri k'ayb'al, xkiporoj ri k'ok q'ol. ⁵⁶Aretaq chi' kkiriq jun uwuj ri Pixab', kkik'yaq pa ri q'aq'. ⁵⁷We k'o jun winaq kkiriq pa ri rachoch jun uwuj ri Chapb'alq'ab', on kriqitajik jun winaq che kuterne'b'ej ri

Pixab', ri ajawinel chi are ktaqan che ukamisaxik. ⁵⁸Ronojel taq ik', kkib'an k'ax chkech ri e'ajisra'el che kiritajik pa taq ri tinimit rumal rech che man kkiterne'b'ej taj ri jun taqanik; ⁵⁹chjunal ik', pa ri juwinaq job' q'ij, xkib'an tab'al taq toq'ob' cho ri ab'aj rech ri jetaq holokosto. ⁶⁰Ri ixoqib' che xkipus uwi' kikowil ri kal, xekamisaxik, jacha ri ktaqan ri jun taqanik, ⁶¹etzuyul ub'ik chkiqul ri inlaj taq loch'. Xoquje' kekamisaxik ri ekachalal e ri jachintaq ri xepusuwik ri kikowil ri ak'alab'.

⁶²Ek'ya chkech ri Isra'el ko xetak'i'k e man k'o ta jun tz'il wa xkitijo. ⁶³Are xkaj kekamik chuwach che kkitz'ilob'isaj kib' ruk' jun wa e chuwach che kkib'an k'ax chrech ri tyoxlaj chapb'alq'ab'; e are xekamik. ⁶⁴Nimalaj uq'aq'al royowal xqaj pakiwi' ri Isra'el.

Ri Matati'as xumajij ub'anik ri tyoxlaj ch'o'j

²Pa taq we q'ij ri', ri Matati'as, uk'ojol ri Xwan, uk'ojol ri Sime'on, chuchqajaw pa ri erija'al ri Yehoyarib, xuya' kan ri Jerusalem e xu'jeqeb'a' rib' pa ri Modin. ²Ek'o job' uk'ojol: Ri Xwan che Gaddi ku'chuxik, ³ri Simon ri kb'ix Tasi chrech; ⁴ri Judas ri kb'ix Makab'e'o chrech, ⁵ri Ele'asar ri kb'ix Avaran chrech, ri Jonatan ri kb'ix Affus chrech. ⁶Aretaq chi' kril ri itzel tajin kb'an pa ri Juda e pa ri Jerusalem, ⁷kuraqaqej uchi' e kub'ij: «¡Ayum!, K'ax wech ri in! ¿La xinalax in arech kinwil ri uk'isik ri tzij pakiwi' ri siwan nutinimit e puwi' ri tyoxlaj tinimit e arech in t'uyul chila' aretaq chi' kjachtajik ri tinimit pa kiq'ab' ri e'uk'ulel e aretaq chi' kchtajik ri tyoxlaj k'olb'al chuxe' ri kikowinem ri ekaxlan taq winaq?

⁸Ri Nim Rachoch xkanaj kanoq jacha

jun winaq che man k'o ta rutzilal,

⁹ri jastaq che are uq'ijil, xk'amtaj ub'ik

pa jun kaxlan ulew,

ri ak'alab' xesax kiqul pa taq ri k'ayb'al

e ri eralk'uwa'l chi alab'om,

chi alitomab' xekamisaxik

ruk' ri kich'ich' ri ekik'ulel.

¹⁰¿Jachinchike tinimit man petinaq

taj che rechb'axik ri rajawaremal

e che man ub'anom ta rech

chrech ri jastaq rech?

¹¹Ronojel ri wiqib'al

rech xelaq'ax ub'ik chrech.

Ri are', che ojer kanoq k'o ri ukowinem,

kamik ri', ri are' xuxik ajpataninel.

¹²Kamik ri' chiwilampe' ri tyoxlaj qak'olb'al,

ri qaje'lal e ri qaq'ijil,

xjaltajik pa jun tz'inalik ulew,

chiwilampe' ri tinimit,

xb'an k'ax chrech kumal

ri ekaxlan taq winaq.

¹³¿Jas upatan kujka'si' na?».

¹⁴Ri Matati'as e ri e'uk'ojol kkirachq'ij

ri katz'yaq, xkikoq ri koxtar

e nimalaj oq'ej xkib'ano.

Ri ukajmaxik ri tab'al toq'ob' xb'an pa ri Modin

¹⁵Ri ek'amalb'e erech ri ajawinel, ri etaqom uloq ruk' kowinem che ukojik ri e'esal uwach dyos, ke'opan pa ri Modin che ub'anik ri tab'al taq toq'ob'. ¹⁶Sib'alaj ek'ya ri e'ajisra'el xepe uloq kuk' ri e'are', k'atek'ut, ri Matati'as e ri e'uk'ojol, junam xkitas apan kib'. ¹⁷Ri ek'amalb'e erech ri ajawinel jewa' kkib'ij chrech ri Matati'as: «Ri at, at jun winaq che nim ri ab'antajik e k'o ri akowinem pa we tinimit ri', e atto'om kumal ri e'ak'ojol e kumal ri e'awachalal. ¹⁸Chatqib' b'a' uloq at nab'e che ub'anik ri utaqanik ri ajawinel, jacha kib'anom konojel ri jetaq amaq', ri enim winaq ek'o pa ri Juda e ri xeto'taj kanoq pa ri Jerusalem. Xa jek'uri', ri at e ri e'ak'ojol, kixejalaxik ri' chkixo'l ri erachi'l ri ajawinel; ri at e ri ak'ojol, kiwil na ri' ri nimalaj iq'ijil ruk' ri jetaq sipanik kya chiwech, saq pwaq, q'an pwaq e nik'aj taq sipanik chik».

¹⁹Ri Matati'as xutzalejisaj uwach ri tzij ruk' kowlaj uch'ab'al: «Kne'b'a' konojel ri jetaq amaq' che kiwokom ri reqe'le'n ri ajawinel kkinimaj ri utzij, e konojel kkiya kanoq ri q'ijlanik kech ri kinan kitat, chi kkib'ano ri utaqanik ri ajawinel, ²⁰ri in, ri enuk'ojol e ri ewachalal, are kqaterne'b'ej na ri' ri chapb'alq'ab' kech ri eqanan eqatat. ²¹;Chujuk'olo' b'a' ri Dyos arech man kqaya' ta kan ri Pixab' e ri jetaq utaqanik! ²²Man kqanimaj ta wa' ri xtaqanik ri ajawinel chrech. Man kqajal ta qab'e ri' chrech ri qakojonik, pa qikyaq'ab' on pa ri qamox». ²³Xuwi xk'istajik ub'ixik rumal we tzij ri', jun ajjuda x nab'ejik chkiwach konojel, arech kub'an jun tab'al toq'ob' cho ri ab'aj rech tab'al toq'ob' pa ri Modin, jacha ri xtaqan ri ajawinel chrech. ²⁴Aretaq chi' kril weri' ri Matati'as, xyakataj ri uq'aq'al royowal e xub'alq'atij rib' ri upam. Ruk' sib'alaj uq'aq'al royowal, kutij anim e xuket chuqul cho ri ab'aj rech tab'al toq'ob'. ²⁵Xoquje', chi aninaq xukamisaj ri achi utaqom uloq ri ajawinel che ke'utiq'ij che ub'anik ri tab'al toq'ob', e xupaq'ij ri ab'aj rech tab'al toq'ob'. ²⁶Rumal rech ri loq'oq'eb'al uk'u'x chrech ri Pixab', jeri' xub'ano jacha xub'an ri Pinjas puwi' ri Zimri uk'ojol ri Salu. ²⁷K'atek'uri', ruk' kowlaj uch'ab'al kuraqaqej uchi' ri Matati'as pa ronojel ri tinimit: «jKonojel ri jachintaq kkiloq'oq'ej ri Pixab' e uk'olom pa ranima' ri chapb'alq'ab', chinuterne'b'ej b'a ri in!». ²⁸Ri are' e ri e'uk'ojol xkiya kanoq pa ri tinimit ronojel ri jastaq kech e xe'animaj ub'ik pa taq ri juyub'.

Ri ukajmanik ri sab'ado pa ri tz'inalik ulew

²⁹Sib'alaj ek'ya winaq, che tajin kemayowik rumal ri man suk'il taj e ri itzel tajin kb'anik, xeqaj ub'ik pa ri tz'inalik ulew arech kejeqi' chila', ³⁰kuk' ri kalk'uwa'l, ri kixoqilal e ri kimeb'il, rumal rech che sib'alaj k'ax tajin kb'an chkech. ³¹Kopan utzijol kuk' ri enim uwinaq ri ajawinel e kuk' ri achijab' erech ch'o'j, ri xek'aji' kanoq pa ri Jerusalem, pa ri Utinimit ri David, che ek'o nik'aj winaq, xetunik chrech ri xtaqan ri ajawinel chech, che xeqaj ub'ik pa ri awatalik taq k'olb'al k'o pa ri tz'inalik ulew. ³²Jun kowlaj jt'ub' achijab' xkichaplej koqataxik ri e'are' e xe'kiriqa'. Xkisutij kij ri e'are' e xkichomaj kech o'jinik kuk' pa ri q'ij sab'ado. ³³Kkib'ij chkech: «jChixtanaloq! Chixel uloq e chinimaj ri xtaqan ri ajawinel chrech e kixka'si' ri'». ³⁴—Ri e'are' kkib'ij chkech: «Man kujel ta ub'ik e man kqanimaj taj ri xtaqan ri ajawinel chrech che qetzelay uwach ri q'ij sab'ado». ³⁵Chi aninaq xkik'yaq kib' pakiwi', ³⁶ri e'are', man k'o ta ch'o'j xkib'ano, man k'o ta ab'aj xkik'yaqo e man k'o ta xkito' kib' jawi' kiwam kib'. ³⁷«Chujkamoq pa ri suk'il, -kecha-; ri kaj e ri uwachulew are ke'ilowik che ri ix kujikamisaj e man k'o ta qamak qab'ano». ³⁸Ri achijab' xe'ok chkij pa ri q'ij sab'ado e ri e'are' xekamik, ri kixoqilal, ri ekalk'uwa'l e ri kimeb'il: ekaq'o' lajuk'al (1.000) winaq.

³⁹Weri' xreta'maj ri Matati'as e ri erachi'l e sib'alaj k'ax xkina' chkech ri e'are',
⁴⁰k'atek'ut kkib'ij: «We qonojel jewa' kqab'ano jacha ri eqachalal ri' e man kqato'ta qib'
 chkiwach ri ekaxlan taq winaq e we man kqato' ta uwach ri qab'antajik, chi aninaq wa'
 kchup qawach chuwach ri ulew». ⁴¹Chi pa we jun q'ij ri', xkichomaj weri': «Xaq jachin achi
 kpe che ub'anik ch'o'j quk' pa q'ij sab'ado, chi kujch'o'jinik ri' ruk' ri' ri are', arech man
 kujkam taq jacha xkib'an ri eqachalal che xekamik jawi' kik'um uloq kib'».

⁴²Junam xkiriq kib' kuk' ri e'are' ri kijuq'at ri e'ajside'o, ri e'are' e'achijab' e'ajisra'el che
 man k'o ta kkixib'ij kib' e kiterne'b'em ri Pixab'. ⁴³Xoquje', konojel ri jachintaq kkaj
 ke'animajik chuwach ri k'ax kb'an chkech, xkimulij kib' kuk' ri e'are' e xe'kito'o. ⁴⁴Ri e'are'
 ekowlaj taq achijab' erech ch'o'j e ruk' uq'aq'al koyowal xe'kikamisaj ri e'ajmakib' e ri itzel
 taq winaq; ri xeto'taj na kanoq, rajawaxik che xe'animaj ub'ik chkixo'l ri siwantinimit e xa
 jeri' loq' xkito' kib'. ⁴⁵Ri Matati'as e ri erach'il xe'b'inoq arech kkik'isa' tzij puwi' ri tab'al
 taq toq'ob' ⁴⁶e xetiq'inik pa ronojel ri Isra'el, che kq'at uwi' kikowil ri ak'alab' ri maja' kq'at
 uwi' kikowil. ⁴⁷E xe'koqataj ri man keniman taj. Utz xe'el ri chak pa kiq'ab'. ⁴⁸Kkitoqij ri
 Pixab' chi pa kiq'ab' ri ekaxlan tinimit e pa kiq'ab' ri e'ajawinel e kkichasaj chi' ri
 ukowinem ri ajmakunel.

Ri k'isb'al taq utzij ri Matati'as e ri ukamikal

⁴⁹Ri uq'ij ri Matati'as naqaj chik k'o wi' kk'isik e ri are' kub'ij chkech ri e'uk'ojol: «Kamik
 ri' are kajawinik ri nimal e ri yoq'b'al taq tzij, uq'ijil ri k'ax e ri oyowal. ⁵⁰Ix nuk'ojol, kamik
 ri', rajawaxik kiloq'oq'ej ri Pixab', chijacha b'a' ri ik'aslemal pa ri toq'ob'isab'al uwach ri
 chapb'alq'ab' kech ri eqatat.

⁵¹«China'taj b'a' ri chak xkib'an
 ri eqatat pa taq ri kiq'ijil ri e'are',
 kich'ak na k'uri' jun nimalaj iq'ijil
 e jun ib'i' che man k'o ta uk'isik.

⁵²Chna'taj b'a' chiwech ri Ab'raham
 che man xuk'ex ta ri utzij
 aretaq chi' xkajmaxik
 e rumal k'uwa' weri',
 suk' ri are' chuwach ri Dyos.

⁵³Ri Jose, pa ri uq'ijil ri k'ax,
 ri are' xuk'aslemaj ri Pixab',
 e xuxik rajawxel ri Egipto.

⁵⁴Ri qatat Pinjas, rumal rech
 che xas loq'oq'eb'al uk'u'x,
 xya'taj chrech pa junalik
 ri chuchqajawisanik rech chapb'alq'ab'.

⁵⁵Ri Josu'e, rumal rech
 che xub'an ri xtaqan chrech
 xuxik q'atb'altzij pa ri Isra'el.

⁵⁶Ri Kaleb', rumal rech ri utzalaj
 uk'aslemal chkixo'l ri mulin ib',
 xya'taj chrech jun rechb'al
 pa we uwachulew ri'.

⁵⁷Ri David, rumal ri ukojonik,

xrechb'ej jun ajawinel tem
chi pa junalik.

⁵⁸Ri Eli'as, rumal rech
che sib'alaj xuloq'oq'ej ri Pixab'
xch'elex ub'ik chikaj.

⁵⁹Ri Anani'as, ri Asari'as, ri Misa'el,
rumal rech che xekojonik,
xeto'tajik chuwach ri uxaq taq q'aq'.

⁶⁰Ri Dani'el, rumal
rech che suk'alaj winaq,
xto'tajik chuwach ri upakichi'
ri jetaq koj.

⁶¹Utz uch'ob'ik b'a' chib'ana'
che chjujunal mayilq'ijisaq,
konojel ri ke'eyen chrech ri Are',
man k'o ta jumul keqajik.

⁶²Mixib'ij iwib' chuwach ri k'ax taq tzij kub'ij ri ajmakunel winaq,
rumal rech che ri uq'ijil kuk'isa' ri'
pa ri umes awaj e pa ri ixjut;

⁶³kamik ri' ajsik ri' elenaq wi ri are'
e chwe'q man kriqitaj ta chi ri',
xtzaliq ri' pa ri poqlaj
e ri jetaq xuchomaj
kchuptajik uwach ri'.

⁶⁴Ix walk'uwa'l, chikojo' b'a' ri ichuq'ab'
e ko chixtak'al pa ri Pixab',
rumal rech che pa ri are' kiriq
na ri' nimalaj iq'ijil.

⁶⁵«K'olik le', le Sime'on le', le iwachalal. Ri in weta'm che ri are' jun achi che kno'jinik; amaq'el chitatab'ej ri utzij: are are' la' itat kkanaj kanoq. ⁶⁶K'o le Judas Makab'e'o chixo'l, ri are' che man k'o ta kuxib'ij rib' chi pa ri uk'ojlil uloq: are are' k'amalb'e la' chkixo'l ri achijab' erech ch'o'j, kuk'am ib'e la' chrech ri ch'o'j kuk' ri jetaq tinimit. ⁶⁷Ri ix, che'isik'ij uloq iwuk' konojel ri jachintaq kkilij ri Pixab' e chitojo' uk'axel ri xb'an chkech siwan itinimit. ⁶⁸Chitzalij uk'axel chkech ri ekaxlan taq tinimit ri itzel xkib'an chiwech e chitzuyb'a' iwib' ri ktaqan ri Pixab' chrech». ⁶⁹K'atek'uri', xe'utewchi'j e xkamik, e xb'e kuk' ri e'utat. ⁷⁰Xkamik pa ri junab' wuqk'al waqib' (146) e xkimuqik pa ri Modin jawi' emuqtal wi ri e'utat. E konojel ri Isra'el sib'alaj xkoq'ej ri are'.

Ri Judas Makab'e'o k'amalb'e chkech ri e'ajjuda

³Ri Judas, ri kb'ix Makab'e'o chrech, che uk'ojol ri Matati'as, xkanaj kanoq pa uk'exwach ri are'; ²konojel ri erachalal e konojel ri erachi'l ri utat xkiya kiwach ruk' ri are'. Ruk' ronojel kanima' e ruk' kichuq'ab' xech'o'jinik pa ri ch'o'j kub'an ri Isra'el.

- ³Ri are' xunimarisaj ri uq'ijil
 kib'i' ri siwan utinimit,
 xukoj ri atz'yaq rech ch'o'j jacha
 jun nimalaj winaq
 e xuxim chuxe' upam
 ri uch'ich' rech ch'o'j.
 Pa k'ya taq ch'o'j xch'o'jinik wi,
 xuto' kiwach ri tz'um taq
 ja ruk' ri uch'ich' rech ch'o'j,
⁴jeri' jacha jun koj pa ri nimalaj
 taq uchak xub'ano,
 jacha jun alaj koj che kwiniq
 puwi' ri awaj xuchapo.
⁵Xe'roqataj ri e'itzel taq winaq
 chi pa ri k'isb'al kkiwaj wi kib'
 ke'uk'yaq pa ri q'aq' ri e'ajb'anal
 k'ax chkech ri siwan utinimit.
⁶Rumal rech che ke'uxib'ij
 ri e'itzel taq winaq,
 xeqaj chuwach ri are',
 konojel ri kkichakuj ri
 man suk' taj, xkiriq k'ax,
 are are' xto'w kiwach konojel.
⁷Xuk'arisaj uwach kik'aslemal
 ek'ya taq ajawinel,
 xuya' uki'kotemal ri Jakob'
 rumal ri jetaq uchak xub'ano,
 e ri una'tisaxik pa junalik ri', tewchi'talik.
⁸Xutzalij ronojel ri jetaq utinimit ri Juda
 xe'ukamisaj chila' ri winaq eb'anal k'ax,
 e xresaj ub'ik chkixo'l ri Isra'el
 ri Uq'aq'al Oyowal.
⁹Ri ub'i' xopanik utzijol pa ri uk'isb'alil
 ri uxkut uwachulew,
 e xe'umulij ri winaq che esachinaq.

Ri nab'e taq ch'akanik kub'an ri Judas

¹⁰Ri Apoloni'o xe'umulij ekaxlan taq winaq e xe'umulij ek'ya e'uwinaq ri Samari'a arech keb'ech'o'jinoq ruk' ri Isra'el. ¹¹Ri Judas, aretaq chi' xuta utzijol weri' e xb'e che uk'ulik; xch'akan puwi' e xukamisaj ri are'. Ek'ya eli'nik xekanaj kanoq e ri enik'aj chik xe'animaj ub'ik. ¹²Aretaq chi' xmultajik ri jastaq xkanaj kanoq; ri Judas xub'an rech chrech ri uch'ich' rech ch'o'j ri Apoloni'o e chi xaq jawi' kb'e wi che ub'anik ri ch'o'j xas kruk'aj ub'ik we ch'ich' ri'. ¹³Ri Seron, kinimal ri achijab' erech ch'o'j pa ri Siri'a, aretaq chi' xuta utzijol che ri Judas xe'umulij ejumalaj taq winaq che junam kikojonik ruk' e che ewinaq erech ch'o'j, ¹⁴ri are' xuchomaj: «Ri in kinriq na wa' jun nimalaj nub'i' e kinriq nimalaj nuq'ijil wa' pa ri ajawib'al, kinch'o'jinik na ruk' ri Judas e kuk' ri achijab' erech ch'o'j ek'o ruk' ri are', che

xkixutuj ri xtaqan ri ajawinel chrech». ¹⁵Xa jek'uri', xb'e ub'ik, xoquje' xeb'e' ub'ik ruk' che uto'ik ek'ya e'itzel taq achijab' erech ch'o'j arech kkitoj' uk'axel ri k'ax chkech ri e'ajisra'el. ¹⁶Aretaq chi' tajin kopanik pa ri paqalik rech ri B'etjoron, xel uloq ri Judas che uk'ulik kuk' enik'aj achijab'. ¹⁷Aretaq chi' ri achijab' xe'kil ri enik'aj achijab' chik epetinaq uloq chkiwach, xkib'ij chrech ri Judas: «¿Jas ub'anik kb'an ri ch'o'j kuk' we winaq ri' cheh sib'alaj ek'ya e ri uj man uj k'ya taj? K'atek'uri', ujkosinaq rumal rech che man ujwo'qinaq taj pa we jun q'ij ri'». ¹⁸Ri Judas kub'ij chkech: «Man k'ax ta wa' ri keqajik ek'ya winaq pa kiq'ab' enik'aj che man ek'ya taj. Ri Kaj xaq junam chuwach kuto' kiwach chkiwach ek'ya on man ek'ya winaq taj, ¹⁹rumal rech che ri ch'akanik pa ri ch'o'j man are ta ri' we ek'ya ri achijab' erech ch'o'j, xane ri chuq'ab'alil chrech ri ch'akanik Chikaj kpe wi. ²⁰Ri e'are' epetinaq uloq chqij ruk' kinimal e ketzelal, arech kujkikamisaj, ri uj, ri eqixoqilal e ri eqalk'uwa'l e arech ke'kelaq'aj ri jastaq qech. ²¹Ri uj, are kujch'o'jinik rumal ri qak'aslemal e ri jetaq qapixab', ²²ri Are', ke'uqajb'ej ri' chqawach ri uj; mixib'i'j b'a' iwib' chkiwach». ²³Aretaq chi' xuk'is ri utzij, man k'o ta na'tal chkech, chi xaqte' xukyaq rib' pakiwi', e ri Seron e ri achijab' eb'enaq ub'ik ruk' ri are', xech'akatajik chuwach. ²⁴Xe'oqataxik ri e'are' pa ri xulanik uloq rech ri B'etjoron e chi k'ate' na pa ri taq'aj. E kaq'o' (800) achijab' xekamik e enik'aj chik xe'animaj ub'ik pa taq ri kulew ri e'ajfiliste'o. ²⁵Ruk' weri', ri siwan taq tinimit che ek'o naqaj, sib'alaj xkixib'ij kib' chech ri Judas e chkech ri erachalal. ²⁶Ri ub'i' xopan utzijol ruk' ri ajawinel e pa ronojel tinimit ktzijoxik ri ch'o'j tajin kub'an ri Judas.

**Ri Anti'oko kusuk'umaj rib' chrij ri Persi'a
e ri Jude'a. Ri ukowinem ri Lisi'as**

²⁷Ri Anti'oko, aretaq chi' xuta' utzijol we tzij ri', xyakataj nimalaj uq'aq'al royowal; xutaq kimulixik konojel ri kichuq'ab' ri rajawib'al, jumulaj achijab' erech ch'o'j che k'o nimalaj kikowinem. ²⁸Xujaq ri uq'inomal, xuya ub'i ri kitojb'al rech jun junab' ri achijab' erech ch'o'j e ke'utaqo che kkisuk'umaj kib' chuwach ronojel jas uwach. ²⁹K'atek'uri', xrilo che k'o na kraj ri pwaq pa ri uq'inomal, e ri alka'bal ktoj ri winaq pa ri rulew tajin kq'ob'ik, rumal ri ch'o'j e ri k'ax xuwa'lisaj ri are' pa ri amaq' aretaq chi' kraj kuchup uwach ri jetaq pixab' rech ojer kanoq. ³⁰Xuxib'ij rib' we man kub'ana' ta ri jastaq rech, jacha ri ub'anom kanoq nik'aj taq mul chik, rech ri urajawaxik e rech ri nimalaj taq sipanik kuya'o, kunojisaj ri uq'ab' chrech ri sipanik kuya' ub'ik, e rumal weri' are nim kuya chkiwach ri e'ajawinel eq'axinaq chi chuwach ri are'. ³¹Rumal che man kuriq ta chik jas kub'ano, xuchomaj kb'e pa ri Persi'a arech ku'molo' uloq ri alka'bal pa ri jetaq amaq' ri' e xa jenak'uri' kumulij uloq sib'alaj pwaq. ³²Kuya' kan ri Lisi'as, jun achi che nim ub'antajik e k'o kuxik pa ri uparachoch ri ajawinel, kuya kanoq chuwach ri jastaq rech, kmajtajik pa ri nima' E'ufrates e kopan pa ri retal rulew ri Egipto, ³³e xuya kan puq'ab' ri uk'ojol Anti'oko, chi k'ate' na ktzalej uloq. ³⁴Kuya' kan chrech ri are' panik'aj chkech ri achijab' che erajch'o'jab', e ri jetaq tix, e xub'ij kanoq chrech ronojel ri uchomam kanoq. Chkech ri e'ajjude'a e ri e'ajjerusalem, ³⁵rajawaxik kutaq ub'ik chkij e'are', jumulaj achijab' erech ch'o'j arech kkib'ana' k'ax e kkichupu' uwach ri uchuq'ab' ri Isra'el e ri eto'tajinaq na kanoq pa ri Jerusalem, chi k'ate' na man kna'tisax ta chi uwach pa we k'olb'al ri'. ³⁶K'atek'uri' ke'ukoj kik'ojol ri' ri ekaxlan winaq pa ronojel ri rulew e kujach ri' chkiwach ri rulew. ³⁷Ri ajawinel, ke'uk'am ub'ik ruk' ri are' ri jun panik'aj chik chkech ri achijab' erech ch'o'j e

keb'e ub'ik pa ri Anti'oki'a, nab'e nimalaj tinimit chrech ri rajawib'al, pa ri junab' wuqk'al wuqub' (147). Xuq'axej ub'ik ri nima' E'ufrates e kusuk' ub'ik ri ub'e pa ri tak'alik ulew.

Ri Gorgi'as e ri Nikanor

ke'ok ub'ik pa ri Jude'a kuk'

ri achijab' erech ch'o'j erech ri Siri'a

³⁸Ri Lisi'as xe'ucha' ri Toleme'o, uk'ojol ri Dorimeno, ri Nikanor e ri Gorgi'as, e'achijab' erachi'l ri ajawinel che k'o sib'alaj kikowinem. ³⁹E ke'utaq ub'ik ekachi'l ub'ik e'oxchuy (40.000) achijab' che keb'in ub'ik chkaqan e wuqlajujq'o' lajujk'al (7.000) ek'o ub'ik chrij kej, arech ke'ok pa ri amaq' Juda e kk'is tzij puwi', jeri' jacha xtaqan kanoq ri ajawinel chrech. ⁴⁰Keb'e ub'ik kuk' konojel ri achijab' erech ch'o'j, ke'opan chunaqaj ri Emma'us pa ri Taq'aj-Ulew e kkisokaj ri tz'um taq kachoch. ⁴¹Ri e'ajk'ayib' ek'o pa ri taq ulew ri' xkita' utzijol weri'; xkik'am ub'ik sib'alaj q'an pwaq e saq pwaq e jetaq ch'ich' rech jat'ib'al e keb'e ub'ik pa tz'um taq ja arech kekiloq'o' ri e'ajisra'el ekipataninel. Xoquje' xkiriq ub'i kib' kuk' e'are' enik'aj winaq e'ajidume'a e e'ajfiliste'o. ⁴²Ri Judas e ri erachalal, xkich'ob'o' che jun nimalaj k'ax ri k'olik chkiwach: ri achijab' erech ch'o'j ejeqel pa ri kamaq'. E keta'm che ri ajawinel xtaqanik che uk'isik tzij pakiwi' ri ekisiwantinimit. ⁴³Xkib'ij chb'il taq kib': «Chqawa'lisaj we qatinimit pa ri k'ax k'o wi e chujch'o'jinoq arech qatoq'ob'isaj kiwach ri eqasiwatinimit e ri Tyoxlaj K'olb'al». ⁴⁴Xesik'ix ri mulin ib' arech ksuk'umaj kib' chrech ri ch'o'j, arech kb'an kich'ab'al chuwach ri Dyos e kkik'omij ri toq'ob' pakiwi' e ri usachik kimak.

⁴⁵K'atek'uri',

ri Jerusalem tolon kanoq
jacha jun tz'inalik ulew,
man k'o ta jun ral kel ub'ik
on kok ub'ik.

Ri tyoxlaj k'olb'al xaq'alb'em cha'aqan,
are kik'ojol ekaxlan winaq
ejeqel pa ri kowlaj k'olb'al ri',
are e'uk'olom ekaxlan taq winaq.
Man k'o ta chi ki'kotemal kuna' ri Jakob'
ri su' e ri lira, mem xekanajik kanoq.

Ri e'ajjudi'o kkimulij kib' pa ri Masfa

⁴⁶Aretaq chi' xmulitaj kib', keb'e ub'ik pa ri Masfa chuwach ri Jerusalem, rumal rech che ojer kanoq xk'o'ji' jun k'olb'al rech ch'b'al kech ri Isra'el. ⁴⁷Xemewaj pa we jun q'ij ri', kkikoj taq ri koxtar chkij, kkichipej ri chaj cho taq ri kijolom e xkirachq'ij ri katz'yaq. ⁴⁸Kkisolej uwach ri uwuj ri Pixab', arech kkitzujukj chupam ri ch'ob'nik kkib'an chkiwach ri e'esal uwach dyos ri winaq che man junam ta kikojonik kuk'. ⁴⁹Xk'am uloq ri katz'yaq ri echuchqajawib', ri nab'e taq uwach jastaq e ulajuj uch'aqapil ri jetaq sipanik, e xesik'ix ri e'ajnasare'o che xk'istajik ri q'ij che ub'anik ri xkiya kitzij chrech. ⁵⁰Xkib'an ri kich'ab'al chuwach ri Kaj, jewa' kkib'ij ri': «¿Jas kqab'an wa' kuk' we winaq ri'? ¿jawi' keqak'am ub'i wa' ri e'are'? ⁵¹Ri tyoxlaj ak'olb'al, xaq'alb'em cha'aqan e tz'i'lam uwach, ri echuchqajawib' e'aweche at, oq'ej ek'olik e xaq ewonol chi kanoq, ⁵²ri winaq che man junam ta qakojonik kuk' kimulim kib' chqawach arech kkichup qawach ri uj. Ri at aweta'm ri kichomam

paqawi' ri uj. ⁵³La kujkowin k'uwa' k'o qachuq'ab' chkiwach ri e'are' we man kujato' at?». ⁵⁴Xkoq'esaj ri ruka' wakax e sib'alaj kkiraqaqej kichi'.

⁵⁵Katek'uri', ri Judas xe'ukoj ekinimal ri siwantinimit: ekinimal e kaq'o' lajujk'al (1.000) achijab', ekinimal e ok'al (100), ekinimal ekawinaq lajuj (50) e ekinimal elajuj (10). ⁵⁶Ri tajin kyak kachoch, ri k'ate' kek'uli'k, ri k'ate' xkitik ri uva pa ri kulew, e ri kkixib'ij kib', xe'utaqo jacha kub'ij ri Pixab', che ketzalij kanoq pa ri kachoch. ⁵⁷K'atek'uri', ri juq'at achijab' erech ch'o'j, xkimajij ri kib'e e kejeqi' pa ukaj uxkut kaj chrech ri Emma'us. ⁵⁸Ri Judas kub'ij chkech: «Chisuk'umaj iwib', chikojo' ichuq'ab', ko kixk'oji'k chrech ri ch'o'jinik chweq' kuk' we jetaq tinimit ri' che kimulim kib' chqawach arech kkik'is tzij paqawi' e puwi' ri Tyoxlaj Qak'olb'al, ⁵⁹rumal rech che are utz wa' kujkamik arechi' uj tajin chrech ri ch'o'j chuwach che uj k'aslik che rilik ri k'ax kuk'ulmaj ri qatinimit e ri tyoxlaj qak'olb'al. ⁶⁰Ri jastaq che kraj ri Kaj kub'ano, xas kub'an ri'».

Ri ch'o'j pa ri Emma'us

⁴Ri Gorgi'as ke'uk'am ub'ik kab'lajujq'o' lajujk'al (5.000) echa'talik achijab' keb'in chkaqan e kaq'o' lajujk'al (1.000) achijab' kijejb'em ri kej, chaq'ab' xel ub'ik kuk', ²are kraj man k'o ta na'tal chkech ri e'ajjudi'o aretaq chi' kok pa ri tz'um taq kachoch e kch'akan pakiwi'. Ri ewinaq ek'o pa ri Kowlaj K'olb'al xek'amow ub'ik ub'e. ³Ri Judas xreta'maj weri', e xoquje' ri are' xel uloq kuk' ri utzalaj taq achijab' erech ch'o'j arech kuya'yatej chkech ri achijab' erech ch'o'j ek'o na pa ri Emma'us, ⁴aretaq chi' kijub'um na kib' ri achijab' pa ri tz'um taq ja. ⁵Ri Gorgi'as, xopan chaq'ab' pa ri tz'um taq ja kech ri Juda e rumal rech che man k'o ta jun winaq ku'riqa' xuchaple'j kitzukuxik pa taq ri juyub' rumal rech che kub'ij pa rechwi: «We winaq ri' tajin ke'animaj chqawach ri uj». ⁶Aretaq chi' kpakak uxe' kaj, ri Judas kuk'ut uloq rib' pa ri taq'aj kuk' wuqq'o' lajujk'al (3.000) achijab'. Xuwi ne' che man k'o ta ri katz'yaq e ri kichukb'al rajawaxik kokisax pa ch'o'j. ⁷Xkil apanoq ri tz'um taq kachoch ri winaq man junam ta kikojonik kuk', che utz uk'olik kib' kib'anom, k'o kichuq'ab', ri achijab' kikejb'em ri kej kisutem rij ri tz'um taq ja, konojel keta'm kech'o'jinik.

⁸K'atek'uri' ri Judas kub'ij chkech ri achijab' eb'enaq ub'i ruk': «Mixib'ij iwib' chkiwach we winaq che kekichiwi' ri' e maqaj ri ich'uqb' chkiwach ri e'are'. ⁹Chna'taj b'a chiwech jas kikoltajik ri eqanan eqatat xb'an pa ri Kyaq Polow aretaq chi' ri Fara'on tajin keroqataj aretaq chi' erachi'l uloq ri achijab' erech ch'o'j, ¹⁰kamik ri' chqak'omij b'a' chrech ri Kaj, wene' kel uk'u'x chqech, wene' kna'taj ri chapb'al uq'ab' xub'an kuk' ri eqatat e kamik ri' kch'akan pakiwi' we achijab' erech ch'o'j ri' xas chqawach ri uj. ¹¹Xa jek'uri', konojel ri jetaq amaq' kkik'am uq'ab' ri' che k'o jun kto'w kiwach ri Isra'el».

¹²Ri ekaxlan taq winaq kkiyak aq'anoq ri kiwoq'och e aretaq chi' xekil ri e'ajjudi'o che epetinaq chkij ri e'are', ¹³xe'el uloq pa ri tz'um taq ja che ub'anik ri ch'o'j. Ri achijab' erachi'l ri Judas xkich'awsaj ri ruk'a' taq wakax ¹⁴e kkichaple'j ub'anik ri ch'o'j. Xech'akatajik ri ekaxlan winaq e ke'animaj ub'ik cho ri taq'aj, ¹⁵konojel ri xeb'eytaj kanoq keqaj chuxe' ri ch'ich' rech ch'o'j. Xe'oqataxik chi k'ate' pa ri Gasara e chi pa ri taq'aj Idume'a, pa ri Asotos e pa ri Yamni'a. Xeqajik chkech ri e'are' 3.000 achijab'.

¹⁶Aretaq chi' ri Judas xtzalij uloq kuk' ri erachi'l chkoqtaxik ri winaq, ¹⁷kub'ij chkech ri winaq: «Mirayij uk'amik ub'ik ri jastaq, rumal rech che xas petinaq chi na jun ch'o'j paqawi'. ¹⁸Ri Gorgi'as e ri erachi'l naqaj ek'o wi chqech pa ri juyub'. Kamik chikojo' ri ichuq'ab' chkech ri eqak'ulel e chixch'ojinoq kuk' ri e'are'; chuwach chi aq'anoq weri' loq' nak'uri' pa utzil kimol ri jastaq xch'aktajik». ¹⁹K'atek'uri' koq ri utzij ri Judas, aretaq chi'

chi aninaq xq'alajinik jun jt'ub' achijab' keq'alajin uloq ajsik chrech ri juyub'. ²⁰Ri winaq ri', xkich'ob'o' che xe'animaj ub'ik ri ekiwinaq e che xporox ub'ik ri tz'um taq ja; kch'ob' weri' rumal ri sib' kkilo. ²¹Ruk' we xkilo ri' sib'alaj xkixib'ij kib'. K'atek'uri', ke'kil pa ri taq'aj ri achijab' erech ch'o'j erachi'l ri Judas, che kisuk'umam kib' chrech ri ch'o'j, ²²konojel xe'animaj ub'ik pa ri kamaq' ri e'ajfiliste'o. ²³Xa jek'uri', ri Judas xtzalij pa ri tz'um taq ja arech kkelaq'aj ub'ik ri jastaq. Xkimol ub'ik sib'alaj q'an pwaq e sib'alaj saq pwaq, nik'aj taq payu' q'o'om ruk' mrato tuntuj q'eq xar tuntuj e nik'aj taq q'inomal chik. ²⁴Ri e'ajjudi'o, aretaq chi' xetzalijik, nim kkil wi ri kaj, kkitewchi'j e kkib'ij: «¡Rumal rech che utz ri are' e junalikalaj ri loq'oq'eb'al uk'ux!».

²⁵Pa we jun q'ij ri' jun nimalaj to'b'anik xk'o'ji' pa ri Isra'el. ²⁶Ri ekaxlan winaq che loq' xe'animaj ub'ik, xeb'e che ub'ixik chrech ri Lisi'as ronojel ri xk'ulmatajik. ²⁷Aretaq chi' xuta we tzij ri' sachib'al k'u'x xkanajik e xqaj uchuq'ab', rumal rech che man k'o ta xuk'ulmaj ri Isra'el e man xe'el taj jeri' jacha ri xtaqan ri ajawinel chrech.

Ri nab'e ch'o'j xub'an ri Lisi'as

²⁸Pa jun junab' chik, ri Lisi'as ke'umulij wuqchuy lajujq'o' (60.000) achijab' erech ch'o'j e kab'lajujq'o' lajuj k'al (5.000) achijab' kikejb'em ri kej arech kkik'is tzij pakiwi' ri e'ajjudi'o. ²⁹Ke'opan pa ri Idume'a e kkijeqeb'a' kib' pa ri B'et Sur. Ri Judas ke'uk'ulu' kuk' echuy joq'o' (10.000) achijab'. ³⁰E Aretaq chi' ke'ril we ek'ya taq achijab' erech ch'o'j ri', kub'an uch'ab'al chuwach ri Dyos ruk' we taq tzij ri': «At tewchi'talik ri at, at ukolonel ri Isra'el, che xaq'ajisaj ri uchuq'ab' ri ajch'o'j ruk' ri uq'ab' ri apataninel David e xajach ri tz'um taq kachoch ri e'ajfiliste'o pa ri uq'ab' ri Jonatan, uk'ojol ri Sa'ul, e pa uq'ab' ri to'l rech. ³¹Xoquje' jeri' b'a' ujachik chab'ana' b'a' we achijab' erech ch'o'j ri' pa kiq'ab' ri Isra'el, ri siwan atinimit; chawesaj b'a' kik'ixb'al ri achijab' e ri kikejb'em ri kej. ³²Chakojo' ri xib'rikil chkixo'l ri cholaj taq achijab', chab'ana' b'a' man kkikub'a ta chi kik'u'x ruk' ri kichuq'ab' e xaq'alik chekanaj kanoq aretaq chi' kech'aktajik. ³³Che'aqasaj chuxe' ri kich'ich' ri achijab' erech ch'o'j che katkiloq'oq'ej ri at, e nim b'a' chatkila' wi ruk' jetaq b'ix konojel ri keta'm uwach ri Ab'i'». ³⁴Xepetik e xech'o'jinik kuk' e xe'kijacha' kib' pa kiq'ab' e xekamik kab'lajujq'o' lajuj k'al (5.000) achijab' chkixo'l ri achijab' erech ri Lisi'as. ³⁵Ri Lisi'as, aretaq chi' xrilo che xech'aktajik ri uwinaq pa ri ch'o'j e xoquje' aretaq chi' xril ri kichuq'ab' ri achijab' erachi'l ri Judas, e che ri e'are' tzij ek'olik, kne'b'a' kekamik on kek'asik, xtzalij ub'ik pa ri ub'e ri Anti'oki'a e chila' ke'utoj nik'aj ekaxlan winaq arech ktzalij pa ri Jude'a ruk' sib'alaj uchuq'ab'.

Kkich'ajch'ob'ej ri Nim Rachoch ri Dyos e kkib'an unimaq'ij

³⁶Ri Judas e ri erachalal kkib'ij: «Kamik ri', ri xech'aktajik ri eqak'ulel, jo' b'a', chujpaqaloq che uch'ajch'ob'exik ri tyoxlaj k'olb'al e je'qak'owisaj ri nimaq'ij». ³⁷Konojel ri achijab' erech ch'o'j, kkumulij kib' e kepaqi' ub'ik cho ri juyub' Si'on. ³⁸Aretaq chi' kkil chila' ri tyoxlaj k'olb'al che tolon kanoq, etzelam kan uwach ri tab'al toq'ob', porom kanoq ri uchi' taq ja, k'iynaq chi uloq nik'aj taq che' cho ri uwaja jach pa jun k'ache'laj on pa jun juyub' e wilim kanoq ri nim taq ja. ³⁹Xkib'it' ri katz'yaq, sib'alaj xe'oq'ik e kkikoj chaj cho ri kijolom. ⁴⁰Jupalik xqaj kiwach pulew e aretaq chi' xya jun k'utb'al ruk' ri ruk'a' wakax, junam uk'omixik xkib'an chuwach ri Kaj.

⁴¹Ri Judas ke'utaq enik'aj chkech ri erachi'l arech kech'o'jinik kuk' ri ek'o pa ri Kowlaj K'olb'al aretaq chi' tajin usu'ik ri tyoxlaj k'olb'al. ⁴²K'atek'uri', ke'ucha' enik'aj ech'ajch'oj taq echuchqajawib' e che kkiternem ri Pixab', ⁴³che xkich'ajch'ob'ej ri tyoxlaj k'olb'al e ri jetaq ab'aj che xokisax chrech ri etzalal, xkik'am ub'ik pa jun tz'ilalaj k'olib'al.

⁴⁴Kechomanik jas kb'an chrech ri jetaq ab'aj rech ri jetaq holokosto, che b'anom kan k'ax chrech are', ⁴⁵utz uchomaxik xkib'ano che are utz ri' kkipaq'ij ub'ik rumal rech che kkixib'ij kib' chrech, wene' jun k'ax ri' chkixo'l ri e'are', rumal rech che ri winaq man junam ta kikojonik kuk', xkitz'ilob'isaj kanoq. Kkipaq'ij ub'ik ri ab'aj ⁴⁶e kkik'yaq ub'ik ri ch'qe'taq pa ri ujuyub'al ri Ja pa jun utz k'olb'al, e xkeye'j chi k'ate' na jumpa kpetik jun q'axel utzij ri Dyos arech kub'ij jun tzij puwi' ri ab'aj. ⁴⁷K'atek'uri', xkik'am uloq nik'aj taq ab'aj che man chakum taj, jacha kub'ij ri Pixab' e xkiyak jun k'ak' tab'al toq'ob' chik puwi' ri nab'e tab'al. ⁴⁸Xkib'an ub'anik ri tyoxlaj k'olb'al, xoquje' chupam uloq ri Ja e xkityoxrisaj ri jetaq uwaja. ⁴⁹Xkib'an nik'aj k'ak' tyolaj taq jastaq chik e kkikol pa ri Nim Rachoch ri Dyos ri tzuk'b'al chaj, ri ab'aj rech ri k'ok'alaj q'ol e ri mexa. ⁵⁰Xkiporoj ri k'ok' q'ol cho ri tab'al toq'ob' e xkitzij ri chaj pa ri tzuk'b'alchaj che kuya saqil pa ri Nim Rachoch ri Dyos. ⁵¹Kkikoj taq kaxlanwa cho ri mexa, kkixekb'a' ri chuq'b'al e xeto'taj chrech ri chak xkimajo.

⁵²Pa ri q'ij juwinaq job' rech ri ub'elej ik' che Kisle'u kecha chrech, pa ri junab' wuqk'al wajxaqib' (148) xewa'laj uloq aretaq chi' xsaqar uwachulew ⁵³e xkichi'j jun holokosto cho ri k'ak' tab'al toq'ob' xkiyako, jacha kub'ij ri pixab'. ⁵⁴Kkijaq ukojik ri k'ak' tab'al toq'ob', ruk' b'ix, ruk' jetaq sitara, jetaq lira e jetaq simb'alo, chi pa ri kajb'al e pa ri q'ij che xketzelaj uwach ri winaq che man junam ta kikojonik kuk'. ⁵⁵Konojel ri siwantinimit jupalik xe'aqaj cho ri ulew che uq'ijilaxik ri Kaj che xuk'am kib'e pa ri ch'akanik xkib'ano. ⁵⁶Wajxaqib' q'ij xkib'an ri nimaqij rumal ri k'ak' tab'al toq'ob', ruk' ki'kotemal kkichi'j ri holokosto, xoquje' ri tab'al toq'ob' rech riqoj ib' e rech ri malyoxinik. ⁵⁷Xkiwiq ri uwachb'al ri Nim Rachoch ri Dyos ruk' setesik taq wiqb'al b'anom ruk' q'an pwaq e ruk' taq ko'lik wiqb'al, xkib'an ub'anik ri jetaq okb'al e nim taq ja e kkikoj uchi' taq ja. ⁵⁸Xk'oji' jun nimalaj ki'kotemal pa kanima' ri siwantinimit, xa jek'uri' xchup uwach ri etzelal xkib'an kanoq ri winaq che man junam ta kikojonik kuk'. ⁵⁹Ri Judas, junam uchomaxik kuk' konojel ri erachalal e kuk' konojel ri mulin ib' rech ri Isra'el, xujikib'a' che chjunab', pa ri uq'ijil e wajxaqib' q'ij, chi kmajtaj ub'ik pa ri juwinaq job' q'ij chrech ri ik' Kisle'u, ruk' ki'kotemal e utzil kb'an ri unimaq'ij ri tab'al toq'ob'.

⁶⁰Pa taq we q'ij ri' xsutix rij pa kowlaj taq tapya ri juyub' Si'on e xyak kowlaj taq keq'te', rumal rech che kkixib'ij kib' wene' kewa'laj chi uloq jumul ri winaq che man junam ta kikojonik kuk' e ke'kixaq'alb'ej we jetaq k'olb'al ri' jacha ri kib'anom kanoq. ⁶¹Ri Judas xe'ukoj jb'utz achijab' chila' arech kkichajij ri k'olb'al. Xub'an kowlaj tinimit chech ri B'et Sur arech k'o jun tob'al kech ri siwantinimit chuwach apan ri Idume'a.

Keb'ech'o'jinoq kuk'

ri e'ajidume'a e kuk' ri e'ajammon

⁵¹Aretaq chi' ri esiwantinimit ri ek'o chunaqaj chkech, xketa'maj che xyak chi jumul ri tab'al toq'ob' e xb'an chi ub'anik ri tyoxlaj k'olb'al jacha ri ojer kanoq, sib'alaj xyakataj uq'aq'al koyowal, ²xkichomaj kikamisaxik ri erija'al ri Jakob' ejeqel chkixo'l ri e'are'; xkichaple'j kikamisaxik enik'aj e enik'aj chik ke'kesaj uloq chkixo'l ri esiwantinimit.

³Pa ri Idume'a, ri Judas xusilob'isaj ri ch'o'j chkij ri e'uk'ojol ri Esa'u, pa ri rulew ri Akrab'atena, rumal rech che kisutim kij ri e'ajisra'el. Sib'alaj xch'akan pakiwi', xe'uk'yaq ub'ik ri e'are' e kuk'am ub'ik ri jastaq kech. ⁴K'atek'uri', xuna'tisaj ri ketzalal ri e'uk'ojol ri

B'a'i'an, ri e'are' che ejun k'ax e ejun k'amb'al chkech ri siwantinimit rumal rech ri k'ax xkikoq chkech pa taq ri kib'e. ⁵Xe'utz'apij ri e'are' pa taq ri kikeq'te', xusutij kij e ke'ujach chuwach ri anatema; xut'iq q'aq' chkech ri ok'al keq'te' k'o kuk' e xe'uporoj konojel ri ek'o uloq chupam.

⁶K'atek'uri', kb'e ub'ik pa ri kulew ri e'ajjammon, e chila' xu'riqa' wi juq'at achijab' erech ch'o'j che sib'alaj k'o kichuq'ab' e jun siwantinimit che sib'alaj ek'ya e che are ri Timote'o k'amalb'e chkech. ⁷Aretaq chi' k'ya taq ch'o'j xb'antaj kuk' ri e'are'; xch'akanik e kuk'is tzij pakiwi', ⁸xok pa ri Yaser e pa ri ko'lik taq utinimit, k'atek'uri' xtzalij pa ri Jude'a.

**Ri usuk'umaxik ri ch'o'j kb'an
chrij ri Galile'a e chrij ri Gala'ad**

⁹Ri siwantinimit ek'o pa ri Gala'ad xkimulij kib' chkij ri e'ajisra'el che ejeqel pa ri kulew arech ke'kikamisaj, k'atek'uri', ri e'are' xkito' kib' pa ri kowlaj k'olb'al rech Datema. ¹⁰E xkitaq ub'ik nik'aj taq wuj chrech ri Judas e chkech ri erachalal, jewa' kkib'ij ub'ik chupam ri': «Ri siwantinimit che ek'o chqanaqaj ri uj, xkimulij kib' chqij arech kkisutij qij. ¹¹Kisuk'umam chi kib' arech kepetik e ke'ok uloq pa ri kowlaj k'olb'al jawi' xqato'ow qib' ri uj, e ri Timote'o are are' k'amalb'e chkech ri achijab' erech ch'o'j. ¹²Chatesa'j b'a' uloq kamik ri', arech kujawesaj ub'ik pa kiq'ab', rumal rech che ek'ya ri ekaminaq chik chaqaxo'l ri uj. ¹³Konojel ri eqachalal che ejeqel pa ri amaq' Tub'i'as, xekamisaxik kumal ri e'are', eximitalik xek'am ub'ik ri kixoqilal e ri ekalk'uwa'l, xelaq'axik ub'ik ri jastaq kech e chila' ekaminaq chik ekaq'o' lajuj k'al (1.000) achijab'». ¹⁴Tajin na kkisik'ij we wuj ri', aretaq chi' kepe uloq chi pa ri Galile'a enik'aj etaqo'ntzij chik, che rach'tajinaq ri katz'yaq, junam we tzij kuk'am uloq ri': ¹⁵«Xkimuj kib' ri Ptolema'ida, ri Tiro e ri Sidon, paqawi' ri uj, ekachi'l konojel ri Galile'a che man junam ta qakojonik kuk', arech kchup qawach». ¹⁶Aretaq chi' ri Judas e ri siwantinimit xkita' we tzij ri', xkimulij kib' pa jun nimalaj mulin ib' arech kkichomaj jas ri rajawaxik kkib'ano arech kkito' kiwach ri ekachalal che tajin ek'o k'ax e pa ch'o'j kumal ri ek'ulel. ¹⁷Ri Judas kub'ij chrech ri rachalal Simon: «Che'acha'a ub'ik jub'utz achijab' awuk' e ja'to'o kiwach ri e'awachalal pa ri Galile'a; ri in e ri wachalal Jonatan, kujb'e wa' pa ri rulew ri Gala'ad». ¹⁸Ke'uya' kan pa ri Jude'a, ri Jose, uk'ojol ri Sakari'as, xoquje' kuya kanoq ri Asari'as, k'amalb'e chkech ri siwantinimit, erachi'l kanoq ri enik'aj achijab' chik erech ch'o'j arech kkilaq'ab'ej ri k'olb'al. ¹⁹Ke'utaq kanoq chrech weri': «Ri ix, ix q'ataltzij kixkanaj kanoq pakiwi' we siwantinimit ri', mib'an apanoq ch'o'j kuk' ri winaq che man junam ta qakojob'al kuk' chi k'ate' na kujtzalij uloq ri uj». ²⁰Xya ub'ik chrech ri Simon wuqq'o' lajujk'al (3.000) achijab' che keb'e ub'ik pa ri Galile'a, chrech ri Judas xeya ub'ik echuy (8.000) achijab' che keb'e ub'ik pa ri Gala'ad.

Ri elem ub'ik pa ri Galile'a e pa ri Gala'ad

²¹Ri Simon xb'e ub'ik pa ri Galile'a, e aretaq chi' k'ya taq ch'o'j xb'antaj rumal kuk' ri winaq che man junam ta kikojonik ruk', xch'akan pakiwi'; ²²e xeroqataj ri e'are' chi k'ate' pa ri rokib'al ri Ptolema'ada. Epopoj kan pulew ewuqq'o' lajujk'al (3.000) achijab' e kumol ub'ik ri jastaq kech ri e'are'. ²³K'atek'uri', ke'uk'am ub'ik ruk' ri are' ri e'ajjudi'o ek'o pa ri Galile'a e pa ri Arb'ata, ekachi'l ub'ik ri ekixoqilal, ri ekalk'uwa'l e ronojel ri jastaq kech, e ruk' nimalaj ki'kotemal ke'uk'am ub'ik pa ri Jude'a.

²⁴K'atek'uri', ri Judas Makab'e'o e ri rachalal Jonatan, xkiq'axej ub'ik ri Jordan e xeb'in oxib' q'ij pa ri tz'inalik ulew. ²⁵Kekiriqa' kib' kuk' ri e'aj nab'ate'o, e ri e'are' pa utzil

xe'kik'ulaj e xkitzijoj chkech ronojel ri tajin kkik'ulamaj ri ekachalal ek'o pa ri Gala'ad, ²⁶che ek'ya chkech ri e'are' etz'apatalik pa ri B'osora, pa ri B'osor, pa ri Alema, pa ri Kasfo, pa ri Maked e pa ri Karnayim, konojel tinimit ri', eko e enimalaj taq tinimit, ²⁷xoquje' ek'o nik'aj chik etz'apatalik pa nik'aj taq utinimit ri Gala'ad, k'atek'uri' ri ekik'ulel xkich'ik ri jun q'ij ri chwe'q chi aq'anoq arech keb'ech'ojinoq pa we kowlaj taq k'olb'al ri', ke'ok ub'ik chupam e ke'kikamisaj chi xas pa jun q'ij konojel ri ek'o chila'.

²⁸Chi aninaq, ri Judas xuk'am ub'ik kib'e ri erachi'l pa ri ub'e ri B'osora, pa ri tz'inalik ulew. Kok ub'ik pa ri tinimit e aretaq chi' xekamisatajik rumal konojel ri achijab' ruk' ri uch'ich' rech ch'o'j e xmoltaj rumal ronojel ri jastaq kech, xuporoj kanoq ri tinimit. ²⁹Chaq'ab' kel ub'ik chila' e kopanik chunaqaj ukoq ri kowlaj k'olb'al. ³⁰Aq'ab'il, aretaq chi' ri e'ajjudi'o kkiyak ri kiwoq'och, ke'kil winaq kekichiwik che tajin kkikoj nik'aj taq kmukal e nik'aj taq q'a'm arech ke'ok pa ri kowlaj k'olb'al; e majtajinaq chik ri ch'o'j. ³¹Aretaq chi' ri Judas krilo che majtajinaq chik ri ch'o'j e che nimalaj raqoj chi'aj rachi'l ri uch'awisaxik ri ruka' taq wakax ktatajik pa ri tinimit e kopan chikaj, ³²kub'ij chkech ri erachi'l: «¡Pa we q'ij ri', chixch'o'jinoq rech utoq'ob'isab'al kiwach ri iwachalal!». ³³Kicholem kib' pa oxib' cholaj, xtaqanik arech keb'e ub'ik chkij ri ekik'ulel. Tajin koq'esaj ri ruk'a' taq wakax e kkiraqaqej kichi'. ³⁴Ri achijab' erachi'l ri Timote'o, aretaq chi' xkilo che are ri Makab'e'o, xe'animaj ub'ik chuwach. Nimalaj k'ax xkiriqo e xech'akatajik pa we jun q'ij ri', etutz'tuj xekanaq kanoq pulew pa we jun q'ij ri' echuy (8.000) achijab'. ³⁵K'atek'uri', ri Judas kb'e ub'ik chrij ri Alema, xch'o'jinik chila', kok ub'ik pa ritinimit, e aretaq chi' xekamisatajik konojel ri achijab' e xk'amtaj ub'ik rumal ronojel ri jastaq kech, xut'iq q'aq' chrech. ³⁶Aretaq chi' xel ub'ik waral, xb'e ub'ik e xok pa ri Kasfo, pa ri Maked, pa ri B'osor e pa ri nik'aj taq utinimit chik ri Gala'ad. ³⁷Chuwach chi aq'anoq weri', ri Timote'o xe'umulij chi enik'aj achijab' erech ch'o'j e xu'jeqeb'a' rib' chuwach apan ri Rafon, ch'aaqap uloq chrech nimaja'. ³⁸Ri Judas xe'utaq ub'ik enik'aj che utzalixik ri tz'um taq ja e xkik'am uloq chrech we tzij ri': «Konojel ri man junam ta qakojonik kuk' che ek'o chqanaqaj konojel xkimulij kib' ruk' ri are' e kiriqom kib' ek'ya taq achijab' erech ch'o'j, ³⁹xoquje' xe'kitoj enik'aj ajch'imi'y che e'ajarab'e; ri e'are' ejeqel ch'aaqap chech ri nimaja', e kijikib'am che kepetik che ub'anik ri ch'o'j awuk'». Ri Judas xe'uk'ulu' ri e'are'. ⁴⁰Aretaq chi' naqaj chik k'o wi chrech ri nimaja', erachi'l ub'ik ri achijab'; ri Timote'o kub'ij chkech ri eka'malb'e chkech ri e'uwinag: «We are ri Judas kuq'axej nab'e chqawach uj e kpe uloq chqij, man kujkowin ta ri' kujtak'i' chuwach, rumal rech che kch'akan ri' paqawi'; ⁴¹k'atek'ut, we kuna' rib' chqawach e kujeqab'a' kan rib' ch'aaqap, kqaq'axej uj wa' we nimaja', kujb'e chkij ri e'are' e kujch'akan ri' pakiwi'».

⁴²Aretaq chi' ri Judas kopan chuchi' ri nimaja', ke'ucholej chuchi' ri nimaja' ri e'ajtz'ib'ab' erech ri siwantinimit e xe'utaq chrech weri': «¡Miyá' alaj chkech ri winaq kkijeqeb'a' kib' ruk' ri tz'um kachoch, rajawaxik che konojel kib'e' che ub'anik ri ch'o'j!». ⁴³Are are' nab'e kuq'axej ub'ik ri nimaja' e kb'e chkij ri ek'ulel; konojel ri e'uwinag kkiterne'b'ej ub'ik. Konojel ri man junam ta kikojonik kuk', xech'aktajik chkiwach ri e'are', xkik'yaq kanoq ri kich'ich' rech ch'o'j e xkitij anim che uto'ik kib' pa ri tyoxlaj k'olb'al rech Karnayin. ⁴⁴K'atek'uri', ri e'ajjudi'o ke'ok ub'ik pa ri tinimit e xe'kiporoj konojel ri winaq ek'o chupam rumal rech che xkit'iq ri Nim Rachoch ri Dyos. Xk'is tzij puwi' ri Karnayin e man k'o ta chi jun xk'o'ji' uchuq'ab' chuwach ri Judas.

⁴⁵Ri Judas xe'umulij konojel ri e'ajisra'el ek'o pa ri rulew ri Gala'ad, chi enim winaq e chi ek'olik, kuk' ri ekixoqilal, ri ekalk'uwa'l e ri jastaq kech, kekichiwik ri winaq che ke'uk'am ub'ik pa ri rulew ri Juda. ⁴⁶Ke'opan pa ri Efron, jun tinimit che nimalaj ub'antajik e che k'o uchuq'ab', jeqel pa ri b'e. Xas rajawaxik wi keq'ax chila', rumal rech che man loq' taj

kkiram ri kib'e pa kikyap'ab' on pa ri kimox. ⁴⁷K'atek'uri', ri esiwantinimit man xkiya taq laj chkech keq'ax chila' e kkitz'apij ruk' ab'aj ri jetaq okib'al ub'ik pa ri tinimit. ⁴⁸Ri Judas xutaq ub'ik jun wuj chkech ruk' utzil, jewa' kub'ij ri': «Ri uj xuwi kujq'ax pa ri itinimit arech loq' kujopan pa ri qamaq' uj; man k'o ta jun winaq kub'an k'ax ri' chiwech ix, chqaqan kujq'axik». K'atek'ut, man xkaj taj kkijaj ri b'e chuwach ri are'. ⁴⁹K'atek'uri', ri Judas xtaqan che ub'ixik arech konojel kekanaj kanoq jawi' ri ek'o wi. ⁵⁰Ri achijab' che e'utz chrech ri ch'o'j xkisuk'umaj kib'. E ri Judas xch'o'jinik jun q'ij, e jun aq'ab' kuk' we tinimit ri' e chi k'ate' na xqaj ri tinimit pa ri uq'ab'. ⁵¹Ke'ukamisaj konojel ri achijab' e etutz'tuj kanoq ri ekaminaqib' pa ri k'ayb'al; ⁵²Keq'ax pa ri Jordan arech ke'ok pa ri Nimalaj taq'aj chuwach apan ri B'et San. ⁵³Pa ronojel ri b'e, ri Judas kuya kichuq'ab' ri jachin taq keteri' kanoq e kukub'a' kik'u'x ri winaq pa ronojel ri b'e chi k'ate' ke'opanic pa ri rulew ri Juda. ⁵⁴Kepaqi' cho ri juyub' Si'on ruk' ki'kotemal e utzil, e kkichi'j ri jetaq holokosto rumal rech che xetzalij uloq pa utzil e man k'o jun winaq xkam chkixo'l ri e'are'.

Ri k'ax pa ri Yamni'a

⁵⁵Aretaq chi' ri Judas e ri Jonatan ek'o pa ri rulew ri Gala'ad, e ri rachalal Simon k'o pa ri Galile'a chuwach apan ri Ptolema'ida, ⁵⁶ri Jose, uk'ojol ri Zakari'as e ri Asari'as che ekinimal ri achijab' erech ch'o'j, aretaq chi' xketa'maj ri kichak e ri ch'o'j xkib'an ri enik'aj chik, ⁵⁷xkib'ij chb'il kib': «Xoquje' chqab'ana' b'a' ri uj jun nim chrech ri qab'i', chujel b'a' ub'ik che ub'anik ri ch'o'j kuk' ri winaq che man junam ta qakojonik kuk' ek'o naqaj chqech». ⁵⁸E xe'taqan chkech ri winaq che ek'o pa kiq'ab' arech keb'e chkij ri Yamni'a. ⁵⁹Ri Gorgi'as e ri achijab' erachi'l xe'el uloq pa ri tinimit che kik'ulik e arech keb'ech'o'jinoq kuk' ri e'are'. ⁶⁰Ri Jose e ri Asari'as, xech'aktajik e xe'oqtaxik chi pa ri retal rulew ri Jude'a. Pa ri jun q'ij ri' xekamik jo'q'o' (2.000) achijab' chkixo'l ri Isra'el. ⁶¹Xk'ulmatajik we nimalaj k'ax ri' chkixo'l ri siwantinimit rumal rech che man xkinimaj ta ri utzij ri Judas e ri kitzij ri erachalal, xane xkichomaj che kekowinik kkik'ut ri kichuq'ab'. ⁶²K'atek'ut, man e'are ta ri e'are' xya'taj chkech che kkito' kiwach ri e'ajisra'el.

Ri ch'akanik pa ri Idume'a e pa ri Filiste'a

⁶³Ri Judas che man k'o ta kuxib'ij rib' e ri erachalal xk'o'ji' kiq'ijil chkiwach konojel ri Isra'el e chkixo'l konojel ri jetaq amaq' jawi' kopan wi utzijol ri kib'i'. ⁶⁴Ri winaq kekichiwik kkimulij kib' chkij arech nim ke'kil wi. ⁶⁵Ri Judas erachi'l ri erachalal kel ub'ik che ub'anik ri ch'o'j kuk' ri e'uk'ojol ri Esa'u, pa ri rulew ri ukaj uxkut ulew. Ruk' uchuq'ab' kok ub'ik pa ri Heb'ron e pa ri ko'lik taq utinimit, kuk'is tzij puwi' ri utapya e kut'iq q'aq' chrech ri taq keq'te'. ⁶⁶Kusuk' chi ub'ik pa ri kulew ri e'ajfiliste'o e xq'ax pa ri Marisa. ⁶⁷Pa we jun q'ij ri' xekam nik'aj echuchqajawib' pa ri ch'o'j, rumal rech che xkinim kib' pa ri ch'o'j arech kkik'ut ri kichuq'ab'. ⁶⁸K'atek'uri', ri Judas xumej ub'ik cho ri Asoto, kulew ri e'ajfiliste'o, e xuk'is tzij pakiwi' ri tab'al taq toq'ob', kut'iq q'aq' chkech ri kiwachb'al ri e'esal uwach dyos e pa ronojel taq tinimit xub'an elaq'. K'atek'uri', ktzalij pa ri rulew ri Juda.

Ri xuk'isb'ej wi ri Anti'oko Epifanes

⁶¹Ri ajawinel Anti'oko, pa ri ub'inem pa ri jetaq tinimit che ek'o ajsik, xuta utzijol che k'o pa ri Persi'a jun tinimit che ub'i' Elima'ida, nimalaj utzijoxik rumal ri uq'inomal, ri saq

upwaq ri q'an upwaq, ²k'o jun nimalaj rachoch ri kidyos chila' che nimalaj ri uq'inomal, chila' k'olom wi nik'aj taq atz'yaq rech ch'o'j che b'anom ruk' q'an pwaq, xalma kokisax pa ri ch'o'j e nik'aj taq ch'ich' rech ch'o'j che are ri Alejandro, uk'ojol ri Felipe, rajawinel ri Masedoni'a yo'winaq kan chila', ri are' che are nab'e kajawinel ri e'ajgri'ego. ³Chila' xb'e wi, kraj kok pa we tinimit ri' arech krelaq'aj ri jastaq, k'atek'ut, man xkowin taj rumal rech che ri siwantinimit xketa'maj ri rumal xopanik. ⁴Man xkiya ta kib' chrech e xech'o'jinik ruk' ri are'. Ri are' rajawaxik xanimajik ub'ik chila' e kb'isonik xel ub'ik chila' e ktzalij pa ri B'ab'iloni'a. ⁵K'o na pa ri Persi'a aretaq chi' xopan utzijol ruk' che xech'aktajik ri achijab' erech ch'o'j ri xetaq ub'ik pa rulew ri Juda. ⁶Ri Lisi'as, chi nab'e ri are', xb'e ub'ik erachi'l ek'ya achijab' erech ch'o'j, k'atek'ut, chi rajawaxik wi xanimaj chkiwach ri e'ajjudi'o. Ri e'ajjudi'o, sib'alaj xnimar ri kichuq'ab' ruk' taq ch'ich' rech ch'o'j e ruk' ri xkelaq'aj chkech ri achijab' erech ch'o'j ri xech'aktaj kumal ri e'are'; ⁷xkiwilij ub'ik ri jun Itzel tz'aaq, che xuyak ri are' puwi' ri tab'al toq'ob' pa ri Jerusalem. E kisutim chi rij ri tyoxlaj k'olb'al ruk' nimalaj tapya, jeri' jacha ri ojer kanoq, xoquje' jeri' kib'anom chik pa ri B'et Sur, jun chi utinimit ri ajawinel. ⁸Ruk' we tzij ri', ri ajawinel sachib'al k'u'x xkanajik, xuchap ranima' e xqaj pa ch'at rumal b'is che man xel taj jacha ri xurayij ri are'. ⁹K'ya taq q'ij xkanaj pa ch'at e amaq'el kuchap ri b'is chi k'ate' xuna'o che kkamik, ¹⁰xa jek'uri', xe'usik'ij konojel ri erachi'l e kub'ij chkech: «Man kok ta chi nuwaram e kq'oxowik ri wanima'. ¹¹Ri in xinjomaj: ¿Jas che wa' we jun nimalaj k'ax xinriqo ri' e jas che wa' xinqaj pa we b'is ri'? ;Ri in utz nub'anom e inloq'oq'em pa ri nukowinem! ¹²K'atek'ut, kamik ri' xinwilo ri k'ax xinb'an pa ri Jerusalem, aretaq chi' xink'am ub'ik ronojel ri jastaq che b'anom ruk' saq pwaq e q'an pwaq k'o jela' e xintaq kikamisaxik ri siwantinimit e'ajjuda e man k'o ub'e'al ta e usuk'il weri'. ¹³Ri in kink'am uq'ab' che rumal weri' xinriq we k'oqb'al ri' e kinkam ub'ik pa nimalaj b'is ri' pa jun kaxlan ulew ri'!»

Ri upetb'al ri uro' Anti'oko

¹⁴K'atek'uri', kusik'ij ri Felipe, jun chkech ri erachi'l e kukoj kanoq chuwach ronojel ri rajawaremal. ¹⁵Kuya' kan chrech ri utzalaj ab'aj rech ri are', ri ratz'yaq e ri uwi'uq'ab' che ut'iqb'al, kuchilb'ej kan chrech kutijoj ri uk'ojol Anti'oko e kusuk'umaj aretaq chi' kuxik ajawinel. ¹⁶Ri ajawinel Anti'oko chila' xkam wi, pa ri junab' wuqk'al b'elejeb' (149). ¹⁷Ri Lisi'as, aretaq chi' xreta'maj che xkam ri ajawinel, xukoj pa uk'exwach ri uk'ojol Anti'oko, ri xutijoj aretaq chi' ak'al e E'upator ri jun chik ub'i' xukojo.

Ri Judas Makab'e'o kusutij rij ri K'owlaj K'olb'al k'o pa ri Jerusalem

¹⁸Ri elaq'b'anel ek'o pa ri Kowlaj K'olb'al xkisutij rij e xkitz'apij ri Isra'el pa ri tyoxlaj k'olb'al e ronojel mul xkaj kkib'an k'ax chrech e xkiya' kiwach kuk' ri man junam ta kikojonik kuk'. ¹⁹Ri Judas che xchomatajik rumal ke'ukamisaj konojel ri e'are', ke'usik'ij konojel ri siwantinimit arech kkisutij kij ri e'are'. ²⁰Pa ri junab' wuqk'al lajuj (150), aretaq chi' xmulitajik kib', xkimajij usutixik rij ri Kowlaj K'olb'al; xkiyak utak'alb'al ri k'yaqb'al kokisaxik pa ri ch'o'j e nik'aj taq jastaq chik. ²¹K'atek'ut, enik'aj winaq chkech ri sutim kij, xekowinik xe'el ub'ik, ekachi'l enik'aj chkech ri e'itzel taq e'ajisra'el, ²²xeb'e pa ri rachoch ri ajawinel arech kkib'ij chrech: «Chi k'ate' jampa' na katb'eytajik che ub'anik ri suk'il e paqawi' e katoj uk'axel ri k'ax xb'an chkech ri eqachalal? ²³Ri uj, utz upatanixik xqab'an ri atat, xqaterne'b'ej ri utaqanik e xqanimaj ri uq'atb'altzij; ²⁴rumal k'uwa' weri' ri eqawinaq

itzel kujkil ri uj. Ekikamisam konojel ri eqawinaq che xeqaj pa kiq'ab' e xkelaq'aj ri jetaq qechb'al qulew. ²⁵Man xuwi taj kikojom ri kiq'ab' paqawi' ri uj, xane xoquje' puwi' ronojel ri awulew. ²⁶Pa we q'ij kamik ri', kisutim rij ri Kowlaj K'olb'al k'o pa ri Jerusalem arech ke'ok ub'ik chila' e xkikoj uchuq'ab' ri tyoxlaj k'olb'al, xoquje' ri B'et Sur. ²⁷We man kakowij kiq'atexik, kkib'an jun nimalaj k'ax chi na ri' chuwach weri', k'atek'uri' man katkowin ta chi ri' chkiq'atexik ri e'are'.

Ri elem ub'ik kkib'an

ri uro' Anti'oko e ri Lisi'as.

Ri ch'o'j xb'an pa ri B'et Zakari'a

²⁸Ruk' we tzij ri', ri ajawinel xyakataj uq'aq'al royowal e xe'umulij konojel ri erachi'l, ri ek'amalb'e chkech ri achijab' erech ch'o'j e ri ekinimal ri eb'insanel kej. ²⁹Xepe uloq enik'aj achijab' pa taq nik'aj ajawib'al chik e pa taq ri ch'aqap ulew ek'o pa ri polow, achijab' che tojom kiq'ij. ³⁰Ri kajilb'alil ri taq achijab' keb'in chkaqan e kab'lajujchuy lajujq'o' (100.000), e kachuy lajujq'o' (20.000) achijab' kikejb'em ri kej e juwinaq kab'alajuj (32) tix che etojb'em chrech ri ch'o'j. ³¹Kepe uloq pa ri Idume'a e kkisutij rij ri B'et Sur e k'ya taq q'ij xech'o'jinik chila' ruk' k'ya taq jastaq rech ch'o'j. K'atek'ut, ri winaq che sutim kij, ke'el uloq pa taq elb'al che xas e'are' keb'anowik e xkiporoj ub'ik ri jastaq kech e kech'o'jinik ruk' kichuq'ab'.

³²K'atek'uri', ri Judas kel ub'ik pa ri Kowlaj K'olb'al e kjeqi'k pa ri B'et Zakari'a chuwach apanoq ri uk'olb'al ri ajawinel. ³³Ri ajawinel aq'ab'il xwa'lajik e aninaq ke'uk'am ub'ik ri e'uwinaq pa ri B'et Zakari'a. Ri achijab' xkisuk'umaj kib' che ub'anik ri ch'o'j e xkich'awisaj ri ruk'a wakax. ³⁴Ri jetaq tix, xetijoxik che usuk'umaxik kib' chrech ri ch'o'j ruk' uwa'l uva e ruk' uwa'l tukan. ³⁵Xejachik ri chikop chkixo'l ri jetaq juq'at. Kaq'o' lajujk'al (1.000) achijab' xeya kuk' chjunal tix, ri achijab' kikojom ch'ich' taq katz'yaq e saqa ch'ich' ri ch'uqb'al kijolom, xoquje', kuk' ri tix ek'o juq'o' ok'al (500) e'utzalaj taq achijab' che ukejb'exik ri kej. ³⁶Ri achijab' ri', jawi' kk'o'ji' wi ri awaj, chila' kek'o'ji' wi ri e'are' e man kkiya' ta kan ri awaj. ³⁷Chkij chjunal ri tix, k'o jun keq'te' b'anom ruk' tz'alam, jat'im ruk' k'am, e chupam uloq ek'o oxib' achijab' che kech'o'jinik uloq pakiwi' ri echikop, xoquje' k'o uloq chupan ri ajb'isanel rech ri tix. ³⁸Ri enik'aj achijab' chik che kikejb'en ri jetaq kej, xe'uya ri ajawinel pa kitzal ri achijab' erech ch'o'j, are kichak kkiya'yatej chkech ri ek'ulel e kkito' kiwach ri juq'at.

³⁹Aretaq chi' ri q'ij xrepq'anik chuwach taq ri q'an pwaq e saq ch'ich' to'b'al taq ib', xrepq'anik ri juyub' e kch'ub'linik jacha tzijtalik taq chäj. ⁴⁰Panik'aj chkech ri achijab' erech ch'o'j erachi'l ri ajawinel xkijub'uj kib' ajsik chrech ri juyub' e ek'o chi nik'aj xkijub'uj kib' pa ri taq'aj; man k'o ta kkixib'ij kib' eb'enaq e cholaj keb'inik. ⁴¹Konojel ri e'ajjudi'o keb'irb'itik aretaq chi' kkita' ri winaq ri' che tajin kkiraqajej kichi', ri ujaninb'al ri b'inem kkib'ano e ri upuk'lajik kub'an ri ch'ich' rech ch'o'j; qastzij nak'ut ejumlaj achijab' erech ch'o'j che k'o kichuq'ab' sib'alaj ek'i. ⁴²Ri Judas e ri achijab' erachi'l xenab'ejik che ub'anik ri ch'o'j, e juq'o' lajujk'al (600) achijab' erech ri ajawinel xekamik. ⁴³Ri Ele'asar, che Avaran ri jun chik ub'i', krilo jun chkech ri chikop che ukojom jun uxalma rech ri ajawinel e che b'irib'ik chkiwach konojel ri enik'aj chik; kuchomaj che b'enaq ri ajawinel chrij ri awaj ri', ⁴⁴xujach rib' che uto'ik kiwach ri siwan utinimit, e arech kk'o'ji' jun junalikalj ub'i'.

⁴⁵Ruk' uchuq'ab' kutij anim kb'e ruk' ri chikop ri' e xunim ub'ik rib' chki- xo'l ri jetaq juq'at, ke'ukamisaj ri rinaq pa ri rikyaq'ab' e pa ri umox, kub'ano arech ri ek'ulel kkijam ub'e ri are'. ⁴⁶Kunim rib' chuxe' ri jun tix, kusok chupam e xkamik ri awaj. Ri jun awaj

xtzaq puwi' ri Ele'asar e ri are' xkam chila'. ⁴⁷Ri e'ajjudi'o aretaq chi' kkil ri uchuq'ab' ri ajawib'al e ri kichuq'ab' ri achijab' erech ch'o'j, xkijach kib' chkech ri e'are'.

**Ri e'ajsiri'a ke'ok pa ri B'et Sur
e kkisutij rij ri juyub' Si'on**

⁴⁸Ri achijab' erech ch'o'j che erech ri ajawinel, kepaqi' ub'ik kekik'ulu' ri e'ajjudi'o pa ri Jerusalem e ri ajawinel kusutij rij ri Jude'a e ri juyub' Si'on, ⁴⁹utzil xkanaj kuk' ri e'ajb'et sur ri xe'el uloq pa ri tinimit rumal rech che man k'o ta kiwa jun junab' chila', rumal rech che junab' toq'ob'isab'al wach chrech ri ulew. ⁵⁰Ri ajawinel xunim rib' pa ri B'et Sur e ke'uya kan elaq'b'anel chila' arech kkichajij ri k'olb'al. ⁵¹K'i taq q'ij xusutij rij ri tyoxlaj k'olb'al. Xuyak chila' uk'olb'al uchukb'al rech ch'o'j e nik'aj taq jastaq chik, k'yaqb'al q'aq', kyaqb'al ch'ab', e k'yaqb'al ikyaq'. ⁵²Xoquje' ri winaq etz'apitalik, xkib'an nik'aj taq kichukb'al rech ch'o'j chuwach ri kech kisutim kij e'are' e k'ya taq q'ij xech'o'jinik.

⁵³K'atek'uri', man k'o ta wa pa taq ri k'olb'al wa, rumal rech che we jun junab' ri', uwuq junab' e ri e'ajisra'el che xe'esax uloq pa kiq'ab' ri ekaxlan winaq e xetzalij pa ri Jude'a, xkitij ronojel ri wa k'o chila'. ⁵⁴Rumal rech ri wi'jal, xe'kiya' kan xa keb' oxib' achijab' pa ri tyoxlaj k'olb'al, ri enik'aj chik xkijub'uj ub'ik kib', chkijunal xeb'e cho taq kachoch.

**Ri ajawinel kuya' alaj chkech
ri e'ajjudi'o kkib'ano ri kiq'ijlanik e'are'**

⁵⁵Ri Lisi'as, xuta utzijol, che ri ajawinel Anti'oko xuwuqxa'nij kan puq'ab' ri Felipe ri uk'iyasaxik e ri utijoxik ri uk'ojol Anti'oko arech kkwonik kuxik ajawinel, ⁵⁶ri Felipe xtzalij uloq pa ri Persi'a e pa ri Medi'a, erachi'l uloq ri achijab' che xkachi'laj ri ajawinel e kutzukuj kokik k'amalb'e pa ri qatb'altzij. ⁵⁷Xa jek'uri', ri Lisi'as, chi aninaq xuya ub'ixik che rajawaxik ktzalejik. Kub'ij chrech ri ajawinel, chkech ri ek'amalb'e e chkech ri achijab' erech ch'o'j: «Ri uj tajin kujtuqa'rik ronojel taq q'ij; man k'o ta chi qawa e ri k'olb'al che qasutim rij, kowlaj k'olb'al ub'anom. E ri jastaq rech ri ajawib'al ujreye'm kanoq. ⁵⁸Chqachapa' b'a' ri qaqa'ab' kuk' we achijab' ri', utzil b'a' chujkanaj kan kuk' e kuk' konojel kamaq'. ⁵⁹Chqaya' b'a' alaj chkech arech kkik'aslemaj ri q'ijlanik rech ojer kanoq, ri e'are' xyakataj koyowal paqawi' ri uj e xkib'an ronojel weri' rumal rech che xe'qaq'il chech ri kiq'ijlanik». ⁶⁰Ri ajawinel e ri ek'amalb'e utz xkita we tzij ri' e xtaqanik ri ajawinel arech keb'ix chkech ri e'ajjudi'o che utzil kekanaj kuk'. Ri e'are' utz xkito we tzij ri'. ⁶¹Ri ajawinel e ri ek'amalb'e xkijikib'a ri kitzij chkech ri e'are'. Ruk' weri', ri etz'apital uloq pa ri kowlaj k'olb'al, xe'el uloq. ⁶²E ri ajawinel xok ub'ik pa ri juyub' Si'on, k'atek'uri', aretaq chi' kril ri kowlaj k'olb'a k'o chila', xuyoj ri tzij xujikib'a' ub'ixik, xtaqan che uk'isik tzij puwi' ronojel ri tapyu usutum rij. ⁶³K'atek'uri', chi aninaq kel uloq chila' e ktzalij pa ri Anti'oki'a jawi' xuriq ri Felipe che rajaw ri tinimit. Xch'o'jinik ruk' ri are' e ruk' chuq'ab' xunim ub'ik rib' pa ri tinimit.

**Ri nab'e ajawinel Demetri'o.
Ke'utaq ub'ik pa ri Jude'a
ri B'akides e ri Alkimo**

⁷¹Pa ri junab' wuqk'al ju'lajuj (150), ri Demetri'o uk'ojol ri Sele'uko, kuya' kan ri Roma e kb'e ub'ik kuk' enik'aj achijab' pa jun tinimit che k'o chuchi' ri polow e chila' xukoj rib' ajawinel. ²Aretaq chi' xusuk'ub'a' rib' kok ub'ik pa ri kachoch ri e'utat che e'ajawinel, ri

achijab' erech ch'o'j kkichap ri Anti'oko e ri Lisi'as arech ke'kik'am ub'ik chuwach ri are'.³Aretaq chi' xreta'maj weri', kub'ij: «Man kwaj taj kik'ut ri kipalaj chnuwach». ⁴Ri achijab' erech ch'o'j xe'kikamisaj ri e'are', e ri Demetri'o xt'uyi' cho ri utem. ⁵K'atek'uri', konojel ri achijab' e'ajisra'el, ri man k'o ta kipixab' on kikojonik, kepe uloq ruk' ri are', are nab'e uloq ri Akimo chkiwach, ri are' che kraj kuxik chuchqajaw. ⁶Aretaq chi' ek'o chi chuwach, kkikoj tzij chkij ri siwantinimit chuwach ri ajawinel, jewa' kkib'ij ri': «Ri Judas e ri erachalal xe'kikamisaj konojel ri e'awachi'l e ri uj xujkesaj ub'ik pa ri qulew. ⁷Kamik ri', chataqa' b'a' ub'ik jun achi che akub'a'm ak'u'x chrij, arech ke'rila' ronojel ri k'ax xub'an ri Judas chqaxo'l e ri xub'an pa rulew ri ajawinel, e chuk'ajisaj b'a' kiwach konojel ri e'are' e konojel ri winaq che kiya'om kiwach kuk'».

⁸Ri ajawinel are xucha' ri B'akides, jun chkech ri erachi'l, q'atb'altzij Ch'aqap chrech ri E'ufrates, nimalaj ub'antajik pa ri ajawaremal e qastzij uya'om uwach ruk' ri ajawinel. ⁹Kutaq ub'ik ruk' ri itzelalaj Alkimo; chrech ri are' ri Demetri'o xuya' ri chuchqajawsanik chrech e kutaq ub'ik ri are' arech kub'ana' k'ax chkech ri e'ajisra'el. ¹⁰Keb'ek, ekachi'l ub'ik sib'alaj achijab' erech ch'o'j, e aretaq chi' xe'opan pa ri rulew ri Juda. Kkitaq ub'ik chech ri Judas e chkech ri erachalal enik'aj taq e'ajtqo'ntzij arech kkiya ub'ixik ri tzij rech utzil che xaq chub'anik chkech ri e'are'. ¹¹K'atek'ut, ri e'are' man k'o ta xkitatab'ej ri kitzij rumal rech che xkilo che epetinaq uloq sib'alaj ek'ya achijab' erech ch'o'j. ¹²Kne'b'a', jub'utz e'ajtz'ib'ab' xkimulij kib' pa ri kachoch ri Alkimo e ri B'akides arech kkitzukuj suk' keb'e'eloq ruk' weri'. ¹³Ri e'ajaside'o, qas e'are enab'e chkixo'l ri e'ajisra'el che utayik ri utzil chkech ri e'are'; ¹⁴kkib'ij: «Jun chuchqajaw rija'al kanoq ri A'aron petinaq kuk' ri achijab' erech ch'o'j che utayik ri utzil: man k'o ta k'ax ri' kub'an chqech». ¹⁵Ri B'akides pa utzil kktzijon kuk' ri e'are' e xujikib'a utzij chkech: «Man k'o ta k'ax wa' kqab'an chiwech ix e xoquje' chkech ri ewachi'l». ¹⁶Ri e'are' xkikoj ri xub'ij chkech, k'atek'ut xtaqanik chkichapik oxk'al winaq chkixo'l e'are', e ke'ukamisaj chi pa we jun q'ij ri', jeri' jacha ri tz'ib'atalik. ¹⁷Xkitukej ri kiti'ojal ri etyoxlaj taq awinaq e xkiq'ejeje ri kikik'el chrij ri Jerusalem e man k'o ta jun winaq kemuquwik. ¹⁸Ruk' weri', ri siwantinimit sib'alaj xkina' kib' e xkixib'ij kib' chkech ri e'are', kkkib'ij: «Man k'o ta ri saqalajtzij e ri suk'il kuk' ri e'are', rumal rech che xketzelaj uwach ri kitzij e ri xkijib'a' kitzij chrech».

¹⁹Ri B'akides, xel ub'ik pa ri Jerusalem e xujeqeb'a' rib' pa ri B'et Zet. Chila', kutaq uloq kichapik enik'aj winaq che xkisalkapij kib' chuwach, xe'ukamisaj e ke'uk'yaq ub'ik pa ri nimalaj k'uwa'. ²⁰K'atek'uri', kuya' kan ri tinimit puq'ab' ri Alkimo e ke'uya' kan ruk' enik'aj achijab' erech ch'o'j arech kkito'o; e ri B'akides xtzalij pa ri rachoch ri ajawinel. ²¹Ri Alkimo xuch'ojij arech kuxik chuchqajaw. ²²Xkiya kiwach ruk' ri are' konojel ri winaq che xkib'an k'ax chkech ri siwantinimit, xkib'an kech chrech ri rulew ri Juda e xkib'an sib'alaj k'ax pa ri Isra'el. ²³Aretaq chi' ri Judas xrilo ronojel ri itzel kub'an ri Alkimo e ri kkib'an ri e'uwinaq pakiwi' ri e'ajisra'el, che are nim chi na chuwach ri itzel xkib'an ri ekaxlan taq winaq chkech, ²⁴xel ub'ik che utzalixik ronojel ri rulew ri Jude'a arech ku'tojo' uk'axel chkech ri xkiya kiwach k'uk' ri ek'ulel e arech man k'o ta keb'in pa taq ri ulew chila'.

Ri Nikanor pa ri Jude'a

Ri ch'o'jinik pa ri Kafarsalama

²⁵Ri Alkimo, aretaq chi' krilo che ri Judas e ri e'uwinaq tajin kk'o'ji' kichuq'ab' e che ri are' man kkowin taj kch'o'jinik kuk', ktzalij ruk' ri ajawinel e nimalaj taq k'ax ukojik tzij pakiwi' kub'ano. ²⁶Ri ajawinel kutaq ub'ik ri Nikanor, jun chkech ri ek'amalb'e' che nimalaj uq'ijil, e ri are' che xas e'itzel ke'ril wi ri Isra'el e kraj kub'an k'ax chkech e xutaq arech

ke'ukamisaj ri siwantinimit. ²⁷Ri Nikanor kopan pa ri Jerusalem kuk' sib'alaj achijab' erech ch'o'j e kutaq ub'ixik chrech ri Judas e chkech ri erachalal jun tzij rech utzil che xa chub'anik, jewa' ri': ²⁸«Mixch'o'jinik wuk' ri in; e ri in kinopan na ri iwuk' pa ri utzil xa kuk' ekeb' oxib' achijab'». ²⁹Xajek'uri' kopan pa ri rachoch ri Judas e chi ekeb' kkiya' jun rutzil kiwach, k'atek'ut, ri ek'ulel kisuk'umam kib' che uk'amik ub'ik ri Judas. ³⁰Aretaq chi' ri Judas, xuch'ob'o'o che xa chub'anik xepe ri e'are' ruk' ri are', xuxib'ij rib' chuwach ri are' e man xraj ta chik kril chi jumul uwach. ³¹Ri Nikanor, aretaq chi' xrilo che xch'ob'tajik ri uchomam, kb'e ub'ik che ub'anik ri ch'o'j chrij ri Judas, chunaqaj ri Kafarsalama. ³²Xeqajik ejuq'o' ok'al (500) uwinaq ri Nikanor e ri enik'aj chik xe'animaj ub'ik pa ri Utinimit ri David.

Ri k'ax kb'an puwi' ri Nim Rachoch ri Dyos

³³Chuwach chi aq'anoq che xk'ulmataj weri', ri Nikanor kpaqi' puwi' ri juyub' Si'on. Ejujun chuchqajawib' xe'el uloq pa ri tyoxlaj k'olb'al, ekachi'l uloq ejujun nim taq winaq, arech kkiya' jun rutzil uwach e arech kk'ut chuwach ri holokosto che kchi'xik toq'ob'isab'al uwach ri ajawinel. ³⁴K'atek'ut, ri are' xutze'j kiwach, xretzelaj kiwach, xe'utz'ilob'isaj e sib'alaj xe'uyoq'o'. ³⁵Sib'alaj royowal kub'ij chkech: «iWe ri ix man kijach ta pa nuq'ab' ri Judas e ri achijab' erachi'l, aretaq chi' kintzalij chi na uloq, e aretaq chi' b'antajinaq chi ri utzil chqaxo'l, kinporoj ub'i wa' we Ja ri'!». Kel ub'ik ruk' sib'alaj royowal. ³⁶Ri echuchqajawib' xe'ok ub'ik, ketak'i'k chuwach ri tab'al toq'ob' e chuwach ri tyoxlaj k'olb'al, ruk' uwa'l kiwach kkib'ij: ³⁷«Ri at xacha' we Ja ri' arech waral ksik'ix wi ri ab'i' e waral kkib'an wi ri kich'ab'al ri siwan atinimit e ri jastaq che kk'omij chawech; ³⁸chatojo' b'a' uk'axel ri k'ax puwi' we jun achi ri' e pakiwi' ri achijab' che erachi'l, cheqaj b'a' chuxe' ri ach'ich' rech ch'o'j! Chna'taj b'a' chawech ri yoq'b'al taq tzij xkib'ano e maya' ri utzil chkech ri e'are'!»

Ri uq'ij ri Nikanor pa ri Adasa

³⁹Ri Nikanor kel ub'ik pa ri Jerusalem e kjeqi' pa ri B'et Joron, chila' xkiriq wi kib' ruk' ri are' enik'aj achijab' erech ch'o'j erech ri Siri'a. ⁴⁰Ri Judas xujeqeb'a' rib' pa ri Adasa kuk' wuqq'o' lajujk'al (3.000) achijab'. Kch'aw ruk' ri Dyos, jewa' kub'ij ri': ⁴¹«Aretaq chi' ri e'utaqo'n ri ajawinel xkib'ij ri yoq'b'al taq tzij, ri anjel awech ri at xel ub'ik e xe'ukamisaj k'alab' oxchuy kaqo' lajujk'al (185.000) e'uwinaq. ⁴²iChqawach ri uj, che'aqajb'ej pa we jun q'ij ri' ri achijab' erech ch'o'j ri', arech konojel ri keto'taj kanoq kketa'maj che ri are' xub'ij itzel taq tzij puwi' ri tyoxlaj ak'olb'al; chab'ana' b'a' q'atojtzij puwi' ri are' jacha ri itzel xub'ano!».

⁴³Pa ri q'ij oxlajuj chrech ri ik' Adar, ri achijab' erech ch'o'j xech'o'jink, e xech'aktajik ri e'uwinaq ri Nikanor; are are' ri xkam nab'e pa ri ch'o'j. ⁴⁴Aretaq chi' ri erachi'l kkilo che kaminaq chik ri are', kkik'yaq kanoq ri kich'ich' rech ch'o'j e ke'animaj ub'ik. ⁴⁵Ri e'ajjudi'o xekoqataj ri e'are' jun q'ij, chi pa ri Adasa ub'ik e ke'opan pa ri Gasara, kkiya' ub'ixik chkij e'are' ruk' ri uch'awib'al ri ruk'a' wakax. ⁴⁶Pa ronojel ri alaj taq tinimit ek'o chila', xe'el uloq e xekitiq'ij arech ketzalijik chkiwach ri enik'aj chik. Konojel keqaj chuxe' ri ch'ich' rech ch'o'j e man k'o ta jun xto'taj kanoq chkech. ⁴⁷Xkimulij ub'ik ri jastaq kech e ri xkich'ak chkech; e kkichoy ub'ik ri ujolom ri Nikanor e ri rikyaq'ab' uq'ab', ri uq'ab' che xulik'ej ruk' ri nimal xuna'o; e kkik'am ub'ik weri' arech e kkixekb'a' chkiwach pa ri rokb'al ri Jerusalem. ⁴⁸Ri siwantinimit sib'alaj xeki'kotik; e xkib'an jun nimaq'ij pa we jun

q'ij ri' ruk' nimalaj ki'kotemal. ⁴⁹Kkikomonej uchomaxik che kna'tisax we jun q'ij ri' ronojel taq junab' pa ri oxlajuj q'ij chrech ri ik' Adar. ⁵⁰Ri ramaq' ri Juda xk'o'ji' pa ri utzil keb' oxib' junab'.

Utzalaj taq tzij pakiwi' ri e'ajromano

⁸Ri Judas kuta utzijol ri kiq'ijil ri e'ajromano. Kb'ixik che ri e'are' k'o kikowinem e utz xkib'an chkech konojel ri xkiya kiwach kuk', e utz kkib'an kuk' konojel ri k'o jun kkita chkech. ²Sib'alaj k'o kikowinem. Xkiya ub'ixik chrech ri ch'o'j e ri nimalaj taq jastaq xkib'an chkixo'l ri Galos, che xe'kiqajb'ej e xkitoq'ij ri alka'bal chkech, ³ronojel ri jastaq xkib'an pa ri rulew ri España arech kechb'ej ri juyub' jawi' k'o wi ri saq pwaq e ri q'an pwaq k'o jela', ⁴ri xkib'an che uch'akik ri rulew ri amaq' ri' rumal ri kutzilal e rumal rech che ko kek'o'ji'k; ri e'ajawinel che epetinaq che ub'anik ri ch'o'j chkij e'are' chi pa naj taq uxkut kaj ulew uloq, jeri' xkib'an chkech, xech'akan pakiwi' e nimalaj taq k'ax xkib'an chkech, e ri enik'aj chik, ronojel taq junab' kkik'am uloq ri alka'bal chkech; ⁵xech'akan puwi' ri Felipe pa ri ch'o'j ruk' taq ri ch'ich' rech ch'o'j, xkich'ak ri Perse'o, rajawinel ri Kitim, e konojel ri xewa'lij uloq chkij, e xe'kikoj chuxe' ri kikowinem. ⁶Ri Nimalaj Anti'oko, rajawinel ri Asi'a, che xb'e che ub'anik ri ch'o'j kuk' ri e'are' ruk' e'ok'al juwinaq (120) tix, achijab' kikejb'em ri kej, ek'ya taq achijab' erech ch'o'j, e xqajik kumal ri e'are', ⁷k'aslik xkichapo. E xkitiq'ij chrech ri are' e chkech ri enik'aj chik che xekanaj pa uk'exwach pa ri tem, arech kkitoj nimalaj alka'bal chkech e arech ke'kijach enik'aj winaq chkech, ⁸e nik'aj taq rulew ri Indi'a, ri Medi'a, ri Lidi'a, enik'aj utzalaj taq ulew arech kkiya chrech ri ajawinel E'umeno; ⁹ri e'ajgresi'a xkichomaj kikamisaxik ri e'are', ¹⁰e ri e'ajromano aretaq chi' xketa'maj weri' xkitaq uloq chkij xa jun chi kinimal; xech'o'jinik kuk', ek'ya xe'kikamisaj chkech, xekik'am ub'ik pa jun kaxlan ulew ri ekixoqilal, ri ekalk'uwa'l, xkelaq'aj ub'ik ri jastaq kech, xkikoj ri amaq' chuxe' ri kikowinem, xkik'is tzij puwi' ri kowlaj taq kik'olb'al e xe'ki'okisaj epataninel chkech e'are' e jeri' na pa we q'ij kamik ri'. ¹¹Chkech ri enik'aj taq ajawib'al chik e chkech ri ch'aqap taq ulew ek'o pa ri polow, ri xech'o'jinik jumul kuk' ri e'are', ri e'ajromano xekichup kiwach e xekikojo arech ke'patanijik chkech ri e'are'.

¹²K'atek'ut, chkech ri ekachi'l e chkech ri xeb'ekitzukuj ri e'are' arech ke'kito'o, utzil xek'o'ji' kuk'. Ri e'ajawinel che ekik'ulja e ri naj ek'o chkech, ekikojom chuxe' kikowinem, e konojel ri e'ajawinel che kkita utzijol ri kib'i', kkixib'ij kib' chkech. ¹³Chkech konojel ri jachintaq kkaj ket'uyi' cho ri tem, ke'ajawinik; e ke'kiqasaj ri jachintaq kkaj e'are' kekiqasaj. Ri e'are' nimalaj kikowinem kiriqom. ¹⁴Kne'b'a', ruk' ronojel weri', man k'o ta jun chkech e'are' kukoj ri utzalaj ab'aj cho ri ujolom on che kukoj ta ne' kyaqtuntuj ratz'yaq arech arech nimalaj uq'ijil ruk' weri'. ¹⁵Ek'o e'ajawab' kimulim kib', e ronojel q'ij kechomanik we ewaqlajujk'al (300) winaq ri' pakiwi' ri siwantinimit arech jikom keb'ek. ¹⁶Kkikub'a' kik'u'x chrij xa jun chi achi chjujunal junab', arech ktaqan pakiwi' e k'o ukowinem puwi' ronojel ri ajawib'al. Konojel keniman chrech we achi ri' e man k'o ta ti'ti'k e achixom chkixo'l ri e'are'.

Ri chapb'alq'ab' kkib'an ri e'ajromano kuk' ri e'ajjudi'o

¹⁷Ri Judas ke'ucha'o ri E'upolemo, uk'ojol ri Xwan, che jun chkixol ri e'ajuparachoch ri Akkos, e ri Jason, uk'ojol ri Ele'asar, e ke'utaq ub'ik pa ri Roma arech utzil keb'ekanajoq kuk' ri e'ajromano e kib'ana' ri chapb'alq'ab', ¹⁸arech kkik'yaq ub'ik ri yuku ximitalik chrij

kiquł, rumal rech che kkilo che ri kajawib'al ri e'ajgri'egos ub'anon erajpataninel chkech ri Isra'el. ¹⁹Keb'e ub'ik pa ri Roma, e aretaq chi' xb'antajik ri nimalaj b'e kumal, ke'ok ub'ik pa ri Ajawib'al, xech'awik e kkib'ij we tzij ri': ²⁰«Ri Judas, ri kkib'ij Makab'e'o chrech, e ri erachalal, e ri siwantinimit kech ri e'ajjudi'o, xujkitaq uloq ri uj iwuk' ix, arech kqab'an jun chapb'alq'ab' iwuk' e utzil kujkanaj iwuk' e jeri' kujitz'ib'aj chkixo'l ri kiya'om kiwach iwuk' e arech uj k'o chkixo'l ri ewachi'l ri ix». ²¹Ri e'ajawab' utz kkito ri kkita ri e'are'. ²²Are wa' ri ukab' wuj, che xtz'ib'axik chuwach saq ch'ich', e xkitaq ub'ik pa ri Jerusalem, arech jun wuj rech utzil e rech chapb'alq'ab' chkixo'l ri e'ajjudi'o:

²³«;Chi pa junalik, nimalaj utzil chkech ri e'ajromano e chkech ri kamaq' ri e'ajjudi'o chi puwi' ri polow e cho ri uwachulew! ;Naj k'o wi chkech ri e'are' ri ch'ich' rech ch'o'j e ri k'ulel! ²⁴K'atek'ut, we k'o jun ch'o'j, nab'e chrij ri Roma, on chrech jun chkech ri erachi'l, xaq jawi' ne' k'o wi ri ukowinem, ²⁵ri amaq' kech ri Judi'os, kech'o'jinik ri' chi pa utzal ukoq ri are', jacha ri kub'ij ri ranima' chrech ri are'; ²⁶man kkiya' ta ri' chkech ri ek'ulel, ri triko, ri ch'ich' rech ch'o'j, ri saq pwaq, ri jetaq jukub'. Jewa' ri xtaqan ri Roma chrech, qastzij ri' kkib'an we kitzij ri' e man k'o ta utojb'al ri' kya chkech ri e'ajjudi'o. ²⁷Junam k'uri', we nab'e xpe jun ch'o'j chrij ri amaq' kech ri e'ajjudi'o, ri eromanos kech'o'jinik ri' chi pa kitzal ukoq ruk' ronojel kichuq'ab', jeri' jacha ri rajawaxik kilitajik. ²⁸Man kkiya' ta ri' chkech ri ek'ulel, ri triko, ri ch'ich' rech ch'o'j, ri saq pwaq, ri jetaq jukub'. Jewa' xuchomaj ri Roma. E qatzij ri' kkib'ano ri' kitzij e man k'o ta jo's chrech weri'. ²⁹Ruk' we tzij ri', xkib'an ri jun wuj ri e'ajromano kuk' ri siwantinimit kech ri e'ajjudi'o. ³⁰We chuwach chi aq'anoq weri', ri e'are' e ri enik'aj chik kkaj kkitz'aqatisaj ukoq on kesaj jun tzij, loq' ri' junam kkib'ano, e ri xkitz'aqatisaj ukoq on ri xkesaj, qastzij ri' knimaxik.

³¹K'atek'uri', ri k'ax che xub'an ri ajawinel Demetri'o chkech ri e'are', xqatz'ib'aj ub'ik ri are' e xqab'ij chrech: «;Jasche xakoj ri ayuku chrij kiquł ri e'ajjudi'o, che eqachi'l e'are'? ³²We k'o chi na jumul kkich'a'o che kb'an k'ax at chkech, ri uj kqab'an ri' ri suk'il qatojtzij pakiwi' ri e'are' e kujch'ojinik na ri' awuk' chi pa ri polow e chi pa ri ulew».

Ri ch'o'j pa ri B'e'erzeth e ri ukamikal ri Judas Makab'e'o

⁹¹Aretaq chi' ri Demetri'o, xreta'maj che ri Nikanor xqaj pa ri ch'o'j kuk' ri achijab' che erachi'l, ke'utaq chi ub'i jumul pa jun b'inem, ri B'akides e ri Alkimo pa ri rulew ri Juda, ekachi'l ub'ik ri e'utz taq achijab' chrech ri ch'o'j. ²Kkisuk' ub'ik pa ri ub'e ri Galile'a e kkisutij rij ri Mesalot pa ri rulew ri Arb'eles; xkinim kib' chila' e xkib'an kech chrech, sib'alaj ek'ya winaq xe'kikamisaj. ³Pa ri nab'e ik' chrech ri wuqk'al kab'lajuj (150) junab', kkijeqeb'a' kib' chuwach ri Jerusalem, ⁴chila' ke'el ub'ik kuk' 20.000 winaq, joq'o' achijab' kikejb'em ri kej e kkisuk' ub'ik pa ri B'e'erzet. ⁵Ri Judas ukojom ri tz'um taq ja pa ri Ele'asa, ek'o ruk' are' ewuqq'o' lajujk'al (3.000) achijab' e'utz chrech ri ch'o'j. ⁶K'atek'uri', aretaq chi' ke'kil ri ek'ulel che sib'alaj ek'ya, kkixib'ij kib' e sib'alaj ek'ya xe'animaj ub'ik pa ri tz'um taq ja, xuwi xekanaj kanoq kaq'o' (800) achijab'. ⁷Ri Judas krilo che ri erachi'l pa ri ch'o'j xe'animaj ub'ik e ri ch'o'j xas k'o chuwach ri are'; e xub'an keb' uk'u'x, rumal rech che man loq' ta chik kemulixik ri e'uwinaq. ⁸Kne'b'a', k'ax k'olik ri ranima', kub'ij chkech ri xekanaj kan ruk': «;Chujwa'lijoq! Jo' b'a', chujpaqal ub'ik chkij ri eqak'ulel, wene' kujkowin che ub'anik ri ch'o'j kuk' ri e'are'». ⁹Ri e'are' kkikoj uk'u'x e kkib'ij chrech: «Man kujkowin ta wa'; kamik ri' xuwi chqato' uwach ri qak'aslemal, are chujtzalijoq kuk' ri eqachalal e k'atek'uri' kujtzalij chi na uloq wa' che ub'anik ri ch'o'j kuk' ri e'are'. Qastzij nak'ut che ri uj man uj k'i taj». ¹⁰Ri Judas kub'ij: «Ri in man kwaj taj weri' e man kinanimaj taj chkiwach ri

e'are'. We xopan ri qaq'ij, man qaxib'ij b'a' qib' chuwach ri kamikal rech utoq'ob'isaxik kiwach ri eqachalal e ri eqalk'uwa'l, e man qatz'ilob'isaj kan uwach ri qaq'ijil».

¹¹Ke'el ub'ik ri achijab' erech ch'o'j pa ri tz'um taq ja e xkicholej kib' arech ketak'i' chuwach ri ekik'ulel. Ri achijab' ekikejb'em ri kej, keb' juq'at kkib'ano, ri ek'yaqal ri ikyaq' e ri ek'yaqal ri ch'ab', kenab'ejik ub'ik e ekachi'l ub'ik ri e'utz taq achijab' chrech ri ch'o'j. ¹²Ri B'akides k'o uloq pa ri rikyaq'ab', jupuq winaq chi keb'in uloq pa ri keb' utzaltmal ruk' ri roq'b'al ri ruka' wakax. Ri ek'o ruk' ri Judas, xoquje' kkoq'esaj ri ruka' wakax, ¹³e xb'iririk ri uwachulew rumal ri raq'o'j chi'aj kech ri achijab' erech ch'o'j. Xkichaple'j ri ch'o'j chi pa ri aq'ab'il e xkiya'yatej chrech chi b'enaq'ij na.

¹⁴Ri Judas krilo che ri B'akides e ri achijab' che xas e'are uchuq'ab' ri are', are ri ek'o pa ri rikyaq'ab'; xkimulij kib' ruk' ri are' konojel ri achijab' che ruk' kanima' kech'o'jinik, ¹⁵e xech'akan pakiwi' ri ek'o ap ri rikyaq'ab' e xe'koqataj ri e'are' chi pa taq ri ujuyub'al ri Asara. ¹⁶K'atek'ut, ri e'ajsiri'a che ek'o pa ri umox utzaltmal, aretaq chi' kkilo che xeqajik ri achijab' ek'o pa ri rikyaq'ab', xetzalij pa ri ub'e' ri Judas e ri erachi'l, chki'j e'are' xeb'e wi. ¹⁷Nimalaj k'ax ub'anik xb'an ri ch'o'j, sib'alaj ek'ya xeqajik chkixo'l ri enik'aj e ri enik'aj chik. ¹⁸Xoquje' ri Judas xkamik e ri enik'aj chik xe'animaj ub'ik.

Ri umuqik ri Judas Makab'e'o

¹⁹Ri Jonatan e ri Simon xkik'am ub'ik ri kachalal Judas e xkimuqo jawi' emuqital wi ri e'utat, pa ri Modin. ²⁰Konojel ri Isra'el ke'oq chrij ri are' e xkib'an nimalaj oq'ej puwi' ri are', e k'ya taq q'ij xkib'ij we tzij ri': ²¹«Jas che ri' xqaj ri utzalaj achi rech ch'o'j to'l rech ri Isra'el!».

²²Ri nik'aj taq uchak chik ri xub'an ri Judas, ri taq ch'o'j xub'ano, ri jastaq, che ruk' uchuq'ab' xub'ano e ri uq'ijil xuriqo, man kb'an ta kowinem chrejalexik e weri' man tz'ib'atalik taj.

Ri Jonatan k'amalb'e chkech ri e'ajjudi'o e nimalaj chuchqajaw

(160-143)

²³Chuwach chi aq'anoq ri ukamikal ri Judas, ri jachin taq man k'o ta pixab' chkiwach, xkik'ut kib' pa ronojel rulew ri Isra'el e kkiwa'lisaj kib' konojel ri jachin taq eb'anal rech ri etzalal. ²⁴K'atek'uri', pa taq we q'ij ri', xpe jun nimalaj wi'jal, e ri amaq' keb'e kuk' ri e'are'. ²⁵Ri B'akides qastzij ke'ucha' achijab' che man k'o ta kekojon chrech e xe'ukojo eq'atb'altzij pakiwi' ri amaq'. ²⁶Ri e'are' ri', jun kichak xkib'an che ri koqataxik ri erachi'l ri Judas e ke'kik'am ub'ik chuwach ri B'akides, e ri are' kuk'ajisaj e kretz'b'ej kiwach. ²⁷Man k'o ta jun nimalaj k'ax uriqom ri Isra'el jacha weri', chi aretaq chi' man k'o ta chi jun q'axel utzij ri Dyos xq'alajanik.

²⁸K'atek'uri', konojel ri erachi'l ri Judas xkimulij kib' e xkib'ij chrech ri Jonatan: ²⁹«Chi pa ri jun q'ij che xkam ri awachalal, man k'o ta chi jun achi jeri' jacha ri are' che kel ub'ik che ub'anik ri ch'o'j kuk' ri eqak'ulel, ruk' ri B'akides e kuk' konojel ri jachintaq ti'tik kna' chrech ri qamaq'. ³⁰Rumal k'uwa' weri', ri uj katqacha'o ri at pa we jun q'ij ri' arech katkanaj kan pa uk'exwach ri awachalal e xa k'u jeri' katuxik atqanimal e kak'am qab'e pa ri ch'o'j che qataqem». ³¹Pa we jun q'ij ri', ri Jonatan xkanajik kanoq k'amalb'e pa uk'exwach ri rachalal Judas.

Ri Jonatan pa ri tz'inalik ulew Teko'a.

K'axalaj uk'ajisaxik kiwach nik'aj chunaqaj ri Medab'a

³²Ri B'akides, aretaq chi' xreta'maj weri', are kraj kukamisaj ri Jonatan. ³³Ri are' xreta'maj weri', xoquje' ri rachalal Simon, katek'uri' konojel ri erachi'l ri are' ke'animaj ub'ik pa ri tz'inalik ulew Teko'a e xkijeqab'a' kib' chunaqaj ri jun k'uwa' rech ri Asfar. ³⁴Ri B'akides, jun q'ij, xreta'maj weri' e kpe uloq kuk' konojel ri achijab' erech ch'o'j, ch'aqap uloq chrech ri Jordan.

³⁵Ri Jonatan kutaq ub'ik ri rachalal, che are k'amalb'e chkech ri achijab' erech ch'o'j, arech ku'ta chkech ri e'aj nab'ate'o che ekachi'l, arech kiwuqxani'j ri sib'alaj jastaq kech kuk'. ³⁶K'atek'ut, ri e'uk'ojol ri Amra'i, ri e'ajmedab'a, xe'el uloq, kkik'am ub'ik ri Xwan e ronojel ri jastaq ruk'am e keb'e ub'ik ruk' ri kich'akoj. ³⁷Chuwach chi aq'anoq weri', xb'ix chrech ri Jonatan, chrech ri Simon e chkech ri erachalal, che ri e'uk'ojol ri Amra'i, etajin chech jun k'ulanem e kuk'am uloq chi pa ri Nab'ata uloq ri ali, umi'al jun winaq che nimalaj ub'antajik chkixo'l ri winaq e'ajkana'an. ³⁸Xnata'j chkech ri k'axlaj uk'isik xkib'an chrech ri kachalal Xwan, xa jek'uri' kepaqi' uloq e keb'ekik'u' kib' chuxe' uloq ri juyub'. ³⁹Aretaq chi' xkiyak aq'anoq ri kiwoq'oq, xe'kilo ejumulaj winaq che ruk' ki'kotemal e raqoj chi'aj keb'inik, k'atek'uri', ri ala, petinaq uloq kuk' ri erachi'l e ri erachalal che kik'ulik ri winaq ri', ruk' alaj taq tun, ruk' q'ojom e ruk' jetaq ch'ich' rech ch'o'j. ⁴⁰K'atek'uri', xe'el uloq ri e'ajjudi'o jawi' kik'u'm uloq kib' e kkik'yaq kib' pakiwi' arech ke'kikamisaj. Sib'alaj ek'ya ri xekamik, e ri xekowinik xkito' kib' xe'animaj ub'ik cho taq ri juyub'. E xkechb'ej kanoq ronojel ri jastaq kech. ⁴¹Ri k'ulanem xjaltajik pa oq'ej e ri q'ojom pa k'isb'alk'u'x. ⁴²Ruk' che xtojtajik kanoq uk'axel ri ukik'el ri kachalal, xetzalij chi jumal pa ri suqalaj taq uchi' ri Jordan.

Chi rajawaxik keb'e ch'aqap chrech ri Jordan

⁴³Ri B'akides, aretaq xreta'maj weri', kpe uloq pa ri q'ij sab'ado chuchi' ri Jordan kuk' sib'alaj ek'i achijab' erech ch'o'j. ⁴⁴K'atek'uri', ri Jonatan kub'ij chkech ri e'uwinaj: «;Chujwa'lijoq! Chqab'ana' ri ch'o'j arech kqato' uwach ri qak'aslemal, rumal rech che kamik ri' man jeri' taj jacha ri iwir e ri kab'ajir. ⁴⁵K'o ri ch'o'j chqawach e chqij ri uj; waral ri' k'o ri ja' rech ri Jordan; jela' k'o ri xoq'ol e ri mutzmik q'ayes; man k'o ta kujanimaj ub'ik. ⁴⁶Chanim ri', chiwa'lisaj b'a' ri ich'ab'al chuwach ri Kaj arech kixresaj chuwach ri kikowinem ri e'ik'ulel». ⁴⁷Xkichaple'j ri ch'o'j e ri Jonatan xulik' ri uq'ab' puwi' ri B'akides, e ri are' ri' xresaj rib' chuwach rumal rech che xtzalij pa raqan. ⁴⁸E rumal weri', ri Jonatan e ri erachi'l xech'o'plinik ub'ik pa ri Jordan e kemuxnik xeb'e ch'aqap chrech ri Jordan. Ri ekik'ulel man xkiq'axej ta ri ja' che chkoqataxik. ⁴⁹Pa we jun q'ij ri', ekaq'o' lajujk'al (1.000) erachi'l ri B'akides xekamik.

Ri kowlaj taq uk'olb'al ri B'akides

Ri ukamikal ri Alkimo

⁵⁰Aretaq chi' ktzalij ri B'akides pa ri Jerusalem, kuyak kowlaj taq tinimit pa ri Jude'a: ri kowlaj k'olb'al pa ri Jeriko, pa ri Emma'us, pa ri B'et Joron, pa ri B'etel, pa ri Tamnata, pa ri Faraton e pa ri Tefon, ruk' nimalaj taq tapyia, ruk' uchi' taq ja e tz'apib'al taq rech, ⁵¹pa ronojel ke'ukoj enik'aj taq achijab' erech ch'o'j arech ronojel taq q'ij kkib'an k'ax chkech ri Isra'el. ⁵²Xoquje' kub'an kowlaj tinimit chrech ri B'et Sur, ri Gasara e ri Kowlaj K'olb'al;

ke'ukoj kanoq chila' enik'aj achijab' ruk' kich'ich' rech ch'o'j e sib'alaj kiwa kuk'ol kanoq⁵³Ke'uchap kanoq pa prenta, ri ekik'ojol ri winaq nim kib'antajik ek'o pa ri amaq' e elaq'ab'atalik ke'uya kanoq pa ri Kowlaj K'olb'al k'o pa ri Jerusalem.

⁵⁴Pa ri ukab' ik' chrech ri wuqk'al oxlajuj (153) junab', ri Alkimo xtaqanik kwilix ub'ik ri tapya rech ri uwaja che k'o uloq chupan ri tyoxlaj k'olb'al; ruk' weri' kuwilij ub'ik ri kichak ri eq'axel utzij ri Dyos. Xmajtajik uwilixik weri'.⁵⁵Pa taq we q'ij ri', aretaq chi' ri Alkimo xq'oxow ujolom, xtak'ab'axik ri uchak. Xjech'b'ik e xsikir kanoq ri uchi', xa jek'uri' man xkkowin ta chik kch'awik, e man k'o ta chi jun tzij xub'ij puwi' ri rachoch.⁵⁶Ri Alkimo ruk' sib'alaj k'ax xkamik pa taq we q'ij ri'.⁵⁷Aretaq chi' ri B'akides, krilo che xkamik ri Alkimo, ktzalij pa ri rachoch ri ajawinel e keb' junab' xk'o'ji' ri utzil pa ri rulew ri Juda.

Ksutix rij ri B'et B'asi

⁵⁸Konojel ri jachin taq ri man k'o ta pixab' chkiwach, kkimulij kib' e kkib'ij: «Kamik ri', ri Jonatan e ri e'uwinaq, utzil k'olik ri kik'aslemal; chqataqa' b'a' usik'ixik ri B'akides arech xas ke'uchap ub'ik konojel ri e'are' chi xa pa jun aq'ab'.⁵⁹Xeb'e che ub'ixik chrech ri are' ri xkichomaj.⁶⁰E ri B'akides xb'e ub'ik kuk' sib'alaj ek'ya achijab' erech ch'o'j. K'u'talik xutz'ib'aj ub'ik nik'aj taq wuj chkech konojel ri kiya'om kiwach ruk' ri are' pa ri Jude'a, arech kekichap ri Jonatan e ri erachi'l. K'atek'uri', man xekowin taj rumal rech che xch'ob'tajik ri ketzalal.⁶¹Xane are e'are', xe'kichap kawinaq lajuj (50) achijab' ek'o chila', ek'amalb'e chrech ri itzel ri', e xe'kikamisaj ri e'are'.

⁶²K'atek'uri', ri Jonatan e ri Simon, keb'e ub'ik kuk' ri ekachi'l pa ri B'et B'asi pa ri tz'inalik ulew, kkiyak chi jumul ri jun k'olb'al che k'isom kan tzij puwi' e kowlaj k'olb'al xkib'an chrech.⁶³Ri B'akides xreta'maj weri' e xe'umulij konojel ri e'uwinaq e xe'usik'ij ri kiya'om kiwach ruk' pa ri Jude'a.⁶⁴Kopanik e xusutij rij ri B'et B'asi. Xub'an ri ch'o'j chrij we k'olb'al ri', sib'alaj k'ya taq q'ij e xtaqa che ub'anik k'ya taq jastaq kokisax pa ri ch'o'j.⁶⁵Ri Jonatan kuya' kan ri rachalal Simon pa ri tinimit, e kb'e ub'ik pa taq ri ulew erachi'l ub'ik jb'utz winaq.⁶⁶Kuk' we winaq ri' ke'uqajb'ej ri Odomera e ri erachalal, xoquje' ke'uqajb'ej ri e'k'ojol ri Fasiron pa ri tz'um taq kachoch; we winaq ri' kkichaple'j ri ch'o'j e xepaqi' uloq kuk' ri achijab' erech ch'o'j.⁶⁷Ri Simon e ri erachi'l, keb'el ub'ik pa ri tinimit e xkiporoj ri jastaq kokisaxik pa ri ch'o'j.⁶⁸Xech'o'jinik ruk' ri B'akides, xech'akan puwi' ri are', xkanaj kanoq pa jun nimalaj k'achaqijchi', rumal rech che man xe'el taj ri xuchomaj e ri ch'o'j xub'ano.⁶⁹Xyakataj uq'aq'al royowal pakiwi' ri winaq che man k'o ta kekojon chrech, ri e'are' che xkikoj uk'u'x arech kpe uloq pa ri amaq', ek'ya chkech ri e'are' xe'ukamisaj kanoq e xtzalij pa ri rulew.⁷⁰Aretaq chi' xreta'maj ri Jonatan weri', ke'utaj ub'ik chrech ri are' enik'aj etaq'ontzij arech utzil kekanaj kan ruk' ri are' e arech ke'utzalijisaj ri winaq etzapitalik pache'.⁷¹Ri B'akides utz xuto weri' e xraj ri kub'ij ri Jonatan. Xujikab'a' ub'ixik utzij che man kub'an ta chi itzel pa ri ukaslemal.⁷²E xe'utzalijisaj chrech ri are' ri winaq che xe'uchap uloq pa ri Juda. K'atek'uri' xtzalij pa rulew e man k'o ta chi xtzalijik pa ri kulew ri e'ajjudi'o.⁷³Xa jek'uri', xuxlanik ri ch'ich' rech ch'o'j pa ri Isra'el. Ri Jonatan xujeqeb'a' rib' pa ri Makmas, kub'an ri q'atojtzij pakiwi' ri siwantinmit e kusach kiwach chkixo'l ri Isra'el ri e'itzel taq winaq.

Ri Alejandro B'alas kub'an nimalaj chuchqajaw chrech ri Jonatan

10¹Pa ri junab' wajxaqk'al (160), ri Alejandro Epifanes, uk'ojol ri Anti'oko, xpe uloq pa ri polow e kok pa ri Ptolema'ida. Chila' utz uk'ulaxik xb'anik, e ri are' xruxisaj rib' ajawinel. ²Aretaq chi' xuta utzijol weri' ri ajawinel Demetri'o, ke'umulij ub'ik sib'alaj ek'ya achijab' erech ch'o'j e xb'e ub'ik che ub'anik ch'o'j ruk' ri are'. ³Ri Demetri'o, xoquje' xutaq ub'ik jun wuj rech utzil chrech ri Jonatan e kub'ij ub'ik chrech che kraj kuya' nimalaj uq'ijil ri are'. ⁴Rumal rech che kuchomaj pa rechwi: «Are chqanab'isaj ub'anik utzil kuk' we winaq ri', wene' are kkinab'isaj ub'anik ri utzil ri e'are' chqawach uj ruk' ri Alejandro, ⁵rumal rech che ri Jonatan kna'taj chrech ronojel ri k'ax xqab'an uj chrech ri are', chkech ri erachalal e chkech ri ramaq'». ⁶K'atek'uri', kuya' alaj chrech ri are' arech ke'umol achijab' erech ch'o'j, arech kub'an ch'ich' rech ch'o'j, e kuya' apan ub'ixik chrech che kuya uwach ruk' ri are', xoquje', kutaq ub'ixik chrech che ketzalix chrech ri winaq che echapom pa prenta pa ri Kowlaj K'olb'al.

⁷Ri Jonatan, ktzalij pa ri Jerusalem e kusik'ij ri jun wuj chkixikin konojel ri siwantinimit e konojel ri ek'o pa ri Kowalaj K'olb'al. ⁸Ri e'are' sib'alaj xkixib'ij kib' aretaq chi' xkito che ri ajawinel kuya' alaj chrech che ri are' ke'umol achijab' erech ch'o'j. ⁹Ri winaq ek'o pa ri Kowlaj K'olb'al, xe'kitzalij ri winaq echapom kanoq pa prenta chrech ri Jonatan, e ri are' xe'ujach chkech ri ekachalal. ¹⁰Ri Jonatan xjeqi' pa ri Jerusalem e xuchaple'j uyakik chi jumul ri tinimit e kub'an utz chrech ronojel ri tinimit. ¹¹Ke'utaq ri ajchakib' etak'al chrij ri chak, che are nab'e kkiyako jun tapya e kkisutij rij ri juyub' Si'on ruk' paq'om taq ab'aj, arech ko kkanaj kanoq, e jeri' xkib'an chrech. ¹²Ri ekaxlan winaq che ek'o pa ri kowlaj taq k'olb'al, che are ri B'akides xyakowik, xe'animaj ub'ik; ¹³chkijujunal xkiya' kan ri kik'olb'al e xetzalij ub'ik pa ri kamaq'. ¹⁴Xuwi pa ri B'et Sur, xekanaj kan enik'aj che man kekojon ta chrech ri Pixab' e ri rajawaxik krawasij, rumal rech che we jun k'ayb'al ri' are kipanib'al.

¹⁵Ri ajawinel Alejandro xreta'maj ri utz taq jastaq xuchi'j ri Demetri'o chrech ri Jonatan. Xoquje', xkiya ub'ixik chrech, ri ch'o'j e ri nimalaj taq chak xkib'ano, ri are' e ri erachalal, e ri sib'alaj k'ax xkiriqo. ¹⁶K'atek'uri' kub'ij: «¿La kaqariq na ri' jun achi jacha ri are'? ¿Chqab'ana' qachi'l chrech ri are' e chqab'ana' kuya uwach quk'!». ¹⁷Xa jek'uri' xutz'ib'aj jun wuj e kutaq ub'ik chrech, jewa' kub'ij ub'ik ri': ¹⁸«Ri ajawinel Alejandro kuya jun rutzil uwach ri rachalal Jonatan. ¹⁹Ri uj xqata' utzijol che ri at, at jun achi che man k'o ta kaxib'ij awib' pa ri ch'o'j e taqal chawij at qachi'l ri uj. ²⁰Rumal k'uwa', kamik ri', ri uj katqakojo at nim chuchqajaw chrech ri atinimit e kqaya' chawech ri aq'ijil at rachi'l ri ajawinel -xoquje' xutaq ub'ik chrech jun kyaqtuntuj atz'yaq e jun wiqib'al ujolom b'anom ruk' q'an pwaq-K'atek'uri', chaya'a' b'a' awach quk' ri uj e chi at qachi'l b'a' ri at».

²¹Pa ri uwuq ik' rech ri wajxaqk'al (160) junab', aretaq chi' nimaq'ij rech ri taq kab'al, ri Jonatan xukoj ri tyoxlaj taq atz'yaq, ke'umol achijab' erech ch'o'j e xub'an sib'alaj ch'ich' rech ch'o'j.

Ri uwuj ri Nab'e Demetri'o kutaq chrech ri Jonatan

²²Aretaq chi' ri Demetri'o, xreta'maj weri', tzurtajinaq e kub'ij: ²³«¿Jas ri xqab'an uj che ri Alejandro are xch'akan nab'e' chqawach ri uj che ub'anik ri utzil kuk' ri e'ajjudi'o, xoquje' are nab'e erachi'l chik chqawach ri uj? ²⁴Xoquje' ri in, kintz'ib'aj wa' jun wuj chkech ruk' utzalaj taq tzij e kinchi'j na ri' chkech utzalaj taq kik'olb'al e kiq'inomal, arech eto'l wech ri in ri e'are'». ²⁵Jewa' xutz'ib'aj ub'ik chkech ri':

«Ri ajawinel Demetri'o, kuya apan jun rutzik kiwach ri kamaq' ri e'ajjudi'o. ²⁶Xqata utzijol ruk' ki'kotemal che ri ix utz uk'olik ri ojer taq tzij xib'ano e xijegeb'a' iwib' pa ri chapb'alq'ab' xqab'an ri uj, e ix qachi'l xixkanajik e man xiya ta iwach kuk' ri eqak'ulel. ²⁷Qastzij b'a' mik'ex ri itzij chqech e utzalaj utojik uk'axel ri' kqab'an chiwech ri kib'an ix paqawi'. ²⁸Utzalaj taq ich'akoj ri' kqaya'o e kqab'an na ri' chiwech sib'alaj taq toq'ob'. ²⁹Chi kamik ub'ik ri' kinwesaj pakiwi' konojel ri e'ajjudi'o ri pwaq kiqasnik e ri atz'am rech alkab'al kkitojo, e ri alkab'al rech ri wiqib'al ujolom ri ajawinel. ³⁰Xoquje', kinwesaj ri urox uch'aqapil ktoj chwech, ri uwachulew, ri panik'aj uwach tiko'n, weri' chi pa junalik kinwesaj chkech ri Juda, xoquje' kinwesaj chkech ri oxib' ch'aqap rulew ri Samari'a, ri Galile'a che erech are', chi pa we jun q'ij ub'ik ri'. ³¹Tyoxlaj tinimit chuxoq b'a' ri Jerusalem e man k'o ta alkab'al kta chrech ri are', jeri' ronojel ri rulew, ri taq ulajuj uchaqapil kutojo e ri alkb'al kutojo.

³²Xoquje', kinwesaj ri nuq'atb'altzij puwi' ri Kowlaj K'olb'al k'o pa ri Jerusalem e kinya' kanoq chrech ri nim chuchqajaw arech are ri are' ke'ukoj chila' ri achijab' che ke'ucha' ri are' arech kkichajij. ³³Konojel ri winaq e'ajjudi'o che xe'esax ub'ik pa ri Juda e xek'am ub'ik xaq apachinchike rulew ri wajawib'al, ri in kintzoqopij ub'ik e man k'o ta pwaq ri' kutojo. Konojel ri e'are' man k'o ta alkab'al ri' kkitojo, xoquje' man k'o ta kkitoj ri' pakiwi' ri kimeb'i'l. ³⁴Ronojel nimaq'ij, ri sab'ado, ri k'ak' taq ik', ri q'ij tz'ib'atalik e ri oxib' q'ij chuxe' kanoq ri oxib' q'ij chuwach chi aq'anoq, konojel ri e'ajjudi'o, man k'o ta chi k'as ktojo e man k'o ta chi alkab'al kkitojo pa ronojel ri wajawaremal, ³⁵man k'o ta jun winaq k'o uq'atb'altzij pakiwi' che utayik jun tojb'al chkech on kub'an k'ax chkech xaq jas rumal ne'. ³⁶Chekoj b'a' oxchuy jo'lajujq'o' (30.000) e'ajjudi'o chkixo'l ri achijab' erech ch'o'j e chtojoq kiq'ij jacha konojel ri e'rajch'ojab' ri ajawinel. ³⁷Enik'aj chkech e'are', kekanaj kan ri' elaq'b'anel pa ri kowlaj taq uk'olb'al ri ajawinel che nim kib'antajik, enik'aj chik ke'okisax ri' nim taq keqle'n pa ri ajawib'al; ri etak'al chkij e ri ek'amalb'e pakiwi' che'el uloq chkixo'l ri e'are' e chkik'aslemaj ri kik'aslemal jacha ktaqan ri kipixab', jacha xtaqan ri ajawinel pakiwi' ri amaq' Juda. ³⁸Ri oxib' ch'aqap ulew utiqom rib' ruk' ri Juda che rech ri Samari'a, chkanajoq kan chrech ri Jude'a e che'elajaxoq che ek'o chuxe' ukowinem xa jun chi achi, xa jek'uri' man k'o ta chi jun kowinem keniman chrech, xuwi chrech ri ukowinem ri nim chuchqajaw. ³⁹Kinsipaj kan ri Ptolema'ida e ri rulew chrech ri tyoxlaj k'olb'al k'o pa ri Jerusalem, arech ktob'ik chrech utojik ri jetaq q'ijlanik pa ri tyoxlaj k'olb'al. ⁴⁰Ri in, kinya' wa' ronojel taq junab' chuy joq'o' (10.000) siklos b'anom ruk' saq pwaq, e weri' kesaxik chuxo'l ri tojb'al kkiya ri jetaq tinimit. ⁴¹E ronojel ri pwaq che man xkijach ta ri epataninel chwech, jacha pa taq ri nik'aj junab' kanoq, chi kamik ub'ik ri' kkijach ri' chrech ri jetaq chak kb'an pa ri Nim Rachoch ri Dyos. ⁴²Xoquje', ri kab'lajujq'o' (5.000) saq pwaq siklos, ri ch'akoj kriqtajik chrech ri pwaq kya'ik pa ri tyoxlaj k'olb'al ronojel taq junab', xoquje' kinya' weri' chkech ri echuchqajawib' che kipatanajik chrech ri q'ijlanik. ⁴³Konojel ri winaq che kito'm kib' pa ri Nim Ja k'o pa ri Jerusalem on pa taq ri uk'isb'al ri ja, rumal rech che man kitojom ta ri alkab'al chrech ri ajawinel on xaq jas uwach jun k'as chik, man k'o ta jun ri' k'o kub'an chrech ri are', chrech ri jastaq rech k'olik pa ri wajawib'al ri in. ⁴⁴Ri pwaq ksachik che ri uyakik e ri ub'anik ri tyoxlaj k'olb'al, ktoj wa' weri' ruk' ri pwaq rech ri ajawinel. ⁴⁵Ri pwaq ksach che ri uyakik chi jumul ri utapya ri Jerusalem e ri kowlaj usutixik rij ri uk'olb'al, ktoj ri' weri' ruk' ri pwaq rech ri ajawinel, xoquje' ri uyakik ri utapya ri jetaq utinimit ri Jude'a».

Ri Jonatan man kraj

taj ri jetaq usipan ri Demetri'o.

Ri ukamikal ri ajawinel

⁴⁶Aretaq chi' ri Jonatan e ri siwantinimit xkita' we tzij ri', man xkikoj taj e man xkaj taj weri', rumal rech che kna'taj chkech ri nimalaj taq k'ax xub'an ri Demetri'o chkech ri Isra'el e ri kkipitz'ik xub'an chuxe' ri k'ax. ⁴⁷Are xkicha' ri Alejandro, rumal rech che xkilo are utz ri jetaq kub'ij ri are' chuwach ri kub'ij ri jun chik e pa junalik xkiya kiwach ruk' ri are'. ⁴⁸Ri ajawinel Alejandro, ke'umulij ek'ya achijab' erech ch'o'j e kb'e ub'ik chrij ri Demetri'o. ⁴⁹Ri ekeb' ajawinel xe'ok che ub'anik ri ch'o'j e ri achijab' erachi'l ri Alejandro xe'animaj ub'ik. Ri Demetri'o xeroqataj e xch'akan pakiwi' ri e'are'. ⁵⁰Sib'alaj xkowinik chrech ri ch'o'j e chi b'enaq'ij na xtani'k. K'atek'uri', pa we jun q'ij ri' xkamik ri Demetri'o.

Ri uk'ulanem ri Alejandro ruk' ri Kle'opatra

Ri Jonatan xuxik kinimal e q'ataltzij

⁵¹Ri Alejandro ke'utaq ub'ik etaqo'ntzij ruk' ri Toleme'o rajawinel ri Egipto, ruk' we tzij ri': ⁵²«Rumal rech che ri in xintzaliy pa ri wajawib'al, xint'uyi' cho ri kitem ri enutat, xin chap ri kowinem aretaq chi' xkamisataj wumal ri Demetri'o, xinb'an wech chrech ri amaq', ⁵³rumal rech che ri in xinch'o'jinik ruk' ri are' e xkamik, ri are' e ri achijab' erachi'l e aretaq chi' xech'aktajik xujtuyi' cho ri utem rech ri rajawaremal, ⁵⁴chqab'ana' b'a' ri utzil chqaxo'l ri uj e chaya' b'a' ri ami'al chwech che wixoqil; in aji' na k'uri' e kinya' na ri' chawech, xoquje' chrech ri ami'al nik'aj taq sipanik che taqal chiwech».

⁵⁵Ri ajawinel Toleme'o kutzaliy uwach ri utzij, jewa' kub'ij chrech ri': «Sib'alaj utz ri' ri q'ij che xatok pa ri kulew ri atat e xatt'uyi' cho ri kitem ri kajawib'al! ⁵⁶Utz b'a' ri', ri in kinb'an wa' ri xatz'ib'aj ulqo chwech. Chatesa'j b'a' uloq pa ri Ptolema'ida arech kqil qawach e katux ri' at nuji' jacha ri xab'ij uloq».

⁵⁷Ri Toleme'o kel ub'ik pa ri Egipto, e kuk'am ub'ik ri umi'al Kle'opatra e kopan pa ri Ptolema'ida, pa ri junab' wajaqk'al keb' (162). ⁵⁸Ri ajawinel Alejandro xuriqa' ri Toleme'o; e ri are' xujach ri umi'al Kle'opatra chrech e pa ri Ptolema'ida krok'owisaj wi ri uk'ulanem ruk' nimalaj nimaq'ij, jacha ri taqal chkij ri e'ajawinel. ⁵⁹Ri ajawinel Alejandro kutz'ib'aj ub'ik jun wuj chrech ri Jonatan arech ku'solij ri are'. ⁶⁰Ri are' kb'e ub'ik pa ri Ptolema'ida ruk' nimalaj taq jastaq e ke'uriqa' ri ekeb' e'ajawinel; xuya' chkech ri e'are' saq pwaq e q'an pwaq, xoquje' chkech ri ekachi'l, k'ya taq sipanik xuya chkech e ri e'are' sib'alaj utz xkilo weri'. ⁶¹Xa jek'uri', xkimulij kib' chrij ri are' enik'aj taq winaq che man e'utz winaq taj, xane ejacha b'innel yab'il pa ri Isra'el, arech kkikoj tzij chrij are' chuwach ri ajawinel, k'atek'ut, ri ajawinel man k'o ta xuta' ri kitzij; ⁶²xane are xtaqanik arech kjalik ri ratz'yaq ri Jonatan e kokisax kyaqtuntuj taq atz'yaq chrech e jeri' xb'anik. ⁶³Ri ajawinel xut'uyub'a' chuxkut ri are' e kub'ij chkech ri e'nim taq uwinaq ek'o ukoq: «Chixel ub'ik ruk' ri are' panik'aj ri tinimit e chiya' ub'ixik, che man k'o ta jun winaq kuwa'lisaj jun tzij chrij ri are' e man k'o ta jun kub'an k'ax chrech ri are'». ⁶⁴Ri winaq che xekojow tzij chrij ri are', aretaq chi' kkil ri uq'ijil kya'ik, ruk' ri uch'ab'al ri taqo'ntzij e ruk' ri ratz'- aq kyaqtuntuj, xe'animaj ub'ik. ⁶⁵Ri ajawinel, rumal rech cheh are kraj kuya' uq'ijil ri are', kutzib'aj chkixo'l ri enab'e taq erachi'l e xruxisaj k'amalb'e e q'atb'altzij. ⁶⁶Ruk' weri', ri Jonatan xtzaliy pa ri Jerusalem ruk' utzil e ki'kotemal.

Ri ukab' Demetri'o.

Ri Jonatan kch'akan puwi' ri Apoloni'o

che q'atb'altzij pa ri Ko'ele-Siri'a

⁶⁷Pa ri junab' wajxaqk'al job', ri Demetri'o uk'ojol ri Demetri'o, kpetik chi pa ri Kreta uloq pa ri kamaq' ri e'utat. ⁶⁸Ri ajawinel Alejandro, aretaq chi' xreta'maj weri', xtzurtajik e xtzalij pa ri Anti'oki'a. ⁶⁹Ri Demetri'o kujikib'a ri Apoloni'o che q'atb'altzij pa ri Ko'ele-Siri'a, e ri are' ke'umulij ub'ik ek'ya achijab' erech ch'o'j, kopanik e kujeqeb'a' rib' pa ri Yamni'a e kutaq ub'ixik chrech ri Jonatan ri nim chuchqajaw:

⁷⁰«Xuwi ri at xatwa'laj chqij ri uj e rumal awech at, ri in ktze'x nuwach e kinyoq'ik. ¿Jasche ri at, katch'o'jin uloq paqawi' pa taq ri juyub'? ⁷¹We akub'a'm ak'u'x chrij ri achuq'ab', chatqaj b'a' uloq kamik ri' quk' ri uj pa ri taq'aj, k'atek'uri' chila' ri' kujch'o'jin wi, rumal rech che wuk' in k'o wi ri kichuq'ab' ri jetaq tinimit. ⁷²Chata' b'a' e kaweta'maj ri' in jachin ri in e jachin taq ri keya'ow ri qachuq'ab' ri uj. Ri e'are' kkib'ij che ri ix man k'o ta ichuq'ab' ri' chqawach, rumal rech che kamul chik ri e'atat xe'animajik pa ri rulew. ⁷³E kamik ri', ri at man katkowin taj kattak'i' chkiwach ri achijab' ek'o chrij ri kej e chkiwach ri ek'ya taq achijab' erech ch'o'j pa ri taq'aj ri' jawi' man k'o ta ab'aj e man k'o ta k'olb'al jawi' kkowin jun winaq kanimaj ub'ik».

⁷⁴Aretaq chi' ri Jonatan xuta' ri utzij ri Apoloni'o, xb'irb'itik ri ruxlab'al. Ke'ucha' ub'ik chuy lajujq'o' (10.000) achijab' e kel ub'ik pa ri Jerusalem. Ri rachalal xb'e che uto'ik ri are'. ⁷⁵Kujeqeb'a' rib' chuwach apan ri Joppe. Ri winaq ek'o pa ri tinimit ri' xkitz'apij ri uchi' taj ja chuwach ri are', rumal rech che ek'o pa ri Joppe e'achijab' erech ch'o'j che erech ri Apoloni'o. E xuchpale' ri ch'o'j. ⁷⁶Ri winaq ek'o pa ri tinimit, ruk' xib'rikil xkijaq ri uchi' taq ja chuwach e ri Jonatan xub'an rech chrech ri Joppe. ⁷⁷Aretaq chi' ri Apoloni'o xreta'maj weri', xe'ucholej wuqq'o' lajujk'al (3.000) achijab' kikejb'em ri kej e esib'alaj ek'ya achijab' erech ch'o'j keb'in chkaqan e kkisuk' ub'ik pa ri Asoto rumal rech che ri are' kraj kumej ub'ik chila' ri', xoquje' kunim ub'ik rib' pa ri taq'aj rumal rech che ek'ya ri achijab' kikejb'em ri kej e ukub'a'm uk'ux chkij. ⁷⁸Ri Jonatan kuchaple'j roqataxik ri are' pa ri Asoto e ri keb' juq'at achijab' erech ch'o'j, xech'o'jinik. ⁷⁹K'atek'uri', ri Apoloni'o, e'uk'u'm kanoq chkij ri e'are' ekaq'o' lajujk'al (1000) achijab' che kikejb'em ri kej. ⁸⁰Ri Jonatan xuch'ob'o che k'o jun k'amb'al kojom kanoq chkij ri e'are'. Ri achijab' erech ch'o'j, xkisutij kej ri achijab' e kkik'yaq ri q'aq' chkij chi aq'ab'il ub'ik e chi k'ate' b'enaq'ij keto'tajik. ⁸¹K'atek'uri', ri achijab' ko xetak'i' chkiwach jacha xtaqan ri Jonatan e ri kikej ri ek'ulel xekosik. ⁸²K'atek'uri' ri Simon ke'uch'ikmij uloq ri achijab' erachi'l e kech'o'jinik kuk' ri juq'at aretaq chi' ekosinaq chik ri achijab' che kikejb'em ri kej e xch'akan pakiwi' e ke'animaj ub'ik ri ek'ulel. ⁸³Ri achijab' kikejb'em ri jetaq kej xkijub'uj ub'ik kib' pa ri taq'aj. E aretaq chi' tajin ke'animaj ub'ik xe'opan pa ri Asoto e ke'ok ub'ik pa B'et-Dagon, ri nim rachoch ri esal uwach kidyos, che uto'ik kib'. ⁸⁴K'atek'ut, ri Jonatan xut'iq chq'aq' ri Asoto e chrech ri jetaq tinimit ek'o naqaj chrech ri tinimit ri', krelaq'aj ub'ik ri jastaq e xut'iqej chq'aq' ri tyoxlaj uk'olb'al ri Dagon e ri winaq ek'o chupam. ⁸⁵Ri xeportaj ub'ik pa ri q'aq' e ri xeqaj chuxe' ri ch'ich' rech ch'o'j e chuy (8.000) winaq. ⁸⁶Ri Jonatan kel ub'ik pa we k'olb'al ri' e kujeqeb'a' rib' chunaqaj ri Askalon; ri winaq ek'o pa we tinimit ri', kkik'ulu' ri are' ruk' nimalaj taq uq'ijil. ⁸⁷K'atek'uri', ri Jonatan ktzalij pa ri Jerusalem kuk' ri e'uwinaq e ruk'am uloq nimalaj ch'akoj. ⁸⁸Aretaq chi' ri ajawinel Alejandro xreta'maj weri', kuya' chi sib'alaj uq'ijil ri Jonatan. ⁸⁹Kutaq ub'ik chrech jun alaj k'am q'an pwaq che xas jeri' ksipax chkech ri ekachalal ri e'ajawinel e kuya' chrech rech krechb'ej ri are', xuya ri Akaron chrech e ronojel ri rulew.

**Ri ukaj Toleme'o kuto uwach ri Demetri'o
Junam kekamik ruk' ri Alejandro B'alas**

¹¹Ri rajawinel ri Egipto, ke'umulij sib'alaj uchuq'ab' jeri' jacha ri sanyeb' chuchi' ri polow, xoquje' kumulaj ek'i taq jukub', are itzel uchomaxik kub'ano jas ukojik jun k'amb'al chrech ri rajawib'al ri Alejandro arech kuriq rib' ruk' ri rajawib'al ri are'. ²Kb'e ub'ik pa ri Siri'a ruk' utzil, e ri winaq ek'o pa jetaq tinimit xkijaq ri uchi' taq tinimit chuwach ri are' e kkik'ulu' rumal rech che ri ajawinel Alejandro e'utaqom che kkik'ulu', rumal che uji' ri are'. ³K'atek'uri', aretaq chi' okinaq chi pa ri taq tinimit, ri Toleme'o xe'ukoj kan achijab' erech ch'o'j pa ronojel taq ri tinimit. ⁴Aretaq chi' naqaj chik k'o wi chrech ri Asoto, kk'ut chuwach ri tyoxlaj uk'olb'al ri Dagon che portajinaq chik, ri tinimit Asotos e ri ko'lik taq utinimit k'isinaq kan tzij puwi', etutz'tuj kanoq ri ekaminaqib' pulew e ri kib'aqil che xe'uporoj kanoq ri Jonatan pa ri ch'o'j, rumal rech che mulmik xb'an chkech pa ri ub'e ri ajawinel. ⁵Xya ub'ixik chrech ri ajawinel ri xub'an ri Jonatan, arech kub'an keb' uk'u'x puwi' ri are', k'atek'ut ri ajawinel man k'o ta kub'ij. ⁶Ri Jonatan ku'k'ulu' ri ajawinel pa ri Joppe ruk' nimalaj uq'ijil, kkiya' rutzil chb'il kib' e xewar kan pa we k'olb'al ri' pa we jun aq'ab' ri'. ⁷Ri Jonatan krachi'laj ub'ik ri ajawinel chi pa pa ri nimaja' Ele'uterros, k'atek'uri', ktzaliq pa ri Jerusalem. ⁸K'atek'uri', ri ajawinel Toleme'o, xub'an rech chkech ri jetaq tinimit ek'o chuchi' ri polow e kopan pa ri Sele'usi'e chuchi' ri Polow; e kchoman che ub'anik ri itzel puwi' ri Alejandro. ⁹Ke'utaq ub'ik enik'aj etaq'ontziz ruk' ri ajawinel Demetri'o, arech ke'kib'ij chrech: «Chatesa'j uloq, chqab'ana' b'a' jun chapb'alq'ab' chqaxo'l ri uj, kinya' ri' chawech ri numi'al k'o ruk' ri Alejandro, e katajawinik ri' puwi' ri rajawib'al ri atat. ¹⁰K'ax chwech che xinya' ri numi'al chrech, rumal rech che ri are' xraj xinukamisaj». ¹¹Kub'ij weri' puwi' ri are', rumal rech che are kraj kkanaj kan pa ri rajawib'al. ¹²Xa jek'uri', xumaj ri umi'al chrech ri are' e xuya' chrech ri Demetri'o. Xut'oqopij ri utzil ruk' ri Alejandro e xq'alajinik che man utz ta chik ek'olik. ¹³Ri Toleme'o xok pa ri Anti'oki'a e xukoj cho ri ujolom ri utzalaj ab'aj rech ri Asi'a, e ruk' weri', keb' utzalaj taq ab'aj xukoj cho ri ujolom, ri rech ri Egipto e ri rech ri Asi'a. ¹⁴Pa taq we q'ij ri', ri ajawinel Alejandro k'o pa ri Silisi'a, rumal rech che ri winaq ek'o pa taq ri ulew ri' xkiwa'lisaj kib'. ¹⁵Ri Alejandro, aretaq chi' xreta'maj weri', kb'e che ub'anik ri ch'o'j chrij ri are'. Ri Toleme'o, xpe che uk'ulik, erachi'l uloq sib'alaj ek'ya achijab' erech ch'o'j e ri are' xanimaj ub'ik chuwach. ¹⁶Ri Alejandro xanimaj ub'ik pa ri Arab'i'a che uto'ik rib' chila' e ri ajawinel Toleme'o are ajch'akanel xkanajik kanoq. ¹⁷Ri ajarab'e Zab'di'el, xuchoy ri ujolom ri Alejandro e kutaq ub'ik chech ri Toleme'o. ¹⁸Oxib' q'ij chi apanoq chuwach weri', xkam ri ajawinel Toleme'o e ri e'ajegipto che ek'o kanoq pa ri kowlaj taq k'olb'al, ri winaq ek'o pa taq ri tinimit ri', xekikamisaj ri e'are'. ¹⁹Ri Demetri'o xumajij ri rajawaremal pa ri wajxaqk'al wuqub' (167) junab'.

Ri ukab' Demetri'o e ri Jonatan kch'ab'ej nab'e taq mul kib'

²⁰Pa taq we q'ij ri', ri Jonatan ke'umulij ri e'ajjude'a arech keb'ech'o'jinoq chrij ri kowlaj k'olb'al k'o pa ri Jerusalem e kuyako rech ub'anik ri ch'o'j chrij, k'ya jastaq che kokisax pa ri ch'o'j. ²¹K'atek'uri', ejujun taq winaq che man kiya'om ta chi kiwach ruk' ri kitinimit, ke'opan ruk' ri ajawinel che ub'ixik chrech, che ri Jonatan xusutij rij ri kowlaj k'olb'al. ²²We tzij ri', xuyak uq'aq'al royowal ri ajawinel e xuwi xtataj weri' rumal, chi chanim xb'e ub'ik e kopan pa ri Ptolema'ida. Kutzib'aj ub'ik jun wuj chrech ri Jonatan e kutaq ub'ixik arech kutanab'a' che usutim rij ri kowlaj k'olb'al e arech kb'e che uch'ab'exik ri are' pa ri

Ptolema'ida. ²³Aretaq chi' xuta weri' ri Jonatan, ktaqanik che ktaqexik na ri sutim rij ri kowlaj k'olb'al; ke'ucha' enik'aj rachi'l chkixo'l ri enim taq winaq pa ri Isra'el e enik'aj taq chuchqajawib', e xujach rib' ri are' chuwach ri k'ax. ²⁴Kruk'aj ub'ik saq pwaq, q'an pwaq, jetaq atz'yaq e nik'aj taq sipanik chik, e kb'e ub'ik ruk' ri ajawinel chi pa ri Ptolema'i'a e ri are' utz krilo ri are'. ²⁵Enik'aj chkech ri amaq' ri man k'o ta pixab' chkiwach xkikoj tzij chrij ri are', ²⁶k'atek'ut ri ajawinel jeri' xub'an chrech ri are' jacha xkib'an chrech ri are' ri enab'e kan chuwach e nimalaj kril wi chkiwach konojel ri erachi'l. ²⁷Kujikib'a' pa ri uchak upatan che nimalaj chuchqajaw xoquje' pa ronojel ri nab'e taq uq'ijil kanoq e xtaqanik arech kokisax chkixo'l ri enab'e taq rachi'l. ²⁸Ri Jonatan kuta' chrech ri ajawinel arech man kkitoj ta chi ri alka'bal ri Juda xoquje' ri oxib' utinimit ri Samari'a e pa uk'exwach weri' kuya na chrech jo'lajuk'al talentos. ²⁹Ri ajawinel kuk'amowaj weri' e kutz'ib'aj ub'ik jun wuj chrech ri Jonatan puwi' ronojel weri'. Jewa' ri kutz'ib'aj ub'ik ri'.

**Jun k'ak' wuj chik che kutoq'ob'isaj
kiwach ri e'ajjudi'o**

³⁰«Ri ajawinel Demetri'o kutaq jun rutzil uwach ri rachalal Jonatan e jun rutzil kiwach ri siwantinimit kech ri e'ajjudi'o. ³¹Xoquje', kaqataq ub'ik chiwech ix jun ukab' wuj rech ri wuj che xqatz'ib'ij ub'ik uj piwi' chrech ri qachalal Lastene, arech kiweta'amaj ri ix. ³²Ri ajawinel Demetri'o kuya apan jun rutzil uwach ri utat Lastene. ³³Chkech ri kamaq' ri e'ajjudi'o, che eqaqchi'l ri e'are' e qastzij kkib'an chqech jachike ri suk'il, xqachomax kaqatoj uk'axel chkech ri e'are' ri utzil kib'anom chqech ri uj.

³⁴Ri uj kaqajikib'a' chi jumul chkech che kech ri rulew ri Jude'a e ri oxib' ch'aqap taq ulew che rech ri Aferema, ri rech ri Lidda e ri rech ri Ramatayim. Xtz'aqatisax we ulew ri' chi pa ri Samari'a uloq e kopan pa ri Juda, xoquje' kqaya chkech ronojel ri ulew che rachi'l ukoq we ulew ri'; we ulew ri' kqaya'o kech ri winaq che kkib'an ri tab'al toq'ob' pa ri Jerusalem, kqaya kanoq weri' pa uk'exwach ri jetaq alka'bal, che kya chrech ri ajawinel ojer kanoq, chi ronojel taq junab', puwi' ri uwach kuya ri ulew e puwi' ri uwach ri jetaq che'. ³⁵Puwi' ri nik'aj taq jastaq chik che qech ri uj, ri jun ch'aqap chrech ri lajuj uch'aqapil, e ri taq alka'bal ktoj puwi' ri cho rech ri atz'am e ri wiqib'al ujolom ri ajawinel che jun k'as na quk' ri uj, chi pa we q'ij ub'ik ukamik ri', kqaya' kanoq chiwech ri ix. ³⁶Man kkex ta chi wa' we tzij ri' puwi' ronojel we sipanik ri' chi pa we jun q'ij ub'ik ukamik ri' e chi pa ronojel q'ijsaq. ³⁷Chitz'ib'aj chi b'a jumul we wuj ri' arech kijach chrech ri Jonatan e arech kokisaxik pa ri tyoxlaj juyub', pa jun k'olb'al jawi' kilitajik kumal konojel ri winaq».

**Ri achijab' erech ch'o'j erachi'l ri Jonatan
xkito' uwach ri Ukab' Demetri'o
pa ri Anti'oki'a**

³⁸Ri ajawinel Demetri'o, aretaq chi' krilo che k'o ri tinimit pa ri utzil chuxe' ri ukowinem e che man k'o ta jun k'ax chuwach ri are', ke'utzalijisaj konojel ri achijab' erech ch'o'j cho taq kachoch, xuwi xekanaj kanoq ruk' ri are' ri ekaxlan taq achijab' che xe'uchap uloq pa ri ch'aqap taq ulew ek'o pa ri polow ekech ri jetaq amaq'. Rumal k'u weri', konojel ri achijab', ri xkiya kan ri e'utat chrech, xetzurtajik chrij ri are'; ³⁹K'atek'uri', ri Tryfon, che xas ojer uya'om uwach ruk' ri Alejandro, aretaq chi' krilo che konojel ri achijab' erech ch'o'j kewixwitik chrij ri Demetri'o, kb'e ub'ik pa ri rachoch ri ajarab'e Yamliku, che tajin

kuk'iyisaj ri alaj ala Anti'oko, uk'ojol ri Alejandro. ⁴⁰E sib'alaj xuta' chrech ri are' che kujach ri ak'al chrech ri are' arech kukoj pa ri utem ri rajawaremal ri utat. Kuya ub'ixik chrech ronojel ri xub'an ri Demetri'o e ri k'ax kichomam ri achijab' erech ch'o'j puwi' ri are'. Xkanaj kan chila' k'ya q'ij.

⁴¹K'atek'uri', ri Jonatan xutaq utayik chrech ri Demetri'o che kresaj pa ri Kowlaj K'olb'al k'o pa ri Jerusalem e pa ri nik'aj taq kowlaj taq k'olb'al chik, ri achijab' erech ch'o'j che ek'o chila', rumal rech che tajin kech'o'jin ruk' ri Isra'el. ⁴²Ri Demetri'o kutaq ub'ixik chrech ri Jonatan: «Man xuwi ta weri' kinb'an pawu' ri at e puwi' ri atinimit, xane xoquje' kinya' na sib'alaj aq'ijil at e sib'alaj uq'ijil ri atinimit aretaq chi' loq' kinb'an weri'. ⁴³K'atek'ut, chanim ri', utz na k'uri' weta ke'ataq uloq chwech enik'aj achijab' arech ke'inkito'o ri in, rumal rech che konojel ri achijab' erech ch'o'j ewech ri in, xinkiya' kanoq». ⁴⁴Ri Jonatan ke'utaq ub'ik chrech ri are' pa ri Anti'oki'a wuqq'o' lajujk'al (3.000) achijab' che sib'alaj e'utz chrech ri ch'o'j; e aretaq chi' ke'opanik pa ri rachoch ri ajawinel, ri are' sib'alaj xki'kotik rumal che xepetik ri e'are'. ⁴⁵Ri winaq ek'o pa ri tinimit xkimulij kib' panik'aj ri tinimit ejo'lajuchuy (120.000) e are kkaj kkikamisaj ri ajawinel. ⁴⁶Ri are' xuto' uloq rib' pa ri nim rachoch e ri winaq kinojisam ri uxol' taq b'e pa ri tinimit e xkichaple'j ri ch'o'j. ⁴⁷Xa jek'uri' ri ajawinel ke'usik'ij konojel ri e'ajjudi'o arech ke'kito'o' ri are', e ri e'ajjudi'o xkimulij kib' ruk' ri are', k'atek'uri' xkijub'uj ub'ik kib' pa ri tinimit e pa we jun q'ij ri', xe'kikamisaj kab'alajuj chuy lajujq'o' (100.000) winaq pa ri tinimit. ⁴⁸Kkit'iq q'aq' chrech ri tinimit e xkiporoj ub'ik, k'ya taq jastaq xkich'ak pa we jun q'ij ri'; e jewa' uto'ik xkib'an ri ajawinel. ⁴⁹Aretaq chi' ri winaq ri e'ajtinimit kkilo che ri e'ajjudi'o ech'akaninaq chi puwi' ri tinimit chi jacha ri kekowin ri e'are' chrech, xaq keb' chi kik'u'x e kkita' chech ri ajawinel ruk' k'isb'al k'u'x. ⁵⁰«Chaya' b'a' chqech ri awikyaq'ab' aq'ab' e ri e'ajjudi'o chkitanab'a' ri ch'o'j tajin kkib'an quk' ri uj e puwi' we tinimit ri'!». ⁵¹Kkiqasaj ri kich'ich' rech ch'o'j e utzil xekanajik. Ri e'ajjudi'o xk'o'ji' sib'alaj kiq'ijil chuwach ri ajawinel e chkiwach konojel ri rajawaremal. Ketzalij pa ri Jerusalem ruk' jun q'inomalaj kich'akoj. ⁵²Ri ajawinel Demetri'o xk'o'ji' uchuq'ab' cho ri utem ri rajawaremal e ri uwachulew ja'maril xkanaj chuwach ri ukowinem. ⁵³K'atek'ut, man xub'an taj ronojel ri utzij xub'ij, e xk'extajik ruk' ri Jonatan. Man k'o ta chi na'tal chrech ri utzil xub'an ri Jonatan chrech ri are', xane xuwonb'a' kanoq ri are'.

Ri Jonatan kch'o'jinik ruk' ri Ukab' Demetri'o

Ri Simon krechb'ej chi jumul ri B'et Sur.

Ri jastaq xub'an ri Asor

⁵⁴Chuwach chi aq'anoq weri', ri Trifon ktzalij chi uloq e rachi'l uloq ri Anti'oko, che ri are' inlaj ak'al na, xukoj rib' ajawinel e xukoj ri utzalaj ab'aj cho ri ujolom. ⁵⁵Konojel ri achijab' erech ch'o'j xe'uya kan ri Demetri'o, xkimulij kib' ruk' ri are' e xeb'e' che ub'anik ri ch'o'j chrij ri Demetri'o, xech'akan puwi', xanimaj ub'ik ri are'. ⁵⁶Ri Trifon kub'an rech chkech ri jetaq tix e kok pa ri Anti'oki'a.

⁵⁷Ri inlaj ala Anti'oko kutz'ib'aj ub'ik ri Jonatan, jewa' kub'ij apanoq chrech: «Ri in kinjikib'a' ri ab'antajik che at nimalaj chuchqajaw e katinkoj pakiwi' ri kijeb' ch'aqap taq ulew e kwaj katok chkixo'l ri erachi'l ri ajawinel». ⁵⁸Xoquje' xutaq ub'ik chrech ri are' nik'aj taq pajb'al amaja' che b'anom ruk' q'an pwaq e ronojel ri kokisaxik cho ri mexa e xuya' alaj chrech arech kqumunik pa q'an pwaq pajb'al amaja', arech kukoj kyaqtuntuj ratz'yaq e kukoj q'an pwaq ri retza'b'alil ratz'yaq. ⁵⁹Ri rachchal Simon kukojo k'amalb'e', chi pa ri Kmukal ub'ik k'o pa ri Tiro e kopan pa ri retal rulew ri Egipto. ⁶⁰Ri Jonatan kel ub'ik che

utzalixik Ch'aqap chrech ri E'ufrates e ri jetaq utinimit. E konojel ri achijab' erech ch'o'j ek'o pa ri Siri'a, xkiya kiwach ruk' ri are' arech kkito' pa ri ch'o'j; kopan pa ri Askalon, e ri siwantinimit xe'kik'ulu' ruk' nimalaj taq uq'ijil. ⁶¹K'atek'uri', kb'e ub'ik pa ri Gasa. E ri winaq ek'o waral, xkitz'apij ri uchi' taq ri tinimit chuwach; xa jek'uri' xusutij rij ri tinimit, xut'iq q'aq' chrech ronojel ri k'o chrij e xujach kan pakiq'ab' ri elaq'omab'. ⁶²Ri siwantinimit erech ri Gasa xepetik chuwach ri Jonatan e xe'kita toq'ob' chrech, e ri are' xe'uto'o, xuwi ne' che xe'uchap ri ekalk'uwa'l ri ek'amal taq b'e arech ke'okik pa prenta e eximalik xe'utaq ub'ik pa ri Jerusalem. K'atek'uri', kusuk' chi ub'ik pa ri taq rulew chi k'ate' na kopan pa ri Damasko.

⁶³Ri Jonatan xuta utzijol che ri ek'amalb'e erech ri Demetri'o xe'opan pa ri Kedes rech ri Galile'a kuk' ek'ya achijab' erech ch'o'j, arech kkesaj ub'ik ri are' pa ri uchak upatan, ⁶⁴e xel ub'ik che kkik'ulik e kuya' kan ri rachalal Simon pa ri amaq'. ⁶⁵Ri Simon kusutij rij ri B'et Sur, xch'o'jinik chrij k'ya q'ij e xe'uq'atej ri e'uwinaq, ⁶⁶xkita' toq'ob' chrech ri are' e ri are' ke'uto'o. Xeresaj ub'ik pa ri k'olb'al ri', xukoj ri ukowinem puwi' ri tinimit e xe'ukoj achijab' erech ch'o'j chila'. ⁶⁷K'atek'uri', ri Jonatan e ri erachi'l xekanaj ukoq chunaqaj ri nimaja' rech ri Gennesar e chi aq'ab'il kkisuk' ub'ik pa ri taq'aj Asor. ⁶⁸Ri ekaxlan taq achijab' kekik'ulu' pa ri taq'aj aretaq chi' xkojtaj kan kumal jun k'amb'al chrij ri Jonatan pa taq ri juyub'. Aretaq chi' we achijab' ri' suk' eb'enaq pakiwi' ri e'ajjudi'o, ⁶⁹xe'el uloq pa taq ri awatalik kik'olb'al ri achijab' che ekanajinaq kanoq erech jun k'amb'al e kkichaple'j ub'anik ri ch'o'j. ⁷⁰Konojel ri erachi'l ri Jonatan, ke'animaj ub'ik, man k'o ta jun xkanaj kanoq, xuwi xekanaj kanoq ri Matati'as uk'ojol ri Ab'salom e ri Judas uk'ojol ri Kalfi, ek'amalb'e chkech ri achijab' erech ch'o'j. ⁷¹Ri Jonatan xurachq'ij ri taq ratz'yaq, xukoj ri chaj cho ri ujolom e xch'aw ruk' ri Dyos. ⁷²K'atek'uri', ktzalij che ub'anik ri ch'o'j e ke'uqajb'ej ri ek'ulel, e xkowinik arech ke'animaj ub'ik chuwach ri are'. ⁷³Ri achijab' erachi'l che xe'animaj ub'ik, aretaq chi' kkil weri', ketzalij uloq ruk' ri are' e junam ke'koqataj ri ek'ulel chi k'ate' na ke'opan pa ri Kedes jawi' k'o wi ri kik'olb'al e xekanaj kan chila' ri'. ⁷⁴Pa we jun q'ij ri' xekam chkixo'l ri ekaxlan achijab' erech ch'o'j e wuqq'o' lajujk'al (3.000) achijab' e ri Jonatan ktzalij pa ri Jerusalem.

Ri uch'awem ri Jonatan ruk' ri Roma e ruk' ri Esparta

¹²¹Aretaq chi' ri Jonatan krilo che ri utz ri jastaq chrech ri are', xe'ucha' enik'aj achijab' e ke'utaq ub'ik Roma arech kekijikib'a' e kekiya' uchuq'ab' ri utzil kuk' ri e'ajroma. ²Xoquje' jeri' ri kuchomaj e jeri' xub'an kuk' ri e'ajesparta e kuk' enik'aj taq k'olb'al chik, kutaq ub'ik nik'aj taq wuj. ³Keb'e pa ri Roma, ke'ok kuk' ri e'ajawab' e kkib'ij: «Ri Jonatan, ri nim chuchqajaw e ri kamaq' ri e'ajjudi'o xujkitaq uloq ri uj arech kqajikib'a' ri utzil e ri chapb'alq'ab' kuk' ri e'are' jacha ri nab'e kanoq». ⁴Ri e'ajawab' kkiya' ub'ik chkech ri e'are' nik'aj taq wuj chkech ri iq'atb'altzij ek'o pa ronojel tinimit, kchilb'ej che pa utzil kek'am ub'ik ri e'are' chi pa ri rulew ri Juda.

⁵Are wa' ri ukab' wuj xesax uwach, ri xutz'ib'aj ub'ik ri Jonatan chkech ri e'ajesparta:

⁶«;Ri Jonatan, che nimalaj chuchqajaw, ri e'ajawab' pa ri amaq', ri echuchqajawib' e ri siwantinimit kech ri e'ajjudi'o, kkiya' jun rutzil kiwach ri ekachalal e'ajesparta! ⁷Ojer kanoq, ri Are'iros, che are are' kajawinik chixo'l ri ix, xutaq jun wuj chrech ri chuchqajaw Oni'as e chupam ri wuj ri' kub'ij ub'ik chrech ri are', che ri ix, ix qachalal ri uj, jacha ri kuk'ut ri ukab' wuj k'o ub'ik ri'. ⁸Ri Oni'as kuk'ulaj ri ajtaqo'ntzij ruk' uq'ijil e xuchap ri wuj che kuch'a' chapb'al q'ab' e utzil. ⁹Kne'b'a' ri uj, man rajawaxik ta chqech weri' rumal rech

qakub'isam qak'u'x che k'o ri tyoxlaj taq wuj pa qaq'ab', ¹⁰ri uj xqaj xeqataq ub'ik enik'aj e'ajtaqo'ntzij iwuk' arech kekijikab'a' ri achalaxik e ri utzil iwuk' ri ix, e jeri' nak'uri' man uj kaxlan winaq taj chiwach ri ix, rumal rech che ojer chi na k'uri' itaqom uloq quk' ri uj ri jun iwuj. ¹¹Ri uj, pa taq ri nimaq'ij e pa ri chajim taq q'ij, ri uj kixqana'tisaj pa ri tab'al taq toq'ob' che kqachi'j ri uj e pa taq ri qach'ab'al, jeri jacha ri rajawaxik kena'tisaxik ri achalaxik. ¹²Ri uj kujki'kotik rumal ri iq'ijil. ¹³K'atek'uri', ri uj k'o sib'alaj k'ax e ch'o'j qariqom, rumal rech che ech'o'jinaq quk' ri e'ajawinel che ek'o chqanaqaj. ¹⁴K'atek'uri', ri uj man xqaj taj che ri uj, uj jun eq'a'n chiwech ri ix pa taq we ch'o'j ri', xoquje' man xqaj taj keqach'ujarisaj ri enik'aj chik che kiya'om kiwach quk' ri uj e ri eqachi'l, ¹⁵rumal rech che ri uj kuto' qawach ri Kaj. Ri are' uj resam pa kiq'ab' ri eqak'ulel e ke'uqasaj ri e'are'. ¹⁶Xa jek'uri' xeqacha' ri Numeni'o, uk'ojol ri Anti'oko e ri Antipatro uk'ojol ri Jason, e xeqataq ub'ik ri e'are' kuk' ri e'ajromano arech ke'kijikab'a' ri utzil e ri chapb'alq'ab' qab'anom kuk' ri e'are' ojer kanoq. ¹⁷Xoquje' xqata' chkech che keb'e iwuk' ri ix, arech kkiya'a' jun rutzil iwach ri ix e arech kkijacha' chiwech ri qawuj rech ri uk'ak'arisaxil ri achalaxik chqaxo'l. ¹⁸E kamik ri' utz na k'uri' we ketzalijisaj uloq uwach ri qatzij puwi' weri'».

¹⁹Are wa' ri ukab' wuj xqataq chrech ri Oni'as:

²⁰«Are'i'os, rajawinel ri e'ajesparta, kuya jun rutzil uwach ri nim chuchqajaw Oni'as. ²¹Xriqitajik jun wuj che k'o jun tzij kub'ij pakiwi' ri e'ajesparta e ri e'ajjudi'o che ri e'are', e'achalal e erija'al ri Ab'raham. ²²E kamik ri' che ri uj qeta'm chi weri', utz nak'uri' kujitz'ib'aj uloq we utz ix k'olik. ²³Ri uj, kixqatzib'aj apanoq: Ri jetaq ijupuq ix e ri jastaq iwech eqech uj ri' e ri eqajupuq e ri jastaq qech uj, iwech ix ri'. Kujtaqan ri' che ktaq ub'ik chiwech jun wuj che kub'ij ri tzij jacha weri'».

Ri Jonatan pa ri Sele-Siri'a

Ri Simon pa ri Filiste'a

²⁴Ri Jonatan xreta'maj che ri ek'amalb'e erech ri Demetri'o xetzalij chi uloq erachi'l ek'ya chi na achijab' erech ch'o'j chuwach ri nab'e kanoq, arech kech'o'jinik ruk' ri are'. ²⁵Kel ub'ik pa ri Jerusalem e ke'uk'ulu' pa ri rulew ri Jamat, man xuya ta alaj chkech che ke'ok pa ri rulew. ²⁶Ke'utaq ub'ik enik'aj eka'ynel pa ri kik'olb'al ri ek'ulel; ri e'are' ketzalij uloq e ke'kib'ij chech, che ri e'are' kisuk'ub'am kib' arech ke'ok chkij ri e'ajjudi'o chi chaq'ab'. ²⁷Aretaq chi' kqaj ri q'ij, ri Jonatan ktaqan chkech ri e'uwinaq che kek'asi'k e che kuk'aj pa kiq'ab' ronojel ri aq'ab' ri kich'ich' rech ch'o'j, kisuk'umam kib' arech ke'ok chrech ri ch'o'j, e ke'ukoj enik'aj achijab' chrij ri tz'um taq kachoch arech kkisutij rij. ²⁸Aretaq chi' xketa'maj ri ekik'ulel, che ri Jonatan e ri e'uwinaq kisuk'umam kib' che ub'anik ri ch'o'j, xkixib'i'j kib' e xub'an keb' kik'u'x, xkikuch q'aq' pa taq ri tz'um kachoch e pa awatalik xeb'e ub'ik. ²⁹Ri Jonatan e ri erachi'l, rumal rech che kkil apanoq ri q'aq', man xkich'ob' taj che ri e'are' xeb'e ub'ik chi k'ate' na xkich'ob'o aretaq chi' xsaqarik. ³⁰Ri Jonatan xteri' chkij chkoqataxik, k'atek'ut, man xe'uriqa' taj rumal rech che kiq'axim chi ri nimaja' Ele'uterus. ³¹Ri Jonatan kb'e ub'ik chkij ri e'ajrab'e che kb'ix e'ajsab'ade'os chkech, ke'uqajb'ej ri e'are' e kuk'am ub'ik ronojel ri jastaq kech. ³²Kuyak ub'ik ri tz'um taq ja, kopan pa ri Damasko e xu'tzalij ronojel ri jetaq ulew. ³³K'atek'uri', ri Simon, xb'e ub'ik e xub'an jun b'inem chi pa ri Askalon e pa ri taq k'olb'al che ek'o naqaj chrech. Kb'e chi chrij ri Joppe e kunim rib' chila', ³⁴rumal rech che ri are' utom utzijol che ri siwantinimit kkaj kkijach we k'olb'al ri' chkech ri winaq che kiya'om kiwach ruk' ri Demetri'o; e ke'ukoj kanoq enik'aj taq achijab' erech ch'o'j arech kkilaq'b'ej we k'olb'al ri'.

Ri jetaq chak pa ri Jerusalem

³⁵Aretaq chi' ri Jonatan xtzalijik, ke'umulij ri enim taq winaq ek'o pa ri tinimit e kuchomaj kuk' ri uyakik enik'aj kowlaj taq k'olb'al pa ri Jude'a, ³⁶kutz'aq chi nik'aj ri unimal ri utapya ri Jerusalem e kukoj jun nimalaj tapya chuxo'l ri Kowlaj K'olb'al e ri tinimit, arech ri Kowlaj K'olb'al tasatalik chrech ri tinimit e utukel kkanaj kanoq, arech ri e'uwinaq man loq' taj kiloq'omik e kek'ayinik. ³⁷Xa jek'uri' xkimulij kib' arech kkiyak chi jumul ri tinimit; rumal rech che xtzaq ub'ik ch'aaqap chrech ri tapya che kka'y apan chuwach ri nimaja' pa ri relb'alq'ij; xoquje' kub'an ub'anik ri k'olb'al che ub'i' Kafenata. ³⁸K'atek'uri', ri Simon, pa rechwi ri are' xuyak chi jumul ri Jadida pa ri Taqa'aj Ulew, kowlaj utz'aqik xub'ano, kukoj taq uchi'ja chrech e ch'ich' taq tz'apib'al rech.

Ri Jonatan kqaj pa kiq'ab' ri e'uk'ulel

³⁹Ri Trifon are sib'alaj kraj kajawinik puwi' ri Asi'a, kukoj ri utzalaj ab'aj cho ri ujolom e kulik'ej ri uq'ab' puwi' ri ajawinel Anti'oko. ⁴⁰Ri are' kuxib'ij rib' chrech ri Jonatan, wene' man kya'taj ta weri' chrech rumal ri are' e wene' kub'an ri ch'o'j ruk' ri are', kutzukuj jas uchapik kub'ano arech kukamisaj. Xa jek'uri', kusuk' ub'ik pa ri B'et San.

⁴¹Ri Jonatan kel ub'ik e ku'kulu' ri are' erachi'l ub'ik o'chuy (40.000) achijab' che echa'talik erech ri ch'o'j e kopan pa ri B'et San. ⁴²Aretaq chi' ri Trifon krilo che ri are' petinaq uloq kuk' esib'alaj achijab' erech ch'o'j, man xuk'och' taj kukoj uq'ab' puwi' ri are'. ⁴³Kuk'ulaj ri are' ruk' nimalaj taq uq'ijil, kuk'ut chkiwach ruk' utzalaj taq tzij chkech konojel ri erachi'l, kuya nik'aj taq sipanik chrech ri are' e ke'utaq ri erachi'l e ri achijab' erech ch'o'j che kkinimaj utzij ri jonatan jacha unimaxik kkib'an ri utzij ri are'. ⁴⁴Kub'ij chech ri Jonatan: «¿Jasche ri at xe'aya' pa kosik konojel we winaq ri', rumal rech che man k'o ta ch'o'j chqaxo'l ri uj? ⁴⁵Che'ataqa' ub'ik pa taq ri kachoh, che'acha'a' ekeb' oxib' achijab' e'awachi'l keb'e awuk' e katb'e wuk' in pa ri Ptolema'ida. Kinjach ri' chawech ri tinimit e ri enik'aj taq kowlaj taq k'olb'al chik, ri achijab' erech ch'o'j ek'o na kanoq e konojel ri e'ajpataninel, k'atek'uri', kintzalij ub'i ri', xane are wa' ri rumal xinpetik ri in». ⁴⁶Ri Jonatan xukoj utzij ri are' e jeri' xub'ano jacha ri xub'ij ri are' chrech: xe'ujach ub'ik ri achijab' erachi'l uloq, e ri e'are' xetzalij pa ri rulew ri Juda. ⁴⁷Ke'uya kan ruk' wuqq'o' lajujk'al (3.000) achijab', chkech we achijab' ri' ke'uya kan jo'q'o' (2.000) pa ri Galile'a e kaq'o' lajujk'al (1.000) keb'e ub'ik ruk' ri are'. ⁴⁸K'atek'uri', aretaq chi' tajin kok ri Jonatan pa ri Ptolema'ida, ri siwantinimit ek'o chila', xkitz'apij ri uchi' ri tinimit chuwach, xkichap ri are' e xe'kikamisaj konojel ri erachi'l eb'enaq ub'ik ruk' ri are' ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j. ⁴⁹Ri Trifon ke'utaq achijab' erech ch'o'j e achijab' kikejb'em ri kej, pa ri Galile'a e pa ri Nimalaj Taq'aj che kikamisaxik konojel ri erachi'l ri Jonatan. ⁵⁰Ri e'are' xketa'amaj che xchap ri Jonatan e che xsachik e che jeri' xb'an chkech konojel ri erachi'l ek'o ub'ik ruk' ri are'; xkiya' kichuq'ab' chb'il taq kib' e junam keb'e che ub'anik ri ch'o'j. ⁵¹Ri e'oqtanel chkech, aretaq chi' xkilo che tajin kch'o'jij ri kik'alemal, xetzalijik. ⁵²Ri e'are' konojel ruk' utzil xe'opan pa ri rulew ri Juda, xkoq'ej ri Jonatan e ri erachi'l ub'ik xe'uchap jun nimalaj xib'rikil. Konojel ri Isra'el nimalaj oq'ej xkib'ano. ⁵³Konojel ri jetaq tinimit ek'o naqaj chkech, kkitzukuj jas kik'amisaxik kkib'ano: «Ri e'are', man k'o ta chi kinimal, man k'o ta chi kichuq'ab'. Xopanik ri q'ij che keqachapo e kqasach kiwach, arech man k'o ta chi jun ke'una'tisaj chuwachulew».

Ri Simon kokil k'amalb'e'

13¹Ri Simon kuta utzijol che ri Trifon xe'umulij sib'alaj achijab' erech ch'o'j arech keb'e che ub'anik k'ax chrech ri ramaq' ri Juda. ²Aretaq chi' krilo che ri siwantinimit kkixib'ij kib', kpaqi' uloq pa ri Jerusalem, ke'umulij ri siwantinimit ³e jewa' kub'ij chkech ri': «Ri ix iweta'm ronojel ri qab'anom, ri in, ri ewachalal e ri e'ajuparachoch ri nutat, arech kqatoq'ob'isaj uwach ri Pixab' e ri Tyoxlaj K'olb'al, ri jetaq ch'o'j e ri jetaq k'ax qariqom. ⁴Rumal k'uwa' weri', rumal ri Isra'el, xekamik ri ewachalal e nutukel in xinkanaj kanoq. ⁵Kamik ri', che k'ax k'olik ri qamaq', ri in man kwaj taj kinto' uwach ri nuk'aslemal. Ri in man are ta in utz chkiwach ri ewachalal. ⁶Ri in kintoj na ri' uk'axel ri k'ax xb'an chrech ri nutinimit, ri tyoxlaj k'olb'al, ri e'iwixiqil e ri e'iwalk'uwa'l, rumal rech che konojel ri ekaxlan taq tinimit xkimulij kib' che uchupik qawach ri uj». ⁷Ruk' we tzij ri', xwa'lajik ri uchuq'ab' kanima' ri siwantinimit; ⁸ruk' kowlaj ch'ab'al kkitzalij uwach ri tzij: «Ri at, at qak'amalb'e cheqch pa uk'exwach kanoq ri Judas e pa uk'exwach ri awachalal Jonatan; ⁹chak'ama' ub'e ri ch'o'j kqab'ano e ronojel ri kab'ij chqech, ri uj kqab'an ri'». ¹⁰K'atek'uri', ri Simon, ke'umulij konojel ri achijab' che e'utz chik kkib'an ri ch'o'j, e kukowixtaj uk'isik uyakik ri utapya ri Jerusalem, chi kowlaj tapya kub'an kan chrech ronojel. ¹¹Kutaq ub'ik ri Jonatan, uk'ojol ri Ab'salon pa ri Joppe, erachi'l ub'ik ek'ya achijab' erech ch'o'j; ke'uk'yaq ub'ik ri winaq ek'o pa ri tinimit e kkanaj kanoq chila'.

Ri Simon kuk'yaq uloq ri Trifon pa ri Jude'a

¹²Ri Trifon kel ub'ik pa ri Ptolema'ida kuk' sib'alaj ek'ya achijab' erech ch'o'j arech ke'ok pa ri rulew ri Juda, ximitalik uk'amom ub'ik ruk' ri Jonatan. ¹³Ri Simon xujeqeb'a' rib' pa ri Adida, chuwach apan ri taq'aj. ¹⁴Ri Trifon, xuta utzijol che xkanajik ri Simon pa uk'exwach ri rachalal Jonatan e che usuk'ub'am chi rib' arech kok che ub'anik ri ch'o'j ruk' ri are', ke'utaq ub'ik enik'aj e'ajtaqo'ntzij che ub'ixik chrech ri are': ¹⁵«Qachapom ri awachalal Jonatan, rumal ri uk'as k'olik, che rajawaxik kutoj ruk' ri uq'inomal ri ajawinel, uk'as xub'ano aretaq chi' xub'an ri uchak upatan, ri uj qatz'apim ri are' pache'. ¹⁶Chataqa' b'a' uloq chqech ok'al (100) talentos saq pwaq e ekeb' chkech ri e'uk'ojol arech ke'ok pa prenta, ri uj kqaxe'j qib', wene' aretaq chi' kqatzoqopij ub'ik, kwa'laj uloq chqij. K'atek'uri', kqatzoqopij ub'ik ri' ri are'». ¹⁷Ri Simon xuch'ob'o' che man tzij taj ri kkib'ij ri e'ajtaqo'ntzij chrech ri are', kne'b'a', ri are' kutaq uk'amik ri pwaq e ri e'ak'alab', rumal rech che kuxib'ij rib', wene' ri siwantinimit itzel kkil ri are' e kb'ij na k'uri': ¹⁸«Rumal rech che ri Simon man xutaq ta ub'ik ri pwaq e ri e'ak'alab', xkamisaxik ri Jonatan». ¹⁹Ke'utaq ub'ik ri ak'alab' e ri ok'al (100) talentos, k'atek'ut, ri Trifon xaq xusub'u ri are' e man xutzalijisaj taj ri Jonatan. ²⁰Chuwach chi aq'anoq weri', ri Trifon kb'e ub'ik arech kok pa ri ulew e ku'ki'sa' tzij puwi'; xsutin apanoq pa ri ub'e ri Adora; e ri Simon e ri achijab' erachi'l ri are' xkitz'apij ri ub'e pa ronojel k'olb'al jawi' kb'e wi. ²¹K'atek'uri', ri ek'o kanoq pa ri Kowlaj K'olb'al xkitaq ub'ixik chrech ri Trifon kuk' enik'aj e'ajtaqo'ntzij, che rajawaxik aninaq kpe uloq kuk' ri e'are', pa ri tz'inalik ulew uloq e rajawaxik kutaq uloq kiwa. ²²Ri Trifon ku'suk'umaj konojel ri achijab' che kkikejb'ej ri kej arech keb'e jela', k'atek'ut, ch'aq'ab' xub'an sib'alaj saqtew e man loq' taj xb'e jela'. Kel ub'ik pa we k'olb'al ri' e kb'e pa ri Gala'ad. ²³Aretaq chi' k'o chunaqaj ri B'askama, xukamisaj ri Jonatan e chila' xmuq kan wi. ²⁴Ri Trifon kusutij rib' e xtzalij pa ri ramaq'.

Kmuqik ri Jonatan pa ri muqub'al k'o pa ri Modin che are ri Simon xyakowik

²⁵Ri Simon kutaq uk'amik uloqo ri ub'aqil ri rachalal Jonatan, e kumuqo pa ri Modin, ri kitinimit ri e'utat. ²⁶Konojel ri Isra'el xkib'an jun nimalaj oq'ej puwi' ri are' e k'ya taq q'ij xkoq'ej. ²⁷Ri Simon kuyako jawi' emuqutal wi ri e'utat e ri erachalal jun nimalaj tak'atik muqb'al ruk' ab'aj, che kkulkatik rij chuwach e chrij, arech qas kilitajik kumal ri winaq. ²⁸Xuyak wuqub' jutz'jik taq ja, k'o ri jun chuwach ri jun chik, xub'ano rech ri utat, rech ri unan e kech ri ekijeb' erachalal. ²⁹Xuyak chrij ronojel nimalaj taq raqanja e puwi' xukoj utzalaj taq ch'ich' rech ch'o'j, rech junalikalaj na'tisab'al e chunaqaj ri ch'ich' rech ch'o'j xub'an je'likalaj taq jukub' ruk' ab'aj, arech konojel ri winaq keb'in pa ri polow, kkilo weri'. ³⁰Jewa' ri jun muqb'al xub'an ri are' pa ri Modin e kamik ri' k'o na.

Ri toq'ob' kub'an ri Ukab' Demetri'o chrech ri Simon

³¹Ri Trifon, rumal che xaq keb' ranima' chrech ri ala ajawinel Anti'oko, xukamisaj ri ala. ³²Ri are' xajawinik kanoq pa uk'exwach ri are', xukoj ri utzalaj ab'aj rech ri Asi'a cho ri ujolom e xub'an sib'alaj k'ax pa ri amaq'. ³³K'atek'uri', ri Simon, pa rechwi ri are' xuyak chi jumul ri kowlaj taq uk'olb'al ri Jude'a, xusutij rij ruk' nimalaj taq keq'te' e nimalaj taq tapya, xukoj uchi'ja' chrech e ch'ich' taq tz'apib'al rech, e xuk'ol jetaq wa chila'. ³⁴Xoquje', ri Simon xe'ucha' enik'aj achijab' che ke'utaq ub'ik ruk' ri ajawinel Demetri'o arech kresaj ri alkab'al chrech ronojel ri utinimit, rumal rech che ronojel ri xub'an ri Trifon, elaq' ri xub'ano. ³⁵Ri ajawinel Demetri'o, kutzalijisaj uwach ri utzij ruk' jun wuj, jewa' kub'ij ri':

³⁶«Ri ajawinel Demetri'o kuya jun rutzil uwach ri nimalaj chuchqajaw Simon, ekachi'l e'ajawinel, chkech ri enim taq winaq e chkech ri amaq' e'ajjudi'o. ³⁷Ri uj utz xqilo ri wiqib'al jolomaj b'anom ruk' q'an pwaq e ri jun ramux che xitaq uloq chqech ri uj e qastzij ne' kqaj utzil kujkanaj iwuk' ri ix e che ke'qatz'ib'aj ub'ik ri e'ajpataninel che kkesaj chiwij ri utojik ri alkab'al. ³⁸Ronojel ri xqachomaj piwi' ri ix, kjikib'ax kanoq e iwech kkanaj kanoq ri kowlaj taq k'olb'al che xiyak ri ix. ³⁹Kqakuyo ronojel ri jastaq xib'ano che man utz taj e ri imak xib'ano chi k'ate' na we jun q'ij ri', xoquje' ri wiqib'al jolomaj che ik'as quk'. We k'o chi na jun alkab'al kitojo chrech ri Jerusalem, matoq'ix chi b'a' weri'. ⁴⁰We ek'o nik'aj chixo'l ri ix, che e'utz arech ke'ok chkixo'l ri achijab' erech ch'o'j quk' ri uj, chkitz'ib'aj b'a' ri kib'i' e chk'ojib'a' ri utzil chqaxo'l ri uj». ⁴¹Pa ri junab' wajxaqk'al lajuj (170) ri Isra'el xeto'tajik chuxe' ri yuku kiya'om ri jetaq tinimit chkij, ⁴²e ri siwantinimit xkichaple'j ketz'ib'an cho ri wuj e kkitz'ib'aj ri jetaq chapb'alq'ab': «Pa ri nab'e junab' rech ri Simon, ri nim utzalaj chuchqajaw, ri are nab'e e k'amalb'e chkech ri e'ajjudi'o».

Ri Simon kokik pa ri Gasara e kub'an rech chrech

⁴³Pa taq we q'ij ri', ri Simon kpetik, kusutij rij ri Gasara e ke'ukoj chila' ri achijab' che erachi'l. Xuyak jun keq'te' che ksilob'ik e kuqib'isaj pa ri tinimit, kutor ub'e pa jun chkech ri kowlaj taq k'olb'al e kok chila'. ⁴⁴Ri winaq ek'o pa ri keq'te' kech'oplin ub'ik pa ri tinimit e nimalaj k'ax xb'antajik pa ri tinimit. ⁴⁵Ri siwantinimit jistajinaq ri katz'yaq, ekachi'l ri ekixoqil e ri ekalk'uwa'l ke'aq'an uloq cho ri tapya, kkiraqajej kichi' kkik'omij uloq chrech ri Simon arech kuto' kiwach: ⁴⁶«Mab'an chqech, kecha chrech, jacha ri qetzalal uj qab'anom, xane chab'ana' chqech jacha ri toq'ob' k'olik awuk' ri at». ⁴⁷Ri Simon xe'ukuyo ri e'are' e man xch'o'jin ta kuk'. Xuwi xe'resaj ub'ik pa ri tinimit, xuch'ajch'ob'ej ri jetaq ja jawi' ek'o wi ri e'esal uwach dyos, k'atek'uri' xok ub'ik chila' ruk' jetaq b'ix e tewchi'b'al.

⁴⁸Kusach uwach ronojel ri man ch'ajch'oj taj e ke'ukoj chila', e'achijab' che qatzij kkik'aslemaj ri pixab' e kowlaj kub'an chrech aretaq chi' xuyako, e xuyak jun rachoch ri are' pa ri tinimit.

**Ri Simon kok pa ri K'owlaj K'olb'al
rech ri Jerusalem**

⁴⁹Ri winaq che ek'o pa ri Kowlaj K'olb'al k'o pa ri Jerusalem, man loq' ta chik ke'el ub'ik e ke'ok uloq pa ri jetaq ulew che uloq'ik on che uk'ayixik ri jastaq kech; sib'alaj xkiriq wi'jal e rumal ri numik ek'ya xekam chkixo'l. ⁵⁰Kkik'omij chrech ri Simon arech utzil kkanajik kuk' ri e'are' e ri Simon jeri' xub'ano. Ke'resaj ub'ik chila' e kuch'ajch'ob'ej ri Kowlaj K'olb'al. ⁵¹Ri e'ajjudi'o ke'ok ub'ik chila' pa ri juwinaq oxib' q'ij chrech ri ukab' ik', pa ri junab' wajxaqk'al ju'lajuj (171), ruk' raq'oj chi'aj rech ki'kotemal e ruk' taq ramux, ruk' ri roq'b'al ri jetaq lira, ri jetaq simb'alo e ri jetaq arpa, ruk' taq b'ix e ruk' q'ijlanik, rumal rech che xch'aktajik jun nimalaj k'ulel e xesax ub'ik pa ri Isra'el. ⁵²Ri Simon xtaqanik che kok'owisaxik ronojel taq junab' we jun q'ij ri' ruk' nimalaj ki'kotemal. Kowlaj juyub' xub'an chrech ri ujuyub'al ri Tyoxlaj K'olb'al, che k'o ukoq chutzal Kowlaj K'olb'al e xjeqi' chila' kuk' ri e'uwinaq. ⁵³E ri Simon aretaq chi' krilo che ri uk'ojol Xwan, qastzij jun achi chik, xukojo are kinimal konojel ri uchuq'ab' che ek'o pa ri Gasara.

Ri utzalaj taq tzij kb'ix puwi' ri Simon

14¹Pa ri junab' wajxaqk'al keb' (172), ri ajawinel Demetri'o ke'umulij ri achijab' erech ch'o'j e kb'e ub'ik pa ri Medi'a che utzukuxik jachintaq keto'wik che ub'anik ri ch'o'j chrij ri Trifon. ²Ri Arsases rajawinel ri Persi'a e ri Medi'a, aretaq chi' xreta'maj che ri Demetri'o xok uloq pa ri rulew, xutaq ub'ik jun chkech ri nab'e kinimal ri rajch'o'jab', arech k'aslik ku'chapa' uloq ri are'. ³Ri are' xel ub'ik e xe'uqajb'ej ri achijab' erech ch'o'j che erachi'l ri Demetri'o, k'aslik xuchap ub'ik ri are'; kuk'am ub'ik chrech ri Arsases e ri are' xutz'apij pache'.

⁴Ri ramaq' ri Juda xuk'aslemaj
utzil pa ronojel ri taq uq'ijil
ri rajawib'al ri Simon.
Ri are', xutzukuj ri utzil chrech ri utinimit
e utz ri uq'atb'altzij chkiwach
ri siwan utinimit,
xk'o'ji' uq'ijil pa ronojel ri uk'aslemal.

⁵E ruk' ri nimalaj uq'ijil,
xok pa ri Joppe e rokib'al
e releb'al ri jetaj ujukub'
kub'an chrech,
e xujaq ub'e pa ri ch'aqap
taq ulew ek'o pa ri polow.

⁶Kunimarisaj ri retal rulew ri ramaq',
e xk'o'ji' ri amaq' pa ri uq'ab',

⁷e ke'umulij ri sib'alaj winaq
che echapom ub'ik
Kub'an rech chrech ri Gasara,

- ri B'et Sur e ri Kowlaj K'olb'al,
 xujosq'ij chrech ronojel ri mes,
 e man k'o ta jun k'o
 uchuq'ab' chuwach ri are'.
- ⁸Pa utzil xkitik ri winaq ri ulew,
 ri ulew xuya' ri jetaq uwach
 ri jetaq tiko'n pa ri taq'aj xk'oji' uwach.
- ⁹Ri enim taq winaq ket'uyi' pa ri k'ayb'al,
 konojel ktzijoq ri utzil ek'olik,
 ri alab'om k'o je'lik
 taq katz'yaq rech ch'o'j.
- ¹⁰Xuya ri kiwa ri jetaq tinimit,
 xuyak kowlaj taq kitapya,
 chi k'ate' na xopanik ri uq'ijil
 uk'isb'al ri uwachulew.
- ¹¹Xuya ri utzil pa ri amaq'
 e ri Isra'el xk'oji' nimalaj uki'kotemal.
- ¹²Chkijunal winaq ket'uyi' chuxe'
 ri uche'al uva
 e chuxe' ri uche'al ri wikox
 e man k'o ta jun winaq
 kub'an k'ax chkech ri e'are'.
- ¹³Konojel ri winaq che xech'o'jinik
 ruk' ri are' pa ri tinimit,
 xsach kiwach
 e pa taq we q'ij ri',
 xech'aktajik ri e'ajawinel.
- ¹⁴Ri winaq che ewonb'a'm kanoq
 pa ri utinimit, kuya' kichuq'ab'
 konojel ri e'are'.
 Kuk'aslemaj ri Pixab' e kusach
 kiwach konojel winaq eb'anal
 taq k'ax e ri itzel taq winaq.
- ¹⁵Kukoj sib'alaj uq'ijil ri Tyoxlaj K'olb'al
 e xuk'yarisaj ri pajb'al amaja'.

**Xkik'ak'arisaj ri chapb'alq'ab'
 kuk' ri Esparta e ri Roma**

¹⁶Aretaq chi' xopanik utzijol pa ri Roma e pa ri Esparta che xkamik ri Jonatan, sib'alaj k'ax xkina'o. ¹⁷K'atek'ut, aretaq chi' kkito che are ri rachalal Simon, xkanaj kanoq pa uk'exwach che nim chuchqajaw e che are are' ktaqan kan puwi' ri amaq' e puwi' ri jetaq utinimit, ¹⁸kkitz'ib'aj ub'ik chrech ri are' cho pejapik taq saq ch'ich' arech kkik'ak'arisaj ruk' ri are' ri utzil e ri chapb'alq'ab' xkib'an kuk' ri erachalal, ri Judas e ri Jonatan. ¹⁹Xsik'ix weri' chkiwach ri mulin ib' pa ri Jerusalem.

²⁰Are wa' ri ukab' esam uwach ri wuj che xkitaq ub'ik ri e'ajesparta:

«Ri eq'atb'altzij e ri siwantinimit ek'o pa ri Esparta, kkitaq ub'ik jun rutzil kiwach, ri nim chuqajaw Simon, ri enim taq winaq, ri echuchqajawib' e chkech konojel ri siwantinimit ri e'ajjudi'o. ²¹Ri e'ajtaqo'ntzij che xetaq uloq pa we qatinimit xkiya ub'ixik chqech ri iq'ijil e ri iwu-tzilal, ri uj sib'alaj utz xqilo che xeptik. ²²Xa jek'uri', ri uj xqatz'ib'aj pa ri kiwuj ri siwantinimit, ri tzij xkiya ub'ixik, xqatz'ib'aj ruk' we jetaq tzij ri': Ri Numeni'o uk'ojol ri Anti'oko, e ri Antipatros uk'ojol ri Jason, ekitaqo'ntzij ri e'ajjudi'o, xepetik waral pa we qak'olb'al arech kkik'ak'arisaj ri utzil chqaxo'l. ²³Utz chkiwach ri siwantinimit che xe'kik'ulaj ruk' nimalaj kiq'ijil we winaq ri' e ri uya'ik ri kiwuj jawi' k'olom wi ri kiwujil ri tinimit, arech ri siwantinimit Esparta kkik'ol ri na'tisab'al iwech. Xesax uwach jun ukab' wuj arech kya chrech ri nim chuchqajaw Simon».

²⁴Chuwach chi aq'anoq weri', ri Simon kutaq ub'ik ri Numeni'o pa ri Roma, kruk'aj ub'ik nimalaj kutb'al rech ri chapb'alq'ab' che b'anom ruk' q'an pwaq, weri' kpajanik kaq'o' lajujk'al (1.000) minas, rech ujikib'axik ri chapb'alq'ab' kuk' ri e'are'.

Jun wuj che kub'an toq'ob' chrech ri uq'ijil ri Simon

²⁵Xuwi xketam'aj ri siwantinimit weri', kkib'ij: «¿Jas jun toq'ob' kqab'an uj chrech ri Simon e chkech ri e'uk'ojol? ²⁶Rumal rech che ri are', ri erachalal, xoquje' ri e'ajuparachoch ri utat qastzij kik'utum ri kichuq'ab'; ech'o'jinaq kuk' ri e'uk'ulel ri Isra'el e naj xekik'yaq ub'ik ri e'are' chuwach ri Isra'el e xa jek'uri' xeto'tajik chkiwach». Xkitz'ib'aj ri tzij ri' cho lejlikalaj taq saq ch'ich' e xkixekab'a' cho ri raqan taq ja pa ri juyub' Si'on.

²⁷Are wa' ri kub'ij ri tzij ri':

«Pa ri wajxaqlajuj q'ij chrech ri ik' Elul, pa ri wajxaqk'al kab'lajuj (172) junab'; pa ri urox junab' chik che rech ri Simon, che nimalaj chuchqajaw pa ri Asaramel, ²⁸pa ri nimalaj mulin ib' kech ri chuchqajawib', kech ri ek'amalb'e' chrech ri amaq', kech ri enim taq winaq rech ri siwantinimit, xya ub'ixik weri':

²⁹Aretaq chi' k'o sib'alaj ch'o'j pa ri qamaq', ri Simon uk'ojol ri Matati'as, chuchqajaw chkixo'l ri e'ajuparachoch ri Jo'arib' e ri erachalal, kkikoj kib' pa ri k'ax e xewa'laj chkij ri e'uk'ulel ri kamaq', arech kkito' uwach ri tyoxlaj k'olb'al e kkito' uwach ri Pixab', e xkich'ak jun junalikaj uq'ijil ri kitinimit. ³⁰Ri Jonatan xa jun xub'an chrech ri utinimit, ri are' xuxik nimalaj chuchqajaw, k'atek'uri' xkamik e xb'e ub'ik kuk' ri e'uwinaq. ³¹Ri ekik'ulel ri e'ajjudi'o xkaj k'ut kkinim kib' pa ri kulew arech kkichasaj chi' ri tyoxlaj kik'olb'al. ³²K'atek'uri', xwa'laj ri Simon arech kch'o'jinik che uto'ik uwach ri ramaq'. Xusach sib'alaj uq'inomal ri are' arech k'o ri taq kich'ich' rech ch'o'j ri achijab' e kutoj kiq'ij ri e'are'. ³³Kowlaj taq tinimit kub'an chkech ri jetaq utinimit ri Jude'a, xoquje' jeri' kub'an chrech ri B'et Sur, pa taq ri retal rulew ri Jude'a, jawi' ek'o wi ojer kanoq ri kich'ich' rech ch'o'j ri e'uk'ulel, e xe'ukoj chila' enikaj achijab' e'ajjudi'o che erech ch'o'j. ³⁴Xoquje' jewa' kub'an chrech ri Joppe che k'o chuchi' ri polow e chrech ri Gasara che k'o pa retal taq rulew ri Asoto, jawi' ojer kanoq kijeqb'a'm wi kib' ri ek'ulel, xe'ukoj kan chila' enik'aj taq e'ajjudi'o e xuya kanoq ronojel ri rajawaxik chkech. ³⁵Ri siwantinimit xukajmaj ri che ri Simon man xuk'ex ta ri utzij e che xuwi kraj kuya nimalaj uq'ijil ri amaq'; xki'uxisaj k'amal kib'e e nim chuchqajaw chkech ri e'are', rumal ronojel ri uchak b'antajinaq chi rumal ri are', rumal ri suk'ilaj q'atb'altzij ub'anom e che man xuk'ex ta ri utzij ruk' ri ramaq' e rumal rech che sib'alaj chakunimaq che uyakik rib' ri siwantinimit. ³⁶Pa taq ri uq'ij ri are', ri e'ajjudi'o xekowinik xe'kesaj ub'ik pa ri kitinimit ri winaq che man junam taj kekojonik kuk', xas are xekowin ub'ik chkesaxik pa ri Jerusalem ri Utinimit ri David, jawi' xkiyak jun kowlaj

k'olb'al, jawi' ke'el ub'ik che retzalalxik ri jetaq k'olb'al che k'o chunaqaj ri tyoxlaj k'olb'al e nimalaj k'ax xkib'an chuwach ri Tyoxlaj Ub'antajik. ³⁷Ke'ukoj kan chila' enik'aj achijab' erech ch'o'j che e'ajjudi'o e kowlaj uyakik xub'ano arech kuto' uwach ri rulew e ri tinimit, k'atek'uri', kuyak ri utapya ri Jerusalem.

³⁸Rumal k'uwa' weri', ri ajawinel Demetri'o xujikib'a' pa ri chuchqajawisanik, ³⁹xutz'ib'aj ub'i' chkixo'l ri erachi'l ri are' e xuya nimalaj uq'ijil ri are'. ⁴⁰Rumal rech che ri ajawinel reta'm, che chkiwach ri e'ajromano, ri e'ajjudi'o, ekachi'l, kiya'om kiwach kuk' e ekachalal ri e'are', e xekik'ulu ri erajtaq'ontzij ri Simon ruk' nimalaj kiq'ijil, ⁴¹k'atek'uri', chkiwach ri e'ajjudi'o e chkiwach ri echuchqajawib', utz xkilo che xas pa junalik, nimalaj chuchaqajaw ri Simon chkech ri e'are', chi k'ate' na kopanik jun q'axel utzij ri Dyos che kkub'a'x k'u'x chrij; ⁴²xoquje' che k'amalb'e chkech ri e'are', e che are kb'inik jachin taq ketak'i' chrij ri chak kb'an pa ri tyoxlaj k'olb'al, jachin ke'ajawinik pakiwi' ri amaq', puwi' ri jetaq ch'ich' rech ch'o'j e puwi' ri kowlaj taq k'olb'al; ⁴³xqaj chkiwach che are are' kchajin rech ri tyoxlaj k'olb'al, che konojel kkinimaj utzij, che ktz'ib'ax ronojel ri jetaq wuj rech ri amaq', pa ri ub'i' ri are', che kukoj ri kyaqtuntuj taq ratz'yaq e che kuwq rib' ruk' ri q'an pwaq. ⁴⁴Man ya'tal ta chrech jun chkech ri siwantinimit e chkech ri chuchqajawib', kuk'yaq jun chrech we tzij ri', on che kuk'ule'laj jun chrech ri jetaq utaqanik, on che pa awatalik ke'umulij ri siwantinimit e man k'o ta kub'ij chrech ri are', e man ya'tal taj kukoj ri kyaqtuntuj e ri q'an pwaq wiqib'al ratz'yaq. ⁴⁵Ronojel ri winaq che kuk'ule'laj we xchomaxik ri' on we kq'ax puwi' jun chkech we tzij ri', kk'ajisax uwach ri'. ⁴⁶Konojel ri siwantinimit utz xkito che kya'taj chrech ri Simon kub'an ri jastaq jacha ri xchomaxik ri'. ⁴⁷Ri Simon xuk'amowaj weri' e krilo che utz we kpatanajik pa ri chuchqajaw, we k'amalb'e e we q'atb'altzij chkech ri e'ajjudi'o e chkech ri echuchqajawib' e we are kinimal konojel.

⁴⁸Xtaq utz'ib'axik weri' pa lejlik taq saq ch'ich' e kokisaxik pa ri tyoxlaj k'olb'al, pa jun k'olb'al jawi' kilitajik kumal konojel winaq, ⁴⁹e kk'ol nik'aj we jetaq wuj ri' pa ri uk'olb'al ri Q'inomal, e kya kan pakiq'ab' ri Simon e ri e'uk'ojol».

Uwuj ri Uwuq Anti'oko. Ksutix rij ri Dora

15¹Ri Anti'oko uk'ojol ri ajawinel Demetri'o, kutaq jun wuj chrech ri Simon, chuchqajaw e k'amalb'e chkech ri e'ajjudi'o, e chkech konojel ri amaq', chi pa ri ch'aqap taq ulew uloq che ek'o pa ri polow, ²ri wuj jewa' kub'ij ri':

«Ri ajawinel Anti'oko kuya apanoq jun rutzil uwach ri Simon, nim chuchqajaw e k'amalb'e', jun rutzil kiwach ri amaq' e'ajjudi'o. ³Rumal rech che enik'aj elaq'omab' xekichapa' ri kajawib'al ri eqatat, e che xichomaj kincha'a' ri taqal chwech puwi' ri nukowinem e kinb'an chrech jacha ri ub'anom kanoq, e che ri in xe'inmolo sib'alaj ek'ya achijab' erech ch'o'j e nusuk'umam jetaq jukub' rech ch'o'j, ⁴rumal rech che ri in kwaj kinqaj ub'ik pa ri jetaq jukub' e ke'inwoqataj ri jachintaq xkik'is tzij puwi' e ri xeb'anow k'ax chrech ek'ya taq utinimit ri wajawaremal, ⁵kamik ri', ri in kinjikib'a' chi jumul ub'ixik, che awech ri at ronojel ri kkitaq ub'ik chawech ri enab'e e'ajawinel chnuwach ri in, e ronojel ri jetaq sipanik chik che xkib'ij e'are' che man kaya ta chik. ⁶Ri in kinya' alaj chawech che kb'an ri pwaq ruk' ri awachb'al ri at e kokisaxik pa ronojel ri awulew. ⁷Ri Jerusalem e ri tyoxlaj k'olb'al, man k'o ta jun k'o ukowinem puwi'; ronojel ri jetaq ch'ich' xab'ano e ri kowlaj taq k'olb'al xayako che k'o pa ri aq'ab' ri at, chkanaj b'a' kanoq pa ri aq'ab'. ⁸Ronojel ri pwaq che rajawaxik katoj ri at chrech ri uq'inomal ri ajawinel on ri rajawaxik katoj ne' chwe'q kab'ij, chi kamik ri' e chi pa junalik ub'ik ri' ksipax chawech ri

at. ⁹E aretaq chi' xch'akataj qumal ri qajawib'al, ri uj kqaya' nimalaj aq'ijil ri' ri at, ri atinimit e ri tyoxlaj k'olb'al, e ri aq'ijil sib'alaj kch'ub'lin na ri' puwi' ronojel ri uwachulew».

¹⁰Pa ri junab' wajxaqk'al kajlajuj (174) ri Anti'oko kb'e ub'ik pa ri kitinimit ri ojer taq unan utat, e konojel ri achijab' erech ch'o' xeqa'x ub'ik ruk' ri are', xa jek'uri' xaq ekeb' oxib' chik xekana' kan ruk' ri Trifon. ¹¹Ri Anti'oko xb'e che roqataxik e ri Trifon xanimaj ub'ik e xuto' rib' pa ri Dora chuchi' ri polow, ¹²rumal rech che krilo che ri k'ax xumulij rib' puwi' ri are' e che ri achijab' erachi'l xkiya' kanoq ri are'. ¹³Ri Anti'oko kpetik e kujeqeb'a' rib' chuwach ri Dora kuk' ri jo'lajujchuy (120.000) achijab' erech ch'o'j e ri echuy (8.000) achijab' che kikejb'em ri kej. ¹⁴Xutz'apij ri tinimit e chuchi' ri polow keqib' uloq ri jukub', xa jek'uri' xupitz'ej ri tinimit chi pa ri ulew e chi pa ri polow e man kuya ta alaj che kokik on kel ub'ik jun winaq.

**Ri e'ajtaqo'ntzij xetaq ub'ik pa ri Roma,
ketzalij pa ri Jude'a e kky'a ub'ixik
ri chapb'alq'ab' xb'an kuk' ri e'ajromano**

¹⁵K'atek'uri', ri Numeni'o e ri erachi'l ub'ik kepe uloq chi pa ri Roma, kuk'am uloq nik'aj taq wuj kech ri e'ajawinel e kech ri jetaq amaq'; jewa' ri kub'ij ri' jetaq wuj ri':

¹⁶«Ri Lusi'o, kitaqo'n ri e'ajromanos, kutaq ub'ik jun rutzil uwach ri ajawinel Toleme'o. ¹⁷Ri e'ajtaqo'ntzij kitaqom uloq ri Judi'o, xepe quk' ri uj arech kekik'ak'arisaj quk' ri uj ri achi'l ib' e ri ojer chapb'alq'ab', ri e'are' che etaqo'm uloq rumal ri nim chuchqajaw Simon e kumal ri siwantinimit kech ri e'ajjudi'o. ¹⁸Xkik'am uloq chqech jun q'an pwaq to'b'al ib' che kupaj kaq'o' lajujk'al (1.000) minas. ¹⁹Rumal k'uwa', utz chqawach ri uj keqtz'ib'aj ub'ik ri e'ajawinel e ri jetaq amaq' arech man kkib'an ta k'ax chkech ri e'are' e arech man kech'o'jin ta kuk', kuk' ri jetaq kitinimit, ruk' ri kulew e arech man keto'b' ta kuk' ri jachintaq kech'o'jinik kuk' ri e'are'. ²⁰Ri uj xqachomaj che kqak'am ri sipanik xkitaq uloq chqech. ²¹We ek'o enik'aj e'itzel taq winaq ke'animaj pa ri kamaq' e ke'kito' kib' pa ri iwech ix, che'ijacha' b'a' chrech ri nim chuchqajaw Simon, arech kuk'ajisaj kiwach jacha ri kub'ij ri pixab'». ²²Xoquje' jewa' ri wuj ri' xtaq chrech ri ajawinel Demetri'o, chrech ri Atalo e chrech ri Ari'arates, chrech ri Arsase ²³e chkech konojel ri jetaq amaq': chrech ri Sampsamo, chkech ri e'ajesparta, chrech ri Delos, chrech ri Mindos, chrech ri Sisi'one, chrech ri Kari'e, chrech ri Samos, chrech ri Pamfili'a, chrech ri Lisi'a, chrech ri Halikarnase, chrech ri Rodas, chrech ri Faselis, chrech ri Kos, chrech ri Side, chrech ri Arados, chrech ri Gortine, chrech ri Knide, chrech ri Chipre e chrech ri Sirene. ²⁴Xoquje' xkesaj chi uwach pa jun wuj chik we wuj ri' rech ri nim chuchqajaw Simon.

**Ri uwuq Anti'oko, kusutij rij ri Dora,
itzel ri Simon chuwach e kutaq uyajik ri are'**

²⁵Ri ajawinel Anti'oko, xusutij rij ri Dora chuwach apanoq, ronojel q'ij ke'utaq ub'ik enik'aj ajch'o'j arech keb'e chrij ri tinimit e kub'an nik'aj taq chukb'al rech ch'o'j. Xutz'apij ri ub'e ri Trifon e man k'o ta jun kkwonik kel ub'ik on kok ub'ik. ²⁶Ri Simon ke'utaq ub'ik chrech ri are' jo'q'o' (2.000) e'utzalaj taq achijab' chrech ri ch'o'j arech kkito' che ub'anik ri ch'o'j, xoquje' xaq uwi' chi apan ri' ri saq pwaq e ri q'an pwaq e sib'alaj k'ya jastaq chik. ²⁷K'atek'uri', man xraj taj kuk'am ri xtaq ub'ik chrech; xoquje' xusach ronojel ri xutaq ub'ixik chrech ri Simon e jun chik winaq xub'an chuwach ri Simon.

²⁸Xutaq ub'ik ruk' ri are' ri Atenob'i'o, jun chkech ri erachi'l, arech ke'ch'aw ruk' ri are' e arech kub'ij chrech weri': «Ri ix, ix kanajinaq pa ri Joppe, pa ri Gasara e pa ri Kowlaj K'olb'al k'o pa ri Jerusalem, che e'utinimit ri wajawaremal. ²⁹Ri ix xik'is tzij puwi' ri jetaq rulew e sib'alaj k'ax xib'an pa ri tinimit e xib'an iwech chrech k'ya taq utinimit ri wajawaremal. ³⁰Kamik ri', chitzalijisaj b'a' ri jetaq tinimit che xib'an iwech chrech e ri alkab'al kkitoj ri ch'aqap taq ulew che man ek'o ta pa ri rulew ri Jude'a. ³¹On chitojo' b'a' pa uk'exwach weri' juq'o' ok'al (500) talentos saq pwaq e juq'o' ok'al chik, tojb'al rech ri sib'alaj k'ax xib'ano e rech ri alkab'al kech ri jetaq tinimit. We man kitojo weri', ri uj kujb'e ri' che ub'anik ri ch'o'j chiwech». ³²Ri Atenob'i'o, rachi'l ri ajawinel, kopanik pa ri Jerusalem, e aretaq chi' krilo che je'lik ub'anom ri Simon, krilo ri k'olb'al taq ulaq' che q'an pwaq e saq pwaq e ronojel ri utzalaj ta jastaq k'o ruk' ri are', sachib'al k'u'x xkanajik. E xuk'ut chuwach ri utzij ri ajawinel.

³³E ri Simon kutzalejisaj uwach ri utzij ruk' we tzij ri': «Ri uj man k'o ta ulew qachapom che man qech taj on qachapom nik'aj jastaq che rech jun chik winaq, xane are qachapom ri kichak kechb'al ri eqatat; che keb' oxib' junab' e man suk'il taj xk'o'ji' pa kiq'ab' ri eqak'ulel. ³⁴E ri uj aretaq chi' xqilo che jun utz q'ij, xqachap chi jumul ri kechb'al ri eqatat. ³⁵E puwi' ri Joppe e ri Gasara che kach'a' uloq chqech, we jetaq tinimit ri' sib'alaj ib'anal k'ax chkech ri siwantinimit e xkik'is tzij puwi' ri qamaq'. Pakiwi' ri tinimit ri' kqaya' ri' ok'al talentos». Ri ajtaqo'ntzij Tenob'i'o, man k'o jun jun tzij xub'ij. ³⁶Xane ktzaliy ub'ik ruk' uq'aq'al royowal ruk' ri ajawinel e kub'ij chrech ri utzalejixik uwach ri utzij, ri je'likalaj ub'anom ri Simon e ronojel ri xrilo. Ruk' weri' ri ajawinel xyakataj nimalaj uq'aq'al royowal.

Ri q'atb'altzij Sendeb'e'o kub'an k'ax chech ri Jude'a

³⁷K'atek'uri', ri Trifon xaq'an ub'ik pa jun jukub' e kanimaj ub'ik pa ri Ortosi'a. ³⁸Ri ajawinel kukoj ri Sendeb'e'o k'amalb'e pa taq ri ulew Chuchi' ri Polow e kujach puq'ab' e'achijab' erech ch'o'j che keb'in chakaqan e achijab' che kikejb'em ri kej. ³⁹Kutaq ri are' che kujeqeb'a' rib' chuwach apan ri Jude'a e che uyakik ri Sedron, kowlaj taq uchi'ja chrech e kub'an ri ch'o'j chkech ri siwantinimit; ri ajawinel xb'e che roqataxik ri Trifon. ⁴⁰Ri Sendeb'e'o kb'e pa ri Yamni'a e xumajij ub'anik k'ax chkech ri siwantinimit, xunim rib' pa ri Jude'a, xok chkitz'apisaxik ri winaq e xe'ukamisaj chi nik'aj. ⁴¹Xuyak chi jumul ri Sedron e ke'ukoj chila' enik'aj achijab' che kikejb'em ri kej e achijab' keb'in chkaqan arech ke'el ub'ik pa taq ri ub'e ri Jude'a, jacha xtaqan ri ajawinel chrech ri are'.

Xech'akan ri e'uk'ojol ri Simon puwi' ri Sendeb'e'o

¹⁶¹Ri Xwan kapaqi' uloq chi pa ri Gasara uloq che ub'ixik chrech ri utat Simon ri xub'an ri Sendeb'e'o. ²K'atek'uri', ri Simon ke'usik'ij ri ekeb' nab'e'al taq uk'ojol, ri Judas e ri Xwan e kub'ij chkech: «Ri ewachalal e ri in, ri e'ajuparachoch ri nutat, ujch'o'jinaq kuk' ri e'uk'ulel ri Isra'el chi pa qak'ojolil uloq chi k'ate' we q'ij kamik ri' e k'ya taq mul xujkowinik xqato' uwach ri Isra'el. ³Ri in, kamik ri', in ri'j chik, k'atek'uri' ri ix rumal ri utoq'ob' ri kaj, ix k'o pa ri utzalaj taq ijunab': chixkanaj b'a' pa ri nuk'olb'al e pa ri uk'olb'al ri wachalal e je'xich'o'jinoq rech utoq'ob'isak kiwach ri qamaq', e ri uchuq'ab' ri Kaj chk'o'ji' b'a' iwuk'». ⁴K'atek'uri', ke'ucha' pa ri tinimit kachuy lajujq'o' (20.000) achijab' erech ch'o'j e achijab' che kikejb'em ri kej e keb'e ub'ik chrij ri Kendeb'e'o, xekanaj kanoq

chaq'ab' pa ri Modin. ⁵Xewa'lij ub'ik aq'ab'il, e xeb'e ub'ik cho ri taq'aj. K'atek'uri', sib'alaj ek'ya e'ajch'o'jab' epetinaq uloq che kik'ulik ri e'are', chi achijab' keb'in chkaqan e chi achijab' ek'o chrij kej. Jun nimaja' kutas kixo'l ri e'are'. ⁶Ri Xwan, ruk' ri erachi'l, xkisuk'umaj kib' chkitak'ab'a'xik kib' chkiwach ri ekik'ulel, e rumal che krilo che ri erachi'l kkixib'ij kib' kkiq'axej ub'ik ri nimaja', are are' nab'e kuq'axej ub'ik ri nimaja'. Aretaq chi' ri erachi'l kkil weri', xoquje' ketere' ub'ik chrij ri are'. ⁷Keb' jt'ub' kub'an chkech ri erachi'l che keb'in chkaqan e ke'uya panik'aj chkech e'are' ri achijab' che ek'o chrij kej, rumal rech, ri achijab' che kikejb'em ri kej ek'o kuk' ri ek'ulel, sib'alaj ek'ya. ⁸Xoq'esaxik ri taq ruk'a' wakax e ri Sendeb'e'o kanimaj ub'ik erachi'l ri erajch'o'jab'; sib'alaj ek'ya chkech ri e'are' xeqajik e xekamik; ri xeto'taj na kanoq ke'animaj ub'ik pa ri kowlaj k'olb'al. ⁹K'atek'uri', xsokitajik ri Judas che rachalal ri Xwan. E ri Xwan chi keroqataj ri e'are' chi k'ate' na ri Sendeb'e'o kopanik pa ri Sedron che are are' xyakow chi jumul. ¹⁰Xoquje' xe'animaj ub'ik e xekik'u' kib' pa taq ri keq'te' k'o pa ri rulew ri Asoto e ri Xwan xut'iq ub'i q'a'q chrech. Ejo'q'o' (2.000) xekam chkixo'l ri e'are', e ri Xwan pa utzil xtzalij ub'ik pa ri Jude'a.

**Ri Simon kkam pa ri Dok.
Ri uk'ojol ri Xwan kkanaj
kanoq pa uk'exwach**

¹¹Ri Toleme'o uk'ojol ri Ab'ub'os, ri are' xokisaxik k'amalb'e puwi' ri taq'aj rech ri Jeriko; e ri are' k'o sib'alaj uq'an pwaq e saq pwaq, ¹²xane ri are uji' ri nim chuchqajaw. ¹³Sib'alaj nimal xub'an ri ranima' xa jek'uri' xraj kub'an rech chrech ri amaq', e arech kkowin chrech weri', kuchomaj jas ukamisaxik kub'an ri Simon e ri e'uk'ojol, arech kuchasaj kiwach. ¹⁴K'atek'uri', ri Simon xb'e che utzalixik ri jetaq tinimit ek'o pa amaq', are kraj utz kb'an pa ronojel taq ri jetaq tinimit. Kxuli' uloq pa ri Jeriko, erachi'l uloq ri e'uk'ojol ri Matati'as e ri Judas. Are ri junab' wajxaqk'al wuqlajuj (177), pa ri uju'lajuj ik', che are ri ik' Seb'at. ¹⁵Ri uk'ojol ri Ab'ub'os ke'uk'ulu' ri e'are' ruk' jun k'amb'al pa jun alaj kowlaj k'olb'al che ub'i' Dok, che are are' xyakowik. Kuya jun nimalaj w'a'im chkech ri e'are' e ke'uk'u' uloq enik'aj achijab' pa ri kowlaj k'olb'al. ¹⁶Aretaq chi' ri Simon e ri e'uk'ojol eq'ab'arel chik, ri Toleme'o kwa'lajik kuk' ri erachi'l, xkichap ri kich'ich' rech ch'o'j, e chi aninaq kkik'yaq kib' puwi' ri Simon jawi' tajin kewa' wi e kkikamisaj ri are' erachi'l ri ekeb' uk'ojol, xoquje' ejujun chkech ri e'upataninel. ¹⁷Ruk' weri' xub'an jun nimalaj itzel e xutzalij itzel pa uk'axel utzil.

¹⁸Ri Toleme'o kutz'ib'aj apanoq jun wuj chrech ri ajawinel, kub'ij apan chrech ri xk'ulmatajik, e kuta apan chrech arech ke'utaq uloq enik'aj achijab' erech ch'o'j che uto'ik ri are' e arech kujach chrech ri Tolome'o ri jetaq utinimit e ri amaq'. ¹⁹Ke'utaq chi ub'ik enik'aj e'ajtaq'ntzij pa ri Gasara arech ke'kikamisaj ri Xwan. Kutaq ub'ik jun wuj chkech ri e'ajkili'arko, ke'usik'ij apanoq arech kepe uloq ruk' ri are' arech kuya' saq pwaq, q'an pwaq e jetaq sipanik chkech. ²⁰Ke'utaq chi ub'ik enik'aj arech kkib'an kech chrech ri Jerusalem e ri ujuyub' ri tyoxlaj k'olb'al. ²¹K'atek'ut, jun winaq xnab'ejik ub'ik che ub'ixik chrech ri Xwan pa ri Gasara, che ri utat e ri uk'ojol xekamik, e xutz'aqatisaj ub'ixik: «Xoquje' xe'utaq uloq enik'aj winaq arech ka'tkikamsaj ri at». ²²Aretaq chi' xuta we tzij ri', ri Xwan sib'alaj k'ax xkanajik; ke'uchap ri achijab' che eptinaq uloq che ukamisaxik ri are' e xe'ukamisaj, rumal rech che xreta'maj che are kkaj kkichup uwach ri are'.

²³Ri nik'aj taq uchak chik xub'an ri Xwan, ri ch'o'j xub'ano, ri jetaq mayib'al, ri jetaq tapyaxuyako e ri nik'aj taq chak chik xub'ano, ²⁴ronojel tz'ib'atalik pa ri Uwuj ri jetaq

Ujunab' ri Uchak Upatan, chi pa ri jun q'ij che xokisaxik nimalaj chuchqajaw uk'exwach kanoq ri utat.

RI UKAB' KIWUJ E'AJMAKAB'E'O

Ktaq ub'ik nik'aj taq wuj chkech

Ktaq ub'ik nik'aj taq wuj chkech ri e'ajjudi'o ek'o pa ri Egipto.

Ri nab'e wuj

¹Chkech ri eqachalal e'ajjudi'o ek'o pa ri Egipto, kkiya apan jun rutzil kiwach ri ekachalal e'ajjudi'o ek'o pa ri Jerusalem e ri ek'o pa ri rulew ri Jude'a, kkaj apan chkech jun ki'kotemalaj utzil. ²Chixunojisaj b'a' ri Dyos chrech ri jetaq usipanik e chunatisaj b'a' ri chapb'al uq'ab' xub'an ruk' ri Ab'raham, ri Isa'ak e ri Jakob', ri qastzij e'upataninel che man xkik'ex ta ri kitzij chrech. ³Chuya' b'a' jun iwanima' iwonojel, arech kiq'ijlaj e arech kib'an ri urayib'al ranima', ruk' utzalaj iwanima' e utzalaj ichomanik. ⁴Chujaqa' b'a' ri iwanima' chrech ri upixab' e chrech taq ri utzij rajawaxik kb'anik e chuya b'a' ri utzil chiwech. ⁵Chutatab'ej b'a' ri kik'omij chrech e chixukuyu' b'a' e mixuya' b'a' kanoq pa taq ri uq'ijil ri k'ax. ⁶Pa we k'olb'al ri', kamik ri' are wa' ri kqak'omij piwi' ri ix. ⁷Chuxe' kanoq ri rajawib'al ri Demetri'o, pa ri junab' wajxaqk'al b'elejlajuj (169), ri uj, uj ajjudi'o, xixqatz'ib'aj ub'ik jewa' ri': «Chi arechi' uj k'o pa ri nimalaj k'ax che xpe paqawi' pa taq we junab' ri', chi arechi' che ri Jason e ri erachi'l xkib'an k'ax chrech ri tyoxlaj ulew e ri ajawib'al, ⁸xkipojoj ri nim uchi' ri Nim Rachoch ri Dyos e kkiq'ejeje ri suk'alaj kik'el, che arechi' ri uj qak'omim chrech ri Ajawxel e xujutatab'ej; xqachi'j jun tab'al toq'ob' ruk' utzalaj k'aj; xqatzij ri jetaq chajb'al e xqachi'j ri jetaq kaxlanwa». ⁹Xoquje' kamik ri' kixqatz'ib'aj apanoq ri ix arech kik'owisaj ri nimaq'ij rech ri Tz'um taq Ja pa ri ik' rech ri Kisle'u; ¹⁰are ri junab' b'elejk'al (188).

Ri utz'ib'axik

ri ukab' wuj ktaq ub'ik pa ri Egipto

Ri ek'o pa ri Jerusalem e ri ek'o pa ri Jude'a, ri e'ajawab' e ri Judas, kkiya apan jun rutzil uwach ri Aristob'ulo, apixb'anel rech ri ajawinel Toleme'o e kija'al ri echuchqajawib', che etyoxrisam rumal kech ri e'ajjudi'o ek'o pa ri Egipto, kqaya apan jun rutzil kiwach.

Ri maltyoxinik puwi' ri k'ax xuriq ri Anti'oko

¹¹Ri uj che xujukol ri Dyos chuwach ri nimalaj taq k'ax, ri uj sib'alaj kqamaltyoxij chrech ri are' che are xya'ow qachuq'ab' chuwach ri ajawinel, ¹²rumal rech che ri Are' xe'uk'yaq ub'ik ri jachintaq tajin kech'o'jinik chrij ri tyoxlaj tinimit. ¹³Rumal rech che aretaq chi' xopan ri kinimal pa ri Persi'a che erachi'l uloq ri achijab' erech ch'o'j e che jacha man kb'an ta kowinem rumal rech che k'o sib'alaj uchuq'ab', ri e'are' xane xech'aktajik pa ri nim rachoch ri Nane'a, rumal ri jun k'amb'al xkikoq ri echuchqajawib' chrech. ¹⁴Ri Anti'oko, b'enaq ub'ik kuk' ri erachi'l, xe'opanik pa ri jun k'olb'al ri', rumal rech are kraj kk'uli' ruk' ri esal uwach dyos Nana'i'a, arech kuriq nimalaj taq uq'inomal rumal ri k'ulanem. ¹⁵Ri echuchqajawib' rech ri Nane'a xkesaj uloq, e ri are' xopan kuk' xaq ekeb' oxib' winaq pa ri tyoxlaj ja, xkitz'apij ri uchi'ja aretaq chi' okinaq chi ub'ik ri Anti'oko,

¹⁶xkijaq ri jun uchi'ja k'utalik chuxe' ri xot, e xkipuch'o ri kinimal aretaq chi' xkik'yaq cha'b'aj. Kkimucho ri are', ri ujolom che xkiqupij, xkik'yaq uloq chkech ri jachintaq man ek'o ta chila' kuk'. ¹⁷Tewchi'talik b'a' ri Qadyos pa ronojel jastaq, ri are' che xe'ujach ri eb'anal taq k'ax pa ri kamikal.

Ri tyoxlaj q'aq',

chi mayib'al uwach man xchup ta chik

¹⁸Petinaq chi uloq che kqa'ok'owisaj ri juwinaq job' rech ri Kisle'u, che kqana'tisaj xch'ajch'ob'exik ri Nim Rachoch ri Dyos, ri uj utz xqilo che utz kqab'ij weri' chiwech, arech xoquje' ri ix ki'ok'owisaj we nimaq'ij ri', unimaq'ij ri tz'um taq ja e unimaq'ij ri q'aq' che xq'alajinik aretaq chi' ri Nehemi'as xuchi'j ri tab'al toq'ob', ri are' che xuyak ri tyoxlaj k'olb'al e ri tab'al toq'ob'. ¹⁹Rumal rech che aretaq chi' xek'am ub'ik ri eqatat pa ri Persi'a, ri e'utzalaj taq chuchqajawib' chuwac ri Dyos aretaq chi' weri', ri e'are' xkik'am ukoq ri q'aq' cho ri tab'al toq'ob' e xkik'u'o pa jun jul che jeri' jacha ujul jun chaqi'j k'uwa'. Xkijeqab'a' uk'u'ik e xa jek'uri' man k'o ta jun winaq xreta'maj we jun k'olb'al ri'. ²⁰K'ya taq junab' chi aq'anoq chuwach weri', aretaq chi' utz chik chuwach ri Dyos, ri Nehemi'as xtaq rumal ri rajawinel ri Persi'a, arech ktaqanik che ri eki'ja'al kanoq ri echuchqajaw ke'ok che utzukuxik ri q'aq' che kik'u'um kanoq ri e'are'. ²¹K'atek'uri', rumal rech che ri e'are' xkib'ij che man k'o ta q'aq' xkiriqo xane jun tzatzalaj ja', ri e'are' xe'utaqo arech kkesaj uloq ri ja' e k'ik'am uloq. Aretaq chi' xk'amataj uloq ri ja', ri Nehemi'as ke'utaq ri echuchqajawib' arech kkichikej we ja' ri' puwi' ri si' rech ri tab'al toq'ob' e puwi' ronojel ri uya'om puwi'. ²²Aretaq chi' xb'antaj ri xtaqan chrech e aretaq chi' q'axinaq chi jub'iq' e ri nab'e kanoq che q'eqmuj, xel uloq ri q'ij e xk'at uloq jun nimalaj ujuluwq'aq' e konojel mayib'al xekanajik kanoq.

²³Aretaq chi' tajin kk'atik ri tab'al toq'ob', ri echuchqajawib' tajin kkib'an kich'ab'al ruk' ri Dyos: konojel ri echuchqajawib' ek'o ruk' ri Jonatan are kemajowik, ri enik'aj taq enima'q taq winaq chik jacha ri Nehemi'as, kkitzalij uwach ri ch'ab'al. ²⁴Jewa' ri ch'ab'al kkib'ano ri': «Ajawxel, Ajawxel Dyos, K'iytsanel rech ronojel, at kxib'ix ib' chaweche e at k'o achuq'ab', at suk', at katoq'ob'isaj wachaj, xuwi ri at, at ajawinel e xuwi ri at, at utz, ²⁵xuwi ri at kato' kiwach ri winaq, xuwi ri at, at suk', xuwi ri at at kowinnel chech ronojel jastaq uwach e man k'o ta ak'isik, ri at che kakol ri Isra'el chuwach ronojel itzel, ri at che xe'acha' ri eqatat e xe'atyoxxisaj, ²⁶chak'ama' b'a' we tab'al toq'ob' ri' rech utoq'ob'isaxik kiwach ri siwan atinimit Isra'el; chak'olo' b'a' ri awechb'al e chatyoxxisaj b'a' ri are'. ²⁷Che'amulij b'a' ri eqawinaq uj kijub'um kib' pa taq k'olb'al, chato'o b'a' kiwach ri eximitalik pa ri chak pa taq jetaq amaq' chik, chatk'ay b'a' uloq chkech ri ketzelaq kiwach e ri xaq kimoch'em kib', e chketamaj b'a' ri e'itzel winaq che at ri at Qadyos. ²⁸Chak'ajisaj b'a' kiwach ri jachintaq kkib'an k'ax chqech ri uj e ri sib'alaj kketzelaj qawach, ²⁹chakojo' b'a' ri siwan atinimit pa ri tyoxlaj ak'olb'al, jacha xub'ij ri Mo'ises».

³⁰Ri echuchqajawib' xkixirerej ri taq b'ix ruk' ri jetaq harpa. ³¹Aretaq chi' chaj chik ri tab'al toq'ob', ri Nehemi'as xtaqanik arech kq'ejik ri ja' xto'taj na kanoq puwi' ri nimalaj taq ab'aj. ³²Aretaq chi' xb'antaj weri', xk'at uloq jun q'aq' che xsach ub'ik pa ri je'likalaj q'aq', che tajin kle'b'letik cho ri ab'aj rech tab'al toq'ob'. ³³Aretaq chi' xtatajik utzijol we jastaq ri' e xya ub'ixik chech ri ekajawinel ri e'ajpersi'a, che pa ri jun k'olb'al jawi' xkik'u' wi ri q'aq' ri echuchqajawib' che eximitalik xek'am uloq pa ri kaxlan ulew, xriqitajik ri jun tzatzalaj ja' e che ruk' weri', ri Nehemi'as e ri erachi'l, xkich'ajch'ob'ej ri jetaq sipanik kya pa ri tab'al toq'ob', ³⁴ri ajawinel aretaq chi' utz reta'maxik xb'antaj rumal weri', xtaqanik

ksutix rij we k'olb'al ri' e jun tyoxlaj k'olb'al kub'an chrech. ³⁵Ri ajawinel kumol nim pwaq ruk' we tzatzalaj ja' ri' e kujach we pwaq ri' chkech ri jachintaq kraj are' che kub'an toq'ob' chkech. ³⁶Ri Nehemi'as e ri e'rachi'l, «Neftar» ri ub'i xkikoj we tzatz ja' ri', e weri' kub'ij: ch'ajch'ob'enik, k'atek'ut are ek'ya ri kkib'ij «nafta» chrech.

**Ri Jeremi'as kuk'u' ri jetaq chukub'al
kokisax pa ri q'ijlanik**

²Riqtajinaq pa ri k'olom taq wuj che ri Jeremi'as q'axel utzij ri Dyos, xe'utaq ri winaq ri xek'am ub'ik pa kaxlan ulew, che kkik'am ri kiq'aq' jacha ri b'im chi kanoq, ²k'atek'uri', aretaq chi' xujach ri Pixab' chkech ri e'are', ri q'axel utzij ri Dyos, xe'utaqo che man kkisach taj ri upixab' ri Ajawxel e man ksach ta ri kichomab'al aretaq chi' kkilo ri q'an taq pwaq tz'aq e'esal uwach dyos, e ri saq pwaq taq tz'aq e ri je'likalaj taq katz'yaq kojom chkech. ³Chuxo'l ri jetaq tzij ri', xoquje' ke'upixb'aj che man kesaj ta ri Pixab' pa ri kanima'. ⁴Xoquje' kb'ixik, che pa ri wuj tz'ib'am ri', che ri q'axel utzij ri Dyos, chuwach chi aq'anoq jun saqwachom xrilo, xtaqanik arech kk'am ub'ik ri tz'um ja e ri arka, xoquje' che ri are' xb'e ub'ik pa ri juyub' jawi' ri Mo'ises xpaqi' ub'ik che rilik ri rechb'al ri Dyos. ⁵Aretaq chi' xopan ri Jeremi'as chila', xuriqa' jun k'olb'al che jacha jun pek e chila' xukoj wi ri tz'um ja, ri arka e ri ab'aj tab'al toq'ob' jawi' kchi'x wi ri k'ok'alaj taq kunab'al, k'atek'uri' kutz'apij ri rokib'al. ⁶Ejupun chkech ri erachi'l xetzalijik arech kkikojo' retal ri b'e, k'atek'ut man xkiriqa' ta chik. ⁷Aretaq chi' ri Jeremi'as xreta'maj weri', xe'uyajo e jewa' kub'ij chkech: «We jun k'olb'al ri' man k'o ta jun ri' kreta'maj, chi k'ate' na ri Dyos ke'umulij chi na jumul ri siwan utinimit e aretaq chi' kuto'q'ob'isaj uwach. ⁸K'atek'uri', ri Ajawxel kuk'ut chi na jumul ri' we jastaq ri'; e kq'alajinik ri' ri uq'ijil ri Ajawxel, xoquje' ri jun Sutz', jacha kq'alajinik pa taq ri uq'ij kanoq ri Mo'ises e aretaq chi' ri Salomon sib'alaj xuk'omij chrech ri Dyos, arech ktyoxrisaxik ri jun k'olb'al ri'». ⁹Xoquje' kya ub'ixik, che ri are', sib'alaj kno'jinik e xuchi'j ri tab'al toq'ob' rumal rech ri k'ak' rachoch ri Dyos e uk'isik ri uyakik ri tyoxlaj k'olb'al. ¹⁰K'atek'uri', ri Mo'ises xub'an uch'ab'al chuwach ri Ajawxel e xqaj uloq ri q'aq' pakaj e xuporoj ub'ik ri tab'al toq'ob', xoquje' jewa' xub'an ri Salomon, xch'aw ruk' ri Dyos e xqaj uloq ri q'aq' che xuporoj ub'ik ri jetaq holokosto. ¹¹Ri Mo'ises xub'ij: «rumal rech che ri tab'al toq'o'b' rech sachb'al makaj man xtij taj, xportaj ub'ik». ¹²Ri Salomon, xoquje' wajxaqib' q'ij krok'owisaj ri nimaq'ij.

Ri k'olb'al uwuj ri Nehemi'as

¹³Xoquje' jewa' ri tz'ib'am kanoq pa ri k'olb'al taq uwuj ri Nehemi'as e pa taq ri kuna'tisaj ri Nehemi'as pa taq ri uq'ijil ri are'; e jas xub'an ri are' che umulixik ri jetaq kiwuj ri e'ajawinel e ri eq'axel utzij ri Dyos, ri uwuj ri David, e ri wuj xkitz'ib'aj ri e'ajawinel puwi' ri jetaq alkab'al, arech kub'an jun uk'olb'al wuj. ¹⁴Xoquje', ri Judas xumulij ronojel ri jetaq wuj che k'olik pa k'ya taq k'olb'al rumal ri ch'o'j xqaq'axij, e we jetaq wuj ri' k'o pa qaq'ab'. ¹⁵Xa jek'uri', we rajawaxik chiwech, che'itaqa' b'a' uloq enik'aj winaq arech kkik'am ub'ik chiwech.

**Ri sik'inik kb'anik arech k'ok'owisaxik
ri nimaq'ij rech ri ch'ajch'ob'enik**

¹⁶Aretaq chi' che kujok che ub'anik ri nimaq'ij rech ri ch'ajch'ob'enik, ri uj kixqatz'ib'aj apanoq: Utz na k'uri', we xoquje' ri ix kiwok'owisaj we nimaq'ij ri' pa taq we q'ij ri'. ¹⁷Ri Dyos che xe'ukol konojel ri siwan utinimit e xuya' ri kechb'al chkech konojel, ri ajawib'al, ri chuchqajawasanik e ri tyoxlaj kib'antajik, ¹⁸jeri' jacha xujeqeb'a' ub'ixik ruk' ri Pixab', chi are ri Dyos ri', jacha qeye'j ri uj, chi aninaq wa' kutoq'ob'isaj qawach ri uj, e kujumulij uloq wa' chi pa ronojel k'olb'al uloq chuxe' ri kaj pa ri Tyoxlaj K'olb'al; xane ri are' xujresaj chi pa nimalaj taq k'ax e xuch'ajch'ob'ej we K'olb'al ri'.

Majib'al tzij rech ri ajtz'ib'

¹⁹Ri ucholajik ri uk'aslemal ri Judas Makab'e'o e ri kik'aslemal ri erachalal, ri uch'ajch'ob'exik ri nimalaj Tyoxlaj K'olb'al, ri nimaq'ij kb'an chrech ri k'ak' tab'al toq'ob', ²⁰ri jetaq ch'o'j chrij ri Anti'oko Epifanes e chrij ri uk'ojol ri E'upator, ²¹e ri taq k'utb'al xuya ri kaj rech kitoq'ob'isaxik kiwach ri e'utz taq achijab' che xech'o'jinik che uto'ik uwach ri kib'antajik ri e'ajjudi'o, kneb'a' ri e'are' man ek'ya taj, xe'elaq'anik pa ronojel ri ulew ri', xe'kixib'ij ub'ik ri winaq che jun chi wi kech'awik arech ke'animaj ub'ik. ²²Xkib'ano arech kqechb'ej chi jumul ri tyoxlaj k'olb'al, che nimalaj ub'antajik chkiwach konojel ri uwachulew, xkito' uwach ri tinimit, xkikoj chi jumul ri taq pixab' che tajin ksach uwah, rumal rech che ri Ajawxel qas xuk'ut ri rutzilal chkiwach ri e'are', ²³ronojel weri' tz'ib'atalik kanoq pa job' wuj rumal ri Jason ri ajsirene, ri uj kqaj kqatz'- ib'aj xa pa jun chi wuj. ²⁴Rumal rech che ri uj xqachomaj che sib'alaj k'ya ri wuj e k'ax ri' chkech ri jachintaq kkaj keta'maj ronojel ri ucholajil ri k'aselemal tz'ib'atalik pa taq ri wuj ri', ²⁵ri uj xqaj utz uchi'xik kqab'an chkech ri jachintaq kkaj kkisik'ij weri', man k'ax ta uk'olik kkib'an pa ri kijolom ri jachintaq kkaj kk'ol weri'. ²⁶Ri uj che xqaya qib' chuwach we jun k'axalaj chak ri', k'ax ub'anik we jun chak ri', xane kqab'aq k'atan ruk' e man kujwar taj chaq'ab', ²⁷jacha ne' che k'ax ub'anik jun nimalaj wa'im arech ketzuqik enik'aj winaq chik; xoquje' ri uj kqaq'i' ne' we k'axalaj chak ri', arech keqapataniy ek'i winaq chik, ²⁸kqaya' kan chrech ri ajtz'ib' jun chak che are are' kutz'aqatisaj utz'ib'axik ronojel ri jastaq xb'antajik, e ri uj xuwi kqaterene'b'ej unitz'irisaxk utz'ib'axik ri jastaq. ²⁹Xa jeri' k'uri', jun ajb'analja che kub'an jun k'ak' ja, rajawaxik che are kchoman puwi' jas ub'anik kb'anik ronojel ri ja, k'atek'ut, ri jachin ktz'ajowik e ri ke'ilowik arech je'lik kanaj kanoq ri ja, xuwi ne' are kkilij ri kichak ri'; xoquje' jewa' ri tajin kqab'an uj: ³⁰Ri jun che ku-tz'ib'aj ri ucholajil ri k'aslemal, rajawaxik ri' kuchomaj ri jastaq, kunik'oj ri jastaq, kuta'o ri jastaq che loq' kta'ik, are na k'uwa' ri uchak ri', ³¹k'atek'ut, jachin ri karaj kujik' uwach ri tzij cholem uwach, man rajawaxik taj kucholej uwach ronojel ri xb'antajik.

³²Chqachaple'j b'a' chi ukamik ub'ik ri' ri ucholaxik ri xb'antajik; ri tzij majib'al rech xqab'ij ruk' la' ri xb'itaj qumal, man utz ta ri' we are kqanimarisaj uwach ri majib'al taq tzij, k'atek'uri' are chi kaqajik' uwach ri ucholexik ri tzij chrech ri xb'antajik.

Ri Heli'odoro pa ri Jerusalem

³Aretaq chi' sib'alaj utzil ek'olik ri siwantinimit che ek'o pa ri tyoxlaj tinimit e aretaq chi' qastzij ne' kk'aslemaxik ri jetaq pixab', rumal rech ri utzil kub'an ri nim chuchqajaw Oni'as e rumal rech kkowinik kupaqchi'j ri itzel, ²xk'ulmataj ne' che ek'o nik'aj e'ajawinel che xoquje' xepetik che nim rilik ri tyoxlaj k'olb'al e kkiq'ijilaj ri Nim Rachoch ri Dyos ruk' nim e je'likalaj taq sipanik, ³xopanik ne' ri Sele'uko, rajawinel ri Asi'a, ri are' kutoj ne' ruk' ri jetaq uch'akoj ronojel ri rajawaxik ktojik rumal ri chak kb'anik pa ri tab'al taq toq'ob'.

⁴K'atek'ut, jun achi ub'i Simon, k'o pa ri ujuq'at ri B'ilga, che kojom ajk'olol pwaq pa ri Nim Rachoch ri Dyos, xch'o'jinik ruk' ri nimchuchqajaw rumal rech che man junam taj ri kichomanik puwi' ri rilik ri tojb'al kb'an pa taq ri k'ayb'al rech ri tinimit. ⁵Rumal rech che man xkowin ta che uch'akik ri Oni'as, xb'e ub'ik ruk' ri Apoloni'o uk'ojol ri Trase'o; ri are' che k'amalb'e pa taq we q'ij ri' pa ri Ko'ele-Siri'a, e pa ri Fenisi'a. ⁶E kub'ij chrech, che ri k'olb'al uq'inomal ri Jerusalem nojinaq chrech sib'alaj q'inomal, xa jek'uri' man kb'an ta chi kowinen che rejalexik ri pwaq e ri pwaq ksachik chrech ri tab'al taq t'oq'ob' man k'o ta kuna' ukoq ri pwaq ri' e lo'q ne' che kqaj puq'ab' ri ajawinel. ⁷Jumul chik, aretaq chi' xtzijon ri Apoloni'o ruk' ri ajawinel, kuya ub'ixik chrech che xuta utzijol ri jetaq q'inomal k'olik. Xa jek'uri', ri ajawinel xucha' ri Heli'odoro, xaq ri tak'al chrij ri jastaq rech are', e kutaq ub'ik arech kuk'ama' uloq we q'inomal ri'. ⁸Chi aninaq kb'e ub'ik ri Heli'odoro, kuq'ab'aj che are kb'e che usolixik ri jetaq utinimit ri Ko'ele-Siri'a e ri jetaq utinimit ri Fenisi'a, k'atek'ut, qastzij ne' che are kub'ana' ri xtaqan ri ajawinel chrech. ⁹Aretaq chi' kopan pa ri Jerusalem, ri nim chuchqajaw e ri siwantinimit, utz uk'ulik xkib'ano, e xuya ub'ixik ri xopan ub'ixik k'uk' e'are' e kuya ub'ixik ri saqalajtzij ri rumal xpetik; xuk'ot chi'aj we qastzij che jeri' ri kb'ixik. ¹⁰Ri nim chuchqajaw kuya ub'ixik che ri k'o pa ri uk'olb'al ri q'inomal, kipwaq ri emalka'n ixoqib' e ri emenorib' ¹¹e nik'aj chrech ri pwaq ri', rech ri Hirkanu, uk'ojol ri Tob'i'as, jun winaq che nimalaj ub'antajik chkiwach ri winaq e che chrij ri are' xuq'ab'aj ri tzij ri itzelaj Simon, ronojel ri pwaq k'olik, juq'o' (400) talentos saq pwaq e lajujk'al (200) talentos q'an pwaq; ¹²e man loq' ta ri' che kb'an k'ax chkech ri jachintaq kkijegeb'an kik'u'x chrij ri tyoxlaj ub'antajik ri k'olb'al ri', e chrij ri nimalaj ub'antajik ri Nim Rachoch ri Dyos che man k'o ta jun kb'anow k'ax chrech, e che nim kilitaj kumal konojel ri uwachulew.

Ri nimalaj k'ax chkixo'l ri siwantinimit

¹³K'atek'ut, ri Heli'odoro, rumal rech che jeri' xtaqanik ri ajawinel, xub'ij che qas rajawaxik wi kq'axexik we q'inomal ri' pa ri uq'inomal ri ajawinel. ¹⁴Pa ri q'ij che xuch'ik kanoq xas xopanik, xopanik che rejalexik we q'inomal ri'. K'o nimalaj xib'rikil chkixo'l ri siwantinimit. ¹⁵Ri echuchqajawib' kikojom ri katz'yaq rech chuchqajaw, exukul chuwach ukoq ri tab'al toq'ob', kkik'omij chrech Kaj; jachin ri xya'ow ri taqanik ri' puwi' ri pwaq che k'olom, utz uk'olik b'a' chub'ana ri pwaq che kech ri winaq xe'kik'olo' chila'. ¹⁶Ri rilik ri upalaj ri nim chuchqajaw, nimalaj k'ax kub'an chrech ri kanima' ri winaq, rumal rech che ri saqqo'y ub'anom ri upalaj, kuk'utu che nimalaj k'ax kuna' pa ri ranima'. ¹⁷Ri achi ri' kuna' jun xib'rikil e jun b'irb'item pa ronojel ri ub'aqil e ruk' weri' q'alaj chkiwach konojel ri winaq che tajin kkika'yey ri k'axk'ol k'o pa ri ranima'. ¹⁸Ri winaq ri' keb'uchuwik kkitij anim ke'el uloq pa taq ri kachoch, arech junam keb'e che ub'anik ri kich'ab'al ruk' ri Dyos, rumal rech che naqaj chik k'o wi che ketzalaxik uwach ri tyoxlaj k'olb'al.

¹⁹Ri ixoqib', che kikojom ri koxtar chi chuxe' ub'ik ri uwo'kik'u'x, xkinojisaj ri uxo'l taq b'e; ri alitomab' che ek'olom pa taq kachoch xkitij anim keb'e ka'y chuchi'ja, nik'aj chik kepaqi' cho ri taq tapy'a, e enik'aj chik keyuk'un uloq pa ri wantana: ²⁰Konojel kilik'em ri kiq'ab' chikaj, junam kkib'an ri ch'ab'al. ²¹Nimalaj k'ax kilik we sib'alaj winaq ri', ruk' xib'rikil exukulik, e ri nim chuchqajaw sib'alaj kt'ikalajik ri uk'u'x. ²²K'atek'uri', ri e'are' kkita chrech ri nimalaj ukowinem Ajawxel che utz e kjeqab'axik uk'olik ri pwaq, ri kipwaq che k'olom pa ri uk'olb'al ri q'inomal kumal ri kiya'om chila', ²³ri Heli'odoro tajin kub'an ri uchomam ri are'.

Ri uk'ajisaxik uwach ri Heli'odoro

²⁴Ri are' k'o chi ukoq chunaqaj ri uk'olb'al q'inomal, erachi'l ri elaqb'anel rech, aretaq chi' ri Kajaw ri E'uxlab'al e ri Rajaw ronojel Kowinem kuk'ut rib' pa ri nimalaj ub'antajik, xa jek'uri', konojel ri man k'o ta xkina' kib' e xkikoch'o xe'o'k ub'ik chila', xaq kik'ab'a'm chi kichi' rumal ri uchuq'ab' ri Dyos, xetu'qarik exaq keb'irb'it chik. ²⁵Xq'alajinik chkiwach ri e'are' jun kej che kejb'em rumal jun achi che kxib'ix ib' chrech e che uto'm rib' ruk' q'inom ch'ich' taq atz'yaq; ri kej, ruk' uchuq'ab', ri kej kuk'yaq rib' puwi' ri Heli'odoro ruk' taq ri raqan k'o chuwach. Ri achi che ukejb'em ukojom jun q'an pwaq ratz'yaq.

²⁶Xoquje' xkiq'alajisaj chi kib' chkiwach ekeb' alab'om, che k'o sib'alaj kichuq'ab' e sib'alaj eje'lik, kikojom utzalaj taq katz'yaq; kek'o'ji' ukoq pa ri keb' utzaltmal e man ketani' ta chrech ujich'ik ri are', chaq' ub'aqil kkanaj kanoq rumal ri ujich'ik xb'anik. ²⁷Xq'equ'mar uwach ri Heli'odoro e jich'ilik ktzaq pulew. Kwa'lisaxik e kokisaxik cho jun ch'at; ²⁸ri are' are wa' ri jun achi che xok uloq pa ri uk'olb'al ri q'inomal kuk' sib'alaj e'uwinaq uloq, e uchanim ri', kk'am ub'ik man kkwon ta chik ksilob'ik pa utukel wi, e konojel ri ek'o ub'ik ruk' ri are' xketamaj che are' ri ukowinem ri Dyos xb'anow weri'.

²⁹K'atek'ut, aretaq chi' we achi ri' k'o chuxe' ri ukowinem ri Dyos, memarinaq ponolik e man k'o ta kto'w uwach e man k'o ta reye'xik che kk'asi'k, ³⁰enik'aj chik xkitewchi'j ri Ajawxel che mayib'al ri uq'ijil xuya chrech ri Tyoxlaj Uk'olb'al. E ri tyoxlaj K'olb'al che k'ateri' nojinaq chrech nimalaj k'ax e xib'rikil, xane nojinaq chi chrech ki'kotemal rumal ri uq'alajisaxik ri ukowinem ri Ajawxel. ³¹Enik'aj chkech ri erachi'l ri Heli'odoro, aninaq kkita chrech ri Oni'as arech kch'aw ruk' ri Nimalaj Ub'antajik arech kuya na ri uk'aslemal ri jun che ponolik e tajin kel ranima'.

³²K'atek'uri', rumal rech che ri chuchqajaw kuchomaj che wene' kuchomaj ri ajawinel che ri e'ajjudi'o xkikoj jun k'amb'al chrech ri Heli'odoro, kuchi'j jun tab'al toq'ob' arech kk'asi'k we jun achi ri'.

³³K'atek'uri', aretaq chi' ri nim chuchqajaw tajin kuchi'j ri tab'al toq'ob' rech sachb'al makaj, ri ekeb' alab'om kkik'ut chi jumul kib' chuwach ri Heli'odoro, xoquje' are katz'yaq kikojom, etak'alik e kkib'ij chrech ri are': «Sib'alaj chamaltyoxij chrech ri nim chuchqajaw Oni'as, xane rumal ri are', ri Ajawxel kuya' chawech che katk'asi' na. ³⁴E ri at, che xk'ajisax awach rumal ri Kaj, chab'ij b'a' chkech konojel ri nimalaj ub'antajik ri ukowinen ri Dyos». Aretaq chi' xb'itaj weri' kumal, xesach ub'ik.

Ri Heli'odoro kuk'ex ri uk'ux

³⁵Ri Heli'odoro xuchi'j jun tab'al toq'ob' chuwach ri Ajawxel e naj xub'an uch'ab'al chuwach ri xya'ow chi na ri uk'aslemal, kuch'ab'ej kanoq ri Oni'as e ktzalij uloq ruk' ri ajawinel, erachi'l uloq ri achijab' erech ch'o'j. ³⁶Xuya ub'ixik chkiwach konojel, ri chak xub'an ri nimalaj Dyos, che xas are ri are' xilowik ruk' ri uwoq'och. ³⁷Aretaq chi' ri ajawinel kuta' chrech ri are' jachin utz ri' ktaq chi ub'i jumul pa ri Jerusalem, ri are' kub'ij: ³⁸«we k'o jun ak'ulel che tajin kuchomaj ri k'ax puwi' ri tinimit, chataqa' ub'ik jela' e chaq' ri' ri ub'aqil ktzalij uloq rumal ri taq xik'a'y kuriq uloq, we kk'asi' na. Rumal rech che qastzij, ri jun k'olb'al ri', sutul rij ruk' ri tyoxlaj uchuq'ab' ri Dyos. ³⁹Xane ri Jun che k'o ri uk'olb'al chikaj kuchajij e kuto' uwach ri k'olb'al ri'; ri jachin taq ke'opanik chila' ruk' itzel taq kichomab'al, ke'uch'ayo e ke'ukamisaj». ⁴⁰Jewa' ri xk'ulmatajik ruk' ri Heli'odoro e ruk' ri uk'olem ri q'inomal.

Ri nimalaj taq retzalal ri Simon

⁴Ri Simon, ri are' che xujaluj tzij puwi' ri k'olb'al q'inomal e puwi' ri amaq', kujaluj tzij chrij ri Oni'as, jacha ne are are' xch'ayow ri Heli'odoro e are ne' xb'anow ri k'ax xuriqo. ²Ri are' kukach'o kub'ij, che ri jun xb'anow ri utzil pa ri tinimit, ri jun che xuto' kiwach ri erachalal e ri jun che kuterne'b'ej ri jetaq pixab', ri are' jun tzukul k'ax chkech ri siwantinimit. ³We k'ax ri', xnimarik e xa jek'uri', enik'aj chkech ri erachi'l ri Simon xe'kikamisaj enik'aj winaq. ⁴Ri Oni'as krilo che we ch'o'j ri' jun nimalaj k'ax, e che ri Apoloni'o uk'ojol ri Meneste'o, k'amalb'e chrech ri Ko'ele-Siri'a e chrech ri Fenisi'a, kukoj uk'u'x ri Simon che ub'anik ri nimalaj itzel, ⁵xa jek'uri' ri Oni'as xb'e ruk' ri ajawinel, man xa ta ku'kojo' tzij chkij ri e'uwinaq, xane are kutoq'ob'isaj kiwach konojel ri e'uwinaq. ⁶Ri are' krilo che we man k'o ta jun tzij kub'ij ri ajawinel puwi' we kb'antajik ri', man k'o ta utanb'axik ri' ri tajin kub'an ri Simon e man kuya ta kan ri' ri jetaq umoxil kub'ano.

Ri nim chuchqajaw Jason kunim ri kkib'antajik ri e'ajgri'ego chkixo'l ri e'uwinaq

⁷Areta chi' xkamik ri Sele'uko e ri Anti'oko, che xoquje' Epifane'o ri jun chik ub'i', xumajij ri rajawinik ri Jason, che rachalal ri Oni'as, xutoqij ub'anik ri chak patan rech jun nimalaj chuchqajaw, ⁸aretaq chi' ya'tajinaq chi utzij chrech ri ajawinel, chi pa jun kich'awem ri e'are', che kuya na jo'lajujk'al (300) talentos saq pwaq e jumuch' (80) nik'aj taq uch'akoj chik. ⁹Xoquje' kuya' utzij chrech che kutoj chi nik'aj wuqk'al lajuj (150) we ri ajawinel kuya' alaj chrech ri are' che kukoj jun uk'olb'al etz'anem e jun uk'olb'al etz'anem chkech alab'om (efeb'i'a), xoquje' kutz'ib'aj kib'i' ri e'ajanti'oki'a pa ri Jerusalem. ¹⁰Ruk' che xuya ri utzij ri ajawinel chrech, ri Jason che k'o chi ri ukowinem, xuk'ex ri kib'antajik ri e'uwinaq arech are kkib'ano ri kib'antajik ri e'ajgri'ego. ¹¹Kuchasaj chi' ri utzil kiya'om ri e'ajawinel chkech ri e'ajjudi'o rumal ri Xwan ri utat ri E'upolemo, ri are' che ajtaqo'ntzij xtaq ub'ik kuk' ri e'ajromano arech kub'ana' nimalaj utzil e kub'ana' jun chapb'alq'ab' kuk' ri e'are'; kuchasaj chi' ri suk' taq q'atb'altzij k'olik e ri Jason kunim nik'aj taq jastaq che man kuk'ulaj ta rib' ruk' ri Pixab'. ¹²Ri are' ruk' ronojel ranima' xuyak jun k'olb'al rech etz'anem chuxe' ri kowlaj k'olb'al e xukoj kik'u'x ri ek'ojlab' arech kkitijoj kib' jacha ri kib'antajik ri e'ajgri'ego. ¹³Ri kib'antajik ri e'ajgri'ego xk'o'ji' sib'alaj uchuq'ab' e xjub'unik sib'alaj uq'ijil, chi rumal ri retzalal ri Jason, ri are' che jun ajb'anal k'ax e che man k'o ta ub'antajik nimalaj chuchqajaw, ¹⁴rumal rech che ri echuchqajawib' man ke'achix ta chik chrech upatanixik ri tab'al toq'ob', xane are ketzalaj uwach ri Nim Rachoch ri Dyos; man ke'ok ta il chrech ri jetaq tab'al toq'ob' e kkitij anim keb'e pa ri etz'anem pa ri jun k'olb'al ri' chi aretaq chi' kch'awisaxik ri kampana, aretaq chi' kjachik pa ri jun uk'olb'al etz'anem ri ole'o che man kuk'am ta rib' ruk' ri pixab'. ¹⁵Man k'o ta upatan chkiwach ri uq'ijil ri kamaq', are ne sib'alaj k'o uq'ijil chkiwach ri kiq'ijil ri e'ajgri'ego. ¹⁶Rumal k'uwa' weri' ri e'are' xek'o'ji' pa jun k'ax, e ri winaq che nimalaj ke'kil wi ri e'are' e che kkaj ejunam kuk', e'are' kik'ulel e e'are' keb'anoq k'ax chkech pa ri kik'aslemal. ¹⁷We kb'an k'ax chrech ri upixab' ri Dyos, man xaq ta jeri' kkanajik; ri nik'aj taq q'ij chik petinaq uloq, kuq'alajisaj wa' weri'. ¹⁸Aretaq chi' xok'owisaxik pa ri Tiro ri jetaq etz'anem rech ri ukaj junab' chi chuwach ri ajawinel, ¹⁹ri itzelalaj Jason xe'utaq ub'ik enik'aj e'ajtaqo'ntzij che e'ajanti'oki'a ek'o pa ri Jerusalem, e kuk'am ub'ik jo'lajujk'al drakmas saq pwaq rech ri tab'al toq'ob' kb'an chuwach ri Herakles. K'atek'ut, ri ek'amowinaq ub'ik weri', man utz ta chkiwach che kokisax we pwaq ri' chrech ri tab'al toq'ob', kkichomaj che are utz ko'isax chech nik'aj taq jastaq chik. ²⁰Xa jek'uri', we pwaq ri', che taqom ub'ik rech ri tab'al toq'ob' kb'an chuwach

ri Herakles, che jeri' kraj ri xtaqow ub'ik, xokisaxik kumal ri kik'amom ub'ik ri pwaq, chrech nik'aj taq jukub' che oxib' ub'insab'al.

Xya uq'ijil ri Anti'oko Epifane'o pa ri Jerusalem

²¹Ri Apoloni'o, uk'ojol ri Meneste'o, xtaq ub'ik pa ri Egipto arech krila' ri uk'ulanem ri ajawinel Filometor. Ri Anti'oko, aretaq chi' xuto che ri are' ri' uk'ulel pa ri ukowinem, xmayowik puwi' ri uk'aslemal, xutzukuj jas kub'ano arech kuto' ri uk'aslema; rumal kuwa' weri', aretaq chi' xok'ow pa ri Joppe, xuk'utu' rib' pa ri Jerusalem. ²²Ri Jason utzalaj uk'ulik xub'ano pa ri tinimit, e xokik pa ri tinimit ruk' tzijom taq chaj e ruk' nimalaj taq raqo'j chi'aj. Chuwach chi aq'anoq weri', ke'uk'am ub'ik ri achijab' erachi'l ri are' pa ri Fenisi'a.

Ri Menela'o kokisaxik nimalaj chuchqajaw

²³Oxib' junab' chi aq'anoq, ri Jason kutaq ub'ik ri Menela'o, che rachalal ri Simon ri are' che qab'im chi kanoq, arech kuk'am ub'ik ri pwaq chrech ri ajawinel e arech katzijon ruk' puwi' nik'aj taq jastaq che chi aninaq rajawaxik. ²⁴Ri Menela'o, xub'ano arech kb'ix utzalaj taq tzij puwi' ri are' chuwach ri ajawinel e sachib'al k'u'x xkanaj ri are' rumal ri nim ub'antajik, e xokisaxik nim chuchqajaw, xuchi'j jo'lajujk'al (300) talentos saq pwaq che are nim chuwach ri xuchi'j ri Jason. ²⁵Aretaq chi' xk'amataj rumal ri ub'antajik che xuya ri ajawinel chrech, ktzalijik e man taqal ta chrij ri chuchqajawisanik, are ne taqal chrij che ajb'anal k'ax e jun itzelalaj awaj k'o chuwachulew. ²⁶K'ate'uri', ri Jason che are xkanaj pa uk'exwach ri rachalal, ukamik krilo che rajawaxik kanimaj ub'ik pa ri Ammanitida rumal rech che jun chik xkanaj kan pa uk'exwach ri are'. ²⁷Ri Menela'o xas kraj wi ri kowinem, k'atek'ut man k'o ta kutoj ri pwaq chrech ri ajawinel che xuchi'j chrech ri are'. ²⁸Ri Sostrates q'atb'altzij chrech ri kowlaj k'olb'al, kuta' we pwaq ri' chrech ri are', rumal rech che are are' ajmolol ri alkab'al. Rumal k'uwa' weri', chi ekeb' ke'usik'ij ri'ajawinel. ²⁹Ri Menela'o, pa uk'exwach ri nim chuchqajaw, are xuya kanoq ri rachalal Lisimako; ri Sostrates are xuya' kanoq ri Krates, ri kinimal ri e'ajchipse.

Ri ukamisaxik ri Oni'as

³⁰K'atek'uri', ri esiwantinimit e'ajtarso e ri e'ajmalos xewa'lajik rumal rech che xsipaxik ri kitinimit chrech ri Anti'okis che jun ukab' rixoqil ri ajawinel. ³¹Xa jek'uri', ri ajawinel chi aninaq kb'ek che rilik we jastaq ri' e are ri Androniko xuya' kan pa ri uk'olb'al, che jun chkixo'l ri enim taq winaq. ³²Ri Menela'o xuchomaj che pa we uchanim ri', utz we krelaq'aj nik'aj q'an pwaq taq chakub'al che kokisax pa ri tyoxlaj k'olb'al, e ku'sipaj chrech ri Androniko; e xu'k'ayij chi nik'aj pa ri Tiro e pa ri taq tinimit ek'o ukoq naqaj. ³³Ri Oni'as, aretaq chi' utz reta'maxik xub'an weri', xuch'a' chrech ri are', k'atek'uri', are nab'e xuto'o rib' pa jun k'olb'al, pa ri Dafne chunaqaj ri Anti'oki'a. ³⁴Xa jek'uri', ri Menela'o, xaq pa utukel ruk' ri Androniko, kukoj uk'u'x arech kukamisaj ri Oni'as. Ri Androniko xopan ruk' ri Oni'as arech kukoj jun k'amb'al chrech; kujeqeb'a' utzij chrech e kuya ri rikyaq'ab' uq'ab' chrech, xkowin chrech ri Oni'as, kneb'a' che ri are' kuna' ri ranima' aretaq chi' xel uloq pa ri jun k'olb'al jawi' uto'om wi rib', k'atek'uri', chi aninaq xukamisaj, e xa jek'uwa' xq'ax puwi' ri suk'il. ³⁵Rumal k'uwa' weri', man xuwi taj ri e'ajjudi'o nimalaj k'ax xb'antaj chkiwach, xane xoquje' jeri' chkiwach ek'ya taq amaq' chik e xpe koyowal che xkamisax we achi ri' e man k'o umak che kkamisaxik.

³⁶Aretaq chi' ri ajawinel xtzalij uloq pa ri taq ri rulew ri Silisi'a, ri e'ajjudi'o ek'o pa ri nab'e tinimit e ri e'ajgri'ego che man kkaj ta ri k'ax, keb'e che uch'a'ik chech ri ajawinel che xkamisaxik ri Oni'as e man k'o ta umak xub'ano. ³⁷Ri Anti'oko sib'alaj naj xb'e wi ri b'is pa ri ranima' e rumal che k'ax kuna' chrech ri kaminaq, kroq'ej ri are' e kuna'tisaj ri uno'jib'al ri e utzalaj uk'aslemal ri kaminaq. ³⁸Xyakataj nimalaj uq'aq'al royowal, chi aninaq kutoq'ij ri atz'yaq kyaqtuntuj chrech ri Androniko e ktaqanik arech kb'it'ik ri ratz'yaq. Kuk'am ub'ik pa ronojel ri tinimit chi k'ate' na kopanik pa ri ulew jawi' xub'an wi ri kamisanik, pa ri k'olb'al jawi' xub'an ri k'ax chech ri Oni'as; chila' xuchup ub'ik uwach chuwach we uwachulew ri jun kamisanel, e jewa' utojb'al uk'axel xuya ri Ajawxel rumal ri k'ax xub'ano.

Ri Lisimako kkam pa jun k'ax xk'ulmatajik

³⁹Ri Lisimako, k'ax taq elaq' ub'anom pa ri tinimit e ri Menela'o reta'm weri' e man k'o ta kub'ij chrech e xb'e utzijol weri' pa ronojel k'olb'al; rumal k'uwa' weri', ri winaq xkiyak uloq kib' chrij ri Lisimako, aretaq chi' k'ya ri q'an pwaq jastaq sachinaq chi ub'ik. ⁴⁰Rumal rech che ri winaq sib'alaj xyakitajik koyowal, ri Lisimako xuya' kich'ich' rech ch'o'j e wuqq'o' lajujk'al (3.000) achijab' e xumajij ub'anik nimalaj k'ax pakiwi' ri winaq; xukojo ajk'amalb'e' chkech jun che ub'i' A'urano, ri are' ri'j winaq chik, xoquje' moxlay winaq. ⁴¹Aretaq chi' xkil ri k'ax che tajin ri Lisimako chrech, ek'o nik'aj kkik'am ub'ik jetaq ab'aj, enik'aj chik xkik'am jetaq che' e enik'aj chik xkik'am ukoq jumuq' chaj pa kiq'ab' che k'o ukoq chila' e konojel junam xkimajij ri ch'o'j kuk' ri e'uwinaq ri Lisimako. ⁴²Xa jek'uri', ek'ya chkech ri e'are' xesoktajik e enik'aj chik xekamik; ri enik'aj chik xe'animaj ub'i chkiwach, k'atek'uri', ri itzelaj elaq'om, xkikamisaj chunaqaj ri uk'olb'al ri Q'inomal.

Ri Menela'o xsach umak rumal pwaq

⁴³Puwi' ronojel weri' xb'an q'atojtzij puwi' ri Menela'o. ⁴⁴Aretaq chi' ri ajawinel kopan pa ri Tiro, e'oxib' achijab' che etaqom ub'ik kumal ri ajawab' xe'kikojo' tzij puwi' ri xk'ulmatajik. ⁴⁵Ri Menela'o, aretaq chi' xrilo che cho'qinaq chik k'olik, xujeqeb'a' utzij chrech ri Toleme'o uk'ojol ri Dorimeno che kuya' na ri' chrech nimalaj pwaq, arech kukoq uk'u'x ri ajawinel e kutoq'ob'isax uwach ri are'. ⁴⁶K'atek'uri', ri Toleme'o kuk'am ub'ik ri ajawinel chuxe' jun q'axeb'al jun chik uchi'ja, kub'ano jacha rumal k'jororik chila' e xukoq uk'u'x chila', ⁴⁷xajek'uri', man k'o ta xub'an chrech ri Menela'o, ri are' che are xb'an ronojel ri k'ax, e are ne' xe'ukamisaj enik'aj winaq che man k'o ta kimak, chi xoquje' ne' che man k'o ta kimak ri' weta xek'am ub'ik chkiwach ri ekiq'ataltzij ri e'ajessita. ⁴⁸Xa jek'uri', ri jachin taq xech'o'jinik che uto'ik ri tinimit, che kito'ik ri siwantinimit e ri tyoxlaj taq laq, are ne xetowowik ri k'ax ri'. ⁴⁹Rumal k'uwa' weri', ek'o nik'aj chkech ri siwantinimit e'ajtiro itzelalaj k'ax chkiwach ri xb'antajik e xa jek'uri' utzalaj kimuqik xkib'an ri winaq ri'. ⁵⁰Ri Menela'o, rumal ri nimalaj kirayib'al ri eq'atb'altzij chrech ri pwaq, xkanaj pa ri ukowinem, xk'iy pa ri retzelal e are are' ri nab'e k'ulel chkech ri esiwantinimit.

Ri ukab' ch'o'j pa ri Egipto

⁵¹Pa taq we q'ij ri' ri Anti'oko xusuk'umaj ri ukab' ch'o'j kub'ana' ruk' ri Egipto. ²Xk'ulmatajik che pa ronojel ri tinimit ri', pa kawinaq q'ij, xeq'alajinik pa kaj, enik'aj achijab' che kikejb'em ri kej e tajin kkitij anim, e ri ketz'yaq wiqom chrech q'an pwaq, kuk'am ri kich'ich' rech ch'o'j e kicholem kib' keb'inik, ³juq'at taq achijab' che kikejb'em ri

jetaq kej, kicho'elem chi kib' che ub'anik ri ch'o'j, k'o ri ch'o'j e ri k'ax kuk' ri nik'aj e kuk' ri enik'aj chik, kkisilob'isaj ri to'l kech, kb'uchuwik ri k'yaqb'al taq kich'ich', kesam ri kich'ich rech ch'o'j pa ri uk'olb'al rech, ksumumik ri jetaq ch'ab', krepq'anik ri q'an pwaq taq ch'ich', e ronojel uwach xalma k'o kuk'. ⁴K'atek'uri', chuwach weri', konojel kech'aw ruk' ri Dyos arech, we tajin kq'alajinik chkiwach ri', jun utzalaj kutb'al che utz' ku'k'isa' wi chkech.

Ri ch'o'j kub'an ri Jason e ri uk'ule'laxik kub'an ri Epifane'o

⁵Aretaq chi' xb'e utzijol ri jun tzij, che xkamik ri Anti'oko k'atek'uri' man tij taj, ri Jason, ke'uk'am ub'ik ruk' ri are' e kaq'o' lajujk'al (1.000) achijab' e man k'o ta knab'exik, xub'an ri ch'o'j ruk' ri tinimit. Aretaq chi' ke'ok ub'ik pa ri tapya e pa ri tinimit, ri Menela'o kanimajik e kuto'o rib' pa ri kowlaj k'olb'al. ⁶Ri Jason, man k'o ta kutoq'ob'isaj kiwach ri siwan utinimit, chi tajin ke'ukamisaj, man kuchomaj taj che jun ch'akanik pakiwi' ri erachalal are jun nimalaj k'ax ri' chrech ri are', kuchomaj che kuch'ak uq'ijil chkiwach ri ek'ulel e man chkiwach ta ri e'uwinaq. ⁷Man xkwin taj xk'o'ji' pa ri kowinem, xane ruk' weri' xuk'amij rib', xresaj uk'ixb'al e xb'e chi jumul che uto'ik rib' pa ri Amman. ⁸K'ax ri xuk'isb'ej wi ri retzelal: xtz'apixik pa ri Aretas, ajb'anal k'ax chkech ri e'ajarab'e, k'atek'uri' xanimaj ub'ik pa ri Aretas, koqataxik kumal konojel e konojel itzel kkilo rumal rech che xub'an k'ax chrech ri taq pixab', ketzelax uwach rumal rech che ajb'anal k'ax chrech ri utinimit e chkech ri e'uwinaq, xujeqeb'a' rib' pa ri Egipto. ⁹Ri are' jun winaq che ek'ya winaq xe'resaj ub'ik pa ri kamaq', xkam pa jun kaxlan ulew, aretaq chi' b'enaq ub'ik pa ri Lasedemoni'a, ri are' reye'm che loq' ri' kuto'o rib' chila' rumal che chuwach ri are' junam kija'al k'olik. ¹⁰Ri are' che ek'ya winaq man xemuq ta rumal, ri are', man k'o ta jun winaq xroq'ej uwach, man k'o ta xmuquwik, ri are' man xmuq ta kuk' ri e'utat.

¹¹Aretaq chi' ri ajawinel xreta'maj we jastaq ri', ri are' xuchomaj che ri Jude'a kraj kutas apan rib'. Rumal k'uwa' weri', ri are' jacha jun awaj tzurtajinaq xtzalij uloq pa ri Egipto, e kub'an rech chrech ri tinimit ruk' ch'o'j. ¹²Ke'utaj ri achijab' erech ch'o'j che man k'o ta kkitoq'ob'isaj kiwach ri ke'kiriqo e che kkichoy ri kiqu'ul jachintaq ke'aq'an puwi' taq ri kachoch. ¹³Xe'kikamisaj chi ek'ojolab' e chi eri'jab', xchasax kiwach chi ixoqib' e chi ak'alab', xkichoy kiqu'ul chi alitomab' e chi alaj taq loch'. ¹⁴Pa we oxib' q'ij ri' xekamisaxik 80.000 winaq, 40.000 xekamik rumal che xech'ayik e ri enik'aj chik xek'ayix ub'ik arech kepatanajik pa ri k'axalaj taq chak.

Ri elaq' kb'an pa ri Nim Rachoch ri Dyos

¹⁵Man xtaqe' ta chrech ri Anti'oko we xub'ano ri', xukach'o xok pa ri tyoxlaj k'olb'al chkiwach konojel ri tyoxlaj taq k'olb'al k'o chuwach ulew, are ri Menela'o tajin kuk'am ub'e, ri are' che man xuya ta chi uwach ruk' ri pixab' e ruk' ri amaq'. ¹⁶Ruk' ri tz'il taq uq'ab' xuk'am ub'ik ri tyoxlaj taq laq e xutoqij ub'ik ruk' ri uq'ab' che man tyoxisam taj ri jetaq sipanik che enik'aj e'ajawinel chik xekikojo' kanoq arech knimarik ri uq'ijil e ri nim ub'antajik ri k'olb'al ri'.

¹⁷Ri Anti'oko nimal kub'an pa ri uchomanik, man xuchomaj taj che ri Ajawxel xa keb' oxib' q'ij kk'o'ji' ri royowal rumal ri kimak ri esiwantinimit, e rumal k'uwa' weri', man kka'y ta apan chrech ri tyoxlaj k'olb'al. ¹⁸Weta ri e'are' mata kimak k'ya taq makaj, xch'ay ta ne' k'uri' ri Anti'oko aretaq chi' xok ub'ik, e xk'ajisax nak'uri' uwach rumal ri nimal

kub'ano, jacha xb'an chrech ri Heli'odoro, ri are' che taqom ub'ik rumal ri ajawinel Sele'ukus arech krila' ri uk'olb'al ri q'inomal. ¹⁹K'atek'ut ri Ajawxel man e'ucha'om ta ri siwantinimit rumal ri tyoxlaj k'olb'al, xane uch'a'om ri k'olb'al kumal ri siwantinimit. ²⁰Rumal k'uwa' weri', ri k'olb'al uriqom ri k'ax ruk' ri k'ax kiriqom ri siwantinimit e xoquje' uriqom ri utzil ruk' ri utzil kiriqom ri e'are', e ri are' che xwonb'ax kanoq pa taq ri uq'ijil ri uq'aq'al ri Nimalaj Ukowinem, pa ri uq'ijil ri utzil kuya ri Nimalaj Ub'antajik, xoquje' xb'an ub'anik ruk' ronojel ri uq'ijil.

²¹Xa jek'uri', ri Anti'oko aretaq chi' xuk'am ub'ik pa ri Nim Rachoch ri Dyos 1.800 talentos, chi aninaq ktzalij pa ri Anti'oki'a, rumal rech che ruk' ri unimal kuna'o, kuchomaj che kub'insaj na k'uri' ri jetaq ujukub' cho ri ulew e che kb'in nak'uri' puwi' ri polow. ²²Xoquje', xe'uya' kanoq enik'aj erajchakib' arech kkib'an k'ax chrech ri amaq': pa ri Jerusalem are xuya kan ri Felipe, che ajfrigi'a, e ri are' ri' are nimalaj k'ax chi na kub'an chuwach ri xkojow kanoq; ²³pa ri juyub' Garisim, are kukoq kanoq ri Androniko; xoquje' kuk' we e'are' ri', xukoq kanoq ri Menela'o che are sib'alaj itzel chi na kuk' ri siwan utinimit chkiwach ri enik'aj chik.

Ri kub'an ri Apoloni'o

Ri ajawinel, che sib'alaj ti'tik kuna' chkech ri e'ajjudi'o, ²⁴e kutaq ub'ik ri Misarko Apoloni'o k'amalb'e chkech e 22.000 chijab', kutaqo arech ku'choyo' kijolom konojel ri winaq che k'o kichuq'ab' rumal ri kijunab' e ke'uk'ayij ri ixoqib' e ri ek'ojolab'. ²⁵Xopan pa ri Jerusalem e xaq chub'anik kub'ano che ruk' utzil petinaq uloq, kreye'j na ri tyoxlaj q'ij sab'ado. Rumal rech che jun q'ij rech ke'uxlanik ri e'ajjudi'o, ke'utaq ri achijab' arech kicholem kib' keb'inik. ²⁶E konojel ri ke'el uloq che rilik weri', xutaq kikamisaxik, k'atek'uri', xunojisaj ri tinimit kuk' ri achijab' che erech ch'oj e sib'alaj ek'ya winaq xe'ukamisaj.

²⁷K'atek'uri', ri Judas che xoquje' ub'i' Makab'e'o, xe'umulij elajuj achijab' e xb'e pa ri tz'inalik ulew, ri uk'aslemal pa taq ri juyub' ruk' ri erachi'l jeri' jacha ri kik'aslemal ri chikop, xuwi q'ayes kkitijo arech man kkitiz'ilob'isaj ta kib'.

Kokisaxik ri jetaq q'ijlanik kech ri ekaxlan winaq

⁶Keb' oxib' q'ij chi apanoq chuwach weri', ri ajawinel xutaq ri Geronte ri ajatenas arech ke'utiq'ij ri e'ajjudi'o arech kkib'an ri jastaq che man ya'tal ta chkech kkib'ano rumal ri kipixab' ri ekitat e arech man kkik'aslemaj ta chik ri upixab' ri Kidyos, ²xoquje' are kraj kub'an k'ax chrech ri tyoxlaj Nim Rachoch ri Dyos pa ri Jerusalem e arech kukojo rech ri Ze'us Olimpiko, e ri tyoxlaj Rachoch ri Garisim kukojo rech ri Ze'us Kak'ulanik, jacha xkita' ri siwantinimit ek'o chila'. ³Ri unimarisaxik we itzel ri' jun nimalaj k'ax chkech ri winaq e man k'o ta jun kq'i'wik weri'. ⁴Ri tyoxlaj k'olb'al nojinaq chrech itzelalaj taq jastaq e chrech sib'alaj k'ax kumal ri ekaxlan winaq che xaq ke'etz'anik kuk' ixoqib' ekech nim ch'uti'n e kemakunik kuk' ri ixoqib' pa ri tyoxlaj taq k'ayb'al, e xkinim ub'ik chila' nik'aj taq jastaq che man ya'tal taj. ⁵Cho ri tab'al toq'ob' ek'o kaminaq taq chikop che man ya'tal taj rumal ri pixab'. ⁶Man loq' taj kok'owisaxik ri sab'ado on che kchajixik ri kinimaq'ij ri eqatat, xoquje' man loq' taj che kub'ij jun che ajjudi'o. ⁷Xane chi are rajawaxik che keb'e wi konojel winaq ronojel ik' chrech ri q'ijlanikalaj wa'im, pa ri jun q'ij che xa'lax ri ajawinel, e aretaq chi' kopan ri nimaq'ij rech ri Di'onisi'o, ketaq'ixik konojel winaq che uchalexik kib'

che uterne'xik ri Di'onisi'o e rajawaxik kkikoj jun q'ayes cho ri kijolom. ⁸Ri winaq e'ajtolema'ida xkiya ub'ixik jun taqanik chkech ri jetaq tinimit e'ajgri'ego che ri ek'o naqaj, che xoquje' jeri' chkib'ana' chkech ri e'ajjudi'o, che rajawaxik ke'opani pa ri q'ijlanikalaj wa'im, ⁹xekitaqo che kkichoy ri kijolom ri jachintaq man kkaj taj are kkiterne'b'ej ri kipixab' ri e'ajgri'ego. Ronojel weri' tajin kuk'utu che petinaq jun nimalaj k'ax pakiwi' ri winaq e'ajjudi'o.

¹⁰Xa jek'uri', xe'k'am ub'ik ekeb' ixoqib' pa ri q'atb'altzij rumal rech che xokisax tzij chkij che xkiq'at uwi' ri kikowil ri kal. Xeb'insaxik pa ronojel ri tinimit arech ke'kilo konojel ri winaq, ek'uk'am ri inlaj taq kal cho ri uwo kik'u'x, xb'an weri' chkech, k'atek'uri' xekyaqik chi ajsik uloq chrech ri tapya. ¹¹Enik'aj winaq chik, che xeb'e pa taq pek rumal rech che kkik'u' kib' che uk'owisaxik ri uwuq q'ij, xe'koj tzij chkij chuwach ri Felipe, junam xeporoxik e man k'o ta xkib'an che uto'ik kib' rumal rech kchajixik ri tyoxlaj q'ij.

Ri uk'utb'al ri k'ax tajin kb'antajik

¹²Qastzij nak'ut kinta chkech ri winaq che ri kisik'ij we wuj ri', man kixib'ij b'a' kib' chuwach we jetaq itzel xk'ulmatajik ri' e chkichomaj b'a', che we k'ax xk'ulmatajik ri', man xa ta are kutzukuj kchupik uwach ri qija'al xane are kujusuk'umaj ri uj. ¹³Aretaq chi' ri e'ajmakib' man naj taj kkiq'i'o e chi aninaq kkiriq k'ax, weri' k'utb'al rech jun nimalaj utzil. ¹⁴Kuk' ri enik'aj taq amaq' chik, ri Ajaw xas kreye'j na, chi ke'opan na che ub'anik ri k'isb'al ki'aqil arech kuk'ajisaj kiwach; k'atek'ut, quk' ri uj man je ta wa' uchomam kub'an quk', ¹⁵arech man rajawaxik taj kopan ri jun q'ij che kuk'ajisaj na qawach, aretaq chi' ri qamak kopan pa ri k'isb'al raqi'lal. ¹⁶Rumal k'uwa' ronojel mul kutoq'ob'isaj qawach: aretaq chi' kuk'ajisaj qawach ruk' ri k'ax, man xa ta tajin ke'uwonb'a' kanoq ri siwan utinimit. ¹⁷Xaq tajin kqana'tisaj ub'ixik we jun saqalajtzij ri' ruk' we tzij ri'. Rajawaxik kujtzalijik che ub'ixik ri tzij che tajin kaqatzijoj uloq ri uj.

Ri k'axalaj ukamikal ri Ele'asar

¹⁸Ri Ele'asar, jun chkixo'l ri e'ajtjab' rech ri pixab', che nim kib'antajik, ri are' jun achi che k'ya chi ujunab' k'olik e utzil kka'yik ri uwachb'al, ruk' chuq'ab' xkik'ab'ej ri uchi' arech kutij ri uti'j aq. ¹⁹K'atek'ut, ri are', are xraj jun kamikal ruk' uq'ijil chuwach jun kixb'al uk'aslemal, ruk' ronojel ranima' xb'inik e xb'e' chuwach ri k'ax pa ri jun setesik, ²⁰kuchub'aj uloq ri ch'aqap ti'j, jeri' xub'ano jacha ri kkib'ano jachintaq k'o kichuq'ab' arech kkik'yaq uloq ri man yata'l taj kkitijo e che man kitzuyej ta kib' chrij ri kik'aslemal. ²¹Ri winaq che enab'e pa taq ri k'olb'al pa we q'ijlanikalaj wa'im ri', che man yata'l taj rumal ri Pixab', pa utukel kkik'am ub'ik ri are', rumal rech che keta'm uwach ri are' chi ojer uloq; kkib'ij chrech arech kuk'am uloq ri are' ri ti'j che ya'talik kutijo, e che utz chik ub'anom uloq chrech ri ti'j ri'; arech chub'anik kub'ano che tajin kutij ri ti'j che ktaqan ri ajawinel chrech, ²²arech, ruk' weri' kub'ano man kkamisax taj e rumal che kachi'l kib' chi ojer uloq kuriq ri utzil ri'. ²³K'atek'ut, ri are' utzalaj uchomaxik xub'ano, che xas taqal wi chrech ri ujunab', taqal chrech ri reqelem rumal ri uri'job'ik, taqal chech ri saq ujolom chik, xoquje' taqal chrij ri ub'antajik rumal ri ub'e ruk'am uloq chi arechi' ak'al uloq e are sib'alaj taqal chrij rumal ri tyoxlaj pixab' uya'om ri Dyos, xa jek'ui', rumal weri', kub'ij che are utz ri' che aninaq ktaq ub'ik ri are' pa ri kik'olb'al ri ekaminaqib'. ²⁴«Ruk' ri qajunab' chik -kcha ri are'-, man taqal ta chqij che xaq chub'anik kqab'ano, wene' xa rumal ri xib'rikil, ek'ya alab'om kkichomaj che ri Ele'asar xq'ax pa ri kib'antajik ri ekaxlan taqal

winaq chi pa ri jumuch' lajuj ujunab' chik, ²⁵e wene' ri e'are' kesachik rumal rech che xaq chub'anik kinb'ano e rumal che kintoq'ob'isaj uwach ri nuk'aslemal che xaq keb' oxib' q'ij chi wa'; k'atek'uri' ri in, kintz'ilob'isaj e kinb'an k'ax chech ri nuri'job'ik, ²⁶kne'b'a ukamik ri' kinanimajik chuwach ri k'ax kkib'an ri winaq, man kinkowin ta ri' kinanimajik puq'ab' ri Are' che k'o ronojel ukowinem, man kinanimaj ta ri' chuwach kne'b'a in k'aslik on in kaminaq chik. ²⁷Rumal kuw'a, ukamik ri', we man kinxib'ij ta wib' kinya' kanoq ri nuk'aslemal, nim uq'ijil ri' kinya'o ri nuri'job'ik, ²⁸e kinya' kanoq ri' chkech ri alab'om jun utzalaj k'amb'al no'jib'al aretaq chi' ruk' ronojel wanima' kinkamik rumal uloq'oq'exik ri ojer e tyoxlaj taq pixab'».

Aretaq chi' xb'itaj weri' rumal, xb'e ub'ik pa ri k'axalaj kamikal ruk' ri jun setesik, ²⁹k'atek'uri' ri winaq che kik'amom ub'ik ri are', che xas kaj ri utzil chrech ri are' aretaq chi' maja' kub'ij we tzij ri', xk'extajik pa ketzalal, rumal rech che kkichomaj che xa moxirinaq ri are'. ³⁰Ri are', aretaq chi' kel chik ri ranima' rumal ri jetaq ch'ay, xposowik e xub'ij: «Chrech ri Ajawxel, rin are' che k'o ruk' ri tyoxlaj no'jinik, reta'am che qastzij ri in, xinkowinik xinwesaj wib' chuwach ri kamikal, kinqi' we q'oxom ri' cho ri nub'aqil, k'atek'ut, pa ri wuxlab'al kinqi'o ruk' ki'kotemal rumal rech che kina' wib' chuwach ri Are'».

³¹Jewa' relik ri ranima' xub'ano. Ri ukamilak kuya' kanoq jun k'amb'al no'jib'al, man xuwi taq chkech ri alab'om e ri alitomab', xane xoquje' chkech konojel ri siwantinimit, jun na'tisab'al chuq'ab' e utzil.

Ri k'axalaj kikamikal ri ewuqub' e'achalal

⁷¹Xoquje' xechapik ewuqub' alab'om e'achalal e ri kinan, ri ajawinel, kraj ke'uti'q'ij ruk' taq asyar e ruk' taq rib'och'il b'oyix, arech kkitijo ri uti'j aq che man ya'tal taj rumal ri Pixab'. ²Jun chkech ri e'are', pa kib'i' ri enik'aj chik, jewa' kub'ij: «¿Jas ri kawaj kata chqech e kawaj na kaweta'maj ri at paqawi' ri uj? Ri uj, are kqaj kujkamik, chuwach che are kaqetzalaj uwach ri kipixab' ri eqatat». ³Ri ajawinel ruk' ri uq'aq'al royowal, xtaqanik che kokisaxik puwi' ri q'aq' ri jetaq kasu'el e ri jetaq b'o'j. ⁴Aretaq chi' sib'alaj kyaq chik weri', xtaqan che uqupixik ri raq' ri jun che xch'aw pakiwi' ri enik'aj chik, che kloch' ub'ik ri utz'umal ujolom e che kchoy ri taq uq'ab' e raqan chkiwach ri erachalal e chuwach ri unan. ⁵Aretaq chi' sib'alaj k'ax chik ub'anom ronojel ub'aqil e xuwi' kujik' na ri ruxlab', xtaqanik arech kqib'isaxik ukoq chunaqaj ri q'aq' e arech ksa'ik cho ri kasu'el. Aretaq chi' ri usib'al ri kasu'el naj kujub'uj apan rib', ri enik'aj chik kkik'u'b'a' kik'u'x chb'il taq kib' ekachi'l ri kinan, arech ruk' ronojel kanima' kkiya kib' pa ri kamikal e kkib'ij: ⁶«Ri Ajawxel Dyos tajin kujralawchij uloq wa', e qastzij na k'uwa' che kutoq'ob'isaj qawach wa', jacha xuya ub'ixik ri Mo'ises pa ri b'ix che jewa' kub'ij ri: "Kutoq'ob'isaj kiwach ri' ri e'upataninel"».

⁷Aretaq chi' ri nab'e jewa' ri ukamisaxik xb'anik, kk'am chi uloq ri ukab' chuwach ri k'ax. Aretaq chi' chapom ri utz'umal ujolom rachi'l ri uwi', kkik'ot uchi' ri are': «¿La are kawaj pa taq ch'aqapil kb'an k'ax chrech ri ab'aqil chuwach che are katij ri uti'j aq?». ⁸Ri are' kub'ij: «¿Man kintij taj!». Rumal k'uwa', xoquje' ri are' xokisaxik pa ri taq k'ax, jacha ri nab'e'. ⁹Aretaq chi' xel ri ranima', kub'ij: «Ri at che at ajb'anal k'ax, kawesaj ri qak'aslemal kamik ri', k'atek'ut, ri Ajawinel rech ri uwachulew e ri kaj, ri uj che kujkamik rumal kqatoq'ob'isaj uwach ri upixab', kuk'astajisaj na qawach ri' pa jun junalikalaj k'aslemal».

¹⁰K'atek'uri' are chi xk'ajisaj uwach ri urox. Chi aninaq xresaj uloq ri raq' puchi' aretaq chi' xta' chrech che kresaj uloq e aninaq kulik' ri uq'ab'; ¹¹ruk' uchuq'ab' kub'ij: «Are ri Kaj xsipan chwech we uch'aqapil nub'aqil k'olik ri', rumal ri upixab' kinya pa ri k'ax, k'atek'uri'

kinweye'j che kuya chi na jumul wa' chwech». ¹²Xoquje' ri ajawinel e ri erachi'l, sachib'al k'u'x kenajik rumal ri uchuq'ab' we ala ri' che man kuna' ta rib' chuwach ri q'oxom.

¹³Aretaq chi' xkamik ri are', xoquje' jeri' xb'an k'ax chrech ri ukaj. ¹⁴Aretaq chi' tajin kel ri ranima', kub'ij weri': «Are utz wa' che kkam jun pa kiq'ab' ri winaq e che jun kreye'j che ri Are' kuk'astajisaj chi na uwach jun ri'; e k'u ri at man k'o ta kk'astaj chi na awach ri'».

¹⁵K'atek'uri', xk'am ub'ik ri uro' e xe'ok che ub'anik k'ax chrech. ¹⁶Ri are', kka'y apan chrech ri ajawinel e xub'ij chrech: «Ri at, kne'b'a' che man junalik taj ri ak'aslemal, k'o akowinem pakiwi' ri ewinaq, ri at kb'ano ri kawaj kb'ano. K'atek'ut, machomaj ne' che ri Dyos xuwonb'a' kano ri qija'al. ¹⁷Ri at, chawe'yej b'a' na e kawil na k'uri' ri nimalaj uchuq'ab' che kub'an na k'ax ri' chawech ri at e chkech ri awija'al».

¹⁸K'atek'uri', xk'am chi uloq ri uwaq, ri are' kub'ij aretaq chi' tajin chik kkamik: «Machomaj che man k'o ta kariq wa' ri at, ri uj chi rumal ri qamak tajin kaqariq we k'axk'ol ri', rumal rech che xujmakun chuwach ri Qadyos, e rumal wa' xpe we k'ax chqij ri'. ¹⁹K'atek'ut, ri at machomaj che xaq jeri' katknaj kanoq, ri at che xakach'o katch'o'jin ruk' ri Dyos».

²⁰Jun nimalaj lab'ajinik e jun utzalaj na'tisab'al rech ri nan ri', che chi pa jun q'ij xrilo xekamisaxik ri ewuqub' ral e xuq'i'o ruk' uchuq'ab' rumal rech che k'o ri reye'b'al chrij ri Ajawxel. ²¹Xuya' kichuq'ab' konojel chi pa ri kitzij ri e'uwinaq, nojinaq ri ranima' chrech utzalaj taq chomanik, jacha uchuq'ab' achi k'o ruk', ri are' ko xtak'i'k e kub'ij chkech ri e'are': ²²«Ri in man weta'm taj jas che, chi xaqte' ri ix, ix k'o chi uloq pa ri uchuch nupam; xoquje' man in taj xinya'ow ri ruxlab'al ik'aslemal; man in taj xincholej ri uch'aqapil ri ichakul. ²³Ri Tz'aqol B'itol, ri are' che are xb'anow ri uwachulew e ri kaj, ri are xb'anow ri winaq e che are are' xmajowik ub'anik ronojel jastaq, kutzalejisaj ri' chiwech, ri iwuxlab'al e ri ik'aslemal, rumal rech che we uchanim ri' man are ta kichomaj iwib' ri ix, xane are kiloq'oq'ej ri upixab' ri Are'».

²⁴Ri Anti'oko kuchomaj che ruk' we tzij ri' xa ketzelax uwach e xa yoqb'al rech kb'anik. Aretaq chi', ri chi'p k'as na, man xuwi ta kraj kuch'ak ruk' tzij, xane xoquje' kraj kuch'ako aretaq chi' kujeqeb'a chrech che kuq'inomarisaj ri' ri are' e kuriq nimalaj utzil, we ri are' kuya' kanoq ri kib'antajik ri e'unan e'utat; rachi'l ri' kub'an chrech e nimalaj taq reqelem kuya ri'. ²⁵Rumal rech che ri ala man k'o ta kutatab'ej we tzij ri', ri ajawinel kusik'ij ri unan e kub'ij chrech arech kupixb'aj ri ala arech man kuya ta rib' pa ri kamikal. ²⁶Ri ajawinel k'ya taq mul xub'ij weri' chrech ri unan, xa jek'uri' ri are' xraj kub'ij keb' oxib' tzij chrech ri ral. ²⁷Kulukb'a' ukoq rib' ruk' ri ral e kutze'j uwach ri ajab'anal k'ax ajaw, pa ri kicha'b'al ri e'are', jewa' kub'ij chrech ri ala: «Wal, chatoq'ob'isaj nuwach ri in che xatinwuk'aj b'elejeb' ik' pa ri uchuch nupam, xatintub'isaj oxib' junab', xatintzuqu e xatink'iysaj ri at chi k'ate' na katopanik pa ri ajunab' k'olik kamik ri'. ²⁸Wal, sib'alaj kinta' chawech, chatka'y apan pa ri kaj e pa ri uwachulew e chawila' ronojel ri k'olik chuwach e chaweta'maj che are ri Dyos xb'anowik weri' ruk' ri tolonik e xoquje' jeri' uk'iysaxik xub'an ri winaq. ²⁹Maxe'j awib' chuwach we jun ajb'anal k'ax ri', xane are chab'ana' che taqal chawij, at kachalal ri e'awachalal, chak'amowaj b'a' ri kamikal, arech katinriqa' chi na jumul kuk' ri e'are' pa ri uq'ijil ri toq'ob'».

³⁰Aretaq chi' xuk'is ri utzij, ri ala kub'ij: «Jas kiweye'j? ri in man are ta kinnimaj ri ktaqan ri ajawinel chrech, are kinnimaj ri ktaqan ri Pixab' chech, ri xuya kan ri Mo'ises chkech ri eqatat. ³¹K'atek'uri', ri at, che at, at b'anowinaq ronojel ri k'ax kiriqom ri e'ajhebre'o, man loq' ta ri' katanimaj pa ri uq'ab' ri Dyos. ³²Ri uj tajin kqariq k'ax rumal ri qamak. ³³We ri Dyos tajin kuk'ajisaj qawach uj arech kqak'am kanoq ri qana'oj, rumal rech che royowal quk'. Xoquje' ku'tzir chi na ri' ri Are' quk' ri uj. ³⁴K'atek'ut, ri at che at b'anal

k'ax e che xa at jun mes chkixo'l konojel ri winaq, mab'an b'a' nimal e majach b'a' awib' puq'ab' nik'aj taq eyeb'al che man k'o ta reye'xik e k'atek'uri' kawa'lisaj ri aq'ab' pakiwi' ri e'apatinel, ³⁵rumal rech che ri at maja' katanimajik chuwach ri uq'atb'altzij ri Dyos, ri are' che ronojel kkowin chrech e ronojel krilo. ³⁶Kamik ri', ri eqachalal, xq'i'taj kumal ri k'axk'ol che xa jub'iq' xuq'i'o chuwach jun chik k'aslemal che man k'o ta k'isik, xekamik rumal ri utoq'ob' ri chapb'al uq'ab' ri Dyos; katek'uri', ri at rumal ri q'atb'al utzij ri Dyos, kariq na ri' ri k'oqb'al che taqal chawech rumal ri nimal kana'o. ³⁷Ri in, jacha ri ewachalal kinya' wa' ri nub'aqil e ri nuk'aslemal rech kintoq'ob'isaj uwach ri kipixab' ri enutat, kinsik'ij wa' ri Dyos arech chi aninaq kub'an ri utzil kuk' ri qamaq' e arech ri at katukajmaj e ruk' ri jetaq k'ax kaya na ub'ixik che are ri are' jun chi Dyos. ³⁸Utz na k'uri' we wuk' e kuk' ri ewachalal ktak'i' wi' ri uq'aq'al royowal ri Nimalaj Ukowinem che ruk' sukil xqaj pakiwi' ri eqija'all!»

³⁹Ri ajawinel, man kuna' ta chik ri kub'ano ruk' weri', e are sib'alaj kuk'ajisaj chi na uwach we k'isb'al ala ri' ruk' nimalaj k'ax chkiwach ri enik'aj rachalal chik, rumal rech che sib'alaj k'ax xb'e wi chrech ri tzij xub'ij. ⁴⁰Xoquje' ri are' xkamik, e man xutz'ilib'isaj ta rib' e ri are' sib'alaj kujeqeb'a' ri uk'ux chrij ri Ajawxel. ⁴¹Pa uk'isb'al xkam ri kinan.

⁴²Ruk' wa' weri' ri utzijoxik ri q'ijlanik taq wa'im kb'anik e ri nimalaj taq k'ax xb'anik che xas xq'as uwi'.

**Ri Judas Makab'e'o ke'umulij rachi'l
arech ke'ch'o'jinik chkij
ri tajin kb'an k'ax chkech**

⁸¹K'atek'uri', ri Judas che xoquje' kb'ix Makab'e'o chrech e ri erachi'l, pa awalkil xe'ok pa ri ko'lik taq tinimit, ke'kisik'ij ri ekawinaq e xekik'ulaj kuk' ri jachintaq man kik'exom ta ri kitzij chrech ri kib'antajik ri e'ajjudi'o, xe'kimulij chi e 6.000 achijab'. ²Xkik'omij chrech ri Ajawaxel arech kka'y uloq pakiwi' ri siwantinimit che xas konojel kib'anom k'ax chkech e'are', kkik'omij chrech arech kutoq'ob'isaj uwach ri Nim Rachoch ri Dyos che xketzelaj uwach ri e'itzel taq winaq, ³arech kutoq'ob'isaj uwach ri tinimit che b'anom k'ax chech e che xaq jub'ik chik kraj kk'is tzij puwi', e arech kutatab'ej ri uch'ab'al ri kik'el che tajin kuk'is uku'x chuwach ri Are', ⁴arech kuna'tisaj che xekamisaxik ri ak'alab' che man k'o ta jun kimak, e ri uyoq'ik ri ub'i' xb'anik.

⁵Arech chi' ek'o chik juq'at winaq erech ch'o'j, ri Makab'e'o xk'o'ji uchuq'ab' chkiwach ri tinimit, rumal rech che ri uq'aq'al royowal ri Ajawxel xk'extajik pa nimalaj toq'ob'. ⁶Chi xaqte' kok pa ri nima'q e pa ri ko'lik taq tinimit, kuporoj ub'ik; e arech chi' uchapom chik ri utz taq k'olb'al, sib'alaj ek'ya keqaj chkech ri ek'ulel. ⁷Chuwach are', ktob' ri chaq'ab' ruk', rumal k'uri' are utz chuwach che chaq'ab' kub'an we jetaq okem ri', e xb'e nimalaj utzijoxik ri uchuq'ab' pa ronojel k'olb'al.

**Ri jetaq kib'inem rech ch'o'j kkib'an
ri Nikanor e ri Gorgias**

⁸Arech chi' ri Felipe, krilo che we jun achi ri' tajin knimarik pa ri uchuq'ab' e amaq'el chik tajin kch'akan pa taq ri ch'o'j, kutz'ib'aj apanoq ri Toleme'o, che jun chkech ri eq'atb'altzij pa ri Ko'ele-Siri'a e ri Fenisi'a, arech kpetik che uto'ik ri jastaq rech ri ajawinel. ⁹Ri are', aninaq are xucha' ri Nikanor uk'ojol ri Patroklo, che are jun chkech ri enab'e taq rachi'l, e ri ajawinel aninaq kutaq ub'ik, k'amalb'e chkech 20.000 achijab' che

epetinaq pa k'ya taq amaq', arech ke'ukamisaj konojel ri kija'al ri e'ajjudi'o. Are ri Gorgi'as kutaq ub'ik che rachi'l, ri are' che nimalaj ub'antajik pa ri chak ri' e jun achi che qastzij reta'm ri jastaq rajawaxik kb'an pa ri ch'o'j. ¹⁰Ri Nikanor pa rech wi, xuchomaj utojik ri alka'al che 2.000 talentos, ri uk'as ri ajawinel k'olik kuk' ri e'ajromano, ruk' ri pwaq kumolo aretaq chi' kek'ayixik ri e'ajjudi'o ri etz'apim pa pache'. ¹¹Aninaq kutaq ub'ixik pa taq ri tinimit ek'o chuchi' ri polow arech kepepetik che kiloq'ik ri winaq e'ajjudi'o arech ke'kikoj pa k'axalaj taq chak, kujeqeb'a' utzij che ke'uya ub'ik jumuch' lajuj (90) ajchakib' chrech jun talento; man k'o ta xunab'ej che naqaj chik k'owi ri uq'ab' ri k'olik Ronojel Ukowinem puwi' ri are', arech kuk'ajisaj uwach.

¹²Xopan utzijol ruk' ri Judas ri ropanem ri Nikanor. Aretaq chi' ri are' xub'ij chkech ri erachi'l, che naqaj chik ek'o wi ri ek'ulel, ¹³jachintaq ri kkixib'ij kib' e ri jachintaq man kejojon ta chech ri usk'il ri Dyos, ke'animaj ub'ik e naj keb'e ub'ik pa taq nik'aj k'olb'al chik. ¹⁴Ri enik'aj chik xe'ok che uk'ayixik ronojel ri jastaq kech che k'o na, xoquje' kkita chech ri Ajawxel arech kuto' kiwach rumal rech che e'uk'ayim chik ri itzelalaj Nikanor aretaq chi' maja' kmajtajik ri ch'o'j. ¹⁵Kkita chrech, che ke'uto'o, man kumal ta ri e'are', xane are rumal ri chapb'alq'ab' xub'an kuk' ri ekitat e rumal rech che ri e'are' kuk'am ri je'lik e tz'aqatalaj ub'i'.

¹⁶Ri Makab'e'o, xe'umulij 6.000 achijab' che erachi'l, e kub'ij chkech che man k'o ta kkixib'ij kib' chkiwach ri ek'ulel e chkiwach ri ek'ya taq winaq che man junam ta ri kikojonik kuk', che man k'o ta usuk'il ri rumal epetinaq uloq che ub'anik ri ch'o'j kuk' ri e'are', xane are ruk' ronojel kichuq'ab' kech'o'jinik, ¹⁷e chkichomaj ri k'ax xkib'an chrech ri tyoxlaj k'olb'al, ri k'ax xkib'an chrech ri tinimit e ri uchupik uwach ri qab'antajik rech ojer kanoq. ¹⁸«Ri e'are' -kcha chkech- kkijeqeb'am kik'ux chrij ri jetaq kich'ich' rech ch'o'j e chrij ri kichuq'ab', k'atek'uri', ri uj are qajeqeb'am qak'ux chrij ri Dyos, ri k'olik Ronojel Ukowinem, che xuwi ruk' jumal ksilob'ik, ri are' kkowinik ke'uqasaj ri epetinaq uloq paqawi', xoquje' kkowinik kuqasaj uwach ronojel ri uwachulew». ¹⁹Kucholej ub'ixik chkech ri uto'ik kiwach xb'anik ri e'ojer taq kimam, ri nimalaj kito'ik chuwach chi na ri Senakerib', aretaq chi' xekamik 80.000 achijab'; ²⁰ri kito'ik pa ri B'ab'iloni'a pa ri jun ch'o'j kuk' ri e'ajgalatas, aretaq chi' xe'ch'ojinik 8.000 e'ajjudi'o ekachi'l e 4.000 e'ajmasedoni'o, e aretaq chi' ek'o pa ri k'ax ri e'ajmasedoni'os, ri e 8.000 e'a'ajjudi'o xech'akan pakiwi' ri e 120.000 ek'ulel, rumal ri chuq'ab' xpe chkito'ik chi chikaj uloq e jun nimalaj jastaq ri xkimol ub'ik.

²¹Aretaq chi' xuya kichuq'ab' ri e'are' ruk' we tzij ri' e aretaq chi' xukoj pa kanima' che kkiya ri kik'aslemal rumal kkitoq'ob'isaj uwach ri pixab' e rumal ri kamaq', kub'an kijeb' juq'at chkech. ²²Chjunal chkech we juq'at ri', are xe'unab'isaj chkiwach ri erachalal ri Simon, ri Jose e ri Jonatan, chkijunal kenab'ejik chkiwach e 1.500 achijab'. ²³Kutaq ri Esdri'as che usik'ixik ri tyoxlaj Wuj; k'atek'uri' kub'ij chkech, che ri tzij kokisaxik are weri': «Uchuq'ab' ri Dyos!» e chi are are' xnab'ejik chkiwach ri nab'e juq'at e xch'o'jinik ruk' ri Nikanor. ²⁴Aretaq chi' ri Ronojel Ukowinem kukoj rib' kuk' pa ri ch'o'j, xe'kikamisaj e 29.000 ekik'ulel e k'o chi na jub'iq uwi', k'atek'uri', are sib'alaj ek'i chi na xe'kisoko e xkib'an k'ax chkech ri e'uwinaq ri Nikanor e ri enik'aj chik xe'animajik chkiwach. ²⁵Ri pwaq kech ri xepetik chkiloq'ik ri e'are', xqaj pa kiq'ab' ri e'ajjudi'o. Naj xekoqataj, k'atek'uri' xas rajawaxik wi ketzalij uloq rumal ri kajb'al, ²⁶rumal rech che pa we jun q'ij ri' kmajtajik ri uchajixik ri sab'ado, xa jek'uri' man xe'koqtaj ta chik ri e'are'. ²⁷Aretaq chi' che xmultajik kumal ri ch'ich' rech ch'o'j kech ri ekik'ulel e xkik'am ub'ik ri jastaq kech, xkimajij rok'owisaxik ri nimaq'ij rech ri sab'ado, sib'alaj kkitewchi'j e nim kkil wi ri Ajawxel che pa we jun q'ij ri' xe'ukolo ri e'are' e xumajij ub'ik ri utoq'ob'isaxik kiwach.

²⁸Aretaq chi' xok'owisatajik ri sab'ado, kkiya' nik'aj kech ri ch'akoj xkiriq uloq, chkech ri jachintaq xkisach ri jastaq kech pa ri k'ax, xoquje' xkiya kech ri emalka'n ixoqib' e ri emiyor; ri e'are' e ri ek'alk'uwa'l xkijach chkiwach ri nik'aj jastaq che xto'taj kanoq. ²⁹Aretaq xb'antaj weri', junam kkik'omij chrech ri Ajawxel arech kukuy kimak konojel ri e'upataninel.

Kech'akatajik ri Timote'o e ri B'akides

³⁰Pa ri ch'o'j xkib'an kuk' ri e'uwinaq ri Timote'o e ri B'akides, xe'kikamisaj 20.000 achijab' e ke'ok pa ri nima kowlaj taq k'olb'al. Junam ujachik kkib'ano ri nimalaj ch'akoj xkiriq uloq, keb' kkib'an chrech, jun ch'aqap kech ri e'are' e ri jun chik kech ri winaq che xb'an k'ax chkech, kech ri emiyorib' e ri emalka'n ixoqib'o, xoquje' kech ri eri'j winaq chik. ³¹Utzalaj umolik xkib'an ri jetaq ch'ich' rech ch'o'j kech ri ekik'ulel e xkik'olo pa utz taq k'olb'al. E ri xto'tajik chrech ri ch'akoj xkimol uloq, xkik'am ub'ik pa ri Jerusalem. ³²Kkikamisaj ri jun q'atb'altzij k'o chkixo'l ri e'uwinaq ri Timote'o, jun itzelalaj achi che sib'alaj xub'an k'ax chkech ri e'ajjudi'o. ³³Aretaq chi' tajin kkok'owisaj ri nimaq'ij pa ri kitinimit rumal rech che xecha'kanik, xekiporoj ri winaq che xkit'iq ri q'aq' chrech ri tyoxlaj taq uchi'ja e che xkito'o kib' ruk' ri Kalistenes pa jun alaj ja, e jeri' utojik xkib'ano ri xkib'an chrech ri tyoxlaj k'olb'al.

Ri Nikanor kanimaj ub'ik e nim keril wi ri e'ajjudi'o

³⁴Ri Nikanor, oxmul itzelalaj winaq, ri are' che e'uk'amom chi uloq ri ek'aq'o' lajujk'al (1.000) e'ajk'ayib' arech ke'uk'ayij ub'ik ri e'ajjudi'o chkech, ³⁵kixb'al xkanajik kanoq kumal ri winaq che man k'o ta kipatan chuwach ri are', rumal ri uchuq'ab' ri Ajawxel. Ri Nikanor, xuk'yaq kan ri ratz'yaq che nim ub'antajik, e kanimaj ub'ik pa taq ri ulew jacha ajpataninel chrech ri k'axalaj chak e kopan pa ri Anti'oki'a, k'amone' che kopanik chila', rumal rech che ri achijab' erajch'ojab', xekam kanoq. ³⁶Ri are' che are xraj weta xutoj ri alka'b'al che k'asaj chkech ri e'ajromano xraj kutoj ruk' ri pwaq che ktojik aretaq chi' kek'ayix ub'ik ri ek'o pache' pa ri Jerusalem, kuya ub'ixik che ri e'ajjudi'o k'o Jun keto'wik, e che ri e'ajjudi'o man k'o ta jun kok kuk' rumal rech che kiterne'b'em ri upixab' ri Jun Ri'.

Ri xu'k'isb'ej wi ri Anti'oko Epifane'o

⁹¹Pa taq we q'ij ri', xk'ulmatajik che ri Anti'oko, rajawaxik kel ub'ik pa taq ri utinimit ri Persi'a. ²Xa jek'uri', aretaq chi', xok ub'ik pa ri tinimit che ub'i' Persepolis, kraj krelaq'aj ri jastaq pa ri nim rachoch ri kiyos e kraj kub'an k'ax chrech ri tinimit. Rumal k'uwa' weri', ri winaq xewa'lajik chrij ruk' ri jetaq ch'ich' rech ch'o'j e ri siwantinimit, xekowinik arech kanimaj ub'ik ri Anti'oko ruk' sib'alaj uk'ixb'al. ³Aretaq chi' k'o pa ri Ekb'atana, xreta'maj ri xuk'ulmaj ri Nikanor e ri xkik'ulmaj ri e'uwinaq ri Timote'o. ⁴Aretaq chi' yakatajinaq ri uq'aq'al royowal, xuchomaj kutoj na uk'axel chkech ri ejjudi'o, rumal rech che xekowinik arech xanimaj ub'ik ri are', xa jek'uri' kutaq ri b'insanel uch'ich' ruk' kej arech man ktak'i taj e chi aninaq kb'ek chi k'ate' kk'is ri kib'e. K'atek'ut, ri uq'atb'altzij ri Kaj xas k'o chik puwi' ri are'. Rumal rech che ri are', ruk' nimal xub'ij: «Aretaq chi' kinopan pa ri Jerusalem, kinb'an na chrech we jun tinimit ri' jun muqub'al kech konojel ri e'ajjudi'o». ⁵Katek'ut, ri Ajawxel Udyos ri Isra'el che kril ronojel weri', xuk'ajisaj uwach ri are' ruk' ch'a'k che man

k'o ta ukunxik e sib'alaj uchuq'ab'. Aretaq chi' kuk'is ub'ixik we tzij xchaptajik chupam rumal jun q'oxom che man k'o ta ukunaxik e sib'alaj kyitz'itz'ik ri upam, ⁶weri' taqal chrij, ri are' che sib'alaj xub'an k'ax chrech ri kipam ri enik'aj chik ruk' k'ax che man ilitajinaq taj. ⁷K'atek'ut, ri are' man xuqasaj ta ri nimal kuna'o; nojinaq na chrech ri unimal, kub'iq'ej na sib'alaj royowal chkij ri e'ajjudi'o e xtaqanik arech aninaq keb'ek. K'atek'uri', aretaq chi' aninaq eb'enaq, xtaq uloq pa ri uch'ich' rech ch'o'j, e kqinjlajik xqaj cho ri ulew, e ruk' weri' ronojel ri ub'aqil xmi'tajik. ⁸Ri are' che k'ateri' xuchomaj che nimalaj ub'antajik achi chkiwach konojel winaq e kkowin na k'uri' kub'an k'ax chkech ri winaq, ktaqan nak'uri' chrech ri uq'etal ri polow, ri are' che xuchomaj kupaj pa ri upajb'al ri uwi' ri taq juyub', chanim ri', ri are' ponol cho ri ulew, k'atek'uri' kk'am ub'ik cho jun alaj ch'at, xajekuri', ruk' weri' kk'uttajik ri ukowinem ri Dyos chkiwach konojel nimalaj, ⁹chi pa ri uwoq'och ne' nojinaq chrech ixjut e ruk' k'ax e q'oxomal, pa taq ch'qe'ta'q ktzaq ub'ik ri uti'ojal e k'asna ruk' weri', k'atek'uri', ri uchuwal ri q'ayinaq ut'i'ojal man k'o ta jun chkech ri erajch'ojab' kq'i'owik. ¹⁰Ri are' che maja' naj ne', xuchomaj naqaj k'o wi chrech ri taq ch'imil k'o pa ri kaj, kamik ri', man k'o ta jun kraj kuk'am ub'ik rumal ri uchuwal ri are'.

¹¹Xa jek'uri', ruk' ri nimalaj k'axk'ol k'olik, kuchaple'j utzalejik pa raqan ri nimal kuna'o e kopanik chrilik ri uno'jib'al ri Dyos ruk' ri uk'ajisaxik uwach kub'an ri Dyos chrech, chjunal q'oxom kna'taj weri' chrech. ¹²Rumal rech che xoquje' ri are' man kuq'i' taj ri uchuwal, kub'ij: «Suk' nak'ut che jun winaq kukoj rib' chuxe' ri ukowinen ri Dyos, e ri jun che xaq jun winaq, xas kkam na, man kujunamatisaj ta ri' ruk' ruk' Dyos. ¹³We jun ejab'anal k'ax ri', kuk'omij chrech ri Ajaw, che man k'o ta chi kutoq'ob'isaj uwach ri' ri are': ¹⁴kuya ub'ixik che kuto' kiwach ri' ri tyoxlaj tinimit, che ri chuxe' kanoq, ri are' aninaq xb'ek arech kuchup kiwach e arech junam ke'umuqu xa pa jun chi jul, ¹⁵ejunam chi chuwach ri e'ajjudi'o kuk' ri e'ajatena, ri e'are' che man taqal ta chkij kimuqik e che are utz chuwach kek'yaq ub'ik ri e'are' e ri ekalk'uwa'l chkech ri chikop, arech kiwa kb'an chkech, ¹⁶e che kuwiq na ri tyoxlaj Nim Rachoch ri Dyos ruk' je'likalaj taq sipanik, jawi' xub'an kanoq ri elaq' ri are', kamul uk'axel chi na kutzalijisaj ronojel ri tyoxlaj taq chukb'al; e kutoj ri are' ruk' ri upwaq ri rajawaxik ktojik aretaq chi' kchi'xik ri tab'al toq'ob', ¹⁷e pa uk'isb'al kukoj rib' ajjudi'o e ke'b'in ri' pa ronojel k'olb'al jawi' ek'o wi uwinaq arech kuya'a' ub'ixik ri nimalaj ukowinem ri Dyos.

Ri uwuj ri Anti'oko kutaq ub'i chkech ri e'ajjudi'o

¹⁸Rumal rech che ri q'oxom kuna'o man k'o ta kqajik, rumal che ri suk'alaj uq'atb'altzij ri Dyos xqaj puwi' ri are' e man k'o ta chi kuya wi ri k'ax tajin kuriqo, kutz'ib'aj jun wuj chkech ri e'ajjudi'o jacha ri k'o ri ikim, ri wuj xutz'ib'aj xa kuk'omij chkech ri e'ajjudi'o; jewa' kub'ij ri':

¹⁹«Chkech ri e'utzalaj taq e'ajjudi'o, che e'utzalaj taq winaq chuwach ri Anti'oko rajawinel e q'atb'altzij: kraj nimalaj utzil chkech, xoquje' jun nimalaj ki'kotemal. ²⁰We utz iwach e xoquje' utz kiwach ri e'iwalk'uwa'l e we utz b'enaq ri jastaq pa ri ik'aslemal, sib'alaj kqamalxyoxij weri'. ²¹Ri in, inkotz'ol cho ri nuch'at e man k'o ta nuhuq'ab' e kixna'taj chwech ruk' ki'kotemal.

«Aretaq chi' xintzalij uloq pa taq ri tinimit rech ri Persi'a, xinriq jun k'ax yab'il e xa jek'uri', kinchomaj che rajawaxik kinok il chrech ri ik'aslemal rech chwe'q kab'ij. ²²Man ruk' ta weri' kub'an keb' nuk'u'x pa ri nuk'aslemal, kamik ri', ri in kinweye'j che kinutzir wa' chrech we yab'il ri'. ²³K'atek'uri', kinch'ob'o che ri nutat, ronojel mul, aretaq chi' kel

ub'ik ruk' ri jetaq ch'ich' rech ch'o'j e kb'e pa taq ri tinimit k'o ajsik, kub'ij kanoq jachin kkanaj kan pa ri uk'exwach, ²⁴arech we k'o jun jas uwach kk'ulmataj apanoq on we kopanik utzijol jun k'ax, ri siwan taq tinimit, man k'o ta kkixib'ij kib', rumal rech che keta'm chik jachin k'o kan ri q'atb'altzij puq'ab', ²⁵xoquje', ri in xinwilo che ri e'ajawinel ek'o naqaj chqech e eqak'ulja chech ri qajawib'al, tajin kek'ak'alanik uloq chqech e xuwi keye'm ri kk'ulmatajik, rumal k'uri', are ri nuk'ojol Anti'oko xinkoj kanoq ajawinel pa nuk'ex wach. Aretaq chi' rajawaxik xinb'e ub'ik pa taq ri juyub', ri in are xinya' kan ri are' e xixinwuqxa'nij kanoq chrech. Ri in xintz'ib'aj ub'ik chrech ri are' ri wuj k'o ikim. ²⁶Xa jek'uri', kinta' chiwech e kink'omij chiwech, china'taj b'a' ri utzil nub'anom chiwech nimalaj iwonojel e chiwech chi jujunal, xoquje' chitoq'ob'isaj b'a' uwach ri nuk'ojol jacha xitoq'ob'isaj nuwach ri in. ²⁷Ri in weta'm che ri are' ruk' utzil e ruk' toq'ob' kub'an ri' ri nuchomanik in e kuk'am rib' iwanima' ri' ruk' ri are'».

²⁸Xa jek'uri', ri jun kamisanel e ri jun ajoyoq'nel chrech ri Dyos, pa nimalaj k'axk'ol, jacha xub'an chkech enik'aj winaq chik, xuk'isa' ri uk'aslemal pa jun chik amaq', pa taq juyub'. ²⁹Ri Felipe che are rachi'l ri are', are xk'amow uloq ri ub'aqil; k'atek'ut, xb'e ub'ik pa ri Egipto ruk' ri Toleme'o Filometor, rumal rech che kuxib'ij rib' chech ri Anti'oko, ri uk'ojol are'.

Ri uch'ajchob'exik ri Nim Rachoch ri Dyos

¹⁰¹Ri Makab'e'o e ri erachi'l, k'amom kib'e rumal ri utaqanik ri Ajawinel, ke'ok chi jumul pa ri Tyoxlaj K'olb'al e pa ri tinimit ²e xkipaq'ij ri ab'aj rech ri tab'al toq'ob' che xkiyak ri ekaxlan taq winaq chkiwach konojel ri winaq pa ri k'ayb'al, xoquje' ri jetaq k'olb'al rech q'ijlanik. ³Aretaq chi' xch'ajch'ob'etajik ri Nim Rachoch ri Dyos, xkiyak jun chik tab'al toq'ob'; ri q'a'q xkesaj ukoq ruk' ri saqchoq' ab'aj che xas rech wi ri q'aq', keb' junab' uxo'l xkiya kanoq aretaq chi' xkik'am ub'ik we q'aq' ri', k'atek'uri' xkichi'j jun tab'al toq'ob', xkichi'j ri k'ok' q'ol, ri jetaq tzuk'b'alchaj e xkicholej ri kaxlanwa k'utb'al ri k'olem. ⁴Aretaq chi' xb'antaj weri', xkijupab'a' kib' pulew, kkita chrech ri Ajawxel arech man kuya' ta chi alaj keqaj chi jumul pa we k'ax ri', e wene' keqaj chi jumul pa ri makaj, ke'uyajo ruk' nimalaj utzil e man ke'ujach ta pa kiq'ab' ri siwan taq tinimit che eyoq'nel chrech ri Dyos e eb'anal k'ax. ⁵Xk'ulmatajik, che chi pa ri jun q'ij che ri ekaxlan taq winaq xkib'an k'ax chrech ri Nim Rachoch ri Dyos, pa ri juwinaq job' chech ri ik' Kisle'u, chi arechi' xch'ajch'ob'exik ri Nim Rachoch ri Dyos. ⁶Ruk' ki'kotemal wajxaqib' q'ij xki'ok'owisaj ri nimaq'ij, jacha ri nimaq'ij rech ri Tz'um taq Ja, xkinatisaj che keb' oxib' q'ij kanoq, pa ri unimaq'ij ri Tz'um taq Ja, ejacha ri jetaq awaj, ek'o pa taq ri juyub' e pa taq ri pek. ⁷Rumal k'uri', kuk'am je'lik taq uq'ab' che', ramux e palmas e kkib'ixoj ri jetaq b'ix chrech ri Jun che are xuch'ajch'ob'ej ri tyoxlaj k'olb'al. ⁸Ruk' jun wuj che xkib'an chkiwach konojel ri winaq, xetaqanik e xkijeqab'a' ub'ixik, che konojel ri amaq' kech ri e'ajjudi'o kkib'an ronojel taq junab' we nimaq'ij ri' e chi pa taq we q'ij ri'.

Ri umajib'al ri rajawaremal ri Anti'oko E'upator

⁹Jewa' ri xk'ulmatajik pa ri ukamikal ri Anti'oko che Epifane'o ri ukab' ub'i'. ¹⁰Chanim ri' kqaya' ub'ixik e kujtzijon puwi' ri Anti'oko E'upator, uk'ojol ri jun ajb'anal k'axalaj achi' ri', xa jub'iq' kujtzijon puwi' ri k'ax xk'ulmatajik pa taq ri ch'o'j. ¹¹Aretaq chi' xrechb'etajik rumal ri ajawib'al, ri jun nim winaq xukoj chuwach ri jastaq rech, jun achi che ub'i' Lisi'as,

jun q'atb'alzij pa ri Ko'ele-Siri'a e ri Fenisi'a. ¹²K'atek'uri', ri Toleme'o, ri jun chik ub'i' Makron, che are are' xilow'ik nab'e ri suk'il rajawaxik kb'an pakiwi' ri e'ajjudi'o, rumal ri k'ax xb'an chkech ri e'are', ri are' ruk' suk'alaj q'atb'altzij kutzirisaj ri rajawaxik chkech ri e'are'. ¹³Ri erachi'l ri ajawinel, xkikoj tzij chrij ri are' chuwach ri E'upator rumal k'u weri' ri Toleme'o, amaq'el kuto kkib'ij chrech jun ajk'exol utzij, rumal rech che xuya' kan ri Chipre, jun tinimit chech xujach ri Filometor puq'ab' ri are', xoquje' rumal rech che xuya uwach ruk' ri Anti'oko Epifane'o; e rumal rech che man taqal ta chrij ri uchak upatan xya'ik, xukamisaj rib' ruk' jun kunab'al.

Ri Gorgi'as e ri kowlaj taq k'olb'al rech ri Idume'a

¹⁴Ri Gorgi'as, jun q'atb'altzij chik pa ri tinimit, ek'o achijab' erech ch'oj e'utojom e kuk' we achijab' ri', ronojel q'ij kub'an k'ax chkech ri e'ajjudi'o. ¹⁵Pa taq we q'ij ri', ri e'ajidume'a, kikojom kowlaj taq kik'olb'al pa utz taq k'olb'al, xoquje' kkib'an k'ax chkech ri e'ajjudi'o. Ri e'ajidume'a ke'kik'ulaj kuk', ri winaq che kek'yaq uloq chi pa ri Jerusalem uloq e xa jek'uri' man k'o ta uk'isik ri ch'o'j kumal. ¹⁶Ri Makab'e'o e ri erachi'l, aretaq chi' xb'antaj ri kich'ab'al chuwach ri Dyos chkiwach ri winaq e xkita' chrech ri Are' arech kk'oji' kuk' e'are', keb'e ub'ik che ub'anik ri ch'o'j puwi' ri kowlaj taq kik'olb'al ri e'ajidume'a. ¹⁷Ruk' kichuq'ab' xech'o'jinik e xekowinik xkechb'ej ri jetaq k'olb'al ri' e xekowinik xe'kitzalijisaj pa kqan konojel ri jachintaq tajin kech'o'jinik ajsik uloq chech ri tapya; kkichoy kiquk' konojel ri keqaj pa kiq'ab', xekikamisaj 20.000. ¹⁸E 9.000 achijab' xkito' kib' pa keb' kowlaj taq keq'te', e ronojel ri rajawaxik chkech k'o chila, rumal k'uri' kekowin na k'uri' kekanaj chila' we ksutix kij. ¹⁹Ri Makab'e'o, ke'uya' kanoq ri Simon e ri Jose ruk' ri Sake'o arech kksutij kij ri e'are', xoquje' ke'uya' kanoq ri e'uwinag che erajawaxik chila', e ri are' xb'e ub'ik pa taq ri kowlaj taq k'olb'al jawi' rajawaxik wi rumal ri k'ax tajinik chila'.

²⁰Katek'uri', ri e'uwinag ri Simon, che are sib'alaj b'enaq kiwach ruk' ri pwaq, xetojik kumal nik'aj winaq che ek'oloq pa taq ri keq'te'; rumal 70.000 drakmas che xya chkech, xkiya alaj ke'animaj ub'ik enik'aj chila'. ²¹Aretaq chi' xya ub'ixik chrech ri Makab'e'o ri xb'antajik ri', ri are' ke'umulij ri ekinimal ri siwantinimit, kub'an q'atojtzij pakiwi' ri e'are' rumal rech che xe'kik'ayij ri ekachalal xa rumal pwaq aretaq chi' xkiya' alaj chkech ri ekik'ulel xe'el ub'ik.

²²Xtaqan che kikamisaxik rumal rech che keb' kupalaj; e chi aninaq xokik pa ri keb' keq'te'. ²³Xkowinik utz xub'ano ronojel chi k'ate' na xto'tajik utz xub'ano, ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j che k'o puq'ab', xoquje' utz xub'an ruk' ri uchuq'ab'; xe'ukamisaj pa we keb' kowlaj taq k'olb'al ri' e 20.000 achijab'.

Ri Judas kch'akan puwi' ri Timote'o e kok pa ri Gasara

²⁴Ri Timote'o, che xch'aktajik kanoq kumal ri e'ajjudi'o, xe'umulij sib'alaj ek'i ekaxlan taq achijab' erech ch'o'j e sib'alaj ek'ya kej che ek'amom uloq pa ri Asi'a, xuk'utu' rib' pa ri Jude'a, rumal rech che uchomam kub'an rech chrech ruk' jetaq ch'o'j. ²⁵Aretaq chi' tajin kqib' uloq, ri Makab'e'o e ri erachi'l kkik'omij chrech ri Dyos, xkikoj poqlaj cho ri kijolom e xkixim ri kipam ruk' ri koxtar, ²⁶kilukb'a'm kib' ikim ukoq che ri nab'e tab'al toq'ob', xkita'

chrech ri Dyos arech kutoq'ob'isaj kiwach, arech ke'uk'ule'laj ri ekik'ulel ri e'are', arech man kuya ta uwach kuk' ri eb'anal taq k'ax, jacha kub'ij ri Pixab'.

²⁷Aretaq chi' xeto'tajik chrech ri kich'ab'al, kkik'am ub'ik ri jetaq kich'ich' rech ch'o'j, ke'el u'b'ik chi naj apan chrech ri tinimit; e aretaq chi' naqaj chik ek'o wi chkech ri ek'ulel xkitzujukun jun utzalaj kik'olb'al e xetak'i'k. ²⁸Aretaq chi' xjub'unik ri usaqarib'al ri q'ij cho ri uwachulew, chi ri ekeb' jupuq winaq xkimajij ri ch'o'j; ri enik'aj q'alaj che utz keb'e'eloq e che kech'akanik, xaq uwi' chi apanoq ri kichuq'ab', xoquje' k'o ri uchuq'ab' ri Ajawxel kuk'; e ri enik'aj chik are ruk'am kib'e pa ri ch'o'j ri uq'aq'al koyowal. ²⁹Aretaq chi' nimalaj k'ax b'enaq ri ch'o'j, pa ri kaj xq'alajinik chkiwach ri ekik'ulel, enik'aj kej che k'o q'an pwaq taq ch'ich' pa kichi' e ekejb'em kumal ejob' je'likalaj taq achijab' che xenab'ejik chkiwach ri e'ajjudi'o ³⁰xkikoj ri Makab'e'o chkixo'l ri e'are' e xkikoj ri ch'ich' katz'yaq chrij ri are' e jeri' xkib'an chrech che man k'o ta jun kkowin chrech ri are'. Kkik'yaq pakiwi' ri ekik'ulel nik'aj taq ch'ab' e ri kuypa', e rumal che man keka'y ta chik rumal ri saqil, xkijub'uj ub'ik kib' xaq jawije' wi. ³¹Kekichoy ri kijolom e 20.000 achijab' che keb'in chkaqan cho ri ulew, xoquje' 600 achijab' che kikejb'en ri jetaq kej. ³²Ri Timote'o, kanimaj ub'ik e xuto'o' rib' pa jun kowlaj k'olb'al che ub'i' Gasara, jawi' are ri Kere'as jun chkech ri eq'atb'altzij chila'. ³³Ri Makab'e'o e ri e'uwinaq, ruk' ki'kotemal xkisutij rij ri kowlaj k'olb'al ri' xas kijejb' q'ij. ³⁴Ri winaq ek'o loq chupam, kijeqab'am kik'ux che kowlaj ri k'olb'al jawi' ri ek'o wi uloq, k'ax kich'aw uloq e kkib'ij uloq yoq'b'al taq tzij. ³⁵Xsaqarsanik ri uro' q'ij, e juwinaq (20) alab'om erachi'l ri Makab'e'o, xyakataj uq'aq'al koyowal rumal ri yoq'b'al taq tzij, ruk' ronojel kichuq'ab' xeb'e ub'ik che ub'anik ri ch'o'j chrij ri tapy'a, ruk' kichuq'ab' ke'kikamisaj konojel ri jachintaq kkiya ukoq kib' chkiwach. ³⁶Enik'aj chik, xoquje' xepaqi' ub'ik chkij ri e'are' pa ri jun chik utzal ri kowlaj k'olb'al, xkit'iq ub'ik q'aq' chkij ri ek'o uloq chupam ri jetaq keq'te', e kkikoj nik'aj q'aq' chik e xekiporoj chupam ri keyoq'on uloq. K'atek'uri', ri enab'e chkiwach, kkijoj' ub'ik ri jetaq uchi'ja rech ri tinimit, xkitor jun b'e arech loq' ke'ok chi ub'ik ri enik'aj chik achijab' e xe'ok ub'ik pa ri tinimit. ³⁷Kkichoy ri ujolom ri Timote'o che uk'u'm uloq rib' pa jun k'uwa', xoquje' xkikamisaj ri rachalal Kere'as e ri Apolofanes. ³⁸Aretaq chi' xb'antajik kumal weri', kkitewchi'j ri Ajawxel ruk' b'ix e nim kkil wi ri Are' che xub'an nimalaj taq utzil chrech ri Isra'el e xub'ano che xech'akanik.

Ri nab'e ch'o'j kub'an ri Lisi'as

¹¹Xa jub'iq' chi aq'anoq chuwach we jastaq ri', ri Lisi'as, laq'ab'anel chech ri ajawinel e kachalal kib' ruk' ri are', e che are tak'al chrij ronojel ri jastaq rech ri ajawib'al, xtzurtajinaq rumal ri k'ax xb'antajik, ²ke'umulij 80.000 achijab' che keb'in chkaqan e konojel ri achijab' che kikejb'em ri kej e kb'e ub'ik che ub'anik ri ch'o'j chkij ri ajjudi'o, kuchomaj che jun kik'olb'al ri e'ajgri'ego kub'an chrech ri tinimit, ³molol alkab'al kub'an chrech ri Tyoxlaj K'olb'al jacha ub'anom chkech ri toyxlay taq k'olb'al kech ri enik'aj taq amaq' chik e kraj kuk'ayij ronojel taq junab' ri nimalaj uq'ijil ri nimalaj chuchqajaw, ⁴man k'o ta upatan chuwach ri uchuq'ab' ri Dyos, are ujeqeb'a'm uk'ux chkij ri achijab' keb'in chkaqan, ri ek'ya taq ukej, ri ek'ya taq kaq'o' lajujk'al (1.000) achijab' kikejb'em ri kej e ri ujumuch' (80) taq utix.

⁵Kok pa ri Jude'a, naqaj chik k'o wi chrech ri B'et Sur, we k'olb'al ri' jun kowlaj k'olb'al che job' scho'enes k'o wi apan chrech ri Jerusalem, e xusutuj rij. ⁶Aretaq chi' ri Makab'e'o e ri e'uwinaq xketa'maj che ri Lisi'as tajin kusutij rij ri kowlaj taq k'olb'al, kk'is kik'ux chuwach ri Ajawxel ruk' oq'ej, junam kkik'is kik'u'x kuk' ri siwantinimit che xe'utaq uloq

jun utz anjel arech ke'ukolo ri Isra'el. ⁷Ri Makab'e'o, are are' nab'e xuk'am ukoq ri uch'ich' rech ch'oj e ke'uch'ab'ej ri enik'aj chik arech pa junan ruk' ri are' kkikoj kichuq'a'b chuwach ri k'ax arech kkito' kiwach ri ekachalal. Ri e'are', man kub'an ta keb' kik'u'x, junam kkikoj kichuq'ab' xeb'ek; ⁸aretaq chi' naqaj chik ek'o chrech ri Jerusalem, xuk'ut rib' xas chkiwach ri e'are', jun achi che ukejb'em ri kej, ukujom saq taq ratz'yaq, kusilob'isaj q'an pwaq ch'ich' rech ch'o'j. ⁹Konojel, chi junam utewchi'xik xkib'ano ri Dyos che toq'ob'isanel wachaj e xk'o'ji' kichuq'ab' che ujutik ri kich'ich' rech ch'o'j, man xuwi ta chkech ri achijab', xane xoquje' chkech ri echikop ek'o pa k'ache'alaj, xoquje' chrech ri ch'ich' taq tapya. ¹⁰Junam eb'enaq, kachi'l ri jun che xpe chi pa ri kaj uloq, rumal rech che ri Ajawxel xutoq'ob'isaj kiwach ri e'are'. ¹¹Jacha ekoj kkik'yaq kib' pakiwi' ri ekik'ulel, e xe'kikamisaj e 11.000 achijab' che keb'in chkaqan e 1.600 che kikejb'em ri kej e xekowinik che ke'animaj ub'ik konojel ri enik'aj chik. ¹²Sib'alaj ek'ya chkech ri ke'animaj ub'ik esoktajinaq ub'ik e man k'o ta chi kich'ich' rech ch'o'j kuk'am. Ri Lisi'as, k'ixb'al ri xub'ano, xanimaj ub'ik arech kuto' uwach ri uk'aslemal.

Kb'an ri utzil kuk' ri e'ajjudi'o.

Kijeb' wuj puwi' we kb'anik ri'

¹³K'atek'ut, ri Lisi'as, man xa ta matkno'jinik. Xokik che uchomanik rumal rech che xch'aktajik; krilo che ri e'ajhebre'o k'o sib'alaj kichuq'ab' rumal rech che ri Dyos ri nimalaj ukowinem, k'o kuk' ri e'are', xajek'uri' ke'utaq ub'ik kuk' ri e'are' enik'aj erajtaqo'ntzij ¹⁴arech kkik'amowaj che utzil kekanaj ruk' ri are', ruk' ronojel uwach suk' taq ub'e'al; xoquje' kub'ij chkech che kub'ij ri' chrech ri ajawinel arech kuxik kachi'l ri e'are'. ¹⁵Ri Makab'e'o xuk'amowaj ronojel ri jastaq che xutaq ub'ixik ri Lisi'as, rumal rech che xuwi kuchomaj ri utzil chkech ri siwantinimit. Rumal rech, che ronojel ri jastaq xuta ub'ik ri Makab'e'o pa ri jun wuj xutaq ub'ik chrech ri Lisi'as pakiwi' ri e'ajjudi'o, ri ajawinel xuya' chkech.

¹⁶Ri wuj che xutz'ib'aj ub'ik ri Lisi'as chkech ri e'ajjudi'o, jewa' kub'ij ri': «Ri Lisi'as kutaq apanoq jun rutzil kiwach ri siwantinimit e'ajjudi'o. ¹⁷Ri Xwan e ri Ab'salom, ri e'ajtaqo'ntzij xe'itaq uloq, aretaq chi' xkiya' chwech ri jun wuj tz'ib'atalik ikim, xkita' chwech che kintzaliq ub'ik uwach ri tzij k'olik pa ri wuj ri'. ¹⁸Ri in xink'ut chuwach ri ajawinel ronojel ri rajawaxik kink'ut chuwach. K'atek'uri', ri jastaq che kinkowin in chrech, kintzaliq ub'ik uwach ri tzij ri'.

¹⁹Xa jek'uri', we ri ix, utz ri iwanima' chrech ri Q'atb'altzij rech ri Tinimit, xoquje' ri in kinkoj ri' ri nuchuq'ab' arech kinchakunik rech utzil piwi' ri ix. ²⁰Puwi' ri nitz' taq jastaq, ri in xe'intaq ri e'ajtaqo'ntzij e'itaqom uloq wuk', xoquje' xintaqom chkech ri enuwinaq in, arech ketzijon iwuk' puwi' weri'. ²¹Jun nimalaj utzil kinya apan chiwech. Pa ri junab' wuqk'al wajxqib' (148), pa ri juwinaq kijeb' (24) junab' rech ri Di'oskoro».

²²Ri uwuj ri ajawinel jewa' kub'ij ri': «Ri ajawinel Anti'oko kuya apan jun rutzil uwach ri rachalal Lisi'as. ²³Rumal rech che ri qataq xq'axtajik ub'ik kuk' ri edyoses, qaqeye'j che ri ewinaq ek'o chuxe' ri qakowinem keto'tajik chuxe' ri k'ax, arech ke'ok il chrech ri jastaq kech. ²⁴Ri nutom utzijol che ri e'ajjudi'o man kkaj taj kkik'aslemaj ri kib'antajik ri e'ajgri'ego jacha xraj ri qatat, xane are kkaj kkik'aslemal ri kib'antajik ri e'are', e kkik'omij che kya'taj chkech arech are kkib'ano ri kipixab' ri e'are', ²⁵rumal rech che are kqaj che ri amaq' ri' kkanaj pa ri utzil, kqataq ub'ixik che chtzaliq b'a' ri Nim Rachoch ri Dyos chkech e arech kkib'an ri kik'aslemal jacha ri kipixab' ri ekimam. ²⁶Utz nak'uri' we kataq ub'ik jun

winaq kuk' e'are' arech kuya' ri uq'ab' chkech, arech, aretaq chi' keta'maj ri xqachomaj, kkijeqab'a' ri kik'u'x chrij weri' e ruk' ki'kotemal ke'ok il chrech ri jastaq kech».

²⁷Ri uwuj ri ajawinel che xutaq ub'ik chkech ri kamaq' ri e'ajjudi'o, jewa' kub'ij ri: «Ri ajawinel Anti'oko kuya apan jun rutzil kiwach ri e'ajwab' kech ri e'ajjudi'o, xoquje' chkech ri enik'aj e'ajjudi'o chik. ²⁸Ri uj kqaj che utz iwach ix, xoquje' ri uj utz qawach. ²⁹Ri Menela'o xub'ij chqech che ri ix kiwaj kixtzlij pa taq ri iwachoch. ³⁰Konojel ri jachintaq ketzalijik chuxe' kanoq ri juwinaq lajuj q'ij chech ri ik' Xantiko, keqato' ri' e keto'taj ri' pa ri k'ax. ³¹Ri e'ajjudi'o k'o kiwa ri' e kkik'aslemaj ri' ri kipixab' jacha ri ojer kanoq. Man k'o ta jun ri' kb'an k'ax chrech aretaq chi' rumal che man kuch'ob' taj xub'an jun umak. ³²Xintaq ub'ik ri Menela'o iwuk' arech kuk'u'b'a' ik'u'x. ³³Utz b'a' chib'ana'. Pa ri junab' wuqk'al wajxaqib' (148), pa ri o'lajuj (15) q'ij chech ri ik' Xantiko».

³⁴Xoquje' ri e'ajroma, xkitaq ub'ik chkech ri e'ajjudi'o jun wuj, jewa' kub'ij ri: «Ri Kinto, ri Memmi'o, ri Tito Manili'o, ri Mani'o Sergi'o, etaq'nel utzij ri e'ajroma, kqaya' apan jun rutzil kiwach chkech ri amaq' e'ajjudi'o. ³⁵Ri uj, xoquje' utz chqawach che kqaya chiwech, ri xuya ri Lisi'as chiwech, ri rachalal ri ajawinel. ³⁶K'atek'uri', ri jastaq che rajawaxik xutaq uloq ruk' ri ajawinel, chi aninaq chitaqa uloq ruk' jun ajtaq'neltzij quk' ri uj, aretaq chi' xilitaj weri' iwumal ix, arech kqacholej ub'ixik uj chuwach ri ajawinel jacha ri utz chiwech ri ix, rumal rech che ri uj kujb'e pa ri Anti'oki'a. ³⁷Chikowij b'a' utaqik uloq weri'; xoquje' che'itaqa' uloq enik'aj winaq arech xoquje' kqeta'maj uj ri ichomanik. ³⁸Qas ta b'a' utz iwach. Pa ri junab' wuqk'al wajxaqib' (148), pa ri o'lajuj q'ij chech ri ik' Xantiko».

Ri xk'ulmatajik pa ri Joppe e pa ri Yamni'a

¹²¹Aretaq chi' xtz'ib'tajik e junam uchomaxik xb'antaj kan weri', ri Lisi'as ktzalij ruk' ri ajawinel, e ri e'ajjudi'o xetzalij chrech ri kichak pa taq ri kulew. ²Enik'aj q'atb'altzij chkixo'l ri eq'atb'al taq tzij, ri Timote'o e ri Apoloni'o che uk'ojol ri Genne'o, xoquje' ri Jeronimo e ri Demofon, ri Nikanor ri ajchipre, man kkiya' ta alaj chkech ri e'ajjudi'o che utzil kek'oji'k.

³Ri siwantinimit e'ajjoppe, pa kitukel wi ri e'are', xkib'an jun nimalaj itzel jacha ri ucholexik ri: Xekisik'ij ri e'ajjudi'o che ejeqel chkixo'l ri e'are' arech kepaqi' kuk' ri kixoqilal e ri ekalk'uwa'l pa taq nik'aj jukub' che xkisuk'umaj ri e'are', chub'anik xkib'ano jacha man k'o ta k'ax pa kanima' chkij ri e'ajjudi'o. ⁴Rumal rech che junam uchomaxik xkib'an ri siwantinimit e xa jek'uri' xkitaq jun wuj chkech ri e'ajjudi'o, ri e'ajjudi'o kkik'amowaj ri kisik'ixik xkib'ano, e chkiwach ri e'are' ewinaq che kkaj ri utzil e man k'o ta k'ax chkech pa kanima' kuk' e'are', k'atek'ut, aretaq chi' naj chik eb'enaq puwi' ri polow, xekik'yaq ub'ik ruk' ri jetaq jukub' pa ri polow, ri ewinaq ri' kuriqa' ne lo e lajujk'al (200).

⁵Aretaq chi' ri Judas xreta'maj ri k'ax xb'antaj chkech ri e'uwinaq, xuya ub'ixik chkech ri siwan utinimit, ⁶e aretaq chi' xb'antaj ri kich'ab'al ruk' ri Dyos, ri Are' che suk'alaj ajq'atojtzij, kb'e ub'ik che kikamisaxik ri xekamisanik ri erachalal. Chaq'ab', xuporoj ri uk'olb'al ri taq jukub', kuporoj ri taq jukub' e ruk' ch'ich' ke'ukamisaj ri jachintaq xe'kito'o kib' chila'. ⁷Rumal rech che xtz'apixik ri tinimit, xb'e ub'ik e xuchomaj che ktzalij chi na uloq arech kuchupsaj kiwach konojel ri siwantinimit e'ajjoppe. ⁸Rumal rech che xuta utzijol che xoquje' jeri' tajin kkichomaj ri e'ajyamni'a pakiwi' ri e'ajjudi'o ri ejeqel chkixo'l ri e'are', ⁹chaq'ab' xb'e ub'ik chkij ri e'ajyamni'a, xuporoj ri k'olb'al rech ri taq jukub' rachi'l ri jetaq jukub', e ri q'aq' chi xq'alajinik chi pa ri Jerusalem, k'atek'uri' naj ne' kixo'l k'olik, lajujk'al kawinaq (240) estadi'os.

Ri ch'o'j keb'an pa ri Gala'ad

¹⁰Keb'e ub'ik arech kkib'ana' ri ch'o'j chrij ri Timote'o; eb'ininaq chi apanoq b'elejeb' (9) estadi'os, aretaq chi' ri e'ajarab'e, xepe uloq chkij ri e'are', 5.000 achijab' keb'in chkaqan e juq'o' ok'al (500) achijab' kikejb'em ri jetaq kej. ¹¹Xkichapa'lej jun nimalaj ch'o'j e e'are ri erachi'l ri Judas xech'akanik rumal uchuq'ab' ri Dyos, ri winaq che xaq keb'inkatik, ri e'are' che xech'akik kkita' chech ri Judas arech ke'uto'o, kkijeqeb'a' che kkijach chrech enik'aj jupuq taq awaj e kkaj che ke'ajawatajik chrech ri are', chwe' kab'ij. ¹²Ri Judas xuchomaj che qatzij nak'uri', che ri e'are' kub'ana' rajawaxik ri' chrech, xuk'amowaj uq'ab' che utzil kkanaj kuk' ri e'are'; e aretaq chi' xchaptaj kumal ri kiq'ab', ketzalij pa ri tz'um taq kachoch.

¹³Ri Judas, xoquje' xb'e che ub'anik ch'o'j ruk' jun kowlaj tinimit che k'o kowlaj taq utapya, e ejeqel chila' ek'ya kiwach winaq che epetinaq uloq pa k'ya taq amaq', ri jun tinimit ri' ub'i' Kaspin. ¹⁴Ri e'are', kne'b'a' sutul kij, kijeqeb'am kik'u'x che k'o kowlaj taq tapya chrech ri tinimit e che k'o kiwa kik'olom kanoq pa taq ri k'uja, e ke'kiyoq'lej uloq ri Judas kuk' ri erachi'l, xoquje' kkib'ij k'axalaj taq tzij puwi' ri Dyos ri tyoxlaj ub'antajik. ¹⁵Ri Judas e ri erachi'l, aretaq chi' xsik'itajik kumal ri Rajaw uwachulew, ri Are' che man k'o ta uche' on jas uwach ne' che kokisax pa ri ch'o'j xch'akan puwi' ri Jeriko pa taq ri uq'ij ri Josu'e, ruk' ronojel kichuq'ab' xe'ok che ub'anik ri ch'o'j chrij ri tapya. ¹⁶Aretaq chi', kech chik kib'anom chrech ri tinimit rumal che jeri' kraj ri Dyos, kkib'an jun nimalaj kamisanik che man kriqitaj taj jas ri ub'ixik kb'anik, rumal nak'ut ri jun cho che naqaj k'o apanoq, ri jun cho ri' keb' estadi'os ri ulik'em rib', jacha nojinaq chrech ri kik'el che xuchemb'a' rib' chupam.

Ri ch'o'j pa ri Karni'on

¹⁷Xeb'e ub'ik e aretaq chi' eb'ininaq chi wuqk'al (140) estadi'os, xe'opanik pa ri Karax, pa ri kik'olb'al ri e'ajjudi'o che kb'ix Tub'i'os chkech. ¹⁸K'atek'uri', man xkiriqa' ta ri Timote'o pa taq we k'olb'al ri', rumal rech che ri Timote'o, man k'o ta xuriqo pa taq we k'olb'al ri', xb'e ub'ik k'atek'uri' xe'uaya kan pa jun k'olb'al sib'alaj ek'ya achijab' erch ch'o'j. ¹⁹Ri Dosite'o e ri Sosipatro, enab'e taq k'amalb'e ruk' ri Makab'e'o, keb'ek jela' jawi' ek'o wi ri achijab' che xe'uaya kanoq ri Timote'o pa ri kowlaj k'olb'al e xe'kikamisaj 10.000 achijab'. ²⁰Ri Makab'e'o, xe'ujach ri erachi'l pa taq jupuq, xe'ukoj ri ekeb' achijab' ri' enab'e chkiwach e kutij anim keb'e ub'ik che ub'anik ri ch'o'j chrij ri Timote'o, ri are' che ek'o 20.000 achijab' keb'in chkaqan e 2.500 achijab' kikejb'en ri jetaq kej. ²¹Aretaq chi' xreta'm che petinaq uloq ri Judas, ri Timote'o are xe'utaq uloq nab'e ri ixoqib', ri ak'alab' e ronojel ri jastaq kech pa ri jun k'olb'al che ub'i' Karni'on, rumal rech che we jun k'olb'al ri' man kb'an ta opanem chila', k'ax ri b'e, rumal rech che latz' uwach ronojel ri b'e. ²²Chi aretaq chi' xq'alajinik ri nab'e jupuq achijab' che erachi'l ri Judas; ri ek'ulel xkina' kib' e xkixib'ij kib' rumal rech che xq'alajinik chkiwach ri Jun che ronojel krilo, konojel ke'animaj ub'ik e xaq jawije' keb'e wi, xa jek'uri', ek'ya chkech kesoktajik ruk' ri kich'ich' ri ekachi'l. ²³Ri Judas, ruk' ronojel uchuq'ab' eroqatam ri e'are', ruk' ri uch'ich' ke'ukamisaj we ekamisanel ri'; xe'ukamisaj e 30.000 achijab'. ²⁴Xoquje' ri Timote'o xqaj pa kiq'ab' ri ekiwinaq ri Dosite'o e ri Sosipatro, ri Timote'o, chub'anik xub'ano, xub'ij k'ya tzij chkech arech ktzoqopij ub'ik; xub'ij chkech, che ek'o puq'ab' ri are' enik'aj kachalal, e chkixo'l, ek'o nik'aj che ekichaq' on ekatz ri e'are', e man k'o ta jun ri' kutoq'ob'isaj kiwach ri e'are'. ²⁵Aretaq chi' ri are' xujikab'a' ri utzij che ke'utzalejisaj, ri e'are' xkichomaj che qatzij ri' che ek'salik

e utz kiwach ke'utzalij we achijab' ri', xkitzoqopij ub'ik rumal rech che are kkaj kkito' kiwach ri ekachalal.

²⁶Ri Judas kb'e ub'ik pa ri Karni'on e ri Atargate'i'on e xuchoy kijolom e 25.000 achijab'.

Ktzalij uloq pa ri Efron e pa ri Essitopolis

²⁷Aretaq chi' xech'aktajik e xchupatajik kiwach we ek'ulel ri', ke'uk'am ub'ik ri achijab' erech ch'o'j pa ri jun kowlaj tinimit Efron, jawi' k'o wi ri Lisani'as. E'alab'om che k'o kichuq'ab', kicholem kib' chuwach ri taq tapyra, xech'o'jinik ruk' ronojel kichuq'ab', e chupam uloq k'o sib'alaj jastaq che kokisaxik pa ri ch'o'j, jetaq che' e jetaq ab'aj. ²⁸Aretaq chi' xsik'itaj ri Ajaw, ri are' che kuxaq'alb'ej ri kichuq'ab' ri ek'ulel, ri e'ajjudi'o ke'ok ub'ik pa ri tinimit e xekiqasaj pulew e 25.000 chkech ri achijab' che ek'o uloq chupam. ²⁹Ke'el ub'ik chila' e keb'e che ub'anik ri ch'o'j chrij ri Essitopolis, jun tinimit che ok'al 600 estadi'os k'o wi chrech ri Jerusalem. ³⁰K'atek'ut, rumal rech che ri e'ajjudi'o che ejeqel chila', xkib'ij che ri e'ajessitopolis e'utz winaq xkib'an kuk' ri e'are' e xe'kik'ulaj aretaq chi' tajin ri k'ax. ³¹Ri Judas e ri erachi'l, xkimaltyoxij chkech ri e'are' e xkita' chkech che xoquje' jeri' kkib'ano kuk' ri e'kiwinaq pa taq ri q'ij che petinaq uloq.

Ke'opanik pa ri Jerusalem chuxe' kan ri nimaq'ij rech ri jetaq xmano.

Ri ch'o'j kb'an ruk' ri Gorgi'as

³²Chuwach chi aq'anoq ri nimaq'ij che ub'i' Pentekostes, kkitij anim keb'e che ub'anik ri ch'o'j ruk' ri Gorgi'as, jun chkech ri eq'atb'altzij pa ri Idume'a. ³³Ri Gorgi'as, xel uloq nab'e chkiwach 3.000 achijab' erech ch'o'j che keb'in chkaqan e ejuq'o' achijab' kikejb'em ri kej, ³⁴Aretaq chi' xmajtajik ri ch'o'j, xeqajik ek'i e'ajjudi'o.

³⁵Jun achi ub'i' Dosite'o, ukejb'em ri kej, jun chkixo'l ri kijuq'at ri tub'i'os, sib'alaj k'o uchuq'ab', xuchap ri Gorgi'as chrech ri ko'lik uqu'b'al ukojom, ruk' chuq'ab' kujich'ij, arech k'aslik kumat'ej ub'ik we jun itzelalaj winaq ri', k'atek'ut, jun achi che ukejb'em ri kej, ri are jun ajtrasi'o, xuk'yaq rib' chrij ri Dosite'o e xuchoy ri uq'ab', xa jek'uri' ri Gorgi'as loq' xanimaj ub'ik pa ri Marisa. ³⁶K'atek'uri', ri erachi'l ri Esdri'as che naj chik tajin kech'o'jinik e sib'alaj ekosinaq chik. Ri Judas kuk'omij chrech ri Ajawxel arech kuk'ut rib' che xas k'o kuk' ri e'are' e che xas are k'amalb'e chkech pa ri ch'o'j. ³⁷Kub'ij pa ri kitzij ruk' ronojel uch'ab'al, ri raqo'j chi'aj che kokisaxik pa ri ch'o'j, xoquje' xub'ixoj nik'aj taq b'ix, chi xaqte' kuk'yaq rib' pakiwi' ri e'uwinaq ri Gorgi'as e xch'akan pakiwi'.

Ri tab'al toq'ob' kb'anik pakwi' ri winaq xekamik

³⁸Ri Judas aretaq chi' xwokitaj chi jumul ri erachi'l, kb'e ub'ik pa ri tinimit Odollam, e pa ri uwuq q'ij chrech ri xmano, kkich'ajch'ob'ej kib' jacha k'amaninaq kb'anik e xkok'owisaj ri sab'ado pa we k'olb'al ri'. ³⁹Pa ri jun chik q'ij, ke'kitzujuk ri Judas, aretaq chi' rajawaxik chik ksik'ik ri kib'aqil ri winaq che xekamik e kekiqumuqu' kuk' ri ekachalaxik pa ri kimuq'ub'al ri ekitat. ⁴⁰K'atek'uri', xiriqitajik chuxe' ri katz'yaq konojel ri ekaminaq jujun tyoxlaj kiwachb'al ri e'esal uwach dyos ek'o pa ri Yamni'a, che ri Pixab' ke'uq'il ri e'ajjudi'o chrech weri'. Xa jek'uri', xsaqarik chkiwach che ri e'are' xekamik rumal weri'. ⁴¹Konojel xkitewchi'j ri Ajawxel rajaw ronojel, suk'alaj q'ataltzij che kuk'ut ri jastaq awatalik,

⁴²kech'aw ruk' ri Dyos e kkita' chrech arech kchuptaj uwach ri mak xb'antajik, k'atek'uri' ri utzalaj Judas, xuchilb'ej chkech ri achijab' erech ch'o'j che memakun b'a arech qastzij ech'ajch'oj taq winaq, rumal rech che xilitajik ri kimak ri nik'aj che xas rumal wa' xeqajik. ⁴³K'atek'uri', kumol 2.000 drakmas chkixo'l ri erachi'l, e kutaq ub'ik pa ri Jerusalem, arech kchi'xik jun tab'al toq'ob' rech sachb'al makaj; ruk' ronojel ranim'a e sib'alaj utz che kub'an weri', rumal rech che kchoman puwi' ri k'astajib'al wachaj. ⁴⁴Rumal rech che we mankreje'j che kk'astajik kiwach ri achijab' xekamik, man k'o ta upatan ri' e jun moxil na k'uri' che xech'aw ruk' ri Dyos pakiwi' ri ekaminaqib', ⁴⁵K'atek'uri', we k'o pa ranima' che jun je'likalaj utojb'alil kya'taj chkech ri jachintaq kewar ub'ik pa ri utzil, jun utz e tyoxlaj chomanik wa' weri'. Rumal kuw'a xutaq ub'anik ri tab'al toq'ob' rech sachib'al makaj pa kiwi' ri ekaminaqib', arech kekirtajik pa ri kimak.

**Ri ch'o'j kub'ana' ri Uro' Anti'oko pa ri Jude'a
Ri k'axalaj ukamikal xuriq ri Menela'o**

¹³Pa ri junab' wuqk'al b'elejeb', ri Judas e ri erachi'l xopan utzijol kuk' che ri Anti'oko E'upator, b'enaq ub'ik che ub'anik ri ch'o'j chrij ri Jude'a kuk' sib'alaj ek'ya achijab' erech ch'o'j ²e rachi'l uloq ri Lisi'as ri chajinel rech e ri tak'al chuwach ri jastaq rech ri are'; chkijujunal kuk'am uloq 110.000 achijab' erech ch'o'j che e'ajgri'ego che tajin keb'in chkaqan, 5.300 achijab' kikejb'em ri kej, juwinaq keb' (22) tix e jo'lajujk'al (300) werb'al ch'ich' rachil ri kej che nojinaq che ch'ich' che k'o sib'al upuchi'.

³Xoquje' ri Menela'o b'enaq ub'ik kuk' ri e'are' e sib'alaj kna'wik che ukojik uk'u'x ri Anti'oko ruk' k'ya taq tzij, man xa ta ne' rumal che kuto' uwach ri utinimit, xane are kraj kk'o'ji' chi jumul pa ri q'atb'altzij. ⁴K'atek'ut, ri Ajawinel kech konojel e'ajawinel, kuk'asuj ri uq'aq'al royowal ri Anti'oko puwi' we itzalaj achi ri', e ri Lisi'as xuk'ut chuwach ri ajawinel che xas rumal ri Menela'o xpe ronojel ri jetaq k'ax k'ulmatajinaq; e ri Anti'oko xtaqanik arech kk'am ub'ik ri are' pa ri B'ere'a arech kkamisaxik jeri' jacha ri ktaqan ri kipixab' ri winaq chila'. ⁵K'o pa we jun k'olb'al ri' jun keq'te' che kretaj kawinaq lajuj (50) xk'ab', nojinaq chrech chaj; k'o pa we keq'te' ri' jun setesik ksutunik che aretaq chi' ksilob'ik, konojel winaq ketzaq ub'ik pa ri chaj. ⁶Chila' kk'yaq wi jun achi we xub'an elaq' pa jun tyoxlaj k'olb'al on jun achi che xub'an jun nimalaj makaj, arech kkamisaxik. ⁷Are wa' ri k'ax xuriq ri Menela'o rumal rech che ri are' jun itzelaj winaq e elaq'om, ri ulew man xraj taj xuk'ulaj ri are', ⁸e suk' weri' xuriqo, rumal rech che aretaq chi' xb'antaj rumal k'ya taq etzalal chrech ri tab'al toq'ob', che tyoxlaj ub'antajik ri chaj e ri q'aq' k'o chuwach, ri are' xas pa ri chaj xkam wi.

**Ri kich'awem ri e'ajjudi'o ruk' ri Dyos
e ri ch'akanik kkib'an chunaqaj ri Modin**

⁹Ri ajawinel tajin kb'inik, e tajin kuchomaj k'axalaj taq jastaq, arech kuk'ut chkiwach ri e'ajjudi'o nimalaj taq k'ax chi na chuwach ri xk'ulmatajik ruk' ri utat. ¹⁰Aretaq chi' ri Judas xreta'maj weri', ke'utaq ri e'uwinaq arech kech'aw ruk' ri Ajawxel, chi paq'ij e chi chaq'ab', arech xoquje' pa we jumul chik ri', kpe che kito'ik jacha ub'anom nik'aj taq mul chik, kuk' ri winaq che xa jub'iq' chik kraj ktoqix ub'ik chkech ri Kipixab', ri kitinimit e ri tyoxlaj kik'olb'al, ¹¹e arech man ke'uuya' ta kanoq we siwantinimit ri', che maja' naj ne' xk'o'ji' chi jumul ri ruxlab'al, e chub'ana' che mata kqaj chuxe' ri kikowinem ri jetaq amaq' che itzel ri kitzojixik kb'anik. ¹²Aretaq chi' junam xb'antajik kumal ri jun taqanik ri', che xkik'is kik'u'x

chuwach ri Ajawxel, ri are' che toq'ob'sanel wachaj, ruk' oq'ej, ruk' mewajik, e ruk' xukulem chi oxib' q'ij man xetani' taj, ri Judas xuya' kichuq'ab', xukub'a' kik'u'x e xub'ij chkech che xaq chkisuk'ub'a' kib' che k'oloq. ¹³Aretaq chi' pa kitukel xtzijontajik kuk' ri enim taq winaq, xuchomaj che man kreye'j ta na che ke'ok ri erajch'ojab' ri ajawinel pa ri Jude'a e che kub'an rech ri are' chrech ri tinimit, xane are utz ri' ke'el ub'ik ri erachi'l ri are' ruk' ri uchuq'ab' ri Ajawxel, e are ri Are' ri' kilowik jas ri kb'anik.

¹⁴Ri Judas, kuya kan puq'ab' ri xb'anow ri uwachulew, kuya kichuq'ab' ri erachi'l, arech chi ruk' chuq'a'b kech'o'jinik chi k'ate' na pa ri kamikal, rumal uto'ik uwach ri pixab', ri tyoxlaj k'olb'al, ri tinimit, ri kulew e ri q'atb'al taq tzij; kub'ano arech kkijeqab'a' kib' ri erachi'l chunaqaj ri Modin. ¹⁵Xuya' ub'ixik chkech ri e'uwinaq we tzij kuk'aj ri': «jAre ri Dyos kch'akanik!», e kuk' ri alab'om che sib'alaj e'utz chrech ri ch'o'j, chaq'ab' xeb'e ub'ik che ub'anik ri ch'o'j chrij ri tz'um taq ja rech ri ajawinel. Ri achijab' ek'o chila', xe'ukamisaj ejo'q'o' (2.000) achijab', e ri erachi'l xkikamisaj ri jun tix che nab'e chkiwach e ri jun achi b'insanel rech; ¹⁶konojel ri ek'o pa ri tz'um taq ja, man kkich'ob' ta chik jas ri kkib'ano e xe'uchap xibrikil, e ri e'are' aretaq chi' ech'akaninaq chik, xetzalij ub'ik ¹⁷aretaq chi' tajin ksaqar chi uwachulew. Weri' xb'antajik, rumal rech che ri Ajawxel k'o ruk' ri Judas.

Ri Uro' Anti'oko kch'aw kuk' ri e'ajjudi'o

¹⁸Ri ajawinel, che xna'tajik rumal ri kichuq'ab' ri e'ajjudi'o, xukoj uchuq'ab' arech kub'an rech chrech ri kowlaj taq k'olb'al, ruk' jetaq k'amb'al. ¹⁹Naqaj chik k'o wi chrech ri B'et Sur, che jun kowlaj kik'olb'al ri e'ajjudi'o, k'atek'ut ri are', xaq'alik xqajik, man xch'akan taj, are xch'akik ri are'.

²⁰Ri Judas kutaq ub'ik chkech ri ek'o uloq chupam, ri rajawaxik chkech, ²¹k'atek'ut, ri Rodoko, jun chkech ri achijab' erech ch'o'j chkix'ol ri e'ajjudi'o, kuya ub'ixik pa ilq'al chkech ri ek'ulel ri k'u'talik kumal ri e'ajjudi'o; xtzukuxik ri Rodoko, xchapik e xkamisaxik. ²²Pa kamul chik, ri ajawinel ktzijon kuk' ri e'ajb'et-sur; xchap kumal ri e'are' ri uq'ab', e ri are' xuchap ri kiq'ab' e'are', k'atek'uri' xb'e ub'ik. Xch'o'jinik ruk' ri Judas e kuk' ri erachi'l, e man xch'akan ta pakiwi' ri e'are'. ²³K'atek'uri', xreta'mj che ri Felipe, ri xutak'ab'a kan ri are' chrech uchajixik ronojel ri k'ayij pa ri Anti'oki'a, xusalkapij rib' chrech ri are'. Man kuch'ob' ta chik jas kub'ano. Kuta chkech ri e'ajjudi'o arech kkitanab'a' ri ch'o'j. E xujeqeb'a' utzij, che kuk'amowaj ri suk' taq jastaq xkita ri e'are' chrech. Utzil xkanajik kuk' ri e'are', e aretaq chi' utz chik kuk' ri e'are', xuchi'j jun tab'al toq'ob', nim xril wi ri Nim rachoch ri Dyos, e xuya' nik'aj taq sipanik rech ri tyoxlaj k'olb'al.

²⁴Xuk'ulaj ri Makab'e'o e kukoj kanoq ri Hegemonides jun chkech ri q'atb'altzij chi pa ri Tolema'ida, e chi k'ate' kopanik pa ri kitinimit ri e'ajguerra'inos. ²⁵Kb'e ub'ik pa ri Tolema'ida, k'atek'ut ri siwantinimit ek'o chila', man utz taj kkilo we jun chapb'alq'ab' xb'anik ri', sib'alaj uq'aq'al koyowal k'olik e kkaj kkichup uwach ri tzij xchomaxik. ²⁶K'atek'ut, ri Lisi'as, kaq'anik cho ri jun tak'ab'al, e xukoj uchuq'a'b che uto'k uwach ri jetaq tzij; xkownik che kich'akik ri kichomanik ri winaq, xuqasaj ri koyowal, e utz xekanajik kanoq ri winaq, e ri are' kb'e ub'ik pa ri Anti'oki'a.

Jewa' xk'ulmatajik, che xetzurtajik chrij ri ajawinel e jewa' ri utzalijem chi ub'ik.

Ri Alkimo, jun chuqaqaw kanoq ojer

14¹Oxib' chi junab' aq'anoq, ri Judas e ri erachi'l xketa'maj che ri Demetri'o, ri uk'ojol ri Sele'uko, xopanik pa ri Tripoli uk'olb'al ri jetaq jukub', kuk' sib'alaj ek'ya achijab' erech

ch'o'j e ruk' k'ya taq jukub', ²che xok pa ri amaq' e xe'ukamisaj ri Anti'oko e ri Lisi'as ri laq'b'anel rech are'. ³Jun winaq che ub'i Alkimo, che ojer kanoq nimalaj chuchqajaw, k'atek'ut, ri are' xas pa rechwi xutz'ilib'isaj rib' ri are' pa taq ri q'ij che xewa'laj ri winaq. Ri are' xuch'ob'o che man k'o ta chi upatan ri' e che man k'o ta chi jumul ri' kk'o'ji' chi na ri uk'olb'al chunaqaj ri tyoxlaj tab'al toq'ob', ⁴xb'e ub'ik ruk' ri ajawinel Demetri'o pa ri junab' wuqk'al ju'lajuj (151) e xuchi'j chrech ri are' jun q'an pwaq wiqib'al jolomaj che ruk'am jun je'lik uq'ab' che', xoquje' ruk'am ub'ik nik'aj taq uq'a'b olivos che rajawaxik kutoj ri Nim Rachoch ri Dyos; e pa we jun q'ij ri' man xub'an ta ta chi jun jas uwach.

⁵K'atek'ut, ri retzalal xuriqa' jun q'ij arech kub'ano, aretaq chi' kb'e ruk' ri Demetri'o rumal rech che xsik'ixik pa ri mulin ib' arech kta chrech ri kichomam e ri kkaj ri e'ajjudi'o. Ri are' kub'ij: ⁶«Ri e'ajjudi'o che kib'i' e'ajaside'o, e che are ri Judas Makab'e'o k'amalb'e chkech, e'ajb'anal taq ch'o'j e kkoj kik'u'x ri winaq arech kewa'lajik, arech man kkanaj ta ri ajawib'al pa ri utzil. ⁷Rumal k'uwa' weri', kne'b'a' xesax chwech ri nuq'ijil che taqal chwech kumal ri ojer taq nutat, weri' che are ri chuchqajawisanik, ri in xinpe waral ri', ⁸nab'e rumal rech che are kinchoman puwi' ri jastaq kraj ri ajawinel, pa ukab', rumal rech che kinchoman pakiwi' ri enuwinaq, rumal rech che kumal ri kimoxil ri winaq xinb'ij, konojel ri siwan qatinimit nimalaj k'ax tajin kkiriqo. ⁹Ri at, at ajawinel, che aweta'm chi ronojel weri', chato' b'a' uwach ri qamaq' e ri qatinimit chuwach ri k'ax chi jawi' ronojel k'olb'al tajin kb'an k'ax chrech, rumal rech che ri at, at utzalaj winaq kuk' konojel, ¹⁰rumal rech che we k'as na ri Judas, ri q'at'altzij man kkowin ta ri' kk'o'ji' pa ri utzil».

¹¹Aretaq chi' xb'itaj weri' rumal, ri enik'aj rachi'l chik ri ajawinel, che ek'ulel chrech ri Judas, xkikoj chi na uchuq'a'b ri uq'aq'al royowal ri Demetri'o. ¹²Chi aninaq kucha' ri Nikanor, ri are' che ajk'amalb'e kanoq chkech ri tix, e kukojo arech jun q'atb'altzij pa ri Jude'a e kutaq ub'ik ri are' ¹³arech ku'kamisaj ri Judas e ke'ujub'uj ub'ik konojel ri erachi'l e arech kukoj chi jumul ri Alkimo pa ri uchak upatan nimalaj chuchqajaw pa ri nimalaj tyoxlaj k'olb'al. ¹⁴K'atek'uri', ri winaq che man e'ajjudi'o taj che xe'animaq ub'ik pa ri Jerusalem, rumal rech che xkixib'ij kib' chuwach ri Judas, xkimululej ub'ik kib' xeb'e ruk' ri Nikanor, xkichomaj che ri k'ax e ri itzel kkiriq ri e'ajjudi'o jun utzil ri' chkech ri e'are'.

Xkiriq kib' chi ekeb': ri Nikanor e ri Judas

¹⁵Aretaq chi' ri e'ajjudi'os xketa'maj che petinaq uloq ri Nikanor e ri ch'o'j tajin kkib'an ri winaq che man e'ajjudi'os taj, xkikoj poqlaj pa ri kijolom e ke'oq' chuwach ri Jun che pa junalik xe'uwok ri siwan utinimit e che ronojel mul kuto' kiwach ri rechb'al ruk' jun nimalaj k'utb'al. ¹⁶Xuwi xtaqanik ri kikinimal, ri e'are' chi chanim ke'el ub'ik chila' e xe'b'ech'o'jinoq kuk' ri ekik'ulel chunaqaj opanoq chrech ri tinimit Dessa'u. ¹⁷Ri Simon ri rachalal ri Judas, xok pa ri ch'o'j ruk' ri Nikanor, k'atek'ut, rumal rech, chi xaqte' xepe uloq ri ekik'ulel, ri are' xsach jub'iq'. ¹⁸K'atek'ut, ri Nikanor aretaq chi' xuta utzijol ri kichuq'ab' ri erachi'l ri Judas k'olik e ri kichuq'a'b kkikojo che ub'anik ri ch'o'j arech kkito' uwach ri kamaq', ri are' xuxib'ij rib' we ku'tzirisaxik weri' ruk' kqaj ri kik'el. ¹⁹Xa jek'uri', kutaq ub'ik ri Posidoni'o, ri Te'odoto e ri Matati'as arech utzil kekanaj kuk' ri e'are' e arech kkichap kiq'ab'.

²⁰Aretaq chi' xnik'ojitajik kumal ri xkichomaj; ri kinimal xuq'axej weri' chkech ri achijab' erech ch'o'j e konojel junam kkik'amowaj ri xchomatajik. ²¹Kkich'ik ri q'ij che ri ekinimal xaq pa kiktukel ri e'are' kkiriq chi na kib'. Chjunal jupuq xpe uloq jun wereb'al ch'ich' ruk' kej; kkisuk'umaj je'likalaj taq tem. ²²Ri Judas xe'ukoj pa taq k'olb'al, jawi' utz ke'okisax wi, enik'aj achijab' che kuk'am ri kich'ich' rech ch'o'j, arech aninaq ke'ok chrech

ri ch'o'j we k'o jun k'amb'al kkikoj ri ek'ulel. Xetzijonik e utz xe'eloq ri kichomanik. ²³Ri Nikanor naj xkanaj kanoq pa ri Jerusalem e man k'o ta jun k'ax xub'ano. Xoquje', ri winaq che xkimulij kib' ruk' ri are', xe'uch'ab'ej ub'ik arech keb'e ub'ik. ²⁴Ronojel mul k'o ri Judas ruk' ri are', e sib'alaj xb'e ri ranima' ruk' we achi ri'. ²⁵Kub'ij chrech che are utz ri' kk'uli'k e kek'oji' ralk'uwa'l. Ri Judas xk'uli'k, ja'maril xk'oji' ri' uk'aslemal, e nimalaj utzil xuk'aslemaj.

**Ri Alkimo kok chi jumul che kojol k'u'x
e ri Nikanor kb'e che ub'anik ri ch'o'j chrij
ri Nim Rachoch ri Dyos**

²⁶Rumal rech che ri Alkimo krilo che junam kichomab'al xekanaj ri e'are'; ri are' xutzukuj jun rech ri wuj jawi' k'o wi ri chapb'alq'ab' xkib'ano, e kb'e ub'ik ruk' ri Demetri'o. E kub'ij chrech, che ri Nikanor man utz ta ri ranima' chrech ri uq'atb'al- tzij ri tinimit, rumal rech che ri are' xukoj ri Judas pa uk'exwach ri are'; e ri Judas jun k'ulel chrech ri ajawib'al. ²⁷Ri ajawinel man kuna' ta chik ri kub'ano, xyakataj uq'aq'al royowal rumal ri jalum taq tzij kub'ij ri jun itzelalaj winaq ri', kutz'ib'aj ub'ik jun wuj chrech ri Nikanor, e kub'ij apan chrech che are' royowal rumal ri jun chapb'alq'ab' ri' e xutaq apanoq ub'ixik chrech che chujat'ij uloq ri Judas ruk' jetaq ch'ich' e aninaq chutaqa' uloq pa ri Anti'oki'a.

²⁸Aretaq chi' xopan we wuj ri', ri Nikanor k'ax xuna' ranima', rumal rech che man kraj taj kuchup uwach ri jun chapb'alq'ab' xkib'ano, xoquje' man kraj taj kub'an jun q'atb'altzij che man suk' q'atb'altzij taj puwi' ri jun achi ri', rumal rech che ri are' man k'o ta jun umak ub'anom. ²⁹K'atek'ut, rumal rech man loq' ta ri' kuk'ule'laj ri utzij ri ajawinel, xreye'j na arech chi k'ate' na kuriqa' che utz kub'ano we jun taqanik ri' ruk' jun k'amb'al. ³⁰Aretaq chi', ri Makab'e'o krilo che ri Nikanor xk'extaj una'oj ruk' e ko kuka'yej chi apanoq, ri are' xuchomaj che wa weri' k'o wa' ri k'ax kub'ij. Ke'umulij ek'ya chkech ri e'uwinaq ri are' e xuk'u rib' chuwach ri Nikanor. ³¹Aretaq chi' ri jun achi ri', xuch'ob'o che ri jun chik achi utzalaj uch'akik xub'ano, kb'e ub'ik chi pa ri nim e Tyoxlaj K'olb'al, chi aretaq chi' ri echuchqajawib' xkichi'j ri taq tab'al toq'ob' ronojel taq q'ij, e kub'ij chkech che kkijach ri achi chrech ri are'. ³²Ri e'are', kkijeqab'a' chrech che ri e'are' man xketa'm taj jawi' k'o wi ri jun achi che tajin kutzukuj ri are', ³³k'atek'uri', ri Nikanor kuwa'lisaj ri rikyaq'ab' uq'ab' chuwach apanoq ri Tyoxlaj Uk'olb'al ri Nim Rachoch ri Dyos e xujeqeb'a' ub'ixik we tzij ri': «We man jat'im ruk' ch'ich' kijach ri Judas, ri in kinchup nan uwach we Tyoxlaj K'olb'al ri', kinwilij ub'ik wa' we tab'al toq'ob' ri', e chi pa we uk'olb'al ri' kinyak chi nan jun tyoxlaj uk'olb'al ri Di'onisi'o». ³⁴Aretaq chi' xb'itajik weri', ri are' xel ub'ik. K'atek'ut, ri echuchqajawib', kilik'em ri kiq'ab' chikaj, e kkik'omij ruk' oq'ej chrech ri Jun, che chi pa junalik ch'o'jininaq arech ke'uto'o ri siwan qatinimit: ³⁵«Ri at, Ajawxel, che man k'o ta rajawaxik chawech, ri at xqaj chawaxch che xk'oji' ri Tyoxlaj Ak'olb'al chqaxo'l ri uj. ³⁶Xoquje' b'a', kamik ri', Ajawxel, che tyox ab'antajik chkiwach konojel ri tyoxlaj kib'antajik, chi pa junalik b'a' chato' uwach we Nim Ja ri' arech man ketzelax ta uwach, we ja ri' che maja' naj xch'ajch'ob'exik».

Ri ukamikal ri Rasi'as

³⁷Kokisaxik tzij chuwach ri Nikanor, chrij jun kinimal ri e'ajjerusalem: Ri nim winaq ri' ub'i' Rasi'as, e sib'alaj ke'uloq'oq'ej ri e'uwinaq, k'o sib'alaj uq'ijil chkiwach ri winaq e

rumal che utzalaj ranima' chkech ri e'are', kb'ix chrech: Kitat ri e'ajjudi'o. ³⁸Pa ri nab'e taq mul che xkiwa'lisaj kib' ri winaq chrij ri q'atb'altzij xokisaxik umak, che ri are', uya'om uwach ruk' ri kib'antajik ri e'ajjudi'o, ri are', rumal uto'ik uwach ri kib'antajik ri e'ajjudi'o, xujach ri ub'aqil e ri uk'aslemal che ri chak arech kuto' kiwach. ³⁹K'atek'uri', ri Nikanor, rumal che are kraj kq'alajinik che itzel ke'ril ri e'ajjudi'o, ke'utaq ub'ik kaq'o' ok'al (500) e'ajch'o'jab' arech ke'kichapa' uloq ri are', ⁴⁰rumal rech kuchomaj, che we kusach uwach we achi ri', man k'o ta chi kq'u'w uk'u'x ri', e jun nimalaj k'ax ri' kub'an chkech ri e'ajjudi'o. ⁴¹Aretaq chi' ri achijab' erech ch'o'j, xa jub'iq' chik kraj ke'ok ub'ik pa ri keq'te', tajin kkijjoq'opij ri uchi'ja e etaqom chik che kkiporoj e che kkit'iq q'a'q chrech ri uchi' taq ja rech ri uwaja; ri Rasi'as, aretaq chi' xrilo che sutum kij, xunim ub'ik ri uch'ich' rech ch'o'j chi xas chrech ri are'; ⁴²are kraj che nab'e kkam ub'ik ri are', chuwach che are kqaj pakiq'ab' ri ekamisanel e kkib'an k'ax chrech che man taqal ta chrech ri ub'antajik are'. ⁴³K'atek'uri', rumal rech che xaq aninaq chik k'olik, man xkowin ta chik xukamisaj rib', e aretaq chi' tajin ke'ok chi ri achijab' pa ri uchi'ja jawi' k'o wi are', aninaq kutij anim kb'e ub'ik ajsik chrech ri tapya e ruk' ronojel uchuq'a'b kuk'yaq uloq rib' pakiwi' ri winaq. ⁴⁴K'atek'uri', konojel ri achijab' xetzalij pa kaqan, xjeme' kan jub'iq' ri k'olb'al, e ri are' xe'tzaq panik'aj jawi' jamal wi. ⁴⁵Kposow na, e rumal rech che k'o na uchuq'ab' ri ranima', xwa'lajik, kturuwik pa ri ukik'el e sib'alaj soktajinaq; kxak'inik kq'ax ub'ik panik'aj chkech ri winaq. E xtak'i' cho jun ab'aj, ⁴⁶e aretaq chi' xaq saqqo'y chik k'olik rumal che man k'o ta chi ri ukik'el, xresaj uloq ri rixkol e ronojel ri k'o ukoq chupam, kuchap ruk' ri keb' uq'ab', e kuk'yaq uloq chkech ri e'ajch'o'jab', kch'aw ruk' ri Rajaw ri k'aslemal e rajaw ri uxlab'al, arech kutoq'ob'isaj uwach e kutzalejisaj chi jumul chrech ri are' pa jun q'ij chik. E xel ranima'.

Ri yoq'oj kub'an ri Nikanor chrech ri Dyos

¹⁵Ri Nikanor, xreta'maj che ri Judas e ri e'uwinaq ek'o pa ri taq rulew ri Samari'a, e ri are' xuchomaj kub'ana' ri ch'o'j chkiq pa ri q'ij rech uxlanem arech man k'o ta k'ax kuk'ulamaj. ²Ri e'ajjudi'o che xa etiq'im ub'ik kiterne'b'em ri are', kkib'ij chrech: «Me'akamisaj ri e'are' che jacha echikop kb'an chkech e che ruk' sib'alaj k'ax kattaqik, xane chachajij ri jun q'ij che are ri Jun xcha'owik e che ronojel krilo». ³Ri jun achi ri', che oxmul itzelalaj winaq, kuk'ot kichi', che la k'o pa ri kaj jun Ajaw che xtaqanik che kok'owisaxik ri q'ij sab'ado. ⁴Ri e'are' xkib'ij chrech: «Chi are' ri k'aslikalaj Ajawxel, ri rajaw ri kaj xtaqanik kqachajij ri uwuq q'ij». ⁵Ri jun chik achi kub'ij: «Xoquje' ri in, in ajaw cho we uwachulew: in ri kintaqanik arech ksuk'umaxik ib' che uchapik ri ch'ich' rech ch'o'j e kpatanaxik ri ajawinel». K'atek'ut, man xkowin taj xub'an ri k'axalaj uchomanik.

Ri utzalaj taq tzij xub'ij ri Judas chkech ri erachi'l e ri richik' xub'ano

⁶Ri Nikanor, kuya nimalaj uq'ijil rib' ruk' sib'alaj taq tzij, e kuchomaj kub'an jun komon ch'akoj ruk' ri jastaq rech ri Judas e ri jastaq kech ri erachi'l; ⁷k'atek'uri' ri Makab'e'o, pa rechwi ri are', chi amaq'el man kub'an ta keb' uk'u'x, ukub'an uk'u'x chrij ri Ajawxel che kutoq'ob'isaj uwach ri are'. ⁸Suk' taq tzij kuya ub'ixik chkech ri winaq ek'o ruk' ri are', arech man kixib'ij ta kib' chuwach ri ch'o'j kkib'ano ri winaq che man junam ta kikojonik kuk' ri e'are', xane are chna'taj chkech ri chuq'ab' xto'w kech che petinaq pa ri Kaj. Xoquje' we ukamik ri', chkikub'a' ri kiku'x chrij ri ch'akanik che kpe uloq ri' ruk' ri Ronojel Ukowinem k'olik. ⁹Kuya kichuq'ab' ruk' ri Pixab' e kuk' ri eq'axel utzij ri Dyos, e kuna'tisaj

chkech ri ruxlab'al ri nik'aj taq ch'o'j chik kib'anom kanoq, xa jek'uri' nimalaj kichuq'ab' kuya'o. ¹⁰Aretaq chi' xku'b'isatajik kik'u'x ruk' weri', xuk'isb'ej ri utzij ruk' usaqarisaxik chkiwach, che ri winaq ri man junam ta kikojonik k'uk', man tzij taj kich'awik e ri retzalaxik xkib'an chrech ri tzij che junam uchomaxik xb'anik.

¹¹Xuya ri kichuq'a'b, man ruk' ta ri k'yaqb'al ch'ich' rech ch'o'j on ruk' ri kixalma, xane ruk' ri utzalaj taq tzij xub'ij chkech. Xoquje' kub'ij chkech ri jun saqwachom xq'alajinik chuwach che rajawaxik kkojik, e konojel sib'alaj xeki'kotik. ¹²Are wa' ri saqwachom xq'alajinik chuwach: Ri ojer nimalaj chuchqajaw Oni'as, ri are' che utzalaj achi, kme'l winaq, loq' winaq e ch'uchu'j ranima', utz kach'awik e xok il che ri utzil chi ak'al uloq, ri are', ulik'em ri uq'ab' e tajin kch'aw puwi' konojel ri mulin ib' kech ri e'ajjudi'o. ¹³Xoquje' xuk'ut rib' chrech ri Judas jun chik achi, che q'alaj rumal che saq chi ri uwi' e rumal ri nimalaj remelik tik'ilik pa ri uxuq'arem. ¹⁴Ri Oni'as xub'ij puwi' ri are': «Are wa' ri ke'uloq'aj ri erachi'l e ri erachalal, are ri are' che kch'aw pakiwi' ri erachalal chuwach ri Dyos, pakiwi' ri siwan utinimit e puwi' ri tyoxlaj tinimit, are ri Jeremi'as ri q'axel utzij ri Dyos». ¹⁵K'atek'uri', ri Jeremi'as, xulik' ri rikyaq'ab' uq'ab' e xujach jun q'an pwaq ch'ich' chrech ri Judas e aretaq chi' kujach chrech xub'ij we tzij ri: ¹⁶«Chak'ama' we tyoxlaj ch'ich' rech ch'o'j ri', jun sipanik kuya ri Dyos chawech, e ruk' weri' ke'asok na ri' ri e'ak'ulel».

Ri kiwokik ri achijab' erech ch'o'j

¹⁷Ruk' ri utzalaj taq utzij ri Judas, xk'o'ji' kichuq'ab', xkowinik xukub'a' kik'u'x ri eko'lik taq alab'om, xukowirisaj ri kuxlab'al, xkichomaj che man kekanaj ta kan chrij, xane ruk' ronojel kichuq'ab' keb'ech'o'jinoq ruk' ri kib'aqil chi ruk' jun chik, chi are ajtzij jas chib'e'eloq, rumal rech che ek'o chuwach ri k'ax, ri tinimit, ri q'ijlanik e ri Tyoxlaj K'olb'al. ¹⁸Qastzij ne' che man kemayow ta chik pakiwi' ri kixoqilal e ri ekalk'uwa'l, pakiwi' ri ekachalal e ri ekinan tat, are nab'e' nimalaj kemayowik puwi' ri tyoxlaj Nim Rachoch ri Dyos. ¹⁹Xoquje', ri winaq che xekanaj kan pa ri tinimit, sib'alaj kemayowik rumal che ri ch'o'j kb'an pa lik'ilikalaj ulew. ²⁰Konojel keye'm jas ri kekanaj kanoq. Ri ek'ulel xkimulij kib' e xkkicholej kib' che ub'anik ri ch'oj. Ri jetaq tix, xekojik pa jun utzalaj k'olb'al e ri achijab' kikejb'em ri kej xek'o'ji' pa taq kitz'altmal. ²¹K'atek'uri', aretaq chi' ri Makab'e'o xe'ril ri e'ajch'o'jab', che jalajoj taq kich'ich' rech ch'o'j k'olik e xib'ib'al ri keka'yik ri jetaq tix. Kulik'ej ri uq'ab' chuwach ri kaj e kusik'ij ri Ajawxel, ri are' che nimalaj taq jastaq kub'ano, ri are' reta'm, che man rumal taj ri ch'ich' reh ch'o'j, xane are ri suk'alaj uq'atb'altzij ri are' kya'ow ri ch'akoj chkech ri jachintaq taqal chkij. ²²Jewa' kub'ij pa ri uch'ab'al ri: «¡Ayum, ri at, Ajaw! ri at xataq uloq ri anjel ruk' ri Eseki'as, rajawinel ri Jude'a, che ri are' xe'ukamisaj 185.000 achijab' erajch'ojab' ri Senakerib'; ²³Ajawxel rajaw ri kaj, kamik ri', xoquje', chataqa' uloq jun utz anjel knab'ejik chqawach ri uj arech nimalaj kxib'ix ib' chrech e kna'b'ex ib' chuwach. ²⁴Che'ach'aya' b'a' ruk' ri nimalaj aq'ab' ri jachintaq keyoq'onik aretaq chi' tajin kech'o'jinik ruk' ri etyoxlaj awinaq!». Jeri' uk'isik xub'an ri uch'ab'al.

Xch'akik ri Nikanor e xkamik

²⁵Aretaq chi' ri e'uwinaq ri Nikanor tajin eb'enaq, kch'awisaj ri ruka' wakax e kkib'ixoj nik'aj taq b'ix rech ch'o'j, ²⁶ri erachi'l ri Judas tajin kich'awem ruk' ri Dyos aretaq chi' xkimajij ri ch'o'j kuk' ri ekik'ulel. ²⁷Kech'o'jinik xaq ruk' ri kiq'ab' k'atek'ut tajin kech'aw ruk' ri Dyos ruk' ronojel kanima', xe'kikamisaj e 35.000 achijab' e sib'alaj keki'kotik rumal

rech che xuk'ut rib' ri Dyos chkiwach. ²⁸Aretaq chi' xk'is ri kichak e xetzalijik ruk' nimalaj ki'kotemal, kkich'ob' uwach ri Nikanor che tutz'ul kanoq ruk' ri ratz'yaq e ri uch'ich' rech ch'o'j.

²⁹Ruk' nimalaj taq raqoj chi'aj e man kkich'ob' ta chik jas kkib'ano, kkitewchi'j ri Ajawxel chi pa ri kich'ab'al ri e'are'. ³⁰E ri jun che xk'o'ji'k pa ri nab'e cholaj, e xujach ri uk'aslemal rumal kraj ri utzil chkech ri e'uwinaq, ri are' che xujach chkech ri siwan utinimit ri loq'oq'eb'al uku'x che k'ojol ala, ktaqanik arech chqupix ri ujolom ri Nikanor, xoquje' ri uq'ab', chi kopan chuteleb', e kk'am ub'ik weri' pa ri Jerusalem. ³¹Aretaq chi' xopan jela' xe'umulij ri siwan utinimit e aretaq chi' xekoqtajik ri echuchqajawib' chuwach ri tab'al toq'ob', xtaqanik arech kepe uloq ri winaq ek'o pa ri Kowlaj K'olb'al. ³²Kuk'ut chkiwach ri ujolom ri itzelalaj Nikanor e ri uq'ab', che man kuna' ta rib', ruk' nimal kuna'o xulik'ej chuwach ri Rachoch ri Are' che kkowin chrech Ronojel. ³³K'atek'uri', aretaq chi' xquptajik rumal ri raq' ri itzelalaj Nikanor, ktaqanik arech pa taq ch'qe'taq kya chkech ri chikop ajuwokaj e ktzayb'a'xik ri uq'a'b chuwach ri Nim Rachoch ri Dyos, tojb'al uk'axel ri uch'ujilal xub'ano. ³⁴Katek'uri', konojel xkitewchi'j ri kaj, rech nimaj uq'ijil ri Ajawxel: «jTewchi'talik ri Are' che xuk'ol ri tyoxlaj uk'olb'al arech man ktz'ilob'isax taj!».

³⁵Ri Judas xutzayb'a' uloq ri ujolom ri Nikanor puwi' ri Kowlaj K'olb'al, k'utb'al rech e arech kq'alajinik chkiwach konojel, ri uchuq'ab' ri Ajawxel. ³⁶Junam uchomaxik xkib'an nimalaj konojel, che man xaq ta jeri' kq'ax we q'ij ri', xane rajawaxik kb'an nimaq'ij pa ri oxlajuj q'ij rech ri kab'lajuj ik' che ub'i' Adar pa ri Arame'o, jun q'ij chuxe' kanoq ri Mardoqe'o.

Ri k'isb'al taq utzij ri ajtz'ib' che xtz'ib'an weri'

³⁷Jewa' ri jastaq xk'ulmatajik ruk' ri Nikanor. E rumal rech che chi pa taq we q'ij ri', ri tinimit xkanaj kanoq pa kiq'ab' ri e'ajhebre'o, ri in waral kinkis wi ri ucho'alajil we wuj ri'. ³⁸We ri nuchak utz e je'lik xelik, are wa' xinwaj ri in. We man tz'aqat taj e we man qas ta utz xelik, ri in, xinb'ano ri xinkowin chech. ³⁹Jeri' nak'ut, che k'ax we jun winaq, xaq xuwi ri amaja' kutijo on xaq xuwi ri ja', k'atek'ut, ri amaja' che xolom ruk' joron, are utz e are ki' utijik, xoquje' jewa' ri utz ucholaxik we wuj ri', je'lik utayik chkixikin ri kkisik'ij we wuj ri'. E waral kink'is wi we wuj ri'.